

Stop

**แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**

นางสาวกาญจนา วิสุทธิวัฒน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2550

**Political Concepts and Roles of Field Marshall Sarit Thanarat
that Affected the Development of the Northeast**

Miss Kanchana Visutthiwat

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government**

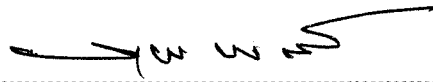
School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2007

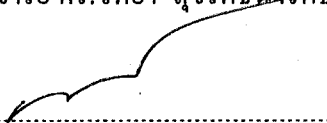
หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ชื่อและนามสกุล นางสาวกาญจนา วิสุทธิวัฒน์
แขนงวิชา การเมืองการปกครอง
สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ โสธร ตู้อองคำ
2. รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งพงษ์ ชัยนาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ความเห็นชอบวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว

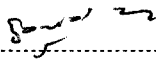
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา สุจริตนารักษ์)

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ โสธร ตู้อองคำ)

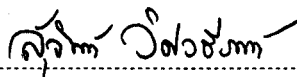
กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.รุ่งพงษ์ ชัยนาม)

กรรมการ

คณะกรรมการบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา
การเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ วิศวรธีรานนท์)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 21 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2551

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความสามารถเป็นอย่างยิ่งจาก รองศาสตราจารย์ โสธร ตูทองคำ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่ได้กรุณา ให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่ง สำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณคุณอุดมศักดิ์ เพ็ชรวงศ์ ผู้ใกล้ชิดให้กำลังใจ เสียสละเวลาช่วยค้นหา เอกสารข้อมูลเพิ่มเติมให้ คุณรงนา วิสุทธิวัฒน์ พี่สาวผู้แสนดีช่วยนำพาไปยังแหล่งข้อมูลให้ผู้วิจัย ได้มีโอกาสค้นคว้าได้หลากหลายเพิ่มเติมมากยิ่งขึ้น คุณสมพจน์ สมบูรณ์ เพื่อนรุ่นพี่ต่างสถาบันที่ ช่วยตรวจทาน และแปลภาษาอังกฤษให้ อีกทั้ง เพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ ในคณะอันได้แก่นางครุณี กุลวงศ์ นายศีกฤทธิ เรกะลาภ และนางอรุณี คำหอม เป็นต้น ที่ให้กำลังใจ ส่งข้อมูลเอกสารที่คาดว่าจะ เป็นประโยชน์ให้ผู้วิจัยได้ใช้ในการเก็บรวบรวมเป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เพื่อนนักศึกษา บรรณารักษ์ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่าง ๆ อันได้แก่มหาวิทยาลัยขอนแก่น จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ตลอดจนน้อง ๆ เจ้าหน้าที่ธุรการใน สาขาวิชา ได้แก่ น.ส.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล น.ส.กรวิภา ทวาลีโก เป็นต้น และผู้ที่เกี่ยวข้องใน การทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ทุกท่านซึ่งไม่ได้เอ่ยนามในที่นี้ที่ได้กรุณาให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และ ให้กำลังใจตลอดมา

กาญจนา วิสุทธิวัฒน์

กุมภาพันธ์ 2551

ชื่อวิทยานิพนธ์ แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผู้วิจัย นางสาวกาญจนา วิสุทธิวัฒน์ **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง)

อาจารย์ที่ปรึกษา (1) รองศาสตราจารย์ ธโรธร ผู้ทองคำ (2) รองศาสตราจารย์ ดร. รุ่งพงษ์ ชัยนาม

ปีการศึกษา 2550

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สาเหตุ ความเป็นมาและสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2) แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (3) ผลกระทบจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า (1) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่เผด็จการอำนาจนิยม กล้าคิด กล้าทำ กล้าตัดสินใจ กล้ารับผิดชอบ เนื่องจากการอบรมกลุ่มเมขลา และประสบการณ์ทางการเมือง ได้รับอิทธิพลจากการศึกษาในโรงเรียนทหาร แสวงหาความชอบธรรมในการปกครองประเทศจากเหตุการณ์ทางการเมือง อันได้แก่ภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์และปัญหาทางเศรษฐกิจ อิทธิพลของธนาคารโลกและอิทธิพลเงินกู้จากสหรัฐอเมริกา ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้การยอมรับในฐานะลูกหลาน (2) จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีแนวคิดในปกครองแบบอำนาจนิยม สร้างฐานอำนาจโดยอาศัยกฎหมาย แนวคิดในการปกครองแบบพ่อปกครองลูก แนวคิดทุนนิยมสนับสนุนการลงทุนภาคเอกชนและต่างประเทศ การขยายตัวของภาครัฐไปสู่ชุมชนมากขึ้น ส่งผ่านแนวคิดและนโยบายไปสู่ประชาชน โดยอาศัยแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มาใช้พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีระบบ เกิดการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมอย่างกว้างขวาง ความเป็นอยู่ของประชากรดีขึ้น ได้รับการศึกษาและการดูแลสุขภาพอนามัยอย่างทั่วถึง เศรษฐกิจดีขึ้น (3) ด้วยแนวคิดและบทบาททางการเมืองทำให้การเมืองหยุดชะงัก มีการปราบปรามลัทธิคอมมิวนิสต์ และมีการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของชุมชน ที่หันไปให้ความสำคัญกับวัตถุเพิ่มมากขึ้น หนี้สินคนชนบทเพิ่มมากขึ้น เกิดแรงงานอพยพเข้าเมือง การนุกรุกทำลายป่า แหล่งอาหารตามธรรมชาติถูกรุกราน เป็นปัญหาสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ แนวคิดและบทบาททางการเมือง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

Thesis title: Political Concepts and Roles of Field Marshall Sarit Thanarat that Affected the Development of the Northeast

Researcher: Miss Kanchana Wisutiwat **Degree:** Master of Political Science (Politics and Government)

Thesis advisors: (1) Thasothorn Tootongkam, Associate Professor; (2) Dr. Rungpong Jayanama, Associate Professor; **Academic year:** 2007

ABSTRACT

The objectives of this research were to study: (1) causes, background and environment that influenced the political concepts and roles of Field Marshall Sarit Thanarat; (2) the political concepts and roles of Field Marshall Sarit Thanarat; (3) impacts of the political concepts and roles of Field Marshall Sarit Thanarat that affected the development of the northeast .

This was a qualitative research based on a review of the related document and research.

The results showed that (1) Field Marshall Sarit Thanarat was an authoritarian dictator who dared to think, dared to act, dared to decide and dared to take responsibility due to socialization, and his political experiences. He was influenced by his education in a military academy. He sought legitimacy in governing the country from political events, i.e. the communist threat, economic problems, the influence of the World Bank and the influence of loans from the USA. Citizens in the northeast accepted General Sarit Thanarat as one of their own. (2) Field Marshall Sarit Thanarat's governing concept was authoritarian. He built a power base using the law, the paternal governing system, capitalism to support private sector and foreign investment and the expansion of the state to reach rural areas. He transmitted his concepts and policies to the people via the first national economic development plan, which was used to systematically develop the northeast. This resulted in broad industrial development, a better quality of life for the people, better access to education and health care and a better economy. (3) Field Marshall Sarit Thanarat's political concepts and roles caused the stagnation of Thai political culture, the communist suppression, and the change of community culture to become more materialistic. Rural people's debts rose, more labor migrated to the cities, forest land was destroyed, and natural food sources were damaged. All these problems have had long-lasting repercussions until today.

Keywords: Political Concepts and Roles, Field Marshall Sarit Thanarat, Development of the Northeast

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	6
ข้อจำกัดในการวิจัย	7
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดเผด็จการอำนาจนิยม	9
แนวคิดจิตวิทยาการเมือง	15
แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท	23
แนวคิดเรื่องการพัฒนา	27
ความเป็นมาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	32
ประวัติจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	38
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	51
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	51
การเก็บรวบรวมข้อมูล	52
การวิเคราะห์ข้อมูล	52

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	54
สาเหตุปัจจัย ความเป็นมา และสภาพแวดล้อม ของแนวคิดและบทบาท	
ทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	56
สาระสำคัญของแนวคิดและบทบาททางการเมืองในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
ของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์	66
บทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ในการพัฒนา	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	80
ผลกระทบจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์	
ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	100
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	121
สรุปการวิจัย	121
การอภิปรายผล	124
ข้อเสนอแนะ	127
บรรณานุกรม	130
ภาคผนวก	137
ก ประกาศ , คำแถลงนโยบาย, พรบ., ธรรมนูญการปกครอง, สุนทรพจน์	138
ข สาระสำคัญของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ 2504-2506-2509.....	157
ค. สรุปประวัติส่วนตัวและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์.....	174
ประวัติผู้วิจัย	179

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แสดงรายชื่อผู้นำทางการเมืองไทย (หัวหน้ารัฐบาล) นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลง การปกครอง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2516	13
ตารางที่ 4.1 แสดงความช่วยเหลือที่ได้รับจากประเทศสหรัฐอเมริกา	65
ตารางที่ 4.2 แสดงความช่วยเหลือจากต่างประเทศในโครงการสำคัญ ๆ	82
ตารางที่ 4.3 แสดงพื้นที่การเกษตรที่ได้รับการชลประทานและค่าใช้จ่ายระหว่าง พ.ศ. 2502-2506	87
ตารางที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบรายได้ของประชากรในเมืองและชนบท	106
ตารางที่ 4.5 การใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืชในกลุ่มแม่น้ำชีในช่วงปี 2475-2528 (หน่วย: ร้อยละ)	107
ตารางที่ 4.6 หนี้ของเกษตรกรที่ปรากฏในวันเก็บข้อมูล (หน่วย: ร้อยละของครัวเรือนทั้งหมดและบาท).....	113
ตารางที่ 4.7 จำนวนนักเรียนเตรียมอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2499- 2501	118

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและบทบาทของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	6
ภาพที่ 2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้นำ	23
ภาพที่ 4.1 การจัดหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่	93

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานเป็นภาคที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีขนาดของพื้นที่ 168,854 ตารางกิโลเมตร (105.5 ล้านไร่) ซึ่งเป็นขนาดใหญ่กว่าประเทศเกาหลีเหนือ มีขนาดพอ ๆ กับประเทศกัมพูชา และใหญ่กว่าประเทศสิงคโปร์เกือบ 300 เท่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 19 จังหวัด มีประชากร 20,170,986 คน (31 ธันวาคม 2536) หรือร้อยละ 34.6 ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งมากกว่าภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย มีจังหวัดที่มีประชากรเกิน 1 ล้านคนอยู่ 17 จังหวัด ปรากฏว่าเป็นจังหวัดที่อยู่ในภาคอีสานถึง 10 จังหวัด ที่เหลืออีก 7 จังหวัดกระจายอยู่ในภาคเหนือ 4 จังหวัด ภาคกลาง 1 จังหวัด และภาคใต้ 2 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพรมแดนติด ลาว และกัมพูชา (สุวิทย์ ชีรสาศวัต 2541 : 1)

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีประชาชนมากที่สุดของประเทศ เป็นภาคที่ดินมีคุณภาพต่ำมีปัญหาดินมากที่สุด มีปัญหาเรื่องน้ำมาก ความยากจนของคนอีสานมีสาเหตุสำคัญมาจากปัญหาเหล่านี้ ส่วนด้านภูมิหลังประวัติศาสตร์นั้น แต่เดิมก่อนอยู่ใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ต่อมาก็มาอยู่ใต้การปกครองของกรุงเทพฯ และมีบางส่วนตกอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส พรมแดนบางส่วนมีการใช้สันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดนกับฝรั่งเศส ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความไม่แน่นอนของเขตแดนสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน การปฏิรูปการปกครองและด้านอื่น ๆ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้หัวเมืองในภาคอีสานและภาคอื่น ๆ อยู่ใต้อำนาจของส่วนกลางอย่างเต็มที่มาจนถึงปัจจุบันนี้ การปฏิรูปการศึกษาและคมนาคม ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นแม้ว่าจะมีการต่อต้านในรูปของกบฏผู้มีบุญเป็นครั้งคราวก็ตาม

คนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือคนอีสานถูกดูแคลนจากคนไทยภาคกลางว่าเป็นคนจน ไร้การศึกษา และเป็นบ้านนอกเช่ซ้า แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าคือกรุงเทพฯ มองคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่าเชื่อถือไม่ได้ในทางการเมือง การต่อสู้ที่เป็นปัญหาของคนอีสาน เพื่อหาอัตลักษณ์เชิงภูมิภาค รวมทั้งการดำรงอยู่ในรัฐไทยนั้นได้สร้างความตึงเครียดให้เกิดขึ้นมาแล้ว ในอดีตและความตึงเครียดเหล่านั้นดูเหมือนจะซ่อนอยู่ในพื้นผิวเท่านั้น (ทักษ์ เฉลิมเกียรติ 2548 : 430)

ความหวาดระแวงของรัฐบาลต่อพลังของคอมมิวนิสต์ที่แผ่ขยายทางภาคพื้นอินโดจีนเคลื่อนตัวเข้ามาสู่ประเทศไทยทางด้านประเทศลาว จึงทำให้ผู้ปกครองของประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นในระบอบการปกครองใด ต่างยังคงมีความหวาดระแวงต่อประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่แม้ได้มีการสถาปนาวาทกรรมในการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยสมัยใหม่ แต่หากมีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา สังคม วัฒนธรรม ที่แตกต่างกันกับส่วนกลาง และมีความใกล้ชิดหรือใกล้ชิดกับรัฐอื่นมากกว่า ผู้ปกครองไทยสายอนุรักษนิยมจะใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชน นักการเมือง หรือกลุ่มผู้ที่รัฐไทยคิดว่าเป็นภัยเสมอ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ขบวนการนักการเมืองอีสาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ที่แฝงไว้ด้วยความคิด อุดมคติหรืออุดมการณ์ในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่เป็นภัยอุปสรรคต่อผู้ปกครองจากส่วนกลาง แม้ในการต่อสู้ด้วยวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย แต่ได้ให้คุณค่าต่อการเรียนรู้ประสบการณ์ดังกล่าว ก็คือ การที่ผู้นำท้องถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนหนึ่ง ได้มีการต่อสู้กับอำนาจรัฐในการยกระดับชีวิตและความเป็นอยู่ของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาโดยตลอด (ธโรธร ผู้ทองคำ 2545: 15) รวมถึงการต่อต้านอำนาจรัฐ ดังเช่นการใช้ความรุนแรงในการปราบปราม นายสีลา วงศ์สิน ที่อ้างตนเป็นผู้มีบุญ อีกด้วย

ด้วยสาเหตุสำคัญของระบบการเมืองที่เป็นเผด็จการทางทหาร ความล้มเหลวหรือการด้อยพัฒนาของภาคตะวันออกเฉียง อันนำมาซึ่งความยากจนของประชาชน ที่เป็นปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม การแผ่ขยายอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังวิกฤตการณ์ในลาวใน พ.ศ. 2503-2505 และความยุติธรรมที่เกิดจากการกระทำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะการประหารชีวิตนายครอง จันดาวงศ์ ในวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2504 เป็นผลให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่ก่อตั้ง เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ยุทธวิธีทั้งทางวิทยุ เอกสาร การโฆษณาชวนเชื่อ การแทรกซึม เป็นสำคัญ (ธโรธร ผู้ทองคำ 2545:16)

ในอีกด้านหนึ่ง การขึ้นสู่อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเป็นช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งของอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต ขยายมาสู่ประเทศไทยด้วยปัจจัยของการแผ่ขยายอิทธิพลของคอมมิวนิสต์โดยมีพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ล่อแหลม (sentitive areas) การขอรับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาก่อนเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และการสูญเสียพี่ชายที่จังหวัดอุบลราชธานีในระหว่างการเดินทางกับมารดากลับบ้านที่มุกดาหาร ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือภายหลังการเดินทางการตรวจราชการ การพัฒนาจึงมุ่งเน้น

ไปยังโครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ การชลประทาน การสร้างถนน การไฟฟ้า ประปา เป็นสำคัญ อันนำไปสู่การพัฒนาทางด้านการเกษตรกรรม การพัฒนาอุตสาหกรรม ในที่สุดการกำหนด แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่หนึ่งใน พ.ศ. 2504 จึงนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาตาม แนวทางนี้ (ธโรธร ตูทองคำ 2545: 16-17)

การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีเนื้อที่และประชากรประมาณ หนึ่งในสามของประเทศ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าเป็นภูมิภาคที่มีการพัฒนาน้อยที่สุด คำบรรยายที่ดีที่สุดเกี่ยวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีปรากฏในคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในแผนพัฒนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2504-2509 ดังนี้

“...ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งทั้ง ในทางเศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งจะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษ...”

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502 หลังจากรัฐประหารรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจร เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมือง ภายในประเทศไม่เรียบร้อย ในช่วงที่บริหารประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างผลงานทั้ง ทางด้านการปรับปรุงการบริหารและการพัฒนาประเทศไว้มากมาย ผลงานที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การออก กฎหมายปรามการค้าประเวณี และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย จนกระทั่งได้จัดทำแผนพัฒนา เศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) ซึ่งแผนดังกล่าวเป็นแม่แบบของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตระหนักถึงปัญหาของความ ค่อยพัฒนาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาและพัฒนาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือให้เจริญรุ่งเรืองในทุก ๆ ด้าน ทัดเทียมกับภูมิภาคอื่น ๆ จึงได้มีการจัดตั้ง คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และตั้งตนเองเป็นประธานคณะกรรมการฯ เอง ส่วนภาคอื่น ๆ ได้แต่งตั้งผู้อื่นทำหน้าที่ประธานกรรมการฯ ซึ่งมีนัยในเรื่องนี้มองได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้ความสำคัญกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกรณีพิเศษด้วยสาเหตุอันใด

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อกำเนิด สถานที่ องค์กร และสถาบันเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ ขึ้นที่จังหวัดขอนแก่น เช่น การจัดตั้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น สนามบินขอนแก่น เชื้อนอุปรัตน์ จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงและ สถานีโทรทัศน์ (ช่อง 5 ขาดปัจจุบันคือ ช่อง 11) และสร้างถนนเชื่อมระหว่างจังหวัด ทำให้ประชาชน เดินทางค้าขายได้สะดวก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมของจังหวัดขอนแก่น

ครอบคลุมถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอย่างมากจนถึงปัจจุบัน เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศด้วย

โครงการพัฒนาจากสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อเนื่องไปจนถึงปัจจุบัน เป็นผลให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดโครงการพัฒนาใหม่ขึ้นมา อาทิ ในด้านชลประทาน เช่น โครงการเขื่อนลำพระเพลิง เขื่อนลำปาว เขื่อนน้ำพอง เป็นต้น ในด้านถนน ที่สำคัญ ได้แก่ การก่อสร้างถนนมิตรภาพ เพื่อเชื่อมจากจังหวัดสระบุรีถึงหนองคาย เป็นระยะทาง 450 ไมล์ ใน พ.ศ. 2513 เป็นต้น ในด้านการเกษตรกรรม เกิดการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว ปอแก้ว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง อ้อย ยาสูบ ฝ้าย เป็นต้น แต่กระนั้นสัดส่วนภาคบริการและพาณิชยกรรมยังมีความเติบโตมากกว่า (สุวิทย์ ชีรสาศวัต คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2538: 53-140) ในด้านการศึกษา ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นใน พ.ศ. 2507 เป็นต้น ผลจากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ทำให้เศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือขยายตัวและเติบโตเป็นอย่างมาก ขณะเดียวกัน ก็เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ภาครัฐในการขยายตัวตามขอบเขตการพัฒนาด้วยเช่นกัน

ประเด็นที่น่าสนใจคือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ได้ก้าวขึ้นมามีอำนาจเพียงเพราะมีกำลังทหารสนับสนุนเท่านั้น ตลอดระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้แสดงเจตนาชัดเจนอย่างชัดเจนจากการพูดในที่ต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนความคิดทางการเมืองและแนวทางที่ประเทศชาติควรจะเป็นสู่การรับรู้ในสังคม ทั้งหมดเหล่านี้มีแนวโน้มให้เห็นว่ามีผลต่อการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นการถ่ายทอดแนวความคิดออกมาเป็นการปฏิบัติให้เกิดขึ้นจริงในสังคม ภาพจน์ผู้นำที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สร้างขึ้นและความเจริญทางวัตถุที่เพิ่มขึ้นมากมายไปพร้อมกันนี้เป็นภาพสัมพันธ์ที่อยู่คู่กันในความนึกคิดของคนในสังคม เราจะพบการเรียกร้องภาพเหล่านี้ในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือการกล่าวขวัญแทบทุกครั้งที่สังคมรู้สึกที่กำลังเผชิญปัญหา การศึกษาเท่าที่เป็นมามากจะแยกออกเป็นภาพโดด เช่น เรื่องเกี่ยวกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในแง่ต่าง ๆ เช่น แนวความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะงานของทักษ์ เฉลิมเตียรณ หรือพูดถึงผลงานเฉพาะเรื่อง เช่น การปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ.2501-2506) ของทิพย์รัตน์ วานิชชา หรือการพูดในประเด็นภาพรวมของประเทศในด้านการพัฒนาเช่น แนวคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ ของนันทนา กปิลกาญจน์

อีสานกลายเป็นประเด็นปัญหาทางการเมืองสำหรับรัฐบาลกรุงเทพฯมาตลอด ภูมิภาคนี้ถูกระแวงเสมอมาว่าเป็นที่พักพิงของเหล่าผู้ปรารถนาแบ่งแยกดินแดนอีสานก่อนหน้ายุคระบบสฤษดิ์ เป็นภูมิภาคที่ถูกทอดทิ้ง แต่เนื่องด้วยสภาพการณ์ที่ผ่อนคลายนานอื่น ๆ และไม่ใช่ว่าเพราะว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นคนอีสานคนหนึ่ง ดังนั้น จึงทำให้ผู้ศึกษาต้องการทราบถึงแนวคิดและ

บทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงสาเหตุที่ชักนำให้พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแนวคิดทางการเมืองในการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 มาบังคับใช้อย่างเป็นระบบนั้น ยังผลกระทบอย่างไรบ้างในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ต่อวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสมัยนั้น อันเป็นเหตุให้อัตลักษณ์ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตกาลอย่างเห็นในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาถึงสาเหตุ ปัจจัย สภาพแวดล้อม และความเป็นมาของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 เพื่อศึกษาถึงสาระสำคัญของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.3 เพื่อศึกษาถึงผลกระทบจากการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

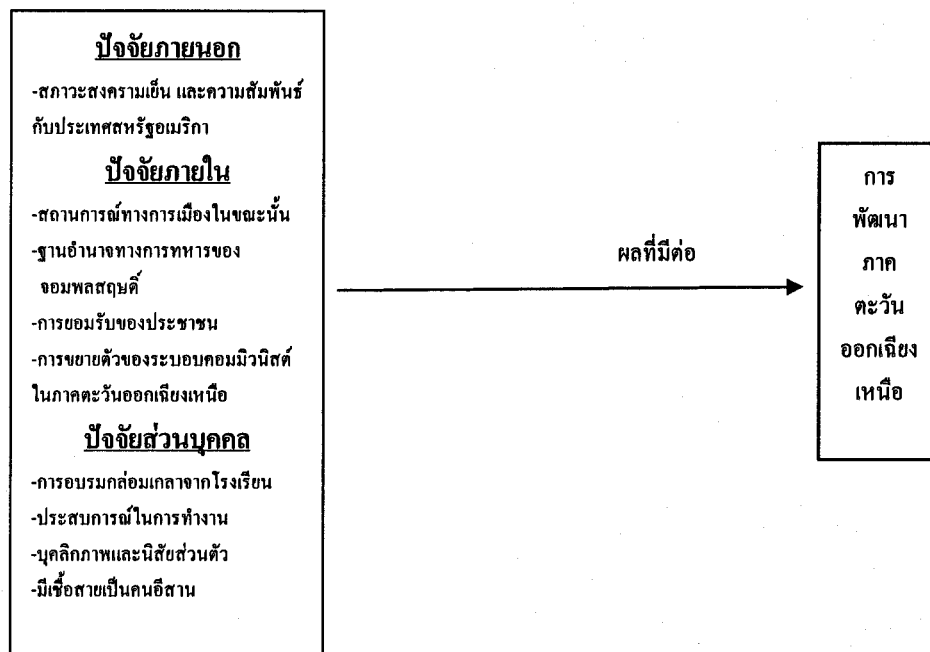
ในการวิจัยเรื่อง “แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ได้ใช้แนวคิด 5 แบบ ได้แก่ แนวคิดเผด็จการอำนาจนิยม, แนวคิดจิตวิทยาการเมือง, แนวคิดเรื่องบทบาท, แนวคิดการพัฒนาทางการเมือง และแนวคิดเรื่องการพัฒนา เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่องดังกล่าว

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงปัจจัยส่วนบุคคลในด้านการกล่อมเกลามาจากครอบครัว โรงเรียน ประสบการณ์จากการทำงานอาชีพทหาร ขาดพันธ์ นำสู่บุคลิกภาพและอุปนิสัยส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำสู่แนวคิดในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อีกทั้งในช่วงเวลานั้นได้มีเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญ ๆ หลายประการ อาทิเช่น การขยายตัวของระบอบคอมมิวนิสต์ การเลือกตั้งที่ไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน ที่นับว่าเป็นปัจจัยภายในประเทศ

นอกจากนั้นแรงกดดันจากปัจจัยภายนอกประเทศที่ผลักดันให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีแนวคิดที่จะพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือธนาคารโลก นโยบายการให้งบประมาณสนับสนุนของ

ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีนโยบายที่จะล้มล้างระบอบคอมมิวนิสต์ที่แผ่ขยายจากภูมิภาคอินโดจีน
เข้าประเทศไทยทางด้านประเทศลาวผ่านมายังภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาได้กล่อมเกลาคให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เกิดแนวคิด
และมีบทบาททางการเมืองในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการพัฒนาเป็นผลให้ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แผนภาพที่ 1.1 แสดงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4. ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้ผู้วิจัยทำการศึกษาจากประวัติ ผลงาน บันทึกเหตุการณ์ความเป็นมา
รวมถึงนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2501 -
2506 ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเป็นระบบ โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ
ฉบับที่ 1 ยังผลให้เกิดผลกระทบทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งในแง่ที่เป็นประโยชน์และในแง่ที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง โดยเฉพาะประชาชนในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5. ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการค้นคว้าวิจัยเพื่อเขียนวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยต้องอาศัยเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก โดยเอกสารชั้นที่สอง (secondary source) เป็นหลักในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ อย่างไรก็ตามเอกสารที่ผู้วิจัยค้นคว้าข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารชั้นรอง ซึ่งผ่านการสังเคราะห์มาในชั้นหนึ่งแล้ว มาเป็นข้อมูลในการเขียนรายงานเชิงพรรณานี้จนแล้วเสร็จได้ในท้ายที่สุด

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 “ภาวะผู้นำ” หมายถึง ลักษณะท่าทางหรือความสามารถบางอย่างของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ที่ทำให้คนอยู่ในอำนาจของเขา เคารพเขา สามารถชักจูงหรือนำประเทศไปในทิศทางที่ถ้าคนอื่นมาอยู่ที่เดียวกันแล้วจะไม่สามารถที่จะกระทำเช่นนั้นได้

6.2 “บทบาท” หมายถึง ลักษณะ พฤติกรรม การกระทำของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.3 “อิทธิพล” หมายถึง ความสามารถทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ที่มีอำนาจอยู่เหนือประชาชนบางส่วนในการชี้นำ โน้มน้าว ให้แสดงพฤติกรรมทางการเมืองเพื่อสนองความต้องการของตนเองได้

6.4 “การพัฒนา” หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคงมีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข

6.5 “อีสาน” หมายถึง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยซึ่งมีพื้นที่และจำนวนประชากรมากกว่าทุก ๆ ภาคของประเทศ และคำว่า “คนอีสาน” หมายถึงบุคคลที่มีอัตลักษณ์และชาติพันธุ์หรือถิ่นที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.6 ลัทธิคอมมิวนิสต์ (Communism) คือระบอบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมและการเคลื่อนไหวทางการเมือง ภายใต้ข้อกำหนดของความเป็นเจ้าของร่วมกัน และการมีรายได้ที่ขึ้นอยู่กับการผลิต การเคลื่อนไหวทางการเมืองในแง่นี้หมายถึงระบอบคอมมิวนิสต์มุ่งจุดประสงค์

ให้ประชาชนทุกคนมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกันที่ว่าด้วยการแทนที่ระบบวัตถุประสงค์แบบทุนนิยมที่เน้นกำไรเป็นหลัก ด้วยระบอบสังคมคอมมิวนิสต์ที่ผลิตโดยรวมที่ได้มาจะกลายเป็นของส่วนรวม

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทำให้ได้ทราบถึงสาเหตุ ความเป็นมา และสภาพแวดล้อมของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7.2 ทำให้ได้ทราบถึงสาระสำคัญของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

7.3 ทำให้ได้ทราบถึงผลกระทบจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ จากการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดและบทบาททางการเมืองของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ผู้วิจัยได้ศึกษาถึง สาเหตุ ปัจจัย เนื้อหาสาระ ขั้นตอน รูปแบบ กระบวนการรวมถึงยุทธวิธีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการนำแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำพาประเทศในยุคสมัยนั้นไปสู่ยุคแห่งการพัฒนาอย่างเป็นระบบครั้งแรกในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งถือได้ว่าเป็นภาคที่มีผลอย่างมากสำหรับการเมืองไทยทุกยุคทุกสมัย ว่ามีผลกระทบอย่างไรบ้างทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผู้วิจัยได้อาศัยทฤษฎีแนวคิดทางการเมือง และหลักรัฐศาสตร์มาช่วยสังเคราะห์ ดังนี้

1. แนวคิดเผด็จการอำนาจนิยม
2. แนวคิดจิตวิทยาการเมือง
3. แนวคิดเรื่องบทบาท
4. แนวคิดเรื่องการพัฒนา

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของ ความเป็นมาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประวัติความเป็นมาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งเนื้อหาสาระของแนวคิดต่าง ๆ ข้างต้น และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้นำมากล่าวโดยสังเขป ดังนี้

1. แนวคิดเผด็จการอำนาจนิยม

อำนาจนิยม คืออะไร สมบัติ พิศสะดาด แปลหนังสือเรื่องหนีไปจากเสรีภาพของอีริค ฟรอมม์ (2530) ซึ่งได้เขียนอธิบายเรื่องของอำนาจนิยมไว้ว่า ลักษณะอำนาจนิยม เป็นคำอธิบายคนประเภทที่ยกย่องอำนาจและอยากให้คนอื่นก้มหัวให้กับตน เป็นระบบที่อำนาจเข้าไปมีบทบาทครอบงำอยู่ทั่วโครงสร้างสังคมและการเมือง ก่อนอื่นมาทำความเข้าใจคำว่า “อำนาจ” (power) นั้นมีความหมายอยู่ 2 นัยด้วยกัน นัยแรกหมายถึงการมีอำนาจ *เหนือ* คนอื่นหรือมีความสามารถในการครอบงำคนอื่น ส่วนนัยที่ 2 หมายถึงอำนาจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือมีพลังความสามารถ มีสมรรถนะ อำนาจในความหมายหลังนี้ไม่เกี่ยวกับเรื่องครอบงำ เพราะอำนาจในความหมายนี้เป็นเรื่องของการใช้สติปัญญาความสามารถโดยเฉพาะ ส่วน “อำนาจ” (authority) ในที่นี้หมายถึง

คุณสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่งที่คนเรา “มี” ทำนองเดียวกับที่มีทรัพย์สิน หรือมีคุณสมบัติทางร่างกาย อย่างนั้นอย่างนี้ หากอำนาจในที่นี้หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลโดยที่คน ๆ หนึ่งจะถือว่ามีอำนาจเหนือกว่าอีกคนหนึ่ง ทว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนที่เหนือกว่ากับคนที่ต่ำกว่าเช่นว่านี้มีอยู่ 2 ชนิด ซึ่งแตกต่างกันโดยพื้นฐาน ชนิดหนึ่งเรียกว่าอำนาจด้วยเหตุผล (rational authority) กับอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่าอำนาจ(inhibiting authority) (อิริค ฟรอมม์ อ้างในสมบัติ พิศพะอาด 2530 : 44-45)

ลักษณะอำนาจนิยมที่มีต่ออำนาจ ผู้ที่มีลักษณะอำนาจนิยมนั้นจะเห็นว่ามีคนอยู่ 2 พวก เท่านั้น คือพวกที่มีอำนาจกับพวกที่ไม่มีอำนาจ สิ่งที่กระตุ้นให้เขาเกิดความรัก ความยกย่อง และความพร้อมที่จะสยบให้กับผู้อื่นก็คืออำนาจ สาเหตุที่ชักนำให้เขาหลงใหลไปกับอำนาจ ไม่ใช่เพียงเพราะอำนาจนั้น ๆ ส่งเสริมคุณค่าอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ยังเป็นเพราะอำนาจนั้น ๆ มีอำนาจแฝงอยู่ในตัว อำนาจกระตุ้น “ความรัก” ให้เกิดขึ้นในตัวเขาโดยอัตโนมัติ ในทางกลับกันบุคคลหรือสถาบันที่ไร้กำลังอำนาจก็ข่มกระตุ้นให้เขาเกิดความรู้สึกลูกถูกเหยียดหยามโดยอัตโนมัติ แค่นั้นเห็นคนไร้กำลังอำนาจก็ทำให้เขาอยากจะโจมตี ครอบงำ หรือลบหลู่ดูหมิ่นคน ๆ นั้น คนที่มีลักษณะนิสัยแบบนี้ อาจจะขบถเมื่อคิดว่าตัวเองต้องโจมตีคนที่อ่อนแอไม่มีทางต่อสู้ แต่คนที่มีลักษณะอำนาจนิยมนั้น ยิ่งเห็นเป้าของคนอ่อนแอไม่มีทางต่อสู้มากเท่าใด เขาก็ยิ่งอยากจะทำร้ายมากขึ้นเท่านั้น (อิริค ฟรอมม์ 2530 : 44)

ปรัชญาแบบอำนาจนิยมนั้นหาได้มีแนวคิดในเรื่องความเสมอภาคอยู่ไม่ คนที่มีลักษณะแบบอำนาจนิยมบางครั้งอาจจะใช้คำว่าความเสมอภาค (ซึ่งอาจจะใช้ตาม ๆ กันหรือใช้ เพราะมันสอดคล้องกับอุดมการณ์ของตน) แต่ว่าคำ ๆ นี้หาได้มีความหมายหรือนำหนักอะไรจริง สำหรับเขาไม่ เพราะความเสมอภาคเป็นสิ่งที่อยู่พ้นไปจากประสบการณ์ทางอารมณ์ของเขา สำหรับคนที่มีลักษณะอำนาจนิยมย่อมเห็นว่า โลกมีคนอยู่ 2 จำพวกเท่านั้น คือคนที่มีพลังกำลังกับ คนที่ไร้พลังกำลัง คนที่เหนือกว่ากับคนที่ด้อยกว่าไม่มีทางที่เขาจะรู้จักความเท่าเทียมหรือความ สมานฉันท์ เขาจะมองความแตกต่างทุกอย่าง ในลักษณะของความเหนือกว่าหรือด้อยกว่าความ แตกต่างที่ปลอดจากลักษณะเช่นว่านี้เป็นสิ่งที่อยู่เกินความนึกคิดของเขา (อิริค ฟรอมม์ 2530 : 45) ดังจะเห็นได้จากบุคลิกต่าง ๆ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมีลักษณะหลายประการที่เหมือนกับ ลักษณะอำนาจนิยมที่ฟรอยด์ได้กล่าวมา

ลักษณะสำคัญของเผด็จการอำนาจนิยม คือ รัฐบาลจะเข้าควบคุมสิทธิและเสรีภาพ ทางการเมืองของประชาชน มักจะไม่ยอมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง มีการตรวจสอบ หรือใช้อำนาจรัฐสั่งปิดหนังสือพิมพ์มักจะอ้างลัทธิชาตินิยมมาสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้ อำนาจของผู้ปกครอง แต่รัฐจะยังคงให้เสรีภาพในทางเศรษฐกิจและสังคม กล่าวคือประชาชน สามารถที่จะเลือกนับถือศาสนา ดำเนินชีวิตส่วนตัวและธุรกิจได้อย่างเป็นอิสระพอสมควร

รัฐเผด็จการอำนาจนิยมจะมีการลงโทษผู้กระทำผิดต่อกฎหมายของบ้านเมืองอย่างรุนแรง ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนเคารพเชื่อฟัง และปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ผู้นำอำนาจนิยมนั้นจะพยายามแสวงหาอำนาจ และเมื่อได้อำนาจแล้วจะใช้อำนาจบีบบังคับและกำจัดฝ่ายตรงข้ามหรือศัตรูทางการเมือง หรือแม้แต่กลุ่มการเมืองอื่น ๆ ที่ผู้นำเห็นว่ามิมีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายต่อสถานภาพของผู้นำเอง อย่างไรก็ตาม กลุ่มทางเศรษฐกิจ สังคมอื่น ๆ เช่น สมาคม สมาพันธ์ หรือสหกรณ์ใด ๆ ที่ดำเนินกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองนั้นจะไม่ได้รับผลกระทบหรืออาจได้รับผลกระทบแต่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น(วัชรระ คล้ายนาทร และคณะ 2547:5) ในส่วนที่แตกต่างกันระหว่างเผด็จการอำนาจนิยมกับเผด็จการเบ็ดเสร็จอาจสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. เผด็จการอำนาจนิยมนิยมมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ คือ การควบคุมกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนเท่านั้น ขณะที่เผด็จการเบ็ดเสร็จต้องการที่จะเข้าควบคุมทั้งกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม

2. รัฐเผด็จการอำนาจนิยมไม่เข้าไปควบคุมสถาบันครอบครัว ศาสนา โรงเรียน สมาคม หรือกลุ่มทางเศรษฐกิจ สังคมใด ๆ แต่เผด็จการเบ็ดเสร็จนั้นถือว่าองค์กรทุกองค์กร สถาบันทุกสถาบันจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐ โดยรัฐจะเป็นผู้กำหนดแนวปฏิบัติต่าง ๆ ให้

3. รัฐเผด็จการอำนาจนิยมนั้น แม้จะเน้นที่วิธีการลงโทษอย่างรุนแรงโดยเฉพาะกิจกรรมที่ผู้นำพิจารณาแล้วว่าจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเมืองของตน แต่กระบวนการทางกฎหมายที่จะใช้เป็นหลักในการให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนโดยทั่วไปก็ยังคงมีอยู่ แต่ในระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนั้น อำนาจอรัฐมีอย่างไม่จำกัด สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในทุกเรื่องอาจถูกละเมิดเมื่อไรก็ได้ ทั้งนี้ รัฐจะถือเอาความมั่นคง ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียว เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้กับการใช้อำนาจเด็ดขาด

4. ประชาชนในรัฐเผด็จการอำนาจนิยมมีหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญ คือ จะต้องไม่ดำเนินการทางการเมืองใด ๆ ที่ขัดขวางหรือต่อต้านนโยบายทางการเมืองของผู้นำ แต่ประชาชนในรัฐเผด็จการเบ็ดเสร็จนั้นนอกจากจะต้องเชื่อฟังปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำอย่างเคร่งครัดแล้ว ยังจะต้องแสดงความจงรักภักดี มีความสำนึกในความเป็นหนี้บุญคุณที่มีต่อรัฐต้องยอมรับใช้รัฐในทุกโอกาสอีกด้วย

ในยุคนบูรณาญาสิทธิราชชนชั้นผู้ปกครองเป็นเจ้าของรัฐและผูกขาดการใช้ อำนาจในการปกครอง คนไทยจึงได้รับการปลูกฝังในเรื่องอำนาจนิยมมาโดยตลอด ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีความพยายามจะปลูกฝังความคิดความเชื่อทางการเมืองว่า อำนาจทางการเมืองมาจากประชาชน โดยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และจัดให้มีการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลที่มีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้นำ กลับปลูกฝังให้เกิดแนวคิดชาตินิยมโดยรัฐแทน และใช้

แนวนโยบายและกฎหมายประกาศใช้อย่างเป็นทางการ ผู้ที่เชื่อฟังรัฐก็ไม่ถูกคุกคามแต่ฝ่ายคัดค้าน และเป็นผู้ที่เป็น “ศัตรูทางการเมือง” รวมทั้งผู้พยายามลอบประทุษร้าย แนวคิดอำนาจนิยม (authoritarianism) จึงถูกปลูกฝังและฝังแน่นอยู่กับคนไทยสืบทอดมา รัฐบาลทหารและพลเรือนในยุคต่อ ๆ มา หลายต่อหลายชุด ก็ได้เน้นย้ำ และใช้กลไกรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานทหารในการเข้ายึดอำนาจและปราบปรามฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล หรือกลุ่มผู้ประท้วงรัฐบาลมาจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยจึงมีลักษณะขัดแย้งกันอยู่ระหว่างแนวคิดลักษณะนี้ กับแนวคิดประชาธิปไตยที่ยอมรับอำนาจอธิปไตยของประชาชนไทย (ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ และคณะ 2547 : 373)

1.1 รูปแบบของอำนาจนิยมในการเมืองการปกครองไทยเรียกว่า “ระบอบอำมาตยาธิปไตย”

(bureaucratic polity) เป็นระบบการเมืองที่ระบบราชการทั้งทหารและพลเรือนครอบงำระบบการเมืองอย่างสำคัญในกระบวนการตัดสินใจ ผู้นำทางการเมืองมาจากระบบราชการเป็นส่วนใหญ่ และฐานอำนาจอยู่ที่ระบบทหาร ซึ่งลักษณะสำคัญของการเมืองระบบนี้มีดังนี้ คือ (จุมพล หนิมพานิช 2548: 159-163)

1) เป็นระบบการเมืองที่มีเพียงระบบราชการเท่านั้นที่มีอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง ซึ่งในกรณีของไทยเมื่อเปรียบเทียบกับระหว่างระบบทหารกับพลเรือน ระบบราชการทหารจะมีอำนาจและอิทธิพลมากกว่า

2) เป็นระบบการเมืองที่ระบบราชการมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจทางการเมือง นั่นหมายความว่า การตัดสินใจของรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ ล้วนมาจากการริเริ่มทางระบบราชการ ขณะเดียวกันก็ตัดสินใจตามความเห็นของระบบราชการเป็นส่วนใหญ่ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะในช่วงที่ระบบการเมืองนี้รุ่งเรือง กลุ่มนอกระบบราชการ (extra-bureaucratic forces) อาทิ กลุ่มนักธุรกิจ กรรมการ ชาวนามีน้อย และไม่มีคามเข้มแข็ง ดังนั้น โอกาสที่จะเข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจของรัฐจึงไม่มีหรือมีก็น้อยมาก

3) เป็นระบบการเมืองที่มีระบบราชการแพร่อิทธิพลเข้าไปในกิจการต่าง ๆ ของเอกชน ทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ การเข้าไปดำเนินกิจการทางธุรกิจในรูปแบบของรัฐวิสาหกิจและการเข้าไปร่วมมือกับนักธุรกิจในการดำเนินงานธุรกิจเอกชน

4) เป็นระบบการเมืองที่ผู้นำทางการเมืองส่วนใหญ่มาจากระบบราชการดังตารางที่ 1

ตารางที่ 2.1 แสดงรายชื่อผู้นำทางการเมืองไทย (หัวหน้ารัฐบาล) นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลง
การปกครอง พ.ศ. 2475 จนกระทั่งถึง 14 ตุลาคม 2516

รัฐบาลชุด	ผู้นำทางการเมืองที่เป็นหัวหน้ารัฐบาล คือเป็นนายกรัฐมนตรี	ช่วงเวลาดำรงตำแหน่ง (วัน/เดือน/ปี)		จำนวนระยะเวลา ที่ดำรงตำแหน่ง
		เริ่มต้น	สิ้นสุด	
1	พระยามโนปกรณนิติธาดา	28 มี.ย. 2475	10 ธ.ค. 2475	5 เดือน 13 วัน
2	พระยามโนปกรณนิติธาดา	10 ธ.ค. 2475	1 เม.ย. 2476	3 เดือน 22 วัน
3	พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	1 เม.ย. 2476	20 มี.ย. 2476	2 เดือน 19 วัน
4	พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	21 มี.ย. 2476	16 ธ.ค. 2476	5 เดือน 26 วัน
5	พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	16 ธ.ค. 2476	22 ก.ย. 2477	9 เดือน 8 วัน
6	พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	22 ก.ย. 2477	9 ต.ค. 2480	2 ปี 10 เดือน 18 วัน
7	พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	9 ต.ค. 2480	21 ธ.ค. 2480	4 เดือน 13 วัน
8	พันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา	21 ธ.ค. 2480	16 ธ.ค. 2481	11 เดือน 27 วัน
9	พันเอก หลวงพิบูลสงคราม	16 ธ.ค. 2481	6 มี.ค. 2485	3 ปี 2 เดือน 22 วัน
10	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	7 มี.ค. 2485	1 ต.ค. 2487	2 ปี 4 เดือน 24 วัน
11	นายควง อภัยวงศ์	1 ต.ค. 2487	31 ต.ค. 2488	1 ปี 1 เดือน
12	นายทวี บุญยเกตุ	31 ต.ค. 2488	17 ก.ย. 2488	17 วัน
13	ม.ร.ว.เสรี ปราโมช	17 ก.ย. 2488	31 ม.ค. 2489	4 เดือน 14 วัน
14	นายควง อภัยวงศ์	31 ม.ค. 2489	24 มี.ค. 2489	1 เดือน 24 วัน
15	นายปรีดี พนมยงค์	24 มี.ค. 2489	7 มี.ย. 2489	2 เดือน 14 วัน
15(1)	นายปรีดี พนมยงค์	8 มี.ย. 2489	9 มี.ย. 2489	1 วัน
16	นายปรีดี พนมยงค์	11 มี.ย. 2489	23 ต.ค. 2489	2 เดือน 12 วัน
17	พล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	23 ต.ค. 2489	30 พ.ค. 2490	9 เดือน 8 วัน
18	พล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	30 พ.ค. 2490	8 พ.ย. 2490	5 เดือน 8 วัน
19	นายควง อภัยวงศ์	10 พ.ย. 2490	21 ก.พ. 2491	3 เดือน 21 วัน
20	นายควง อภัยวงศ์	21 ก.พ. 2491	8 เม.ย. 2491	1 เดือน 75 วัน
21	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	8 เม.ย. 2491	25 มี.ย. 2492	1 ปี 2 เดือน 17 วัน
22	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	25 มี.ย. 2492	29 พ.ย. 2494	2 ปี 5 เดือน 4 วัน
23	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	29 พ.ย. 2494	6 ธ.ค. 2494	7 วัน
24	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	6 ธ.ค. 2494	24 มี.ค. 2495	3 เดือน 9 วัน
25	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	24 มี.ค. 2495	21 มี.ค. 2500	4 ปี 11 เดือน 27 วัน
26	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	21 มี.ค. 2500	16 ก.ย. 2500	6 เดือน 25 วัน
27	นายจอน์ สารสิน	21 ก.ย. 2500	1 ม.ค. 2501	3 เดือน 9 วัน
28	พลโท ถนอม กิตติขจร	1 ม.ค. 2501	20 ต.ค. 2501	9 เดือน 20 วัน
29	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	9 ก.พ. 2502	8 ธ.ค. 2506	4 ปี 9 เดือน 27 วัน
30	พลเอก ถนอม กิตติขจร	9 ธ.ค. 2506	7 มี.ค. 2512	5 ปี 2 เดือน 28 วัน
31	พลเอก ถนอม กิตติขจร	7 มี.ค. 2512	17 พ.ย. 2514	2 ปี 8 เดือน 10 วัน
32	พลเอก ถนอม กิตติขจร	18 ธ.ค. 2515	14 ต.ค. 2516	9 เดือน 27 วัน

ที่มา : ปรับปรุงจากชวนะ ไตรมาส ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตย สถาบันนโยบายศึกษา
กรุงเทพมหานคร 2543 หน้า 16

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่าผู้นำทางการเมืองที่เป็นหัวหน้ารัฐบาลคือนายกรัฐมนตรี ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 - 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นช่วงของระบบการเมือง อำมาตยาธิปไตยที่ระบบราชการเป็นใหญ่ จะเห็นได้ว่าผู้นำทางการเมืองส่วนใหญ่มาจากระบบ ราชการ

5) เป็นระบบการเมืองที่อาจมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบของการเลือกตั้งเป็นต้น แต่ประชาชนหา ได้มีบทบาทที่มีความหมายอย่างแท้จริงไม่

1.2 อุดมการณ์ทางการเมืองพ็อนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นเป็นบุคคลที่เป็นผลผลิตภายใน คือ ไม่ได้ได้รับการศึกษา จากต่างประเทศ ดังนั้นแนวความคิดประชาธิปไตยและลัทธิเสรีนิยมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกปลูกฝังอยู่ในจิตใจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เท่ากับผู้นำรุ่นก่อน ประกอบกับอาชีพทหารและวิถีชีวิตของ ทหารนั้นเน้นหนักไปในทางการใช้อำนาจมาแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมือง ความล้มเหลว ของคณะผู้ก่อการ 2475 ในที่สุดนำไปสู่ข้อสรุปขั้นต้นในจิตใจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า การ เมืองไทยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการเมืองไทย และความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม แบบไทย มิใช่แบบตะวันตก ดังคำพูดออกอากาศของโฆษกวิทยุสองศูนย์เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2508 ว่า

“คณะปฏิวัติ มีความมุ่งหมายที่จะทำประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตย มีความมุ่งหมายที่จะสร้างประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทยให้เป็นผลสำเร็จและ เห็นว่าจะบรรลุผลตามความมุ่งหมายนี้ได้จะต้องแก้ไขข้อผิดพลาดในอดีต เสีย จึงทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ยกเลิกระบอบประชาธิปไตย ที่นำมาจากต่างประเทศทั้งคืนเสีย และเสนอว่าจะสร้างระบอบประชาธิปไตย ที่เหมาะสมกับลักษณะพิเศษและสภาพการณ์ของบงไทย จะสร้างประชาธิปไตย ของไทย ประชาธิปไตยแบบไทย”

รูปแบบของการปกครอง “ประชาธิปไตยแบบไทย” นี้ เป็นผลสะท้อนจาก แนวความคิดและความเข้าใจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อสิ่งที่คิดว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง และเนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้หนึ่งที่เลื่อมใสในประวัติศาสตร์มาก ซึ่งในทัศนะของทักษ์ เถลิ้มเดียรณ มองว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้มีส่วนอยู่มาก และงานเขียนต่าง ๆ ของหลวงวิจิตร วาทการ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเรื่องของการแสวงหารูปแบบของการปกครองในสมัย โบราณ ที่อาจนำมาใช้ได้กับการพัฒนาประเทศ (ทักษ์ เถลิ้มเดียรณ 2523: 51) ความคิดดังกล่าว ผวนกเข้ากับภูมิหลังทางการศึกษาภายในประเทศและประสบการณ์ทางการเมือง ในฐานะนาย

ทหารผู้คร่ำหวอดอยู่กับการใช้กำลังทำให้พอสรุปถึงความเข้าใจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ต่อรูปแบบของสังคมการเมืองไทยว่าประกอบขึ้นด้วยรัฐ/รัฐบาล ข้าราชการ และประชาชน

จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เชื่อว่าการปกครองเป็นเรื่องของกษัตริย์ ของเจ้านายผู้มีบุญวาสนา ขอเพียงแต่ให้ผู้นำนั้นมีความเที่ยงธรรมและสุจริตใจตั้งอยู่ในศีลธรรม (เช่นเดียวกับหลักธรรมในการปกครองแบบโบราณสำหรับกษัตริย์คือ ทศพิธราชธรรม) แนวความคิดเหล่านี้ ในทางปฏิบัติแล้วจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เชื่อว่า ผู้นำคือนายกรัฐมนตรี ต้องมีอำนาจที่เด็ดขาด โดยอำนาจนั้นตั้งอยู่บนหลักของความเป็นธรรม ซึ่งในสังคมไทยคือหน้าที่ของพ่อที่ต้องปกครองบุตร ให้ได้รับความสุข ในขณะที่เดียวกันก็ใช้อำนาจเด็ดขาดหากบุตรคนใดไม่เคารพเชื่อฟัง อย่่างไรก็ตาม การลงโทษนั้นก็เพื่อทำให้บุตรเป็นคนดีต่อไป

ในฐานะพ่อขุน จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ได้พยายามสร้างกิจกรรมขึ้นรองรับกับแนวความคิดในเรื่องการเป็นพ่อบ้านหรือผู้ปกครองหลายประการด้วยกัน เช่น ในแง่ของการช่วยเหลือประชาชน การรักษาความสงบเรียบร้อย การส่งเสริมสุขภาพและศีลธรรม การเยี่ยมเยียนราษฎร และการออกคำสั่ง

2. แนวคิดจิตวิทยาการเมือง

การวิเคราะห์ผู้นำในทางจิตวิทยาสามารถอธิบายพฤติกรรมของผู้นำโดยอาศัยขบวนการอบรมเรียนรู้จากสังคม (socialization process) หรืออีกนัยหนึ่งคือความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า ประสบการณ์ในชีวิตแต่วัยเด็กในครอบครัว ในโรงเรียนของผู้นำนั้นมีส่วนเป็นอย่างมากที่กำหนดให้ พฤติกรรมของบุคคลเมื่อได้เป็นผู้นำแล้วเป็นแบบใดแบบหนึ่ง (ณรงค์ สตินสวัสดิ์ 2518 : 130-131)

Harold Lasswell นักรัฐศาสตร์เรื่องนามของสหรัฐอเมริกาเคยตั้งสมมติฐานว่าบุคคลที่ ในวัยเด็กมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนที่ขาดศักดิ์ศรี ไม่มีความหมาย ไม่มีความสามารถ เมื่อโตขึ้นจะแสวงหาอำนาจมาให้ตนเองเพื่อเป็นการชดเชยความรู้สึกว่าตนเองด้อยศักดิ์ศรีในวัยเด็ก สมมติฐานของฮาโรลด์ลาสเวลล์ในเรื่องนี้ ได้เป็นที่สนใจกันมากในหมู่นักรัฐศาสตร์ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การแสวงหาอำนาจของผู้นำ

Alexander Gorge ได้นำเอาคำว่า “ความภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเองน้อย” (low self-esteem) ไปขยายความและว่าความภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเองน้อยหมายรวมถึงสิ่งเหล่านี้ (ณรงค์ สตินสวัสดิ์ 2518 : 131-132)

1. ความรู้สึกที่ตนเองไม่มีความสำคัญ
2. ความรู้สึกที่ตนเองไม่มีศีลธรรมสูงพอ

3. ความรู้สึกอ่อนแอ
4. ความรู้สึกว่าตนเองไม่มีอะไรดีเด่น
5. ความรู้สึกว่าตนเองไม่มีความฉลาดรอบรู้เพียงพอ

อเล็กซานเดอร์ จอร์จ มีความคิดว่าคนที่มีความภูมิใจในศักดิ์ศรีของตนเองน้อยนี้เมื่อได้เป็นผู้นำแล้วจะเป็นผู้นำที่มีลักษณะดังนี้

ก. แสดงว่าตนเองไม่ทำหน้าที่บางสิ่งบางอย่างแล้วก็จะไม่มีใครทำหน้าที่นั้น (เพื่อชดเชยความรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสำคัญในวัยเด็ก)

ข. แสดงว่าตนเองเป็นคนมีศีลธรรมสูง (เพื่อชดเชยความรู้สึกว่าตนเองมีศีลธรรมต่ำในวัยเด็ก)

ค. ไม่ยอมฟังความคิดเห็นของคนอื่นโดยอ้างว่าตนรู้ดีกว่าใคร (เพื่อชดเชยความรู้สึกอ่อนแอของตนในวัยเด็ก)

ง. คิดว่าไม่มีใครจะทำหน้าที่หรือสิ่งที่กำลังทำอยู่ได้ดีเท่าเขา (เพื่อชดเชยความรู้สึกที่ว่าตนเองไม่มีอะไรดีเด่น)

จ. คิดว่าวิจารณ์คุณของตนเยี่ยมยอดแล้วคิดว่าตนเองไม่เคยทำอะไรผิดพลาด (เพื่อชดเชยความรู้สึกความฉลาดรอบรู้ของตนมีน้อยในวัยเด็ก)

จะเห็นได้ว่าชีวิตในวัยเด็กของแต่ละคน ประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัวมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อพฤติกรรมของบุคคลเมื่อเป็นผู้นำแล้ว ผู้อ่านอาจจะนึกถามว่าได้เป็นผู้นำประเทศแล้วจะทำอะไรก่อน แล้วพยายามนั่งวิเคราะห์ให้ดีก็อาจจะพบว่าความคิดของท่านนั้นได้รับอิทธิพลเป็นอย่างมากจากประสบการณ์ของท่านในวัยเด็ก

ณรงค์ สินสวัสดิ์ ได้เขียนเรื่องการศึกษาประวัติศาสตร์แนวทางจิตวิทยาการเมืองไว้ในเอกสารการสอนชุดวิชาหลักและวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2547 : 153-223) ดังนี้

จิตวิทยา (Psychology) นั้นมีผู้ให้คำนิยามไว้ต่างกันไป แต่ในคำจำกัดความเหล่านี้ก็จะชี้ว่าจิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่เน้นการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมอย่างเช่น แอนดรู เจ คูบริน ได้ให้คำจำกัดความว่า “จิตวิทยาคือ การศึกษาพฤติกรรมอย่างเป็นระบบและปัจจัยทั้งปวงที่มีผลต่อพฤติกรรม”

พฤติกรรมของผู้นำทางการเมือง การศึกษาประวัติและผลงานของผู้นำแต่ละคนอาจทำให้เข้าใจได้ในระดับหนึ่ง แต่ถ้าต้องการศึกษาให้ลึกซึ้งลงไปแล้ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำทฤษฎีทางจิตวิทยามาช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับผู้นำการเมืองในหลาย ๆ ประเด็น เช่น

1. ทำไมคนบางคนจึงอยากเป็นผู้นำทางการเมืองมากกว่าคนทั่วไป แม้ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งเปิดโอกาสให้คนเข้าแข่งขันเพื่อรับเลือกตั้งเป็นผู้นำ แต่ก็มีคนเพียงจำนวนน้อยที่เสนอตัวเองขึ้นมาเป็นผู้นำ
2. ในกลุ่มผู้คนที่ต้องการอำนาจทางการเมืองนั้น วิธีการให้ได้มาซึ่งอำนาจก็จะแตกต่างกันออกไปบางคนใช้วิธีที่อยู่ในกรอบของกฎหมาย บางคนอาจจะไม่ใช่
3. เมื่อได้มาซึ่งอำนาจแล้ว พฤติกรรมของผู้นำในการใช้อำนาจก็แตกต่างกัน บางคนต้องการทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อให้สังคมได้รับผลประโยชน์จากผลงานของเขา บางคนดำรงตำแหน่งผู้นำแต่ก็ไม่มีผลงานอะไรหลงเหลือให้สังคมจารึกไว้ได้

ประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับผู้นำการเมืองที่กล่าวมานี้จะอธิบายได้ จะต้องใช้ทฤษฎีทางจิตวิทยา มาช่วยอธิบาย

2.1 สิ่งกำหนดพฤติกรรม

ลักษณะนิสัยประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ

1. ความเชื่อ (belief) หมายถึงสิ่งที่บุคคลคิดว่า การกระทำบางอย่าง หรือปรากฏการณ์บางอย่าง หรือสิ่งของบางอย่าง หรือคุณสมบัติของสิ่งของหรือของบุคคลบางอย่าง มีอยู่จริงหรือเกิดขึ้นจริง ๆ กล่าวคือ การที่บุคคลหนึ่งคิดถึงอะไรก็ได้ในแง่ของข้อเท็จจริง คือเขาคิดว่าข้อเท็จจริงมันเป็นเช่นนั้น ซึ่งความคิดของเขาอันนี้อาจไม่ถูกต้องตามความเป็นจริงก็ได้ แต่ถ้าเขาคิดว่าความจริงเป็นเช่นนั้นแล้ว นั่นก็คือความเชื่อของเขา

การได้มาซึ่งความเชื่อ อาจจะได้มาโดยการเห็น ได้สัมผัส ได้ยินกับหู หรือได้รับคำบอกเล่า อ่านจากข้อเขียนสิ่งตีพิมพ์ รวมทั้งการคิดขึ้นมาเอง ความเชื่อได้มาง่ายและอาจจะเปลี่ยนได้ง่าย เราอาจจะเชื่อว่าคนอเมริกานั้นใจคอเผื่อแผ่เพราะเราอ่านจากหนังสือซึ่งเขียนว่าคนอเมริกาใจคอเผื่อแผ่ แต่ถ้ามีเพื่อนเราได้ไปสหรัฐอเมริกาและกลับมาเล่าให้ฟังว่าคนอเมริกันเห็นแก่ตัวพร้อมกับยกตัวอย่างให้เราดูด้วย เราก็อาจจะเปลี่ยนความเชื่อที่เรามีต่ออเมริกาเสียใหม่

2. ค่านิยม (Value) ก็เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญ Clyde Kluckhohn ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าค่านิยมไว้ว่า “ค่านิยม คือแนวความคิดทั้งที่เห็นได้เด่นชัดและไม่เด่นชัด ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งเกี่ยวกับว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งเป็นความคิดที่มีอิทธิพลให้บุคคลเลือกกระทำการอันใดอันหนึ่งจากหลาย ๆ อันที่มีอยู่”

Neil J. Smelser ให้คำจำกัดความคล้ายกับ Clyde Kluckhohn โดยบอกว่า “ค่านิยมนั้น เป็นสิ่งที่บอกบุคคลอย่างกว้าง ๆ ว่าจุดมุ่งหมายอะไรบ้างในชีวิตเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา ฉะนั้นค่านิยมจึงเป็นเรื่องซึ่งแนวปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ให้แก่บุคคล”

ซึ่งพอสรุปได้ว่า ค่านิยมนั้นอาจหมายถึงการคำนึงถึงแนวประพฤติปฏิบัติว่าจะใครควร
อะไรไม่ควร เช่น คนควรจะเป็นคนซื่อสัตย์ ทำอะไรก็ต้องทำด้วยความซื่อสัตย์ หรืออาจหมายถึง
จุดหมายของชีวิต เช่น ควรจะหาความสุขทางใจมากกว่าสะสมความร่ำรวยในทางวัตถุ คือคิดว่า
ความสุขทางใจสำคัญกว่าการมีวัตถุต่าง ๆ มาก

การได้มาซึ่งค่านิยม อาจได้มาโดยการอ่านคำบอกเล่าหรือคิดขึ้นมาเอง ยกตัวอย่างเช่น
ผู้ที่ได้อ่านปรัชญาของศาสนาพุทธก็จะเห็นว่าวัตถุไม่สำคัญเท่าความสงบทางจิตใจ เขาจึงไม่เห็น
ความสำคัญของวัตถุมากนัก คือไม่ใช่ค่านิยมแก่วัตถุอีกต่อไป หรือค่านิยมอาจจะเกิดจากการคิดขึ้น
เอง เช่น พระพุทธเจ้า ที่ทรงบำเพ็ญเพียรเพื่อแสวงหาว่าอะไรคือเหตุแห่งความทุกข์และจะดับทุกข์
ได้อย่างไร ในที่สุดพระองค์ก็ทรงค้นพบว่าความโกรธ โลก หลงเป็นบ่อเกิดแห่งความทุกข์ จึงได้
สั่งสอนเทศนาให้เห็นว่ามนุษย์ควรจะพยายามทำจิตใจให้สงบ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งใดว่าเป็นของเที่ยง
แท้ ถ้าจะกล่าวโดยย่อคือพระพุทธเจ้าคิดว่าความสงบในทางจิตคือความสุขหรืออีกนัยหนึ่ง พระพุทธ
องค์ให้ค่านิยมแก่ความสงบในทางจิตใจมากกว่าความมั่งคั่ง ลาภ ยศ อำนาจ และค่านิยมอันนี้
พระองค์ทรงคิดขึ้นด้วยตนเอง จึงสรุปได้ว่า ค่านิยมนั้นอาจจะได้มาโดยการถ่ายทอดจากผู้อื่น จะได้
จากคำบอกเล่าในหนังสือก็ได้ หรืออาจจะได้มาโดยการคิดขึ้นมาเอง

3. บุคลิกภาพ (personality) ในที่นี้เป็นส่วนหนึ่งของลักษณะนิสัยนอกเหนือ
ไปจากความเชื่อและค่านิยมซึ่งได้กล่าวมาแล้ว บุคลิกภาพในที่นี้ไม่ได้มีความหมายดังที่คนทั่ว ๆ ไป
ใช้กันอยู่ คนธรรมดาทั่วไปมักจะนึกถึงบุคลิกภาพในแง่ของลักษณะหน้าตา การแต่งกาย วิธีการพูด
วิธีการวางตัวในที่ต่าง ๆ เพราะฉะนั้นคนที่บุคลิกภาพดีมักจะหมายความถึงบุคคลที่รูปร่างหน้าตา
ไม่ตี วางตัวไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดจาไม่ฉะฉาน งก ๆ เงิน ๆ แต่สิ่งที่กล่าวมาไม่ใช่คำจำกัด
ความของคำว่าบุคลิกภาพในวิชาจิตวิทยา

Robert Lundin ได้ให้คำจำกัดความของคำว่าบุคลิกภาพว่า คือเครื่องมือในการกำหนด
พฤติกรรมที่มีลักษณะเด่นหลาย ๆ ประการ ซึ่งบุคคลได้มาภายใต้สถานการณ์พิเศษ สำหรับ Rymon
Cattel ได้ให้คำจำกัดความว่าบุคลิกภาพคือสิ่งที่บอกว่าบุคคลคนหนึ่งจะทำอะไร ถ้าเขาอยู่ใน
สถานการณ์หนึ่ง Gordon Allport ได้ให้คำจำกัดความคำว่าบุคลิกภาพว่า คือ ระบบต่าง ๆ ทางกาย
และใจ เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ และเป็นเครื่องกำหนดอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเขา
จะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมตัวเขาอย่างไร

จากคำจำกัดความทั้ง 3 นั้นพอสรุปได้ว่าบุคลิกภาพคือสิ่งที่บอกว่าบุคคลจะปฏิบัติ
อย่างไรในสถานการณ์หนึ่ง ๆ หมายความว่าถ้าสถานการณ์อย่างเดียวกันแล้วคน 2 คนมีพฤติกรรม
ต่างกัน เราก็อาจจะอธิบายได้ว่าคงเป็นเพราะเขามีบุคลิกภาพที่ต่างกัน และคน ๆ เดียวกันถ้าอยู่ใน
สภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่ต่างกันออกไป มาจากพฤติกรรมและประสบการณ์ในอดีต

ที่กล่าวมานี้คือ ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้อาจรวมเรียกได้ว่า ลักษณะนิสัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล

2.2 สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม

ลักษณะนิสัยของบุคคล คือความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพนั้น มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมก็จริงอยู่ แต่พฤติกรรมจะเกิดขึ้นยังไม่ได้ถ้าไม่มีสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมเป็นอะไรก็ได้ เช่น อาหาร เสียงปืน คำสบประมาท หนังสือ ความทิว ถ้าเราเดินไปตามถนนได้ยินเสียงดังปัง เราก็จะหันไปทางที่มาของเสียงปืนนั้น เสียงปืนนั้นเป็นสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม (การเหลียวไปมอง) ถ้าเห็นคนยืนอยู่และกำลังยกปืนเล็งมาทางเรา ๆ ก็อาจจะกระโดดนอนราบหรือวิ่งหนีโดยเร็ว ปืนและชายนั้นจึงเป็นสิ่งกระตุ้นพฤติกรรมที่ทำให้เราวิ่งหนีหรือกระโดดนอนราบลงกับพื้น

สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมนี้มีพลังความเข้มข้นด้วย เช่น มีคนมาจ้างนาย ก ให้ตีหัวนาย ข ด้วยเงิน 500 บาท นาย ก อาจไม่ไป แต่ถ้าจ้าง 50,000 บาท โอกาสที่นาย ก จะไปก็มีมากขึ้น เงินที่จ้างก็คือสิ่งกระตุ้นพฤติกรรมเพราะอาจทำให้นาย ก มีพฤติกรรมขึ้นมา จำนวนเงินที่ต่างกันนี้คือพลังของสิ่งกำหนดพฤติกรรม

2.3 ทศนคติ

ทัศนคติ (attitude) คือ การที่บุคคลคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง หรือการกระทำอันหนึ่งในทำนองที่ว่าดีหรือไม่ สมควรหรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ เช่น นาย ก คิดว่ารัฐบาลควรสร้างรถไฟใต้ดิน ความคิดนี้คือทัศนคติของ นาย ก หรือ เมื่อนาย ก คิดว่าควรไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้นาย ข มากกว่าจะไปลงคะแนนเสียงให้นาย ค นี่ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งของทัศนคติของ นาย ก

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทัศนคตินั้นยังไม่ใช่พฤติกรรม เพราะพฤติกรรมยังไม่เกิด แต่ว่าทัศนคติเป็นสิ่งที่มาก่อนพฤติกรรมและเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมด้วย อย่างเช่น ถ้านาย ก คิดว่านาย ค สมควรจะเป็นผู้แทนมากกว่านาย ข (เป็นทัศนคติเท่านั้น) เมื่อถึงวันเลือกตั้ง นาย ก ก็คงไปเลือกนาย ค การเลือกนาย ค นั้นเป็นพฤติกรรมของนาย ก แล้ว ซึ่งก็มีอิทธิพลมาจากทัศนคติของเขา

2.4 สถานการณ์

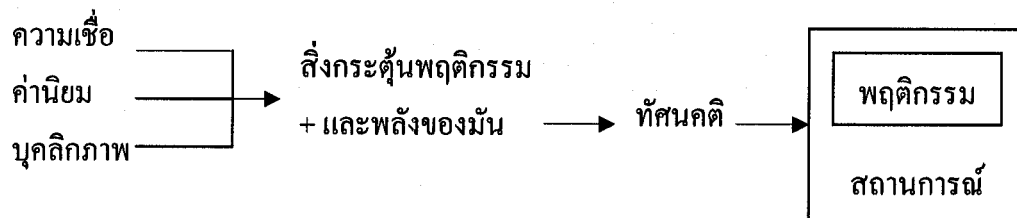
สถานการณ์ (situation) หมายถึง สิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นบุคคลและไม่ใช่มนุษย์ซึ่งอยู่ในสถานะที่บุคคลกำลังจะมีพฤติกรรม ยกตัวอย่างเช่น ในบ้านของเราเอง ถ้าเราคิดว่าควรจะถอดเสื้อเพราะมันร้อนอบอ้าวเราก็ทำได้ แต่ถ้าเราเดินอยู่กลางถนนหรืออยู่ในห้องประชุม เราอยากถอดเสื้อเพราะมันร้อนเราก็คงทำไม่ได้ เพราะสถานการณ์เช่นนั้นไม่เหมาะสมที่เราจะถอดเสื้อ เพราะฉะนั้นสถานการณ์นี้เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญมาก

แต่ถ้าสถานการณ์เปิดช่องให้แล้ว พฤติกรรมของคนก็อาจจะแตกต่างกันไปตามแต่ลักษณะนิสัยของเขา เช่น การที่คนหลายคนเข้าไปในร้านหนังสือร้านหนึ่ง ซึ่งถ้าคิดถึงสถานการณ์แล้วจะเห็นว่าเหมือนกัน ฉะนั้นการที่คนเลือกซื้อหนังสือคนละชนิดกัน เช่น คนหนึ่งซื้อหนังสือเกี่ยวกับกีฬา อีกคนอาจจะซื้อเกี่ยวกับการเมือง

ดังนั้นพอสรุปได้ว่าพฤติกรรมของเราขึ้นกับ

1. ลักษณะนิสัย ซึ่งแบ่งเป็น ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ
2. สิ่งกระตุ้นพฤติกรรมและพลังของมัน
3. ทักษะคติ
4. สถานการณ์

ถ้าเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

จากแผนภูมินี้จะเห็นได้ว่าทักษะคตินั้นมีอิทธิพลจากลักษณะนิสัย คือ ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ บวกกับสิ่งกระตุ้นพฤติกรรม ซึ่งจะเป็นบุคคล การกระทำ หรือวัตถุก็ได้

2.5 การได้มาซึ่งลักษณะนิสัย

ลักษณะนิสัยมาจากขบวนการที่เรียกว่ากระบวนการอบรมเรียนรู้จากสังคม (Socialization process) การอบรมเรียนรู้จากสังคมนี้คือการที่สังคมถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพให้แก่บุคคลในสังคม คนญี่ปุ่นที่ได้รับการเลี้ยงดูในสังคมอเมริกันตั้งแต่เด็กจะมีหน้าตาเป็นคนญี่ปุ่นอยู่ แต่ลักษณะนิสัยของเขานั้นจะเหมือนกับคนอเมริกามากกว่าคนญี่ปุ่น

องค์กรที่ให้การอบรมเรียนรู้แก่บุคคล (agents of socialization) หรือองค์กรที่ถ่ายทอดความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพให้บุคคลมีดังนี้

1. ครอบครัว
2. โรงเรียน
3. สถาบันทางศาสนา
4. เพื่อนเล่นและเพื่อร่วมงาน

ครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่หมายถึงพ่อแม่ เป็นองค์กรที่สำคัญที่สุดที่ถ่ายทอดหรือหล่อหลอมความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก

Rpbert Lane กล่าวว่าพ่ออาจจะถ่ายทอดความเชื่อทางการเมืองให้ลูกได้ 3 วิธีใหญ่ ๆ คือ (ณรงค์ สินสวัสดิ์ 2518 : 135-137)

ประการแรก พ่อจะสอนความเชื่อ ค่านิยมทางการเมืองให้ลูกโดยตรง เช่น สอนว่าระบอบประชาธิปไตยดีหรือไม่ ใครเคยเป็นผู้นำประเทศมาบ้าง นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบันคือใคร

ประการที่สอง ลูกจะต้องอาศัยอยู่กับพ่อดังนั้นเขาจะมีสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกับพ่อ จึงมีโอกาที่จะทำให้มีลักษณะนิสัยคล้าย ๆ พ่อได้ง่าย สิ่งแวดล้อมอาจหมายถึงเชื้อชาติของกลุ่มบุคคลที่เป็นเพื่อนบ้าน หรือลักษณะของชุมชนที่อยู่อาศัย

ประการที่สาม วิธีการที่พ่อวางตัวในสายตาของลูกหรือวิธีการที่พ่ออบรมลูกสร้างบุคลิกภาพบางอย่างให้แก่ลูก ซึ่งจะเป็นอิทธิพลพฤติกรรมทางการเมืองของลูกโดยทางอ้อมอย่างเช่นบุคลิกภาพเผด็จการ เป็นต้น

โรงเรียน ก็จะเป็นองค์กรที่สำคัญมากอีกอันหนึ่งที่จะถ่ายทอดลักษณะนิสัยให้แก่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อและค่านิยมจะเข้าไปจากโรงเรียนเป็นอย่างมาก โรงเรียนจะเป็นแหล่งที่ถ่ายทอดให้เด็กรู้ถึงความเป็นมาของประเทศ ถึงลักษณะภูมิศาสตร์โลกเราเป็นอย่างไร ประเทศไทยมีเพื่อนบ้านกี่ประเทศ ประเทศไทยมีการปกครองแบบไหน ประเทศอื่นมีการปกครองแบบใด เพราะเหตุใด

ดิน จารอส (Dean Jaros) ได้กล่าวถึงการที่เด็กได้รับการถ่ายทอดความเชื่อและทัศนคติทางการเมืองจากโรงเรียน ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูป (ณรงค์ สินสวัสดิ์ 2518 : 140-142)

1. ลักษณะและวิธีการในการให้ความรู้ คือ ถ้าเป็นโรงเรียนที่ครูเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความคิดเห็นมาก ๆ แล้วเด็กจะมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น
2. เกิดจากการสอนโดยตรง เช่น วิชาที่สอนที่เกี่ยวกับการเมืองก็จะช่วยสร้างความเชื่อและค่านิยมบางอย่างให้แก่เด็ก เช่น อาจสอนความหมายของคำว่าประชาธิปไตย ลำดับชั้นของความเป็นมา หรือวิวัฒนาการของระบบการเมือง เป็นต้น

Robert Lane ได้รวบรวมผลจากการศึกษาถึงการที่สถานศึกษาต่าง ๆ ได้ถ่ายทอดความเชื่อและค่านิยมให้แก่นักเรียน นักศึกษาในสหรัฐอเมริกาที่สำคัญ ๆ ซึ่ง Robert Lane ได้บันทึกไว้เช่น

- คนที่มีการศึกษาสูงมักจะรู้ความเป็นไปหรือข่าวคราวความเคลื่อนไหวทางการเมืองดีกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ

- เด็กอาจจะเปลี่ยนพรรคการเมืองที่เคยนิยมได้ เช่น เด็กมาจากครอบครัวที่พ่อแม่
นิยมพรรคศรีพัฒนาที่นิยมพรรคศรีพัฒนาไปด้วย แต่ถ้าเกิดไปอยู่ในโรงเรียนที่เด็กส่วนใหญ่นิยม
พรรคเดโมแครต เด็กก็มีแนวโน้มที่จะกลับไปนิยมพรรคเดโมแครตบ้าง

- ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้น โดยเฉพาะผู้เข้ามหาวิทยาลัยจะมีแนวโน้มที่จะเข้ามีส่วน
ทางการเมือง เช่น ไปเลือกตั้ง ช่วยผู้สมัครบางคนหาเสียงหรือเข้าร่วมโดยวิธีอื่น ๆ

- มีลักษณะที่ยอมรับความเห็นของคนอื่นมากขึ้น

ความรักชาติก็เป็นสิ่งที่เด็ก ๆ ทั่วโลกเรียนจากโรงเรียนและมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะ
โรงเรียนประถมและมัธยมเป็นองค์กรที่สำคัญมากที่สร้างความรู้สึกรักชาติในตัวเด็ก

สถาบันศาสนา ในแต่ละสังคมนั้นจะมีสถาบันทางศาสนา ซึ่งจะสร้างความเชื่อและ
ค่านิยมบางอย่างให้แก่คนในสังคม สถาบันทางศาสนาอาจจะประกอบด้วยพระ ด้วยสถานที่ เช่น
โบสถ์หรือวัด และอาจจะมีสมาคมทางศาสนาอื่น ๆ เช่น ประเทศไทยเราก็มีพุทธสมาคมเป็นต้น

คนเราไม่ว่าจะชาติใดศาสนาใดในโลกต่างก็ต้องเคยพบความทุกข์โศกในชีวิต
พบกับพิบัติในชีวิต ซึ่งในยามเหล่านี้บางครั้งมนุษย์ด้วยกันก็ไม่มีใครจะช่วยให้ จึงทำให้มนุษย์ได้
หันไปพึ่งสิ่งที่มองไม่เห็น และศาสนาต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะมีหน้าที่ 2 อย่างคือ คอยดูแลอบรมสั่งสอน
ให้คนเป็นคนดี ไม่เบียดเบียนคนอื่นและเป็นที่พึ่งทางใจในยามอัปมงคลหรือทุกข์โศก คนในเรื่องเดิน
ทะเลเมื่อต้องผจญกับพายุก็จะสวดมนต์ภาวนาให้พระเจ้าช่วย (พอถึงฝั่งก็อาจจะเลิกคิดถึง)

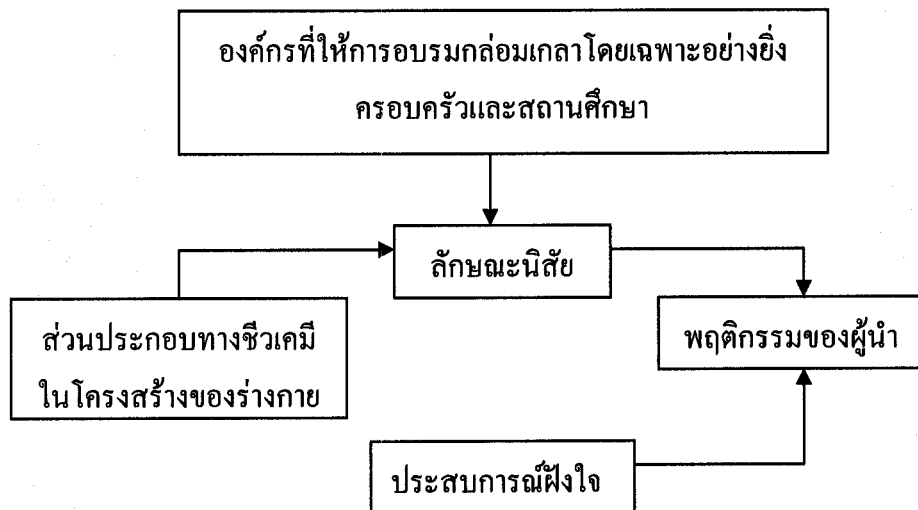
รวมความได้ว่าศาสนานั้นคนส่วนใหญ่จะเข้าใจได้ก็มีอิทธิพลจากมนุษย์อยู่ 2 ประการ
คือ สอนให้คนเป็นคนดี และเป็นที่พึ่งทางใจ แต่อย่างไรก็ตามศาสนาทุกศาสนาไม่ใช่จะเหมือนกัน
ไปเสียทุกอย่าง ความเชื่อและค่านิยมของแต่ละศาสนาสอนก็มีความแตกต่างกันออกไป

เพื่อนเล่นหรือเพื่อนร่วมงาน ก็เป็นที่มาของลักษณะนิสัยของบุคคลอีกเช่นกัน เมื่อยัง
เด็กเพื่อน ๆ โดยเฉพาะที่โตกว่าบ้างจะเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้คนอื่นฟัง และในคำเล่านั้นก็อาจเป็นสิ่ง
หล่อหลอมลักษณะนิสัยเช่นความเชื่อและค่านิยม

เพื่อนร่วมงานก็อาจจะช่วยสร้างลักษณะนิสัยบางอย่างหรือช่วยทำให้บางคนมีลักษณะ
นิสัยบางอย่างติดแน่นมากขึ้นอีก เช่น บุคคลที่เป็นทหารส่วนใหญ่ก็จะอยู่กับบุคคลที่เป็นทหาร
จะต้องอยู่ในระเบียบวินัย และอาจจะมีเชื่อซึ่งคนกลุ่มอื่นในสังคมไม่มี เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ
เรื่องคอมมิวนิสต์หรือภัยของคอมมิวนิสต์ในหมู่ผู้ที่เป็นทหารจะต่างกันออกไปจากคนที่อยู่ใน
สังคมเดียวกัน แต่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยหรือเป็นศิลปินหรือเป็นข้าราชการพลเรือน

ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้คือองค์กรที่ถ่ายทอดลักษณะนิสัยให้แก่บุคคล ซึ่งมีครอบครัว
โรงเรียนสถาบันทางศาสนา และเพื่อนเล่นหรือเพื่อนร่วมงาน

การจะเข้าใจผู้นำการเมืองได้ดีจึงควรจะต้องมีโอกาสรู้ถึงประวัติชีวิตของเขาในวัยเด็ก ในครอบครัว ในสถานศึกษา รวมทั้งประสบการณ์ฝังใจของเขาในช่วงชีวิตก่อนที่จะเข้าสู่วงการ เมืองกล่าวได้ว่าพฤติกรรมของผู้นำที่แตกต่างกันมาจาก 3 ปัจจัยใหญ่ คือ การอบรมกล่อมเกลாதง สังคม ส่วนประกอบทางชีวเคมีโครงสร้างของร่างกาย และประสบการณ์ฝังใจในช่วงก่อนจะเป็น ผู้นำซึ่งอาจจะเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้นำ

3. แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทนั้นเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติผู้ให้ความสนใจเกี่ยวกับแนวคิดของบทบาทมากมาย จนทำให้แนวคิดนี้กลายเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ด้าน สังคม ศาสตร์มากขึ้น และมีผู้กล่าวถึงความหมายของบทบาทไว้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

“บทบาท” (role) เป็นคำที่มีความสำคัญมากทั้งทางด้านจิตวิทยาพฤติกรรม และ สังคม ซึ่งมีความหมายหลายประการ ดังนี้ (อ้างจาก พรเจริญ บัวพุ่ม 2543: 11)

กู๊ด (Good 1973: 502) ได้อธิบายความหมายของบทบาทไว้ 2 ลักษณะด้วยกันคือ

1. ลักษณะแสดงออกของบุคคลภายในกลุ่ม
2. รูปแบบของพฤติกรรมที่คาดหวังตามตำแหน่งหน้าที่หรือการแสดงออกของ

แต่ละบุคคลตามความมุ่งหวังของสังคม

ฟินเนแกน (Finnegan 1975: 832) ได้ให้คำจำกัดความของบทบาทไว้ในพจนานุกรมของเว็บสเตอร์ (Webster's Dictionary) 2 ประการ คือ

1. บทบาทที่ได้รับมอบหมายให้แสดง เช่น บทบาทของตัวพระเอก นางเอก บทบาทของตัวผู้ร้าย และตัวแสดงประกอบอื่น ๆ
2. หน้าที่ ซึ่งความหมายของหน้าที่ก็คือ การปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หรืออีกนัยหนึ่งตามลักษณะงานที่กำหนดไว้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531: 453) ให้ความหมายไว้ว่า “บทบาท” หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครู หรือหน้าที่ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

สุพัตรา สุภาพ (2535: 30) กล่าวว่าบทบาทคือ การปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ของสถานภาพตำแหน่ง และงานหรือหน้าที่แต่ละคนตามบทบาท ซึ่งกำหนดขึ้นตามตำแหน่ง หรือฐานะของคนในสังคมแต่ละแห่ง และไม่อาจปฏิบัติได้เพียงลำพังโดยไม่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นได้

สุชา จันทน์เอม (2539: 241) กล่าวว่าบทบาทคือ หน้าที่หรือความรับผิดชอบที่ถูกกำหนดขึ้นไว้ให้บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งบทบาทของบุคคลจะแตกต่างกันไปตามตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่

สรารุช วลัยชุกฤษ (2543: 33) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาทคือการปฏิบัติตามสถานภาพหรือตำแหน่งของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไป หรือตามข้อกำหนดขององค์กร

จากความหมายของบทบาทดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (status) เมื่อคนเข้าดำรงตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ตามการรับรู้ของตนเองและความคาดหวังจากบุคคลในสังคม ในบุคคลเดียวกันอาจมีได้หลายบทบาท เช่น บทบาทของผู้บังคับบัญชาและหรือบทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น บทบาทและหน้าที่จึงมีความสัมพันธ์กัน

แนวคิดการปฏิบัติงานตามบทบาท

การที่บุคคลจะปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทได้ดีเพียงใด ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับลักษณะของบทบาทที่เกิดขึ้น ซึ่ง อัลฟอร์ด ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ ดังนี้

1. ความคาดหวังในบทบาท (role expectation) เป็นบทบาทตามความคาดหวังของผู้อื่น หรือเป็นบทบาทที่สถาบัน องค์กร หรือกลุ่มสังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่ที่บุคคลนั้นครองตำแหน่ง

2. การรับรู้บทบาท (role conception) เป็นการรับรู้ในบทบาทของตนว่าควรจะมีบทบาทของตนเองได้ตามการรับรู้ (perceived role) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความต้องการของบุคคลนั่นเอง ทั้งนี้ การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

3. การยอมรับบทบาทของบุคคล (role acceptance) ซึ่งเกิดขึ้นได้เมื่อมีความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทหน้าที่ที่ตนเองรับรู้อยู่ การยอมรับบทบาทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้เพราะว่าบุคคลไม่ได้ยินยอมรับบทบาททุกบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือก หรือถูกแรงผลักดันจากสังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติก็ตาม เพราะถ้าหากว่าบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้รับผลเสียหาย หรือเสียผลประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความต้องการ หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งนั้นอยู่ก็พยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ

4. การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (role performance) เป็นบทบาทที่เข้าของสถานภาพแสดงจริง (actual role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับบทบาทนั้น ๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งอยู่ ซึ่งเนื่องมาจากความสอดคล้องกันของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และการรับรู้บทบาทของตนเอง

ชม ภูมิภาค (2516: 13) กล่าวว่าบุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการปฏิบัติงานแตกต่างกัน ทั้งสติปัญญา สมรรถภาพทางร่างกายที่บุคคลได้รับการถ่ายทอดทางพันธุกรรมจากยีนในโครโมโซม และด้านสิ่งแวดล้อมจากการอบรมเลี้ยงดูที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น พฤติกรรมการทำงานจึงแตกต่างกันไป และทำให้ประสบผลสำเร็จแตกต่างกัน

ทัศนา บุญทอง (2525: 95) ได้ให้แนวคิดในเรื่องของมโนทัศน์ของทฤษฎีบทบาทว่า บทบาทหน้าที่ตามตำแหน่งใดตำแหน่งนั้น ได้ถูกคาดหวังจากสังคมรอบด้าน เช่น จากผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอื่น ๆ รอบตัว (ผู้ร่วมงาน) รวมทั้งตัวเราเองด้วย สิ่งเหล่านี้จากกระบวนการซึ่งเรียกว่า “กระบวนการสังคม” (socialization) ถ้าความคาดหวังจากทุกฝ่ายไม่ตรงกัน และผู้ดำรงบทบาทไม่สามารถปรับตัวให้มีความพอดี ก็จะทำให้เกิดปัญหาต่อความขัดแย้งในบทบาท หรือความล้มเหลวในบทบาทได้ และผลที่ตามมา ก็คือความล้มเหลวของงาน ดังนั้น การแสดงบทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่จะเป็นไปได้ถูกต้อง เหมาะสมเพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง และที่สำคัญ ได้แก่

1. ความเข้าใจในบทบาทที่ตนแสดง หรือต้องปฏิบัติ
2. ประสบการณ์ของผู้ที่ต้องแสดงบทบาท
3. บุคลิกภาพของผู้แสดงบทบาทนั้น

เทพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ (2529: 71) กล่าวว่า พฤติกรรมบทบาท (role behavior) เป็นการตอบสนองหน้าที่งานต่อบทบาท หรือภาวะการณ์ของงาน และมีอิทธิพลต่อความหมายของผู้กำหนดบทบาท พฤติกรรมบทบาทที่บุคคลกระทำจริง อาจจะไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของบุคคลนั้น และของผู้กำหนดบทบาท หรือองค์ประกอบอื่น ๆ กระบวนการของอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีบทบาทหรือพฤติกรรมในการทำงาน

ฮาร์ดี และคอนเวย์ (Hardy and Conway 1988 อ้างจาก พรเจริญ บัวพุ่ม 2543: 13) ได้กล่าวว่า การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำที่สอดคล้องกับตำแหน่งที่ได้รับ การปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทจะไม่อาจดำเนินไปด้วยดี เมื่อบุคคลผู้ดำรงบทบาท ประสบกับภาวะของความเครียดในบทบาท มีความรู้สึกถูกกดดัน คับข้องใจ มีความยากลำบากในการดำรงบทบาทใดบทบาทหนึ่ง อันเกิดจากความคาดหวังในบทบาท กับความสามารถในการแสดงออกตามบทบาท ไม่สอดคล้องกัน และความรู้สึกยากลำบากในการดำรงบทบาท จะถูกขจัดให้หมดไปด้วยการพิจารณาเกี่ยวกับการกำหนดบทบาทหน้าที่ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท และความเข้าใจบทบาทร่วมกันของผู้ดำรงบทบาทและผู้เกี่ยวข้อง เขาได้เห็นถึงความสำคัญของการรับรู้บทบาท กับความสามารถในบทบาทว่ามีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท ที่จะดำเนินได้ดีเพียงใด สมรรถนะหรือความสามารถที่เป็นสิ่งที่จะช่วยให้นบุคคลสามารถกระทำบทบาท ตามที่ได้รับ การคาดหวังได้ ความสามารถในบทบาทมีแนวคิดสำคัญ ดังนี้

1. ความสามารถจะเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการทางสังคม
2. ความสามารถเป็นสิ่งที่จำเป็นในการกระทำบทบาท
3. ความสามารถทำให้เกิดความก้าวหน้าของบุคคลและสังคม

ซึ่งทักษะพื้นฐานในการแสดงความสามารถในการทำงานส่วนหนึ่งมาจากความรู้ ค่านิยม ประสบการณ์ และแรงจูงใจของบุคคล นั่นคือ การที่บุคคลจะสามารถผสมผสานการปฏิบัติตามบทบาทได้ดีเพียงใด สิ่งสำคัญคือ การรับรู้บทบาท และความสามารถของบุคคลในการผสมผสานการปฏิบัติบทบาทตามบทบาทที่รับรู้

4. แนวคิดเรื่องการพัฒนา

การพัฒนา (development) นั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุกๆ คน อีกทั้งมีบทบาทที่สำคัญมากในทุกๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศขนาดเล็ก ขนาดใหญ่เป็นชาติที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองหรือประเทศมหาอำนาจก็ตาม การพัฒนามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาแล้ว การพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ (economic crisis) เช่น ภาวะเงินเฟ้อ (inflation) การถดถอยทางเศรษฐกิจ (economic recession) และการว่างงาน (unemployment) การพัฒนา เป็นคำที่ใช้กันกว้างขวาง และโดยทั่วไปทำให้ความหมายแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ผู้ใช้จะให้ความหมาย การพัฒนาเน้นไปในเรื่องใดบ้าง จากความหมายต่างๆ ที่นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายนั้น สรุปแล้วจะครอบคลุมและมุ่งไปยัง เศรษฐกิจ (economics) , สังคม (sociology) , มานุษยวิทยา (humanity) , การวางแผน (planning) (สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507: 5)

ความหมายของการพัฒนา แฟร์ (Freire) กล่าวถึงการพัฒนาว่าเป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมาก และเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า ริกส์ (Riggs) ให้ความเห็นของการพัฒนา (development) ว่าเป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์การทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์การแล้วแผ่ขยายซึมลงสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน สตรีเต็น (Streeten) ให้ความเห็นว่า การพัฒนาได้แก่ การมีความก้าวหน้า (progress) ในมิติต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ 1. ผลผลิต (output) และรายได้ (income) 2. สภาพของการผลิต (conditions of production) 3. ระดับความเป็นอยู่ (level of living) ซึ่งได้แก่ ภาวะโภชนา ที่อยู่อาศัย เป็นต้น 4. ทศนคติ (attitude) ต่อการทำงาน 5. สถาบันต่างๆ (institutions) และนโยบาย (policy) (สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507: 7)

การ์เซีย (Garcia) กล่าวถึงการพัฒนาในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และไม่ใช้เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านปริมาณ (quantity) และคุณภาพ (quality) มิสรา (Misra) ให้ความหมายการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช้สถานะการณ์ใดสถานะการณ์หนึ่ง กระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่างๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่างๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาในความหมายของ มิสรา จึงสรุปได้ว่าเป็นความคิดของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้เลือกแนวทางพัฒนาด้วยตัวเอง และเป็นกระบวนการที่ใช้ระยะเวลาจากช่วงหนึ่ง ไปหาอีกช่วงหนึ่งในการเปลี่ยนแปลง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ให้ความหมายว่า “การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลง ที่มีการกำหนดทิศทาง หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็น ของดีสำหรับกลุ่มหรือชุมชนที่สร้างขึ้น การพัฒนา หมายถึง การเจริญเติบโต (growth) เปลี่ยนแปลง (change) และก้าวหน้า (progress) อย่างมีระบบ ทั้งในรูปธรรม คือสิ่งที่เห็นเป็นรูปร่าง และนามธรรม คือสิ่งที่บังเกิด ผลทางใจหรือความรู้สึกนึกคิด ซึ่งสามารถวัดผลและประเมินค่าของความแตกต่าง หรือการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ กรมพัฒนาชุมชน กล่าวถึงการพัฒนา หมายถึง การสร้างสรรค์ ความเจริญก้าวหน้า จนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (change for the better) อีกความหมายหนึ่งของการพัฒนา หมายถึง “การเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึง ได้อย่างแท้จริง โดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ในสังคม” และความหมายการพัฒนา ว่าคือรูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุง โครงสร้างองค์กรทางสังคมดีขึ้น(สภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507: 8)

การพัฒนา (development) คือขบวนการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของความก้าวหน้า ขบวนการที่เปลี่ยนแปลงจะเป็นความสำเร็จอย่างมีขั้นตอนที่ละเล็กทีละน้อย กล่าวถึง การพัฒนา คือ ขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบันให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

1. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
2. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
3. ความสามารถในการควบคุมตัวเขาเอง

การพัฒนาเศรษฐกิจ (economic development) หมายถึงการทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในลักษณะที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิต โครงสร้างทางสังคม ค่านิยม ทัศนคติ การศึกษา ระบบการปกครอง และการใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจมิใช่เพียงแต่เป็นกระบวนการซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้เท่านั้น แต่การกระจายรายได้จะต้องเป็นไปอย่างเสมอภาค นั่นคือ ประชากรส่วนใหญ่จะต้องได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกันด้วย (สภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507 : 9-10)

กล่าวโดยสรุป ขอบเขตของการพัฒนาเศรษฐกิจจะประกอบไปด้วย

1. การทำให้รายได้เฉลี่ยต่อบุคคลสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว
2. การทำให้มีการจ้างงานเพิ่มมากขึ้น
3. การทำให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวอย่างมีประสิทธิภาพ
4. การพัฒนาให้แต่ละภาคมีความเจริญเท่าเทียมกัน
5. การกระจายความมั่งคั่งของระบบเศรษฐกิจให้เท่าเทียมกัน
6. การลดความไม่เท่าเทียมในการกระจายรายได้
7. การทำให้ระดับราคาสินค้าและบริการมีประสิทธิภาพ
8. การทำให้ดุลการชำระเงินมีประสิทธิภาพ

โดยทั่วไปเกณฑ์ที่ใช้วัดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศใดประเทศหนึ่งว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนาหรือพัฒนาแล้วนั้นมีอยู่ด้วยกัน 4 ประการ คือ (สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507 : 12)

รายได้ต่อบุคคล (per capita income) ประเทศที่มีผลผลิตสูงย่อมมีรายได้ประชาชาติ มาก และเป็นผลให้มีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลต่อปีสูงตามไปด้วย

1. การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมในเกณฑ์สูง

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจเน้นด้านอุตสาหกรรมและมีความเจริญก้าวหน้าในอัตราสูง
2. การมีทุนขั้นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศอย่างเพียงพอ ได้แก่ การคมนาคม การสื่อสาร การชลประทาน การศึกษา การไฟฟ้า การพลังงาน ฯลฯ
3. ปัจจัยการผลิตมีประสิทธิภาพสูง ได้แก่ มีแรงงาน ทุน และการประกอบการผลิตที่ดี

2. มาตรฐานชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรอยู่ในเกณฑ์ดี

1. มีการพัฒนาอาชีพและรายได้มาก
2. มีสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง
3. การจัดรัฐสวัสดิการแก่ประชาชนกระจายอย่างกว้างขวาง
4. ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองกับชนบทไม่เห็นชัดเจน

3. คุณภาพของประชากรด้านการศึกษาและสาธารณสุข

1. มีระดับการศึกษาสูง
2. มีสุขภาพอนามัยดี
3. มีระเบียบวินัย ขยัน ประหยัด

อย่างไรก็ตาม หากเราอาศัยรายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคลเป็นเกณฑ์ในการแบ่งกลุ่มระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ในโลกจะแบ่งเป็นกลุ่มต่างๆ ได้ดังนี้ (สภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507: 14)

1. **ประเทศที่พัฒนาในระดับสูง (high-income countries)** เป็นกลุ่มประเทศที่มีรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลสูง (real income per capita) ได้แก่ ประเทศแคนาดา สหรัฐอเมริกา อังกฤษ เป็นต้น ซึ่งจะมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลมากกว่า 8,356 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อปี
2. **ประเทศที่พัฒนาในระดับปานกลาง (intermediately developed countries)** ซึ่งแบ่งออกเป็น
 1. **upper-middle income countries** เป็นกลุ่มประเทศที่มีรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (บน) โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลอยู่ระหว่าง 2,696-8,355 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อปี
 2. **lower-middle income countries** เป็นกลุ่มประเทศที่มีรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง (ล่าง) โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลอยู่ระหว่าง 676-2,695 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อปี
3. **ประเทศที่พัฒนาในระดับต่ำ (low-income countries)** เป็นกลุ่มประเทศที่มีรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลอยู่ในระดับต่ำ โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลน้อยกว่า 675 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อปี ประเทศในกลุ่มนี้ ได้แก่ ประเทศที่อยู่ในทวีปแอฟริกา ประเทศที่อยู่ในแถบอินโดจีน เป็นต้น

ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศด้อยพัฒนาเป็นประเทศที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องมีการปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเจริญทัดเทียมกับประเทศที่มีการพัฒนาระดับสูงหรือประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้ (สภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2507: 15)

1. ช่วยยกระดับมาตรฐานการครองชีพให้สูงขึ้น โดยปกติประเทศด้อยพัฒนาจะมีรายได้ที่แท้จริงต่อบุคคลต่ำ มีอัตราเพิ่มของผลผลิตและรายได้ประชาชาติในอัตราต่ำ ขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีอัตราการเพิ่มสูง ดังนั้นหากไม่มีการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้อยพัฒนาจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศด้อยพัฒนากับประเทศที่พัฒนาแล้วมากขึ้น ขณะเดียวกัน ในประเทศด้อยพัฒนาเองก็มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างคนรวยกับคนจน หากไม่มีการแก้ปัญหาเหล่านี้จะทำให้ประชาชนในประเทศขาดความสามัคคี ดังนั้นประเทศด้อยพัฒนา จึงพยายามพัฒนาเศรษฐกิจให้ประชาชนของประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ทั้งนี้ เพราะมีความเชื่อว่าเมื่อฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ (ประชาชน) ดีขึ้นแล้ว มาตรฐานการดำรงชีพของประชาชนก็จะสูงขึ้นด้วย นอกจากนี้ ยังช่วยลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมอีกด้วย
2. ทำให้ประเทศสามารถช่วยเหลือตนเองได้ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจนอกจากจะมีผลทำให้ฐานะของประชาชนในประเทศดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้ความมั่นคงของฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นด้วย ทำให้ประเทศชาติมีเงินทุนในการทำนุบำรุงประเทศ ทั้งในด้านการศึกษา สาธารณูปโภค และการป้องกันประเทศ ซึ่งทำให้ประเทศมีเสถียรภาพทางการเมือง และเศรษฐกิจ

ตามปกติประเทศพัฒนามีบทบาทในการช่วยเหลือทางการค้ากับประเทศด้อยพัฒนา ในการพัฒนาประเทศ ทั้งในด้านเงินทุน เทคโนโลยี และผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เพื่อให้ประเทศด้อยพัฒนามีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม และสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในอนาคต หากประสบความสำเร็จจะทำให้ประเทศมีรายได้ที่แท้จริงต่อหัวของประชาชนสูงขึ้น เมื่อรายได้ของประชาชนสูงขึ้นย่อมมีความต้องการสินค้าอุปโภคบริโภคมากขึ้นทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ ทำให้การค้าของโลกขยายตัว โดยเฉพาะประเทศที่พัฒนาแล้วจะสามารถขายสินค้าได้เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดผลดีต่อเศรษฐกิจโลก

5. ความเป็นมาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ดังเช่น ล้านช้าง กับอาณาจักรลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีลักษณะเป็นภูเขาสูง เป็นชายขอบด้านตะวันตก เพื่อหลีกเลี่ยงข้ออ้างของฝรั่งเศสที่ได้ยึดครองดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงในการยึดครองดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง โดยอาศัยเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ สังคม และวัฒนธรรมของกลุ่มคนสองฝั่งโขง ในฐานะคนลาวร่วมกันมา ผู้ปกครองจากส่วนกลางจึงสถาปนาความแตกต่างของคนและพื้นที่ในดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง ที่สำคัญ ได้แก่ (ธโรธร ผู้ทองคำ 2545 : 3)

ในด้านการเมืองการปกครองได้รวมเป็นมณฑลเทศาภิบาล ที่ประกอบด้วย มณฑลลาวกลาง มีการบังคับบัญชาอยู่ที่เมืองนครราชสีมา ประกอบด้วย เมืองนครราชสีมา ชัยภูมิ และบุรีรัมย์ มณฑลลาวท้าว ประกอบด้วยอุบลราชธานี นครจำปาศักดิ์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม และกาฬสินธุ์ และมณฑลลาวพวน ในหัวเมืองฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง แต่เมื่อสูญเสียหัวเมืองไปได้ย้ายเมืองเป็นศูนย์กลางการปกครอง มาอยู่ที่หนองคาย และอุดรธานี ในที่สุด ปกครองหกเมืองอันประกอบด้วย อุดรธานี สกลนคร หนองคาย ขอนแก่น นครพนม และเลย เรียกชื่อเป็นมณฑลลาวท้าว ต่อมาจึงเรียกชื่อตามทิศและตามพื้นที่ให้เป็นระเบียบเดียวกัน คือ มณฑลลาวกลางเรียกว่ามณฑลนครราชสีมา มณฑลลาวพวนเรียกมณฑลอุดร มณฑลลาวท้าวเรียกมณฑลอิสาน ต่อมารัชกาลที่หกได้ทรงประกาศยุบรวมมณฑลอุดร และให้ทุกมณฑลขึ้นตรงต่อมณฑลนครราชสีมา

การสถาปนาอีสานหรืออีสานแทนการเรียกชื่อเดิมที่ใช้คำว่า ลาว ในรูปแบบเดิมโดยนัยหนึ่ง จึงเป็นการลดอิทธิพลของความเป็นลาว อันเป็นเงื่อนไขและปัจจัยสำคัญในการอ้างความชอบธรรมของฝรั่งเศสในการครอบครองดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง แต่ในอีกด้านหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้ปกครองที่กรุงเทพฯ โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่กรุงเทพฯ เป็นสำคัญ อันนำไปสู่การสร้างสำนึกของความเป็นคนไทย แต่ก็ประสบปัญหาจากการต่อต้านจากกลุ่มผู้สูญเสียผลประโยชน์จากกลุ่มที่เรียกว่ากบฏผู้มีบุญหรือกบฏผีบุญในการต่อต้านอำนาจรัฐจากส่วนกลางซึ่งมีสาเหตุจาก

ทางด้านการเมืองจากการคุกคามของฝรั่งเศสในสนธิสัญญาฝรั่งเศส ในพ.ศ.2436 ทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงจนต้องถอยร่นมาอยู่ดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขง รวมถึงละทิ้งพระตะบองและเสียมราฐ และต้องถอยห่างจากแม่น้ำโขงเป็นระยะทาง 25 กิโลเมตร อันนำไปสู่ขบวนการก่อตัวมณฑลอิสานว่าเจ้านายเก่าจะสิ้นบุญ ผู้มีบุญจากมาด้านทิศตะวันออก ศาสนา

จะสูญเสียและบัดนี้ฝรั่งเข้าไปเต็มกรุงเทพฯหมดสิ้น ในอีกด้านหนึ่งก็คือการขยายขอบวงอำนาจจากส่วนกลางให้ครอบคลุมทั้งประเทศ เป็นผลทำให้ผู้ปกครองพื้นเมืองสูญเสียอำนาจและผลประโยชน์จากการปฏิรูปการปกครองจากการเก็บภาษีเข้าส่วนกลาง ทำให้ผู้ปกครองพื้นเมืองบางส่วนได้ให้การสนับสนุนผู้มีบุญในการต่อต้านอำนาจจากส่วนกลาง

ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่มีความเป็นอยู่อย่างยากจนแร้นแค้น อันเป็นผลจากสภาพภูมิประเทศที่ไม่เอื้ออำนวย โดยเฉพาะความล้มเหลวทางด้านเกษตรกรรม การเก็บภาษีจากรัฐที่เพิ่มขึ้น การกดขี่ข่มเหงจากกฎหมายและการ โกงส่วย จนทำให้ผู้เสียภาษีในรูปของทรัพย์สินยังคงต้องเสียถูกเกณฑ์แรงงานด้วย รวมถึงการโกงการซื้อขาย โศกระบือของกรมการเมือง

ด้านสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา อันนำมาซึ่งความเชื่อในพระศรีอาริย์ หรือผู้มีบุญ ที่จะมาจัดปิดเป่าความแร้นแค้นและทุกข์ยาก จนกระทั่งเมื่อมีการค้นพบลายแทงคังที่กล่าวว่า "...เมื่อถึงเดือน 3 เพ็ญ จะเกิดเภทภัยใหญ่หลวงเงินทองทั้งปวงจะกลายเป็นกรวดทรายไปหมด ก่อนกรวดในหินและจะกลับเป็นเงินทอง หมูจะกลายเป็นยักษ์กินคน แล้วท้าวธรรมิกราชผู้มีบุญจะมาเป็นใหญ่ในโลกนี้อยากพ้นภัยก็ให้ลอก หรือบอกลายแทงให้รู้ต่อ ๆ ไป ใครอยากจะมีมั่งมีก็ให้เก็บกรวดหินแลงรวบรวมไว้ให้ท้าวธรรมิกราชชุบเป็นเงินทอง ถ้ากลัวตายก็ให้ฆ่าหมูเสีย..." รัฐส่วนกลางได้แก้ไขปัญหาโดยรัชกาลที่ห้าให้แก้ไขระเบียบการจัดทำตัวพิมพ์รูปพรรณและส่งผู้เชี่ยวชาญด้านการเกษตรไทยไปพัฒนา นำคณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทด้านการศึกษาร้างสำนักในสังคมและวัฒนธรรมจากส่วนกลาง เป็นการอบรมกล่อมเกลาท่างการเมืองของพลเมืองที่มีต่อรัฐไทยสมัยใหม่ อันเท่ากับเป็นการสร้างค่านิยมใหม่เกิดขึ้น สถาบันการศึกษาและสถาบันศาสนา จึงนับเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการสร้างสำนักความเป็นพลเมืองไทย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ลักษณะการปกครองของรัฐไทยต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประการแรก การให้ความสำคัญกับการปกครองในลักษณะของการควบคุมมากกว่าการบริการ ประการที่สองการเชื่อมโยงสถาบันทางสังคมเข้าสู่การเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติและใช้สถาบันทางสังคมเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด หรือกล่อมเกลาท่างด้านการเมืองการปกครอง ประการที่สามการพัฒนาในภูมิภาคกระทำอยู่ในขอบเขตจำกัด トラบเท่าที่ปัญหาไม่ขยายขอบเขตจนเป็นภัยต่อความมั่นคงหรือเป็นอุปสรรคต่อการปกครอง กล่าวอีกนัยหนึ่ง การพัฒนาอีสานจึงเป็นส่วนขยายของกระบวนการสร้างรัฐชาติที่มีกรุงเทพฯเป็นศูนย์กลาง

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แม้คนอีสานจะไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อเหตุการณ์ แต่การเกิดคณะผู้บ้านผู้เมือง หรือกบฏวระเดช ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2476 ก็มีอาจปฏิเสธบทบาทของทหารตามหัวเมือง ที่มีการใช้กำลังในการต่อต้านคณะราษฎรเพราะหนึ่งในทหารหัวเมืองที่ต่อต้านมาจากจังหวัดนครราชสีมา ในอีกด้านหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้เปิดโอกาสให้กับตัวแทนของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้เข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง นักการเมืองเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นเชื้อสายเจ้าเมืองก่อนการปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ส่วนหนึ่ง มีพื้นฐานมาจากครอบครัวชาวนา ส่วนหนึ่งเป็นชนชั้นปัญญาชนที่ผ่านการศึกษามากจากมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีสานเด่นชัดมีความเป็นประชาธิปไตยสูง ที่มีบทบาทโดดเด่นได้แก่ นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ (อุบลราชธานี) หลวงวรนิติปรีชา และนายเตียง ศิริขันธ์ (สกลนคร) ขุนวิเศษฐครุณเวทย์ (หนองคาย) นายผล แสนสระดี (ขอนแก่น) สะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งทางด้านวัฒนธรรมระหว่างกรุงเทพฯและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ปกครองมองว่าเป็นคนหัวแข็ง อวดดี และทะนงตัว ยังคงมีความหวาดระแวงต่อประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมา สังคม วัฒนธรรม ที่แตกต่างกันกับส่วนกลาง และมีความใกล้ชิดกับรัฐอื่นมากกว่า ผู้ปกครองไทยสายอนุรักษนิยม จะใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชน นักการเมือง หรือกลุ่มที่รัฐคิดว่าเป็นภัยเสมอ ขบวนการนักการเมืองอีสานที่แฝงไว้ด้วยความคิดอุดมคติ หรืออุดมการณ์ ในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของคนอีสาน แต่เป็นภัยอุปสรรคต่อผู้ปกครองจากส่วนกลาง แม้ในการต่อสู้ด้วยวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย (ธโรธร ด้ทองคำ 2545 : 9,15)

ในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 พบว่ามีตัวเลขที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานชาวอีสานเข้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อหางานทำ ตั้งแต่เดือนกันยายนจนถึงพฤศจิกายน พ.ศ. 2499 มีแรงงานชาย 2,031 คน หญิง 18 คน สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมการออกหางานทำนอกหมู่บ้านของชาวตะวันออกเฉียงเหนือจะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง ส่วนสาเหตุของการอพยพส่วนมากเนื่องมาจากการทำนาไม่ได้ผล เพราะเกิดภาวะฝนแล้ง หรือไม่ก็เกิดอุทกภัย ฯลฯ มีผลให้ราษฎรส่วนหนึ่งต้องอพยพออกจากชุมชนเพื่อหางานทำ ส่วนการแก้ปัญหาของรัฐบาลนั้นจะเป็นลักษณะช่วยเหลือเฉพาะหน้าเท่านั้น (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ 2541 : 26-27)

ในช่วงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 หัวใจของการผลิตของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ดิน น้ำ และป่า สามสิ่งนี้เป็นต้นกำเนิดปัจจัยสี่ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ในช่วงก่อน พ.ศ. 2504 หมู่บ้านอีสานส่วนใหญ่ใช้

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลธรรมชาติ อาหารจากป่าไม่ว่าจะเป็นผักป่า เห็ด สัตว์ป่า ปลา และ สัตว์อื่น ๆ มีอย่างอุดมสมบูรณ์ การทำนาสวนใหญ่เป็นนาดำ ยกเว้นพื้นที่บุกเบิกใหม่ จะปลูกข้าว ไร่ พืชผักสวนครัวและฝ้ายคละกันไป ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวเหนียวพื้นเมืองที่มีความ ต้านทานโรคได้ดี การแลกเปลี่ยนสินค้ามีอยู่บ้าง การซื้อขายมีอยู่น้อยเมื่อเทียบกับสมัยหลัง แรงผลักดันที่ทำให้ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องนำสินค้าไปขายก็เพื่อหาเงินเอาไปเสียภาษี รัชชูปการ ปีละ 4 บาท กับต้องหาเงินเอาไว้ซื้อเครื่องบวช (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ 2541 : 209)

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ได้เขียนวิจารณ์ยกย่องชาวอีสานไว้ในหนังสือพงศาวดาร ความสำคัญว่า “...การสร้างบ้านแปงเมืองเป็นวัฒนธรรมอีสานแท้ วัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากพ่อขุนบรมเป็นวัฒนธรรมขยาดัว ไม่เกาะกินกันอยู่แห่งเดียว เขาพยายามแยกออก และแตกกิ่งก้านสาขาใหญ่ออกไป เมื่อเห็นทางจะสร้างจะแปงได้ที่ไหน เขาก็แยกกันออกไปสร้าง ไปทำความเจริญของกรมราชอาณาจักรอีสาน ได้มีขึ้นด้วยวัฒนธรรมของพ่อขุนบรมนี้เอง ช่วงเวลา 120 ปี วัฒนธรรมอีสานสร้างบ้านแปงเมืองได้ผลสำเร็จอย่างงดงามมีเมืองใหม่เกิดขึ้นกว่า 70 เมือง มาปัจจุบันนี้ บางเมืองก็ร้างไป บางเมืองทรุดโทรมเหลือแต่หมู่บ้านเล็ก ๆ หลายเมืองถูกฉกชิง เชือดเฉือนเอาไป แต่ก็มีอีกหลายสิบเมืองที่เจริญรุ่งเรืองเป็นจังหวัด เป็นอำเภอสำคัญของเราอยู่เท่า ทุกวันนี้ ทุกเมืองมีนามไพเราะชาวอีสานมีการศึกษาคดี และมีวัฒนธรรมสูง หายากใน ราชอาณาจักรภาคอื่นจะมีชื่อบ้านเมืองไพเราะเหมือนอีสาน...” การปกครองไทยลาวที่ถือปฏิบัติ สืบต่อกันมาช้านานตามประวัติกล่าวว่า เจ้ารสสี (ถาผี) สองพี่น้องได้ตั้งสอนไว้กับพระยาสัมมิตรราชว่า เป็นพระยาเสวยราชบ้านเมืองนั้น ต้องปฏิบัติตามฮีตสิบสองคองสิบสี่อย่าได้ขาด บ้านเมืองจึงจะ จำริญรุ่งเรืองอยู่เย็นเป็นสุข (นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนันท 2540 : 304-310)

คนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวัฒนธรรมการเมืองการปกครองที่แนบแน่น แน่นแฟ้น ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน เกิดความเจริญรุ่งเรืองและขยายอาณาเขตดังกล่าวที่ว่าสร้างบ้านแปงเมือง จะเห็นได้ว่าปัจจุบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่มากที่สุดกว่า ภาคอื่น ๆ ในประเทศไทย ซึ่งธรรมเนียมการปกครองนั้นเรียกว่า ฮีตสิบสองคองสิบสี่ แม้อต่อมา ชนชั้นปกครองจากกรุงเทพฯ จะมาเพิ่มเติมปรับเปลี่ยนเป็นฮีตสิบสองคองยี่สิบสี่ก็ตาม แม้ใน ปัจจุบันก็ยังพบเห็นว่าการยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องต่อ ๆ กันมา เห็นได้ชัดเจนในเทศกาลต่าง ๆ ใน ที่นี้จึงขอนำอารายละเอียดเกี่ยวกับฮีตสิบสองคองสิบสี่มาเพื่อทราบพอสังเขป ซึ่งจะทำให้เห็นถึง วัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ชัดเจนขึ้นตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันนี้

ฮิตสิบสองก็คือการทำบุญ 12 เดือนในรอบปี ดังต่อไปนี้

1. เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง พระสงฆ์เจ้าทำพิธีเข้ากรรมปลงอาบัติให้บริสุทธิ์ ชาวบ้านพร้อมกันทำบุญเลี้ยงพระ เลี้ยงผีฟ้าผีดิน ผีปู่ย่า-ตายาย
2. เดือนยี่ นิมนต์พระสงฆ์สวดชัยมงคล ทำบุญสู่วัณษาข้าว หรือบุญคุณลานหาพิน ถ่านมาเตรียมไว้ใช้สอย
3. เดือนสามเพ็ง ทำบุญข้าวจี่ ตอนเช้าปั้นข้าวเหนียวยัดใส่ผ้าอ้อย ทาเกลือ ย่างไฟ ทาไข่แดง ใส่บาตรพระ ฟังธรรมเทศนา
4. เดือนสี่ หาดอกไม้มาไว้สักการบูชาพระสังฆเจ้า ทำบุญพระเวส ฟังเทศน์มหาชาติ เรื่องมหาเวสสันดรชาดก
5. เดือนห้า ทำบุญตรุษสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ สรงน้ำพระพุทธรูป เก็บดอกไม้นบูชาพระ เป็นพิธีกรรม 3 วัน
6. เดือนหก โบราณนิยมทำบุญบวช ต่อมาเปลี่ยนเป็นทำบุญวิสาขบูชา บางปีก็ทำบุญ บั้งไฟขอฝน เรียกกันว่า “บุญเดือนหก”
7. เดือนเจ็ด ทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์ เลี้ยงผีปู่ตาบ้าน ผิมเสกดีหลักเมือง
8. เดือนแปด ทำบุญเลี้ยงพระในวันพระสังฆเจ้าเข้าวัสสา (เข้าพรรษา) เอาขี้ผึ้งมา ตีเทียนเล่มใหญ่ถวายแก่พระสังฆเจ้าในพระอุโบสถ
9. เดือนเก้าแรม 14 ค่ำ ทำบุญข้าวประดับดินหรือข้าวผัดดิน เพื่ออุทิศกุศลให้แก่ญาติ มิตรที่ล่วงลับไปแล้ว
10. เดือนสิบขึ้น 15 ค่ำ ทำบุญข้าวสาก ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ด้วยการจับสลาก เป็นการอุทิศกุศลให้แก่ผู้ตายเช่นเดียวกับข้าวประดับดิน
11. เดือนสิบเอ็ดขึ้น 15 ค่ำ เป็นวันออกพรรษา ทำบุญจุดประทีป เรียกว่า “บุญขวงเฮือ”
12. เดือนสิบสอง ทำบุญกองกฐิน นำผ้ากฐินและเครื่องอัฐบริวารอื่น ๆ ที่จำเป็นไปถวาย สงฆ์

คองสิบสี่สำหรับประชาชนผู้ครองเรือน ลิกขาบทของฆราวาสที่ควรจะต้องปฏิบัติ มี 14 ข้อ

1. เมื่อพืชผลกล้าข้าวหมากไม้เป็นขวงเป็นหมากมาแล้ว ตนอย่างพึงกินก่อน ให้เอา ทำบุญให้ทานแก่ผู้มีศีลกินก่อน แล้วตนจึงกินเมื่อภายหลัง
2. อย่าโลภล่าช้าขิงตายาย อย่าจ่ายเงินแดงแบ่งเงินดั่ง และอย่ากล่าวคำหยาบช้ากล้า แข็งต่อกัน

3. ให้พร้อมกันทำต้าย (รั้วประตู) และกำแพงล้อมวัดวาอารามและบ้านเรือนแห่งตน แล้วปลูกหอบูชาเทวดาไว้ล้อมบ้านและเรือน
4. เมื่อจะขึ้นเรือน ให้ล้างดินเสียก่อนจึงขึ้น
5. เมื่อถึงวันศีล 7-8 คำ, 14-15 คำ ให้สมมาก่อนเส้าแม่ดินไฟ แม่บันไดและประตูที่ตนอาศัยอยู่ทุกคำเช้าวันคืน
6. เมื่อจะเข้าอนอนนั้น ให้เอาน้ำล้างดินเท้าก่อนแล้วจึงนอน
7. ถึงวันศีลให้เอาดอกไม้รูปเทียนสมมาพัวแห่งตน และพ่อแม่ลุงตาของตน ถึงวันอุโบสถ พระสังฆเจ้าเข้าอุโบสถ ให้แต่งขันดอกไม้รูปเทียนไปประเคนสังฆเจ้า
8. ถึงวันศีลดับเพ็งมานั้น ให้นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสวดมงคลเรือนแล้วให้ทำบุญใส่บาตรถวายทาน
9. เมื่อพระภิกษุมาบิณฑบาตนั้นอย่าให้คอย ถ้าเวลาใส่บาตรอย่าให้ถูกต้องบาตรภิกษุสามเณร เวลาใส่บาตรอย่าใส่รองเท้า กั้นร่ม เอาผ้าบังหัว อุ้มลูกหลาน ถือเครื่องศาดราวุธ
10. เมื่อพระภิกษุเข้าปริวาสกรรมชำระเนื้อตนนั้น ให้มีขันดอกไม้รูปเทียนและเครื่องอัฐฐะบริวารไปถวายทาน
11. เมื่อเห็นภิกษุสังฆเจ้าผ่านมา ให้นั่งลงยกมือไหว้ก่อนแล้ว จึงค่อยเจรจา
12. อย่าเหยียดขำเงาเจ้าภิกษุสามเณร ผู้มีศีลบริสุทธิ
13. อย่าเอาอาหารเศษที่ตนกินเหลือแล้วไปให้ทานแก่สังฆเจ้า และเอาไว้ให้พวกิน
14. อย่าเสพกามคุณในวันศีลเข้าพรรษา ออกพรรษาและมหาสงกรานต์

กล่าวโดยสรุป ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดของประเทศ เป็นภาคที่ดินมีคุณภาพต่ำมีปัญหาดินมากที่สุด มีปัญหาเรื่องน้ำมาก ความยากจนของคนอีสานมีสาเหตุสำคัญมาจากปัญหาเหล่านี้ ส่วนด้านภูมิหลังประวัติศาสตร์นั้น แต่เดิมก่อน พ.ศ. 2303 อีสานส่วนใหญ่อยู่ใต้การปกครองของอาณาจักรล้านช้าง ต่อมา พ.ศ. 2322 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและลาวทั้งหมดก็มาอยู่ใต้การปกครองของกรุงเทพฯ จน พ.ศ. 2436 ลาวฝั่งซ้ายทั้งหมดก็ตกอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส ใน พ.ศ. 2446 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือบางส่วนก็ตกอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส พรหมแดนบางส่วนมีการใช้สันปันน้ำเป็นเส้นแบ่งเขตแดนกับฝรั่งเศส ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความไม่แน่นอนของเขตแดนสืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ การปฏิรูปการปกครองและด้านอื่น ๆ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้หัวเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ใต้อำนาจของส่วนกลางอย่างเต็มที่มาจนทุกวันนี้ การปฏิรูปการศึกษา

และการคมนาคม ทำให้เกิดความกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้นแม้ว่าจะมีการต่อต้านในรูปของ กบฏผู้มีบุญเป็นครั้งคราวก็ตาม

6. ประวัติจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2451 ที่บ้านท่าโรงยา ตลาดพาหุรัด กรุงเทพมหานคร เป็นบุตรของพันตรี หลวงเรืองเชษอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์) กับนางจันทิพย์ ธนะรัชต์ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เริ่มการศึกษาชั้นต้นที่จังหวัดมุกดาหาร จากนั้นเข้ารับ การศึกษาต่อที่ โรงเรียน วัดมรรณพาราม และ โรงเรียนนายร้อยทหารบก จนสำเร็จการศึกษา เมื่อปี 2472 ได้รับยศ ร้อยตรีประจำการที่กองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ในปี พ.ศ. 2484 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เข้าร่วมรบในสงครามมหาเอเชียบูรพา ในขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้บังคับ กองทัพบทหารราบที่ 33 ได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความกล้าหาญ วันที่ 1 เมษายน 2488 จึงได้เลื่อนยศเป็นพันเอก ตำแหน่งผู้ บังคับการกรมทหารราบที่ 13 และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกลำปาง จนกระทั่งสงครามยุติลงปี พ.ศ. 2495 ได้เลื่อนยศเป็นพลเอก และในวันที่ 23 มิถุนายน 2497 ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้บัญชาการ ทหารบกและต่อมาได้รับพระราชทานยศเป็นจอมพล ทหารบก ทหารอากาศและทหารเรือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2502 หลังจากการทำรัฐประหาร รัฐบาลของจอมพล ถนอม กิตติขจร เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศไม่เรียบร้อย ในช่วงที่บริหารประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างผลงานทั้งทางด้านการปรับปรุงการ บริหารและการพัฒนาประเทศไว้มากมาย ผลงานที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การออก กฎหมายเลิกการเสพ และจำหน่ายฝิ่นโดยเด็ดขาด กฎหมายปราบปรามพวกนักเลง อันธพาล กฎหมายปรามการค้า ประเวณีและสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยได้รับการสนับสนุน จากต่างประเทศ ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย จนกระทั่งได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) ซึ่งแผนดังกล่าว เป็นแม่แบบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนถึง แก่อสัญกรรม เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2506 ที่ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า รวมอายุได้ 55 ปี และเป็น นายกรัฐมนตรีคนเดียวที่เสียชีวิตลงในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2506 ที่ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า รวมอายุได้ 55 ปี และเป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวที่เสียชีวิตลงในขณะที่ ดำรงตำแหน่ง

เมื่อเกิดการปฏิวัติปี พ.ศ. 2475 จอมพล ป. พิบูลสงคราม อายุเพียง 35 ปีนับเป็นผู้นำ ผู้ก่อการฯ ที่อายุน้อยมาก บรรดานายทหารร่วมรุ่นคุมกำลัง ทหารอยู่หลายคนแต่มาถึง พ.ศ. 2500

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็อายุ 60 ปีแล้ว บรรดาเพื่อน ๆ ที่เคยเป็นกำลังช่วยกันมาก็ล้มหายตายจาก หรือแตกคอกันไปก็มีหลายคน ดร. ปรีดี พนมยงค์ ก็ไปอยู่ที่ต่างประเทศ ประกอบกับได้ผ่านสังเวียนการช่วงชิงอำนาจมาอย่างโศกโชน จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงคงเกิดความเบื่อหน่ายการเมืองอยู่อย่างมากเมื่อ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำรัฐประหาร จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงไม่ได้คิดต่อสู้แต่อย่างใด สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ บรรดาผู้นำผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 นั้น เป็นนักเรียนนอกเป็นส่วนใหญ่มีประวัติการเรียนดีเด่น และไปรับเอาความคิดจากต่างประเทศมาไม่ใช่น้อย แต่บรรดาผู้นำของคณะรัฐประหาร พ.ศ. 2500 เป็นพวกที่เรียนในเมืองไทยคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จอมพลถนอม กิตติขจร และ จอมพลประภาส จารุเสถียร ทั้ง 3 คน ก้าวขึ้นมาสู่อำนาจ โดยผ่านรบในสมรภูมิ จริง ๆ มาด้วยตนเอง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ จอมพลประภาส จารุเสถียร มีท่าทางของนักเลงอยู่ในตัวซึ่งไม่ใช่ลักษณะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม(โกศล ริยะป่า 2546; 20)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดเมื่อวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2451 เมื่อ พ.ศ. 2500 จึงมีอายุเพียง 49 ปี อ่อนกว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ถึง 11 ปี บรรดานายทหารรุ่นหลังจึงคงมองเห็นแล้วว่า จะสามารถฝากผีฝากไข้ กับ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้เพราะจะอยู่อีกนาน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า เช่นเดียวกับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามประวัติไม่ได้บ่งว่าเรียนสอบได้ที่ 1 เหมือนจนพล ป. พิบูลสงคราม แต่ว่าเป็นผู้ที่สุขภาพเรียบร้อย พุดน้อย แต่มีใบหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส และถ้อยทีถ้อยอาศัยกับเพื่อนฝูงดีมาก รักสวยงาม แต่งกายสะอาด หอมจืดด้วยเสื้อผ้าที่รีดเรียบอยู่เสมอ เป็นผู้ขยันแข็งในการเล่าเรียนมากผู้หนึ่ง จึงสำเร็จการศึกษาชั้นต้นมาในเกณฑ์ที่ค่อนข้างดีมาก คุณสมบัติอีกประการหนึ่งที่มีมาตั้งแต่ยังไม่เป็นนักเรียนร้อยก็คือ มีวาทีศิลป์และมักจะพาตัวให้รอดพ้นจากความเสียเปรียบได้บ่อย ๆ ในการคบกับเพื่อนนั้นเป็นคนที่ “องอาจ หัวหาญ กล้าได้กล้าเสีย รักและช่วยเพื่อน เสียสละไม่ใจแคบเห็นแก่ตัว มีสัตว์จริง รู้จักตอบแทนบุญคุณ และรู้จักให้อภัย เหล่านี้รวมกันเป็นเสน่ห์ ช่วยส่งเสริมบุคลิกลักษณะให้เป็นคนที่น่านิยมคบหา ความมี “ใจนักเลง” ทำให้มีมิตรสหายมากและใคร ๆ เกือบไม่หลง” จริงอยู่ข้อความข้างต้นอาจจะเป็นการยกย่อง แต่ก็คงมีเค้าเป็นจริงเป็นส่วนใหญ่เพราะแม้ภายหลังพฤติกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็สอดคล้องกับที่บรรยายไว้ข้างบน

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เรียนไม่ถึงกับยอดเยี่ยม และตระกูลนั้นก็ปานกลาง บิดาคือ พันตรีหลวงเรืองเดชอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์) การก้าวสู่อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ จึงไม่ใช่เพราะครอบครัวหนุนเป็นเพราะเรียนเก่งยอดเยี่ยม แต่คงจะเป็นเพราะมีความสามารถในการบังคับบัญชาเพื่อนรักและเกรงใจและเป็นผู้มีระเบียบวินัยขยันขันแข็งในการทำงาน ในหนังสือที่ระลึก

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จัดทำโดยกองทัพบกหลังการถึงแก่อสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้นได้สรุปลักษณะเด่นในความเป็นผู้นำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่ามีอยู่ 6 ประการคือ(โกศล ริยะปา 2546; 25)

1. ความจงรักภักดี คือความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์และราชบัลลังก์
2. ความกล้าหาญ ซึ่งแสดงในสงครามมหาเอเชียบูรพา และในการปราบจลาจลอีกหลายครั้ง
3. ความอดทน คือเข้มแข็ง บึกบึน ทนหอคอดทน
4. การตกลงใจเด็ดขาด ซึ่งได้แสดงออกมาหลายครั้งรวมทั้งในการทำรัฐประหาร การปราบกบฏ การปราบปรามผู้ลอบวางเพลิง การปราบอันธพาล การยกเลิกเสฟฟัน เป็นต้น
5. มีความคิดริเริ่มและความกระตือรือร้น คือไม่ใช่เด็ดขาดอย่างเดียว แต่มีความริเริ่มด้วย
6. การเลือกใช้คนถูก คือสามารถเลือกสรรผู้มีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงานให้เหมาะสมตามความรู้ความสามารถของแต่ละคนและเคยกล่าวว่า การเลือกทั้งภายในโลกนี้ไม่มีอะไรยากเท่าเลือกคน สำหรับสิ่งของพัสดุเครื่องจักรกลเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนถึงเพชรนิลจินดาเรายังมีทางเลือกทางทดลองให้ลองแท้ได้แต่เรื่องเลือกคน

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำทำการรัฐประหาร โค่นล้มรัฐบาลของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 เมื่อโค่นล้มได้ก็ยังไม่ได้เป็นนายกรัฐมนตรีเสียเอง เป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจว่าทำเพื่อประเทศชาติมิใช่ทำเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง คณะรัฐประหารได้ตั้ง นายพจน์ สารสิน ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการ เพื่อจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปที่ บริสุทธิ์ยุติธรรม(ชมสวัสดิ์ 2517 : 206)

กระทรวงมหาดไทยได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2500 หลังจากเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอชื่อท่านเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไม่ยอมรับเหตุเพราะว่าสุขภาพท่านไม่ดี จอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นคนที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้วางใจและเป็นกำลังสำคัญของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มาตลอดตั้งแต่เข้าสู่ การเมืองหลังการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ก็ได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2501

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางไป รักษาโรคม้ามที่สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2501 การเจ็บป่วยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นั้น ท่านก็คงจะป่วยมาก มิฉะนั้นคงไม่ไปรักษาถึงประเทศอื่นอีกประการหนึ่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความฉลาดที่จะเลือกคนซื้อที่สุด คือ จอมพลถนอม กิตติขจร ให้คุมอำนาจทางการเมืองไว้ ซึ่งถ้าไว้ใจกันไม่ได้ยึดอำนาจไว้เสียเอง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็จะลำบาก เพราะไม่ได้อยู่ในประเทศ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไปรักษาตัวที่สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลับเมืองไทยวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และในวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ก็ได้เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติทำการยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง โดย จอมพลถนอม กิตติขจร นายกรัฐมนตรี ได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งในตอนกลางวันและตอนกลางคืน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ทำการยึดอำนาจประกาศยุบสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญเสีย จอมพลถนอม กิตติขจร ก็ร่วมเป็นรองประธานคณะปฏิวัติด้วย

เมื่อยุบรัฐธรรมนูญแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ปกครองประเทศโดยอาศัยคำสั่งคณะปฏิวัติโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ลงนาม โดยออกเป็นประกาศคณะปฏิวัติรวม 5 ฉบับ ระหว่างวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 ถึงวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 เหตุที่หยุดใช้ประกาศคณะปฏิวัติตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2502 เพราะว่าคณะปฏิวัติได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรในวันนั้น รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรให้อำนาจเด็ดขาดแก่นายกรัฐมนตรีอย่างมาก กล่าวคือ มาตรา 17 ของรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรได้เขียนไว้ว่า

“...ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่ท่านนายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลาย ก่อวุ่นหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้น เป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย...”

และเมื่อวางคนและวางรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรเรียบร้อยแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2502 โดยมีคณะรัฐมนตรีเพียง 14 นาย (ไม่นับตัวนายกรัฐมนตรี) ซึ่งเป็นคณะรัฐมนตรีที่มีแต่รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเท่านั้น ไม่มีรัฐมนตรีช่วยหรือรัฐมนตรีลอย ซึ่งแสดงถึงการมีอำนาจเด็ดขาดอย่างแท้จริงโดยไม่ต้องเอาใจใคร

นับจากรัฐประหารเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2490 มาจนถึงการขึ้นเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 นับกินเวลา 12 ปี ในระหว่างนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้วิธีการวางฐานอำนาจสำหรับการช่วงชิงอำนาจสูงสุดทางการเมืองมาเป็นของตน การทำงานเป็นขั้นตอนด้วยความระมัดระวังจึงไม่มีอะไรผิดพลาดและเมื่อขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว ก็ไม่มีการกบฏเกิดขึ้นเลยจนกระทั่ง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 หลังจากการทำรัฐประหารรัฐบาลของจอมพลถนอม กิตติขจรก่อนหน้านั้น เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศไม่เรียบร้อยจากการทุจริตการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ พ.ศ. 2500 พรรคเสรีมนังคศิลาของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เสียงข้างมากและถูกกล่าวหาว่าโกงการเลือกตั้ง โดยเฉพาะการใช้อิทธิพลที่เรียกโดยสุภาพในขณะนั้นว่า "ผู้กว้างขวาง" ได้เกิดการเดินขบวนคัดค้านขนาดใหญ่ไปตามถนนราชดำเนิน มีการลดธงครึ่งเสาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้พยายามไกล่เกลี่ยและในที่สุดได้ทำรัฐประหารล้มรัฐบาลเมื่อเดือนกันยายน 2500 ขับไล่พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์และ จอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีออกนอกประเทศแล้วตั้งนายพจน์ สารสินและพลโทถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี ก่อนทำรัฐประหารอีกครั้งหนึ่งดังกล่าว

ในช่วงที่บริหารประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สร้างผลงานทั้งทางด้าน การปรับปรุงการบริหารและการพัฒนาประเทศไว้มากมาย ผลงานที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การออกกฎหมายเลิกการเสพและจำหน่ายฝิ่นโดยเด็ดขาด กฎหมายปราบปรามพวกนักเลง อิทธิพล กฎหมายปราบการค้าประเวณี และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือ การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ ทำการศึกษา ค้นคว้า วิจัย จนกระทั่งได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2509) ซึ่งแผนดังกล่าวเป็นแม่แบบของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 ที่ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า รวมอายุได้ 55 ปี และเป็นนายกรัฐมนตรีคนเดียวที่เสียชีวิตลงในขณะที่ดำรงตำแหน่ง

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่จนถึงแก่อสัญกรรมเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2506 ระหว่างที่เป็นนายกรัฐมนตรีก็สามารถทำงานเสร็จสิ้นไป ที่สำคัญหลายประการรวมทั้งการตั้งมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัด การปรับปรุงเส้นทางคมนาคมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การให้เลิกสูบฝิ่น และเลิกการจำหน่ายฝิ่นอย่างถูกกฎหมาย แต่ปัญหาประการหนึ่งที่ตามมาเมื่อ

จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ถึงแก่กรรมก็คือ เกิดการกรณีพิพาทเกี่ยวกับมรดกของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ระหว่างทายาทคือ ท่านผู้หญิงวิจิตร รัชชต์ และบุตรชาย 2 คน ซึ่งเกิดจากภรรยาคนก่อน ทำให้เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณชนว่าท่านมีมรดกเป็นจำนวนถึง 2,874 ล้านบาท

7. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทักษ์ เถลิเมเตียรณ (2548) ทำการศึกษาเรื่องการเมืองในระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ในการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยว่า การพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นไปตามทัศนะที่เป็นอนุรักษ์นิยม ความปึกใจในเรื่องความสะอาด ความเรียบร้อย ความเป็นอารยประเทศ และความเป็นพ่อบ้านพ่อเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นไปในรูปของการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (infra - structure) เป็นการทำให้ประเทศให้ทันสมัย (modernization) มากกว่าที่จะพัฒนาประเทศ (development)

นอกจากนี้ทักษ์ ยังได้เสนอถึงระบบเผด็จการแบบพ่อขุนของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ว่า จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้แสดงถึงความซำของอย่างยิ่งในการทำให้กลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจอื่น ๆ ในสังคมไทยให้การสนับสนุนตนเองและให้บทบาทใหม่ ๆ แก่กลุ่มบุคคลเหล่านี้เพื่อช่วยเหลือตนเอง ซึ่งเป็นการทำให้อำนาจทางการเมืองมั่นคงขึ้นมากกว่าที่จะพัฒนาชาติ การสร้างประเทศให้ทันสมัยมักจะเป็นการดำเนินการเพื่อหันเหไปสู่จุดมุ่งหมายของความชอบธรรมทางการเมือง

สุจิต บุญบงการ (2519) ศึกษาเรื่อง อำนาจทางการเมืองของผู้นำทหารไทย: ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง จอมพล ป.พิบูลสงครามกับจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ สุจิต ได้กล่าวถึง อำนาจ (power) ว่าเป็นส่วนสำคัญของระบบการเมืองและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้นำทางการเมืองอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะหรือสิ่งที่จะทำให้เขาเป็นผู้นำทางการเมืองได้คือ ความสามารถที่จะทำให้ผู้อื่นเชื่อฟังและปฏิบัติตามได้

นอกจากนี้ สุจิต ยังได้อ้าง Robert A.Dahl ว่า ได้แยกความแตกต่างระหว่าง อำนาจ (power) กับ อิทธิพล (influence) ไว้คือ อำนาจ หมายถึงความสามารถในการบังคับให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม ส่วน อิทธิพล หมายถึง เป็นเรื่องของความสามารถที่จะโน้มน้าวให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม (แต่ในความหมายที่ใช้ข้างบนของ สุจิต บุญบงการ และความเห็นของผู้วิจัยด้วย คำว่า “อำนาจ” ใช้ในความหมายกว้างคือรวมคำว่าอิทธิพลเข้าด้วย)

ผลการศึกษาของสุจิต พบว่า ทั้งจอมพล ป. วาทการ และ จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้สามารถสร้างอำนาจทางการเมืองของตนเองขึ้นมาได้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการควบคุมกำลังทหาร ได้เป็นทรัพยากรอันสำคัญต่อการเสริมสร้างและรักษาอำนาจทางการเมืองของตน แต่ในขณะเดียวกัน บุคลิกภาพที่มีลักษณะผู้นำ การ

ครอบครองตำแหน่งในรัฐบาลและรูปแบบรัฐบาลตลอดจนการสร้างความปลอดภัยให้กับการปกครองของตน ก็มีส่วนสำคัญต่อการสร้างอำนาจและรักษาอำนาจทางการเมืองของผู้นำทั้งสอง โดยได้ใช้ปัจจัยดังกล่าวได้สอดคล้องกันเพื่อเสริมสร้างอำนาจของตนซึ่งมีฐานอยู่บนกำลังทหารเป็นสำคัญ

เทียนจันท์ อ้าแหว (2521) ศึกษาเรื่อง บทบาททางการเมืองและการปกครองของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ระหว่าง พ.ศ.2484 – 2487 เป็นการศึกษาตั้งแต่การก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งทางการเมือง การรักษาอำนาจ และสาเหตุของการต้องพ้นจากตำแหน่งในปี 2487 และผลกระทบอันเนื่องมาจากพฤติกรรมทางการเมืองของจอมพล ป. วาทการ ที่มีต่อลักษณะการเมืองการปกครองไทย จากการศึกษา พบว่า จอมพล ป.วาทการ มีบุคลิกลักษณะความเป็นผู้นำสูง การแสวงหาอำนาจ และการรักษาอำนาจอาศัยกำลังทหารและตำรวจใช้ลัทธิชาตินิยมเร้าในประชาชน มีการใช้อำนาจเด็ดขาด

สิริรัตน์ เรืองวงษ์วาร (2521) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – 2494 จากการศึกษาซึ่งเป็นแนวทางประวัติศาสตร์ พบว่า นายควง อภัยวงศ์ แม้จะเป็นสมาชิกผู้หนึ่งของผู้ก่อการ แต่นายควง ก็ไม่ได้มีบทบาททางการเมืองที่สำคัญแต่อย่างใด ไม่มีการกระทำใด ๆ ที่ส่งไปในทางแสวงหาอำนาจทางการเมือง นายควง ยังเป็นนักการเมืองที่มีฐานอำนาจจากประชาชน รวมทั้งเป็นบุคคลเดียวในคณะราษฎรที่สนับสนุนระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

เสวี บัวแก้ว (2532) ศึกษาเรื่อง บทบาททางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2523 – 2526) ศึกษาลักษณะภาวะผู้นำทางการเมืองของพลเอกเปรม ถึงการเข้าสู่อำนาจและการดำเนินบทบาทผู้นำทางการเมืองสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางการเมือง พบว่า การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายทหาร พรรคการเมือง และราชสำนัก ซึ่งส่งผลให้เกิดดุลยภาพในกระบวนการอำนาจทางการเมือง จากบทบาทดังกล่าวส่งผล ต่อระบบการเมืองในลักษณะการพิทักษ์ระบบกึ่งประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทย

อภิชาติ พิษพันธ์ (2539) ได้ทำการค้นคว้าเรื่อง วิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองของนายควง มีปัจจัยสำคัญจากบุคลิกภาพส่วนตัวและสถานการณ์ทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศเอื้อต่อการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และเมื่อได้อำนาจแล้วก็ใช้อำนาจตามขอบเขตของกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ นายควงมิได้ชื่นชมหรือหลงใหลในตำแหน่งดังกล่าว ซึ่งนายอภิชาติได้วิเคราะห์ตามแนวของ เจมส์ บาร์เบอร์ (James Barber) ทำให้ทราบว่านายควงมีทัศนคติในทางลบต่อตำแหน่ง

ผู้นำทางการเมือง นายควงได้อำนาจมาโดยไม่ยากนัก จึงไม่พยายามรักษาอำนาจให้ยั่งยืน นอกจากนี้ นายควงยังเป็นผู้มีเซาว์ปัญญา ไหวพริบ ปฏิภาณ โวหารและมีอารมณ์ขัน เป็นเครื่องมือในการแก้ไข ปัญหาทางการเมืองเสมอมา

กมล สมวิเชียร (2514) เป็นนักรัฐศาสตร์ไทยคนแรก ๆ ที่ทำการศึกษาเรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. 2514 กมลเสนอว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย มีลักษณะอิสระนิยมปนกับอำนาจนิยม ลักษณะอิสระนิยมเป็นผลมาจากการขัดเกลาในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่มีอิทธิพลของพุทธศาสนาแทรกอยู่ แต่เมื่อบุคคลเติบโตขึ้นจะได้รับอิทธิพลจากสังคมโดยส่วนรวม ซึ่งถูกครอบงำโดยระบบราชการที่ยังมีความเป็นศักดินาหรือความเป็นเจ้าขุนมูลนายสูง ขัดเกลาโดยผ่านระบบโรงเรียนซึ่งรัฐจัดหรือควบคุมเป็นสำคัญ ปลุกฝังการยอมรับในผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่า หรือวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยม ดังนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยจึงมีลักษณะเป็นลูกตุ้มแกว่งระหว่างอิสระนิยมกับอำนาจนิยม ขัดแย้งกันเองระหว่างความปรารถนาที่จะมีวิถีชีวิตซึ่งไม่มีสิ่งยว้งจำกัดกับความจำเป็นที่จะต้องอยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลที่เหนือกว่า กมลมีความเห็น โดยสรุปว่า วัฒนธรรมทางการเมืองของสังคมไทยเช่นนี้ ยังไม่เอื้อต่อการปกครองแบบประชาธิปไตยตะวันตก เพราะมีลักษณะอำนาจนิยมอยู่เป็นอันมาก

นันทนา กปิลกาญจน์ (2529) ได้ศึกษาแนวคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ผลที่มีต่อการพัฒนาประเทศ พบว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่นำมาตรา 17 เป็นเครื่องมือในการเสริมสร้าง และใช้อำนาจอย่างมีระบบและแนวทางแน่นอนเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นระบบเผด็จการ มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติอย่างจริงจังและถูกต้อง ตามหลักวิชาการ ได้สะท้อนแนวคิดทางการเมืองโดยการกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นการถ่ายทอดแนวความคิดออกมาเป็นการปฏิบัติที่เกิดขึ้นจริงในสังคม เป็นผลให้ปรากฏว่าประเทศเจริญทางวัตถุ ยกกระตือรือร้นทางเศรษฐกิจของประเทศ และความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ด้านการพัฒนาสังคม ก็ได้มีการยกระดับ และกระจายบริการสังคมออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งทางด้านการศึกษา สาธารณสุข เป็นผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนชาวไทยดีขึ้นส่วนใหญ่ ด้านการศึกษาสามารถขยายโรงเรียนมัธยมได้ครบทุกอำเภอ ทางด้านสาธารณสุขมีโรงพยาบาลอำเภอที่เปิดบริการแล้วถึงร้อยละ 86 ของจำนวนตำบลทั้งหมด และสถานีอนามัยร้อยละ 98 ของจำนวน หมู่บ้านในเขตชนบททั่วประเทศขณะนั้น

ดนัย ทองใหญ่ (2518) ทำการศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501-2506” จากการศึกษาพบว่าภายหลังการปฏิวัติยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2501 ปรากฏว่า นโยบายต่างประเทศ

ยังคงผูกพันใกล้ชิดกับอเมริกา เนื่องจากปัจจัยภายในซึ่งได้แก่ สภาวะทางเศรษฐกิจภายในประเทศที่ยังล่าหลังและพึ่งตนเองไม่ได้ การขาดแคลนด้านทุนทรัพย์และเทคโนโลยี รวมทั้งการคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ทำให้ประเทศไทยมีนโยบายต่างประเทศที่ผูกพันกับสหรัฐ ได้แก่ วิกฤตการณ์ทางการเมืองในประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะลาวซึ่งขณะนั้นนิยมคอมมิวนิสต์

เฉลิม มลิลา (2518) ทำการศึกษาเรื่อง “รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย” จากการศึกษาพบว่า จุดเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทย เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ทำให้เกิดนักการเมืองที่เรียกตนเองว่า คณะราษฎร ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศจากพระมหากษัตริย์ แต่แทนที่จะมอบอำนาจให้กับประชาชนกลับหวงอำนาจไว้เอง และในที่สุดก็เกิดการแย่งชิงอำนาจในระหว่างกลุ่มของตน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองและการขัดผลประโยชน์กัน นำไปสู่การดำเนินการจัดและการกวาดล้างศัตรูทางการเมือง เป็นผลให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้จากบุคคลกลุ่มอื่น จนกระทั่งนำไปสู่การเกิดรัฐประหาร เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500 โดยคณะทหาร ซึ่งเป็นผลทำให้กลุ่มทหารกลายเป็นกลุ่มการเมืองที่ทรงอิทธิพลและครองอำนาจติดต่อกันเป็นเวลานานถึง 16 ปีเศษ (นับตั้งแต่ 16 กันยายน พ.ศ. 2500- 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516)

จ่านงค์ ใจเที่ยง (2521) ทำการศึกษาเรื่อง “การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง” จากการศึกษาพบว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้กำลังทำการปฏิวัติในเดือนตุลาคม 2501 เพื่อที่จะได้รักษาผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าความรับผิดชอบต่อสังคม หรือเพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพราะเขาเป็นผู้นำคนแรกที่มีอำนาจแล้วได้ล้มเลิกสถาบันการเมืองที่สำคัญ ๆ โดยสิ้นเชิง อาทิ ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ล้มเลิกระบบ รัฐสภา เป็นต้น

ทิพย์รัตน์ วานิชชา (2521) ทำการศึกษาเรื่อง “การปรับปรุงถิ่นทุรกันดารโดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501-2506” ผลการศึกษาพบว่า การปรับปรุงท้องที่ถิ่นทุรกันดารในปัจจุบันเป็นผลเนื่องมาจากรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดความหวั่นเกรงว่าสภาพทุรกันดารและความสัมพันธ์ที่เห็นห่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องที่เหล่านั้น เป็นทางทำให้ฝ่ายตรงข้ามถือโอกาสเข้าแทรกซึม แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินงานการปรับปรุงถิ่นทุรกันดารที่ได้ดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน ยังมิได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้วางไว้

ภิรมย์ แสนอิสระ (2523) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบบรัฐสภา พ.ศ. 2501-2506” จากการศึกษาพบว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ใช้อำนาจทางการเมืองเป็นฐานอำนาจทางการเมือง นอกจากนั้น จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีลักษณะของ “ความเป็นผู้นำ” ซึ่งคอยค้ำจุนให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำรงตำแหน่งในฐานะ

หัวหน้าฝ่ายบริหาร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความประสงค์ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจของไทยและให้อำนาจรัฐบาลมากขึ้น เพื่อการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2502 นับเป็นเครื่องมือเพียงประการเดียวในการใช้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และสำนักงานนายกรัฐมนตรีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นศูนย์กลางควบคุมอำนาจบริหารของตน

ศักดิ์นา ฉัตรสกุล ณ อยู่ธยา (2526) ทำการศึกษาเรื่อง “รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” จากการศึกษาพบว่า การรัฐประหารปี 2490 เป็นการยุติบทบาทของคณะราษฎรลง กลุ่มทหารบกสามารถเข้ากุมอำนาจรัฐได้โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำ แม้คณะผู้ปกครองชุดนี้จะรักษาระบบทุนนิยมโดยรัฐไว้ แต่ก็เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญคือกลุ่มทหารบางส่วนหันไปดำเนินธุรกิจอย่างจริงจังและสถาปนาตนเองเป็น “นายทุน-ขุนศึก” ขณะเดียวกันอเมริกาก็พยายามผลักดันให้ไทยปรับโครงสร้างของสังคมให้เป็นทุนนิยม กระทั่งปี 2500 กลุ่มนายทุน-ขุนศึก ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็สามารถทำรัฐประหารโค่นอำนาจรัฐของจอมพล ป. และกลุ่มนายทุนขุนศึกชวยราชครูลงได้ หลังจากนั้นก็ได้มีการสมคบกับอเมริกาสถาปนาอำนาจรัฐเผด็จการขึ้น ปรับกลไกรัฐให้รองรับกับการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่ม “นายทุน-ขุนศึก” และวางรากฐานให้กับการลงทุนไทยและต่างชาติในระยะยาว อุดมการณ์ที่สร้างขึ้นในยุคนี้มีเป้าหมายเพียงให้ยอมรับอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของรัฐสภาภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ (2527) ทำการศึกษาเรื่อง “สหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย (1960-1970)” จากการศึกษาพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกามีบทบาทต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยจะให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและวิชาการแก่ประเทศไทย เพื่อเป็นการตอบสนองผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา และเน้นให้ไทยพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศ เพื่อให้เกิดรัฐบาลและระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพต่อการสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์

จารึก สุตใจ (2529) ทำการศึกษาเรื่อง “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2501-2506” จากการศึกษาพบว่า รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีเป็นสำคัญ ซึ่งต่างจากนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ บทบาทของสหรัฐอเมริกา ธนาคารโลก และสาธารณรัฐประชาชนจีน และปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชวยราชครูกับกลุ่มสี่เสาเทเวศร์ รวมทั้งบทบาทคณะที่ปรึกษา ซึ่งจากปัจจัยภายในและภายนอกดังกล่าวจึงก่อให้เกิดการวางนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมา

วรรณิกา ตันติรัตน์ไพศาล (2532) ทำการศึกษาเรื่อง “กระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้มั่นคงมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ การควบคุมระบบราชการ การได้รับการสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ จากสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาประเทศให้มั่นคงและทันสมัย และการเชิดชูบทบาทสถาบันพระมหากษัตริย์ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้เองที่ทำให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีฐานะอันชอบธรรม ยังผลให้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มั่นคงมากตามลำดับ

วัชรินทร์ มัสเจริญ (2533) ทำการศึกษาเรื่อง “แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลางานการเมืองในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การศึกษาความมั่นคงของชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์” จากการศึกษาพบว่า หลักสูตรสังคมศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างเอกภาพและความมั่นคงของชาติตามนโยบายของผู้นำทางการเมือง แบบเรียนเป็นสื่อได้ถ่ายทอดปลูกฝังความรู้ความเข้าใจใน 4 ประเด็น 1) การปลูกฝังความสำนึกเป็นพลเมืองในระบบรัฐชาติสมัยใหม่ 2) เอกลักษณ์วัฒนธรรมของชาติ 3) สถาบันความสำคัญของชาติและ 4) ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

สุภัทรา โกษะโยธิน (2543) ได้ศึกษาเรื่องลักษณะผู้นำทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พบว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำที่มีความขยันขันแข็งในการทำงาน และชื่นชอบในตำแหน่งผู้นำ โดยศึกษาจากการใช้สำนวนโวหาร การทำงานในหน้าที่ การดำเนินความสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างและโลกทัศน์ นอกจากนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังจัดอยู่ในประเภทผู้นำที่มีบารมีและอัทธินิยม และปัจจัยที่ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีลักษณะเป็นผู้นำทางการเมืองได้แก่ ปัจจัยภายนอก คือ สภาวะสงครามเย็น และความสัมพันธ์กับประเทศสหรัฐอเมริกา ปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ฐานอำนาจทางการเมือง การยอมรับจากประชาชน และปัจจัยส่วนบุคคลบุคคลซึ่งได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูจากโรงเรียน ประสบการณ์ในการทำงาน รวมทั้งบุคลิกภาพและนิสัยส่วนตัว

นินนาท สินไชย (2545) ทำการศึกษาเรื่อง “สหรัฐอเมริกากับการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษาผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทุนเอกชนในประเทศและทุนเอกชนต่างประเทศ พบว่าธนาคารโลกมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจ-การเมือง โดยสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของการให้เงินกู้กับประเทศไทย โดยจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจของรัฐ และสร้างเงื่อนไขที่เหมาะสมต่อการลงทุนของเอกชน โดยเฉพาะทุนต่างชาติ จากกลไกเงื่อนไขของการพึ่งพาทางเทคนิคการพึ่งพาทางเทคนิคจึงก่อให้เกิดความจำกัดของอธิปไตยในการกระทำและความคิดของรัฐไทย

ยุทธยา หมิ่นสาย (2546) ศึกษาเรื่อง แนวคิดในการบริหารประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์: การศึกษาวิเคราะห์สุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ว่า สุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สะท้อนแนวคิดในการบริหารประเทศ เรื่องความมั่นคงและการพัฒนา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องความมั่นคงเป็นประเด็นหลักในการบริหารประเทศและการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง โดยจัดตั้งสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นศูนย์กลางในการบัญชาการงานด้านบริหาร มีการจัดสรรงบประมาณและปรับปรุงกลไกของรัฐ ด้านรักษาความมั่นคงแสวงหาความร่วมมือกับนานาประเทศ ตลอดจนใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือดำเนินการที่สำคัญ

อนึ่ง สุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังสะท้อนแนวคิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ที่ประสานกับเรื่องความมั่นคงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและป้องกันการคุกคามจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งขณะนั้นกำลังขยายอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก (พ.ศ. 2504-2509) ซึ่งมีความต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นจุดเริ่มต้น ของการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้านอย่างเป็นระบบ

สุวิทย์ ชีรสวัสดิ์ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2541) ศึกษาเรื่องประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์สังคม และประวัติศาสตร์ของชาวนาชาวนไร่ นำเสนอแนวคิดวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่เกิดขึ้นในภาคอีสานในช่วงห้าทศวรรษหลังสงครามโลกครั้งที่สอง พบว่าการขยายตัวของรัฐตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 เกิดผลกระทบต่อคนในท้องถิ่นค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปนับถือวัตถุมากกว่าจิตใจในการวัดคุณค่ามนุษย์ มีการทำลายป่าธรรมชาติมากขึ้นเพื่อปลูกพืชเชิงเดี่ยวตามนโยบายทุนนิยมของรัฐ การเคลื่อนย้ายของแรงงานคนหนุ่มคนสาวออกจากท้องถิ่นเพื่อหารายได้มาจ่ายหนี้สินที่มีมากขึ้นจากการซื้อหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่เป็นของฟุ่มเฟือย วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกรอบงำด้วยค่านิยมทางวัตถุ

จากการทบทวนผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ส่วนใหญ่ผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะศึกษาในแง่ของการเมือง การปฏิบัติ เช่น การปฏิบัติ 2500 และ 2501 การเสริมสร้างอำนาจทางการเมือง ลักษณะการเป็นผู้นำทางการเมืองแบบเผด็จการ ในด้านเศรษฐกิจก็จะศึกษาในแง่ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 รวมทั้งเรื่องการสร้างรูปแบบนายทุนขุนศึก ด้านสังคมก็จะศึกษาในแง่ของการพัฒนาท้องถิ่นทุรกันดารนอกจากนี้ก็เป็นการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศในสมัยนั้น

ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกทำการศึกษาแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อจะได้ศึกษาถึงแนวคิดและ

บทบาทของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในขณะนั้นทำให้เกิดผลอย่างไรบ้างต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันจะเป็นบทเรียน หรือแบบอย่างสำหรับเป็นบรรทัดฐานในการใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาเพื่อจะดำเนินการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบบยั่งยืนต่อไปในอนาคต

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” เพื่อที่จะศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาในด้านประวัติศาสตร์ (historical approach) เพราะจะทำให้ทราบถึงข้อเท็จจริงในเรื่อง “แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จำเป็นต้องศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าว การเสนอเรื่องจึงต้องใช้วิธีพรรณนา (description) และวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ (historical analysis) ประกอบกันไป เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบถึงเหตุการณ์ตามลำดับที่เกิดขึ้น

เนื่องจากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้จำเป็นต้องศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าว การเสนอเรื่องจึงต้องใช้วิธีพรรณนา (description) และวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ (historical analysis) เพื่อเป็นแนวทางให้ทราบถึงเหตุการณ์ตามลำดับที่เกิดขึ้น และใช้กรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์ประกอบกันไปในการวิเคราะห์

ในการค้นคว้าวิจัยเพื่อเขียนวิจัยเรื่องนี้ ผู้เขียนต้องอาศัยเอกสารและข้อมูลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น (primary source) และเอกสารชั้นที่สอง (secondary source) ซึ่งผลงานวิจัยนี้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากเอกสารชั้นรองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้รับการสังเคราะห์จากนักวิชาการมาในระดับหนึ่ง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเอกสาร (document research) มาทำการศึกษาวิเคราะห์โดยอาศัยแนวความคิดและทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ อาทิเช่น แนวคิดอำนาจนิยม แนวคิดจิตวิทยาการเมือง แนวคิดเรื่องบทบาท และแนวคิดเรื่องการพัฒนาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวแล้วสรุปเป็นรายงานผลการวิจัยเรื่องนี้ออกมาได้ในท้ายที่สุด

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเอกสาร (document research) โดยศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลจากรายงาน ผลการวิจัย หนังสือ บันทึกร ตำรา วิทยานิพนธ์ เอกสารทางราชการ รายงานผลการสัมมนา รายงานของสมาคมวิชาชีพ รายงานในหนังสือพิมพ์ ข้อมูลในเว็บไซต์ต่าง ๆ

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทุก ๆ ด้านผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นการเก็บรวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ และผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ ตำรา บทความ รายงานการวิจัย สถิติข้อมูล และวิทยานิพนธ์ ที่มีผู้ศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งก็ยังมีผู้ให้ความสนใจอยู่ โดยรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้เขียนได้ใช้เวลาค้นคว้าในห้องสมุดต่าง ๆ อาทิ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดอิเล็กทรอนิกส์ อินเทอร์เน็ตคอมพิวเตอร์ หอสมุดประชาชนจังหวัดขอนแก่น หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหอสมุดมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้อาศัยบทความหรือความเห็น ตลอดจนนำเอาข้อคิดเห็นของท่านเหล่านั้นที่ได้เขียนลงไว้ในหนังสือต่าง ๆ รวมทั้งนำเอาตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งปรากฏอยู่ในราชกิจจานุเบกษามาประมวลเขียน รายงานผลการวิจัยเรื่องนี้ออกมาได้ในท้ายที่สุด โดยการเน้นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของปรากฏการณ์ เวลาพูดถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (social and cultural context) หมายถึง สภาพแวดล้อมที่เหตุการณ์หนึ่ง ๆ เกิดขึ้น นักวิจัยเชิงคุณภาพหรือนักวิจัยเชิงมานุษยวิทยาไม่อาจจำกัดความสนใจในการเก็บข้อมูลไปที่ตัวข้อมูลหลักโดยไม่สนใจข้อมูลอื่นที่แวดล้อมอยู่ได้ เพราะบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดแบบแผนและลักษณะของข้อมูลหลัก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการ นำข้อมูลที่ศึกษาจากเอกสารมาวิเคราะห์ โดยใช้กรอบแนวคิด (conceptual framework) อันได้แก่ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเผด็จการอำนาจนิยม, แนวคิดจิตวิทยาการเมือง แนวคิดเรื่องบทบาท แนวคิดเรื่องการพัฒนาการเมือง และแนวคิดเรื่องการพัฒนา นำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการบรรยายพรรณนา โดยแยกประเด็นในการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 วิเคราะห์ถึงสาเหตุ ความเป็นมา และสภาพแวดล้อมของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อความเข้าใจที่ชัดเจนขึ้น ได้แยกวิเคราะห์ในบริบทของ ปัจจัยภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันได้แก่ ความยากจน สภาพภูมิศาสตร์ที่ไม่เอื้ออำนวย ปัญหาการค้ำอ้อโอกาสทางการศึกษา ส่วนปัจจัย

ภายนอก ซึ่งหมายถึงภัยคุกคามจากต่างประเทศคือคอมมิวนิสต์ ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และแรงกดดันของธนาคารโลก และปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ ชาติกำเนิด อุปนิสัย การศึกษา และเพื่อน รวมถึงการก่อกวนเกลตาทางการเมือง โดยอาศัยแนวคิดเรื่องของอำนาจนิยมและจิตวิทยาการเมืองในการวิเคราะห์ประเด็นนี้

ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ถึงแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมองถึงเนื้อหาสาระของแนวคิดของท่านจอมพลนำไปสู่บทบาททางการเมืองในการนำภาคตะวันออกเฉียงเหนือสู่ยุคแห่งการพัฒนาอย่างมีระบบ ตั้งแต่การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 การก่อตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งต้องอาศัยแนวคิดเรื่องการพัฒนาอธิบายความเป็นไปในประเด็นนี้

ส่วนสุดท้าย วิเคราะห์ถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งที่เป็นประโยชน์ และที่ก่อให้เกิดปัญหาตามมาในภายหลัง

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 มีผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมา มีอำนาจสูงสุด และโฉมหน้าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมยังคงมีบทบาทต่อเนื่องมาจากช่วงทศวรรษ 2490 และสหรัฐอเมริกายังได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้น ช่วงก่อนหน้านี้นี้คือ พ.ศ. 2493 ไทยก็ได้รับความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจจากสหรัฐอเมริกาแล้วอันเกี่ยวเนื่องมาจาก “ลัทธิคอมมิวนิสต์” ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นโยบายการพัฒนาประเทศไปสู่ความ “ทันสมัย” เริ่มจากการพัฒนาประเทศเพื่อ “ความมั่นคง” ของชาติ เมื่อสถานการณ์ในลาวเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2502 และรัฐบาลสมัยนี้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของสังคมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความมั่นคงของประเทศชาติ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงตั้งสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2504 เพื่อวางแผนเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีแผน และจุดเน้นที่สำคัญอย่างหนึ่งของแผนพัฒนานี้ก็คือการจัดสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม (สุวิทย์ ชีรสาควัต 2541 : 53-54)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบเปิด เน้นการลงทุนโดยเอกชนต่างประเทศ โดยแนวทางหนึ่งที่จะต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่แผ่ขยายมาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสหรัฐอเมริกาเข้ามาในรูปของโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันได้แก่ การสร้างถนนมิตรภาพ สร้างเขื่อนอุบลรัตน์ การมาตั้งฐานทัพอเมริกาในจังหวัดอุดรธานี ยังผลให้มีการรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้าสู่ภูมิภาคนี้ อีกทั้งยังรับเอาวิทยาการใหม่ ๆ ด้านเทคโนโลยี เข้าไปมีอิทธิพลต่อสังคมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือในขณะนั้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนวิถีชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวตะวันตกดังกล่าว ยังผลกระทบต่อความเจริญ ความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบท และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เห็นในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากสาเหตุปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ยังผลให้เกิดการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างจริงจังเป็นรูปธรรม ซึ่งทำให้ผู้วิจัยอยากจะศึกษาถึงแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ว่ามีผลกระทบต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้านใด ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเพื่อขยายผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตต่อไปได้

ในการศึกษาประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นในการวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดทางรัฐศาสตร์ 5 แบบในการอธิบาย อันได้แก่ แนวคิดอำนาจนิยม แนวคิดจิตวิทยาการเมือง แนวคิดเรื่องบทบาท แนวคิดการพัฒนาทางการเมือง และทฤษฎีแนวคิดเรื่องการพัฒนา โดยมีเนื้อหาคือ

1. สาเหตุ ความเป็นมา และสภาพแวดล้อม ของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแยกแยะวิเคราะห์ในเรื่อง

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ การหล่อหลอมจากครอบครัว เพื่อน ผู้ได้บังคับบัญชา และประสบการณ์การกล่อมเกลารวมถึงการเมือง

1.2 ปัจจัยภายใน อันได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์และความยากจนของประชาชนชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การขาดการศึกษาและด้อยพัฒนาของชนอิสาน

1.3 ปัจจัยภายนอก

1.3.1 ด้านการเมือง ได้แก่ การรวมรัฐไทย ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ ภัยจากคอมมิวนิสต์

1.3.2 ด้านเศรษฐกิจ อันได้แก่เงินกู้จากต่างประเทศ ความช่วยเหลือจากธนาคารโลก

1.3.3 ด้านสังคม ความเป็นลาว หรือชาติพันธุ์ที่ใกล้ชิด

2. สาระสำคัญของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.1 แนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในด้านที่นำไปสู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 บทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่นำไปสู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นการอนุญาตให้สหรัฐอเมริกามาตั้งฐานทัพ เป็นต้น

3. ผลกระทบจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.1 ด้านการเมือง

3.2 ด้านสังคม

3.3 เศรษฐกิจ

ในการรวบรวมข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ ผู้วิจัยได้อาศัยงานเขียนของนักวิชาการอื่นเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยพบว่างานทุกชิ้นที่อ่านล้วนมีความเข้าใจลึกซึ้งในปัญหาที่นำเสนอ อย่างไรก็ตามประเด็นก็ยังคงมีอยู่ว่า แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำมาซึ่งผลกระทบด้านใดบ้างต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. สาเหตุปัจจัย ความเป็นมา และสภาพแวดล้อม ของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีผลต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การศึกษาถึงสาเหตุความเป็นมาของแนวคิดและบทบาทของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แบ่งการศึกษาเป็น 3 ประเด็นคือ ปัจจัยส่วนบุคคลที่เกิดจากภายในตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เอง ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกประเทศประเทศที่เป็นสาเหตุ มีอิทธิพลในการกล่อมเกล่าให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดแนวคิด และมีบทบาทบุคลิกภาพอันนำไปสู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.1 ปัจจัยส่วนบุคคล ที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดแนวคิดในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การวิเคราะห์ผู้นำในทางจิตวิทยา ฌรงค์ สิ้นสวัสดิ์ (2518 :152) ได้อธิบายพฤติกรรมของผู้นำโดยอาศัยขบวนการอบรมเรียนรู้จากสังคม หรืออีกนัยหนึ่งคือความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ในชีวิตแต่วัยเด็กในครอบครัว ในโรงเรียนของผู้นำนั้นมีส่วนเป็นอย่างมากที่กำหนดให้พฤติกรรมของบุคคลเมื่อได้เป็นผู้นำแล้วเป็นแบบใดแบบหนึ่ง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าภูมิหลังหรือชาติพันธุ์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในความมีเชื้อสายของชนอีสานสืบเนื่องมาจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุตรพันธุ์ทรวงเรืองเคชอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์) ชาวพระนคร กับคุณจันทร์ทิพย์ ธนะรัชต์ ชาวอำเภอภูคาหาร จังหวัดนครพนม ขณะอายุ 3 ขวบ มารดาพาไปอยู่ที่ภูคาหาร แต่เนื่องจากการเดินทางลำบากทำให้พี่ชายเสียชีวิตด้วยพิษไข้ป่าระหว่างการเดินทาง

หลังจากเดินทางมาเป็นเวลานาน 3 เดือน ก็ได้มาถึงที่นครพนม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้อาศัยอยู่กับแม่และยาย ครั้นพอมีอายุสมควรที่จะเรียนหนังสือได้ มารดาจึงได้ส่งไปเรียนหนังสือกับอาจารย์เขมรที่เวียงจันทน์ จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความรู้ภาษาขอมดี และปรากฏต่อมาว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถพูดภาษาลาวและเขมรได้คล่อง เป็นความรู้ที่ติดตัวมาจนเติบโตใหญ่ (ภิรมย์ แสนอิสระ 2523: 6-7) จึงอาจกล่าวได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเป็นคนที่พื้นเพทางภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่มาก อีกทั้งประสบการณ์อันเลวร้ายในวัยเด็กที่ประสบกับเหตุการณ์ในการเดินทางที่ทุรกันดาร และการตายของพี่ชายจากการเดินทางครั้งนั้นอาจมีส่วนผลักดันให้ท่านจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าภาคอื่น ๆ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถูกบิดาไปปรับตัวมายังกรุงเทพฯเมื่อปลายพ.ศ. 2458 และให้เข้าศึกษาในโรงเรียนวัดมรรณพารามที่อยู่ใกล้ ๆ บ้าน ในระหว่างที่เป็นนักเรียนได้ชื่อว่าเป็นผู้มี

กิริยาท่าทางเรียบร้อย พุดน้อยและขยันขันแข็งในการศึกษาเล่าเรียน และมีที่น่าสังเกตคือ ชอบเป็นผู้
ผู้นำในกลุ่มชอบฟังครูเล่าเรื่องราวแปลก ๆ เสมอ ชอบแต่งกายสะอาดเรียบร้อย และชอบใส่เสื้อผ้าที่
เรียบเป็นประจําส่วนในด้านเพื่อน ๆ ให้ความสนิทสนมกับทุกคนเป็นอย่างดี (อาจศึก ดวงสว่าง
2507: 7)

ต่อมาได้เริ่มชีวิตการเป็นทหาร โดยการเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบกได้เลข
ประจำตัว 3377 เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2462 ขณะนั้นอายุเพียง 11 ปี ศึกษาอยู่ 10 ปีสำเร็จ
การศึกษาชั้นสูงสุดและออกเป็นนักเรียนทำการนายร้อย เข้าประจำกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2
รักษาพระองค์ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2472 เป็นต้นมา (สุภัทรา โกษะโยธิน 2543: 19) จะเห็นได้ว่า
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นบุคคลที่เป็นผลผลิตภายใน คือไม่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ
ดังนั้นแนวคิดประชาธิปไตยและลัทธิเสรีนิยมจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ถูกปลูกฝังอยู่ในจิตใจของจอม
พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เท่ากับผู้นำรุ่นก่อน ประกอบกับอาชีพทหารและวิถีชีวิตของทหารนั้นเน้นหนัก
ไปในทางการใช้อำนาจมาแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการเมือง ความล้มเหลวของคณะผู้ก่อการ
2475 ในที่สุดนำไปสู่ข้อสรุปขั้นต้นในจิตใจของจอมพลสฤษดิ์ว่า การเมืองไทยจะต้องตั้งอยู่บน
พื้นฐานของหลักการเมืองไทย และความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมแบบไทย (อาจศึก ดวงสว่าง
2507: 9)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะถูกหล่อหลอมจากอาชีพทหารในการเคยชินกับการใช้อำนาจ
บังคับบัญชา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ยังมีอุปนิสัยส่วนตัวที่ส่งเสริมให้มีลักษณะการเป็น
ผู้นำ คือความกล้าหาญเด็ดเดี่ยว กล้าที่จะทำทุกอย่างเพื่อก้าวขึ้นสู่เก้าอี้แห่งความยิ่งใหญ่ เพื่อ
ความมั่นคงของเอกราชของชาติ เพื่อรักษาราชบัลลังก์ของพระมหากษัตริย์ ในยามที่บ้านเมืองกำลัง
ตกอยู่ภายใต้ความหวาดผวาทของประชาชน และความกำแหงหาญของคอมมิวนิสต์ ความกำเริบ
เลิภสานของ “ผู้กว้างขวาง” และความสกปรกมิในแผ่นดินไทยที่ตกอยู่ภายใต้ยึดครองของผู้
เถลิงอำนาจในยุคนั้น (ประยูร พิศนาค 2512: 379)

สำหรับบุคลิกภาพที่สำคัญของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เชื้ออำนาจต่อการเป็น
ผู้นำ คือการพูดเสียงดัง ฟังชัด เป็นคนที่พูดอะไรตรง ๆ ประกอบกับกิริยาท่าทางในการวางตัวยิ่ง
เพิ่มความน่าเกรงขามให้แก่ผู้พบเห็น เช่น จากคำบอกเล่าของนายทหารคนหนึ่งเล่าถึงการ
สอบสวนผู้ต้องหาที่ว่า เพียงแต่ผู้ต้องหาได้ยินเสียงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อนเข้าห้องสอบสวนก็
ตัวสั่นเข่าอ่อนแล้ว และส่วนใหญ่มักจะยอมรับสารภาพ โดยเฉพาะพวกอันธพาลด้วยแล้วบางคนไม่
ยอมแม้แต่สบตา นั่งตัวสั่นหน้าซีดด้วยความกลัว และนายทหารยังกล่าวต่อไปว่า เสียงของจอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์ เป็นเสียงที่มีอำนาจจริง ๆ ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้นำคนใดมีเสียงมีอำนาจเท่าจอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์ (ภิรมย์ แสนอิสระ 2523: 313)

จากเหตุการณ์ขึ้นผงาดเป็นหัวหน้าคณะรัฐประหาร และคลื่นมหาชนนับจำนวน พันที่เรียกร้องให้เข้าแก้สถานการณ์เลวร้าย วันประวัติศาสตร์การเลือกตั้ง “ไม่เรียบร้อย” ประชาชน ถูกปล้นสิทธิ มีการเดินขบวนไปที่ทำเนียบรัฐบาล ในขณะที่ประชาชนกำลังเดินผ่านสะพานมัฆวาน และทหารเตรียมพร้อมจะทำร้ายประชาชน ในเสี้ยววินาทีนั่นเองจอมพลสฤษดิ์ (ขณะนั้นเป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร) ก็ปรากฏตัวขึ้นพร้อมกับออกคำสั่งว่า “อย่าทำร้ายประชาชนเป็นอันขาด จนกว่าจะได้รับคำสั่งจากข้าพเจ้า” (จางงศ์ ใจเที่ยง 2521: 44) พร้อมกับให้ทหารเปิดทางให้กับ ประชาชน พร้อมประกาศว่า

“ข้าพเจ้าเป็นทหารของชาติ และขอพูดอย่างชายชาติทหารว่า

ข้าพเจ้ามีความเห็นใจประชาชน สิ่งใดที่มติมหาชนไม่ต้องการ ข้าพเจ้า จะไม่ร่วมมือด้วย และจะหาทางขจัดเสียในการที่ข้าพเจ้าพูดอย่างนี้ขอ เอาการติทหารเป็นเดิมพัน” (ประยูร พิศนาค 2512: 381)

จากเหตุการณ์นี้เองทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กลายเป็นขวัญใจประชาชน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำทางการเมืองที่ประสบความสำเร็จในการใช้จำนวนโวหารเป็น อย่างดี เห็นได้จากในการกล่าวสุนทรพจน์ในแต่ละครั้งสามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตามได้ ทั้งนี้เพราะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถเลือกใช้ถ้อยคำได้เหมาะสมกับเรื่องกาลเทศะ ประกอบกับการมีเอกลักษณ์ประจำตัวในการพูด คือ เป็นคนพูดเสียงดัง เป็นคนพูดน้อย แต่ตรงไปตรงมา ทำให้ผู้ฟังรู้เรื่องในเวลาอันรวดเร็ว

นอกจากนั้นยังมีคำปราศรัยที่ประทับใจประชาชนอีกมากมาย แต่ที่เด่นที่สุดเห็นจะเป็นคำปราศรัยเกี่ยวกับคดีเขาพระวิหารที่ศาลโลกได้ตัดสินให้เป็นของประเทศกัมพูชา ใน พ.ศ. 2505 หลังจากคำตัดสินออกมา ประชาชนได้จัดขบวนประท้วงกันเป็นการใหญ่ และเหตุการณ์ มีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากขึ้น จอมพลสฤษดิ์ เห็นท่าไม่ดีจึงได้ออกมากล่าวคำปราศรัยให้ทุกฝ่าย เข้าใจและเห็นใจรัฐบาล การกล่าวคำปราศรัยในครั้งนี้ได้สร้างความประทับใจให้กับประชาชนมาก มีผลทำให้ปฏิกิริยาที่มีท่าทีว่าจะรุนแรงกลับสงบลงในทันที (สฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2507: 685-686)

“...พี่น้องชาวไทยที่รัก ข้าพเจ้าก็เป็นคนไทยคนหนึ่ง ซึ่งมีความรู้สึกนึกคิด เช่นเดียวกับพี่น้องชาวไทยทั้งหลาย และถ้าจะพูดถึงความรักชาติบ้านเมือง ข้าพเจ้าก็เชื่อเหลือเกินว่า ข้าพเจ้ามีความรักชาติไม่น้อยกว่าพี่น้องชาวไทย ทั้งหลายแต่ที่รัฐบาลจำต้องโอนอ่อนปฏิบัติตามพันธกรณีในกฏบัตรสห ประชาชาติ ก็โดยคำนึงถึงเกียรติภูมิของประเทศไทย ซึ่งเราได้สร้างสมไว้ เป็นเวลานานร้อย ๆ ปี...แม้กัมพูชาจะได้เขาพระวิหารไป ก็คงได้แต่ซากปรักหักพังและแผ่นดินที่รองรับเขาพระวิหารเท่านั้น แต่วิญญาณของปราสาทเขา

พระวิหารยังอยู่กับคนไทยตลอดไป ในวันหนึ่งข้างหน้าไม่ช้าก็เร็ว ปราสาท
เขาพระวิหารต้องกลับคืนมาอยู่ในดินแดนไทยครั้งหนึ่ง.....ข้าพเจ้าเองมีความ
เจ็บช้ำน้ำใจไม่น้อยไปกว่าพี่น้องร่วมชาติที่รักทั้งหลายการที่ข้าพเจ้าต้องมา
กล่าวในเรื่องนี้ในวันนี้ ข้าพเจ้าอยากจะกล่าวว่า ข้าพเจ้ามากล่าวกับท่านด้วยน้ำตา
แต่น้ำตาของข้าพเจ้าเป็นน้ำตาของลูกผู้ชาย ของเลือดของความคับแค้น และการ
ผูกใจเจ็บไปชั่วชีวิต ทั้งชาตินี้และชาติหน้า... พี่น้องที่รักน้ำตาไม่ได้ช่วยให้คน
ฉลาดขึ้นและได้อะไรขึ้นมา นอกจากความพยายาม ความสามัคคี ความสุขุม
รอบคอบ ความอดกลั้นที่กล้าเผชิญกับความสูญเสีย พร้อมทั้งรวมกำลังกาย
กำลังใจ กำลังความคิด เพื่อให้ชาติที่รักของเราแข็งแกร่ง มั่นคงถาวรยิ่งขึ้น...

กล่าวได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้สำนวน
โวหารให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมได้เป็นอย่างดี และให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มาก เห็นได้จาก
การแต่งตั้งคณะที่ปรึกษาการร่างสุนทรพจน์ ซึ่งประกอบไปด้วย หลวงวิจิตรวาทการ พระยาศรี
วิศาลวงษา นายมาลัย ชูพินิจ และนายฉันทิชย์ กระแสสินธุ์ (สมบัติ จำปาเงิน 2528: 45) แต่ถึงจะมีคณะ
ผู้ร่วมร่างให้แล้วก็ตาม จอมพลสฤษดิ์จะต้องเป็นคนตรวจทานต่อเติมเป็นครั้งสุดท้าย โดยเน้นการใช้
ถ้อยคำที่มีสัมฤทธิ์ ดังนั้น ทุกครั้งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวสุนทรพจน์จึงสามารถทำให้ผู้ฟัง
คล้อยตามได้ จนนำไปสู่การยอมรับในตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในที่สุด

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังมีความผูกพันอีกเรื่องหนึ่งก็คือการที่ท่านมีบ้านพักที่
จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ศูนย์กลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังหลักฐานที่
นายบุญชนะ อัดถากร (2526: 134-135) ได้บันทึกไว้ว่า

“...ข้าพเจ้าได้ร่างแผนการและโครงการที่ได้ไปดูงานพัฒนาการ
แห่งชาติเสนอกณะกรรมกรและผ่านเสนอไปยังท่านนายกรัฐมนตรีได้
เรียกประชุมครั้งสุดท้าย ที่บ้านพักจังหวัดขอนแก่น ให้ตั้งกระทรวงนี้ขึ้น
จนเป็นผลสำเร็จ”

ในด้านของการพัฒนาประเทศนอกจากเน้นการเจริญเติบโตในด้าน
เศรษฐกิจแล้วจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาถิ่นทุรกันดาร โดยมักอ้าง
เสมอว่าทำเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นภาคที่มีเนื้อที่กว้างใหญ่และเป็น
ภาคที่มีประชากรอาศัยอยู่มากที่สุด และยังเป็นภาคที่มีความเป็นอยู่แร้นแค้นกว่าภาคอื่น และที่
สำคัญจอมพลสฤษดิ์ถือว่าตนเองเป็นคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้จอมพลสฤษดิ์มีความ
เชื่อว่าสิ่งที่จำเป็นต่อประชาชนในภาคนี้มากที่สุดก็คือ น้ำกับถนน (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ 2526: 273)

การอธิบายพฤติกรรมของผู้นำโดยอาศัยขบวนการอบรมเรียนรู้จากสังคม (Socialization process) หรืออีกนัยหนึ่งคือความพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าประสบการณ์ในชีวิตแต่วัยเด็กในครอบครัว ในโรงเรียนของผู้หน้านั้นมีส่วนเป็นอย่างมากที่กำหนดให้พฤติกรรมของบุคคลเมื่อได้เป็นผู้นำแล้วเป็นแบบใดแบบหนึ่ง ฮาโรลด์ ลาสเวล นักรัฐศาสตร์เรื่อของสหรัฐอเมริกาเคยตั้งสมมติฐานว่าบุคคลที่ในวัยเด็กมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นคนที่ขาดศักดิ์ศรี ไม่มีความหมายไม่มีความสามารถ เมื่อโตขึ้นจะแสวงหาอำนาจมาให้ตนเองเพื่อเป็นการชดเชยความรู้สึกว่าตนเองด้อยศักดิ์ศรีในวัยเด็ก (ฉรรงค์ สนิทสวัสดิ์ 1975:130-131)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความรักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาถิ่นที่เป็นถิ่นกำเนิดของมารดาและความผูกพันต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึงกับมีบ้านพักอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น อีกทั้งลบล้างภาพเหตุการณ์ที่เลวร้าย สมัยเด็กจากสภาพความทุรกันดารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงอุปนิสัยส่วนตัวที่เด็ดเดี่ยวมีความเป็นผู้นำสามารถนำพาตนเองขึ้นสู่ฐานอำนาจสูงสุดของประเทศ และมีความกล้าหาญที่จะตัดสินใจทุกเรื่องรวมถึงการกำหนดให้มีการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างจริงจังโดยนับแห่งเหตุผลอื่นๆ ที่นำมากล่าวอ้างซึ่งจะได้แจ้งต่อไป

1.2 ปัจจัยภายในที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดแนวคิดและบทบาทในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากลักษณะนิสัยประกอบด้วย ความเชื่อ ค่านิยม และบุคลิกภาพ จะเห็นได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการกล่อมเกลาทางการเมืองจากประสบการณ์ที่ไม่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ มีชีวิตอยู่กับโรงเรียนประจำ ในกรอบวินัยของทหารมาตลอดชีวิตวัยเยาว์ จนดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศ จึงเป็นปัจจัยทำให้แนวคิดทางการเมืองของท่านเป็นไปในแนวอำนาจนิยม มีความเป็นระเบียบวินัยอยู่มาก ในบริบทด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ก็มีส่วนหล่อหลอมให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดแนวคิดการพัฒนา ดังนี้

1.2.1 ด้านการเมือง

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองว่า ภัยจากคอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ และอาจเป็นไปได้ที่ว่า การอ้างการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปรามนักการเมืองตลอดจนปัญญาชนที่เป็นฝ่ายตรงข้าม โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้พูดถึงเรื่องนี้ว่า (วิวัฒน์ เอี่ยมไพวัน 2527: 690)

“...ที่ร้ายยิ่งกว่านั้น คอมมิวนิสต์ได้โหมปฏิบัติการอย่างกว้างขวาง เพื่อแทรกซึมเข้าไปในวงการต่าง ๆ เพื่อล้มล้างสถาบันอันศักดิ์สิทธิ์ของชาติเรา คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อย่างน่าหวังใย และผู้แทนราษฎรหลายคน

ได้ขอมขายนเป็นเครื่องมือของลัทธินี้อย่างเปิดเผย...”

หนังสือพิมพ์ “สิงคโปร์สเตนดาร์ด” ซึ่งออกในสิงคโปร์เป็นของนายทุนจีน กล่าวในบทนำว่า ไทยมีศัตรูที่เข้มแข็งและร้ายกาจอยู่ที่ชายแดนด้านอีสาน (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ซึ่งอาจยังอันตรายให้กับไทยได้ และยังคงกล่าวอีกว่า ประเทศไทยในปัจจุบันกำลังมีฐานะเป็นประเทศกันชนป้องกันการขยายตัวของอาณาจักร คอมมิวนิสต์เกิดจะลงกำลังขององค์กรสนธิสัญญาป้องกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขึ้นมา อังกฤษกับอเมริกาจะต้องการเป็นประเทศที่รับภาระหนักหนากว่าในการสู้รบประยุทธ์นั้น ประเทศเป็นกลางที่เรียงรายอยู่ในแนวทางก็จะต้องพลอยฟ้าพลอยฝนไปด้วย (สมบูรณ์ วรพงษ์ 2549: 264)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความหวั่นเกรงว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์จากประเทศลาวจะแทรกซึมเข้ามาในประเทศไทยทางจังหวัดชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอาศัยสภาพท้องถิ่นทุรกันดารและความสัมพันธ์ที่ห่างไกลกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐและผู้ที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเหล่านั้น เป็นช่องทางที่จะเข้ามาซุ่มผู้คนและตั้งฐานปฏิบัติการเพื่อต่อต้านรัฐบาล(ทิพย์รัตน์ วานิชชา 2521: 1) การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกา ทำให้จอมพลสฤษดิ์ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาตลอดระยะเวลาที่เป็นนายกรัฐมนตรี ในระยะแรกจอมพลสฤษดิ์ต้องการความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในด้านเศรษฐกิจและการทหาร แต่ต่อมาจากความหวั่นวิตกต่อสถานการณ์ในลาวช่วง พ.ศ. 2502-2504 ผลักดันให้ไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศคล้อยตามสหรัฐอเมริกาและผูกพันใกล้ชิดมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการออกแถลงการณ์ถนัด-รัศก์ใน พ.ศ. 2503 ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ สหรัฐอเมริกาประกาศยืนยันที่จะรักษาเอกราชและบูรภาพของอาณาจักรไทย พร้อมทั้งแสดงเจตจำนงอย่างแน่วแน่ที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งสนธิสัญญาป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ส.ป.อ.) เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลประเทศไทยในการต่อต้านการรุกรานทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผย (วรรณิกา ตันศิริรัตน์ไพศาล 2532: 130)

ตามความเห็นของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เกี่ยวกับการจัดระเบียบการเมืองของชาติอาจแยกออกได้เป็นสามประการที่สำคัญ ประการแรกและที่สำคัญที่สุด ก็คือการเมืองจะต้องอาศัยหลักการของไทย จะต้องละทิ้งอุดมการณ์ต่างประเทศ และจะต้องฟื้นฟูอุดมการณ์แบบไทย ๆ ให้เป็นอุดมการณ์หลัก(ทักษ์ เฉลิมเตียรณ 2526: 191)

นอกจากการรุกรานของลัทธิคอมมิวนิสต์แล้ว การตั้งตัวเป็นกบฏของชาวบ้านที่เรียกตนเองว่าผู้มีบุญ เป็นอีกประเด็นที่ไม่อาจมองข้าม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าหากปล่อยให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดเหตุการณ์กบฏผู้มีบุญขึ้นบ่อย ๆ จะทำให้เสถียรภาพของรัฐบาลของจอม

พลสตยดี ษนะรัชต์สันคลอนอาจนำไปสู่การสูญเสียพื้นที่ด้านฝั่งขวาของแม่น้ำโขงไปให้ชาวต่างชาติ ก็เป็นไปได้

1.2.2 ด้านเศรษฐกิจ

จอมพลสตยดี ษนะรัชต์ ได้ดำเนินนโยบายทางการเมือง ทั้งในความสัมพันธ์ระดับระหว่างประเทศและในประเทศ ให้เป็นไปเพื่อความอยู่รอดจากการถูกคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ แต่ผลที่ได้รับกลับมาเป็นความช่วยเหลือทั้งทางด้านการเงิน เศรษฐกิจ และการทหารจากสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันการรักษาสัมพันธ์กับรัฐบาลอเมริกัน เพื่อรักษาผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องนั้นเป็นเหตุผลักดันแกมบังคับให้จอมพลสตยดี ษนะรัชต์ หันไปให้ความสำคัญต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในเพื่อตอบสนอง และรองรับนโยบายฐานการลงทุนของสหรัฐอเมริกา เป็นผลให้รัฐต้องเข้าไปมีบทบาทในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อรองรับกับการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม เป็นนโยบายการลงทุนที่ได้ผลตอบแทนกลับมาเป็นภาษีหรือกำไรอย่างสาธารณูปโภค (infrastructure) เช่น ถนน สะพาน เขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นต้น และเพื่อที่รัฐจะดูแลควบคุมภาวะการณ์ให้เป็นไปตามนโยบาย หรือคำสั่งที่ได้รับมาจากอเมริกา รัฐจึงต้องลงไปดูแลกำกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ภายในประเทศ นำไปสู่การจัดตั้งรัฐวิสาหกิจและประสานความสัมพันธ์กับกลุ่มพ่อค้านักธุรกิจภายในประเทศ อันทำให้เกิดช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ทั้งในภาครัฐวิสาหกิจเอง และภาคเอกชน เห็นได้จากการประกาศบทบาท และอำนาจของตนไปสนับสนุนให้ความคุ้มครองโดยสนับสนุนนักธุรกิจหลายตระกูล มีกลุ่มธนาคาร กลุ่มค้าข้าว กลุ่มอุตสาหกรรมสิ่งทอ เป็นต้น (ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ อยุธยา 2526: 8)

ในระยะนี้รัฐไม่ได้เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชนกลุ่มต่าง ๆ ประเทศถูกปกครองในระบอบเผด็จการทหาร ผู้นำประเทศ 2 รัฐบาลต่างมีผลประโยชน์ส่วนตัวมากมาย การพัฒนาประเทศมิได้ตกอยู่กับคนส่วนใหญ่ ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็คือพวกที่สามารถเข้าร่วมมือกับกลุ่มผู้กุมอำนาจรัฐได้ ซึ่งก็คือพวกนายทหาร นายทุนและจักรวรรดินิยมต่างชาติ นอกจากนี้การเข้าคุ้มครองสถาบันกษัตริย์ของจอมพลสตยดี ษนะรัชต์ ทำให้กลุ่มเจ้านายเชื้อพระวงศ์ได้หวนกลับมา มีบทบาททั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจในระยะเวลาต่อมา (ณรงค์ เพชรประเสริฐ 2524: 67-124)

1.2.3 ด้านสังคม

ในรัชกาลที่ 4 ยุคแห่งการปฏิรูปกฎหมายให้คลายความ “ล้าหลังและป่าเถื่อน” จารีตประเพณีกฎหมายหรือหลักคำครองเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ที่เรียกว่า ฮีต 12 คลอง 24 เป็นอัตลักษณ์ที่เด่นชัด และเชื่อถือความชอบธรรมที่ต้องมีการรองรับด้วยตัวบทที่เป็นลายลักษณ์อักษร ในการเปลี่ยนแปลงจารีตด้วยกฎหมายอีสาน โดยราชสำนักกรุงเทพฯ นับว่าเป็น

วิธีการที่ชาญฉลาดเป็นอย่างยิ่ง เพราะดูเหมือนว่าผู้นำศูนย์อำนาจกรุงเทพฯ จะมองเห็นความสำคัญของปัญหาพื้นฐานนั่นคือ เรื่องของความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมของดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับที่ราชสำนักกรุงเทพฯ ได้พยายามแสดงความเหนือกว่าอยู่บ้างจากการตรากฎหมาย จากคำว่า “คลอง 24” เพราะเดิมนั้นอีสานจะมีฮีต 12 คลอง 14 ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบหรือเป็นบรรทัดฐานของสังคม เมื่อเปลี่ยนคตินิยมจาก ฮีต 12 คลอง 14 มาเป็นฮีต 12 คลอง 24 ย่อมแสดงให้เห็นถึงความคิดเคลือบแฝงบางประการที่ซ่อนอยู่ การตรากฎหมายหลักคำคลองเมือง (ยุคสมัยจุลศักราช 1220) ว่าด้วยฮีต 12 คลอง 24 เพื่อใช้บังคับในหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้จะมีขีดจำกัดในการบังคับใช้อย่างมากก็ตาม (อรรด นันทจักร์ 2529: 257-259)

เนื้อหาและการเปลี่ยนแปลงของจารีต ซึ่งเป็นจารีตที่ตราโดยศูนย์อำนาจลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือกรุงเทพฯ เป็นที่น่าสังเกตว่าเนื้อความต่าง ๆ รวมถึงการจดบันทึกยังคงรูปแบบตามจารีตแบบล้านช้าง เริ่มด้วยการกำหนดความผิดออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยอาศัยข้อวินิจฉัยของศาสนากล่าวถึงความผิดขั้นปาราชิก 9 ประการ คือ (อรรด นันทจักร์ 2529: 259-261)

1. การไม่ปฏิบัติตามอาญาจักรหลักคำเป็นปาราชิก
2. ลัทธิโยชิวัง โวโรบายะ นั้นปองฆ่าท้าวพระยาอันเป็นเจ้าแผ่นดินเป็นปาราชิก
3. ไปเสวศึกษาบ่ถอยบ่หนี และย้ายหนีจาก จากเจ้านายเป็นปาราชิก
4. เล่นนางเฮือนหลวงกวงผาสารท แห่งเจ้าพระยาถือว่าพานางสนมเป็นปาราชิก
5. ลักเอาของสมบัติท้าวพระยาเป็นปาราชิก
6. งวดง่าอากร อันควรแก่ท้าวพระยาแล้ว ปกฮ้างไว้เฝ้าแก่ตนบ่ให้ปรากฏเป็นปาราชิก
7. ท้าวพระยาขมขม เมื่อภยคุณจึงมีผญาติเตียน เมื่อภยคุณเป็นปาราชิก
8. คนที่ออกจากบ้านเมืองเป็นปาราชิก
9. การวางเลขต่อกิจจะบ้านเมือง มีท่านทางหลายขมขมกันตนแลอยู่เฮือนจ่วยก้วยปลง

ขมขมด้วยท่านทางหลายเป็นปาราชิก

จุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาถิ่นทุรกันดาร และการตรวจเยี่ยมประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็เพราะศูนย์อำนาจกรุงเทพฯ หวาดกลัวภัยคอมมิวนิสต์ ซึ่งในขณะนั้นประเทศลาวที่มีอาณาเขตติดต่อกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีที่ทำนิยมคอมมิวนิสต์ ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงหวังเกรงว่าประชาชนในภาคนี้จะหันหน้าเข้าหาคอมมิวนิสต์ เพราะพวก

คอมมิวนิสต์อาจหว่านล้อมประชาชนด้วยวิธีการต่าง ๆ และที่สำคัญ คือ ความเป็นอยู่ที่แร้นแค้น อาจจะทำให้ประชาชนหันหน้าเข้าหาคอมมิวนิสต์ เพราะฉะนั้นเพื่อเป็นการป้องกัน จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ จึงได้แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไม่ได้ปล่อยให้ประชาชนอยู่กันตามยถากรรม ในขณะเดียวกัน รัฐบาลพยายามส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เช่น มีการตัดถนน มีการสร้างเขื่อน สร้างสถานีอนามัย สร้างโรงเรียน สร้างมหาวิทยาลัย และส่งหน่วยงานพัฒนาการเคลื่อนที่ไปพัฒนา ชุมชนสิ่งเหล่านี้จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ทำขึ้นเพื่อดึงประชาชนเข้าสู่ระบบการปกครองของตน โดยพยายามส่งเจ้าหน้าที่ของรัฐออกไป เพื่อให้ประชาชนรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐบาล เช่น การจัดหน่วยประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ออกไปเยี่ยมเยียนประชาชนตามถิ่นทุรกันดาร ด้วยจุดมุ่งหมาย เพื่อเผยแพร่นโยบายและการบริหารงานของรัฐบาล ตลอดจนนำความหวังใจและปรารถนาดีของ นายกรัฐมนตรีไปแจ้งแก่ราษฎร พร้อมทั้งให้ความมั่นใจว่าประชาชนจะได้รับความคุ้มครองและได้รับ บริการจากรัฐโดยทั่วถึงกัน (ทิพรัตน์ วานิชชา 2521: 76) ดังนั้นจุดมุ่งหมายหลักของการส่งหน่วย พัฒนาการเคลื่อนที่ออกไปก็เพื่อโน้มน้าวจิตใจประชาชน ให้เขามีความผูกพันและเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกับรัฐบาล อันจะส่งผลไปสู่การมีเสถียรภาพของรัฐบาล และความมั่นคงของประเทศ แต่ใน ขณะเดียวกันจากการพัฒนาถิ่นทุรกันดารในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ก็สามารถตอบสนอง ความต้องการของประชาชนได้ในระดับหนึ่ง คือ ประชาชนสามารถใช้สิ่งอำนวยความสะดวกที่ รัฐบาลสร้างขึ้น

จะเห็นได้ว่าศูนย์อำนาจกรุงเทพฯต้องให้ความสำคัญทางภูมิภาคนี้ ดังเช่นแนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ นำการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการเชื่อม ประสานระหว่างศูนย์อำนาจกรุงเทพฯกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.3 ปัจจัยภายนอกที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เกิดแนวคิดในการพัฒนาภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ

ในเวทีโลก จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ก็ได้รับการยอมรับจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นมหาอำนาจของโลก ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในข้างต้นแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างจอม พลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ กับผู้นำทางการเมืองของสหรัฐอเมริกามาแนบแน่นกันตอนที่จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เดินทางไปรักษาตัวที่ สหรัฐอเมริกาและในระหว่างนั้นเองก็ได้เข้าพบบุคคลสำคัญ ๆ ของ ประเทศสหรัฐอเมริกาหลายคน รวมทั้งประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ และสิ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เจรจากับสหรัฐอเมริกามี 3 เรื่องด้วยกัน คือ เรื่องการทหาร การพัฒนาเศรษฐกิจ และการ ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้มาปรากฏตามประกาศของคณะพัฒนาเศรษฐกิจ และการ ต่อต้านคอมมิวนิสต์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้มาปรากฏตามประกาศของคณะปฏิวัติ 2501 เพราะฉะนั้นการ ปฏิวัติ 2501 จึงได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาอย่างไม่ต้องสงสัย และการที่สหรัฐอเมริกาให้

การสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำให้ภาพพจน์ของคณะปฏิวัติดีขึ้น และเมื่อสหรัฐให้การสนับสนุนแล้ว ประเทศอื่น ๆ ก็ยอมให้การสนับสนุนตามไปด้วย เพราะในขณะนั้นสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศมหาอำนาจผู้นำฝ่ายประชาธิปไตย (สุภัทรา โกษะ โยธิน 2543: 114)

ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำทางการเมืองของสหรัฐอเมริกากับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีส่วนช่วยเสริมบารมีของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในแง่ที่ว่าภายหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำการปฏิวัติแล้ว ความช่วยเหลือต่าง ๆ จากสหรัฐอเมริกาก็หลั่งไหลเข้าสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก แม้จุดมุ่งหมายของการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐจะเป็นไปเพื่อต้องการให้ประเทศไทยดำเนินนโยบายเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเพื่อการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นหลัก แต่เงินช่วยเหลือเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็ตกถึงมือประชาชนโดยทางอ้อม ในส่วนที่รัฐบาลนำเงินเหล่านี้ไปพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยอมรับมากขึ้น

ตารางที่ 4.1 แสดงความช่วยเหลือที่ได้รับจากประเทศสหรัฐอเมริกา

ปี	เงินกู้	เงินให้เปล่าทั้งหมดของสหรัฐ(ล้านเหรียญสหรัฐอเมริกา)	จำนวนเงินทั้งหมด
2500	9.8	21.4	34.2
2501	6.9	25.9	32.8
2502	21.6	23.9	45.5
2503	0.8	22.7	23.5
2504		27.2	27.2
2505		26.47	26.4
2506		17.0	27.3
รวม	49.4	167.5	216.9

ที่มา : วรริกา ตันติรัตน์ไพศาล 2532: 138 “กระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกามีทั้งเงินให้เปล่าและเงินกู้ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม และในขณะเดียวกันก็ให้ความช่วยเหลือทางด้านการทหาร เพื่อสกัดกั้นภัยจากคอมมิวนิสต์ และนับเป็นการส่งเสริมฐานะของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ให้มั่นคงยิ่งขึ้น ความช่วยเหลือทางด้านการเศรษฐกิจที่สหรัฐอเมริกาให้กับไทยได้เพิ่มขึ้นจาก 25.9 ล้านเหรียญ ใน พ.ศ. 2501 มาเป็น 47.6 ล้านเหรียญ ในพ.ศ. 2505 ในขณะเดียวกันความช่วยเหลือทางด้านการทหารก็

เพิ่มขึ้นจาก 19.7 ล้านเหรียญ ในพ.ศ. 2501 เป็น 39.1 ล้านเหรียญในปี 2505 นับว่าจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ ประสบความสำเร็จในการได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งนับเป็นการ เสริมสร้างความมั่นคงให้กับจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ เพราะเงินจำนวนนี้ได้นำมาใช้ในการพัฒนา ประเทศ ทำให้ประเทศมีความเจริญมากขึ้น มีการก่อสร้างสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเขื่อน ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ แม้ว่าสิ่งเหล่านี้จอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ ทำเพื่อ สนองนโยบายการสร้างบรรยากาศในการลงทุนให้กับต่างชาติ แต่คงยากที่จะปฏิเสธได้ว่าอย่างน้อย ที่สุดความเจริญบางส่วนก็ตกไปถึงมือประชาชนอย่างไม่ต้องสงสัย เช่น การตัดถนนผ่านที่ต่าง ๆ ส่งผลต่อประชาชน คือ การคมนาคมขนส่งสะดวก ไปไหนมาไหนง่ายขึ้น แม้แต่การสร้างเขื่อนที่มี จุดมุ่งหมายหลักเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าป้อนโรงงานอุตสาหกรรม แต่ส่วนหนึ่งก็เป็นประโยชน์ใน ด้านการพัฒนาการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชน

2. สาระสำคัญของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ในการ พัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เหตุผลหนึ่งของการเกิดแนวคิดในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจอม พลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ ก็คือ การเกิดกบฏผีบุญขึ้นมากมายหลายครั้งนับแต่อดีตกาลมา เนื่องจาก ดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่แห้งแล้งทุรกันดาร ประชาชนพลเมืองสมัยก่อนอยู่กัน อย่างธรรมชาติ ขาดการเอาใจใส่ดูแลของฝ่ายปกครอง ปลอ่ยให้ราษฎรอดอยากอดขัดขาดแคลนไร้ การศึกษา การคมนาคมก็ไม่มี การปกครองดูแลไม่ทั่วถึง ราษฎรอยู่กันกระจัดกระจาย ไร้ที่พึ่ง เมื่อมี ใครอ้างตนว่าเป็นผู้มีบุญจะมาช่วยเหลือคนยากคนจนก็ได้เข้าหาเมื่อมีผู้คนเข้าหาจำนวนมากขึ้น ผู้มีบุญก็กำริบคิดตั้งตัวเป็นใหญ่ ผลที่สุดก็กลายเป็นกบฏต่อแผ่นดิน นักบุญหรือผู้มีบุญก็เลยกลายเป็นผีบุญ ถ้าเป็นเหตุการณ์ที่ร้ายแรงก็เข้าข้ายเป็น กบฏผีบุญผีบ้า ไปได้ ผีบุญอีสานเกิดขึ้นมาแล้วหลายครั้ง จนมีเสียงกล่าวกันว่า “ภาคอีสานดินแดนผีบุญ” (นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนันท 2539: 269-270)

2.1 แนวคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์

ขณะที่อยู่กับมารดาที่จังหวัดนครพนม จอมพลสฤษดิ์ ุณหะรัชต์ ได้รับการศึกษา ขึ้นต้นกับอาจารย์เขมรที่ฝั่งเวียงจันทร์จึงสามารถพูดภาษาลาวและภาษาเขมรได้คล่อง จนเป็น ความรู้ติดตัวมาจนเติบโตใหญ่ (ภิรมย์ แสนอิสระ 2523: 6-7) และเมื่อบิดารับกลับมารุงเทพฯก็ได้เข้า เรียนหนังสือที่โรงเรียนวัด มหรรณพาราม ขณะนั้นได้ชื่อว่าเป็นนักเรียนที่มีกิริยาท่าทางเรียบร้อย พุดน้อย ขยันขันแข็งในการเล่าเรียน แต่งกายสะอาดเรียบร้อย และที่น่าสังเกตก็คือ เป็นคนที่ชอบ เป็นผู้นำกลุ่ม(อาจศึก ดวงสว่าง 2507: 7) จากนั้นบิดาได้ฝากเข้าเรียนโรงเรียนนายร้อยทหารบก

ได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้มีระเบียบวินัยทหารมาตั้งแต่เยาว์วัย จบการศึกษาได้รับราชการเป็นทหารสังกัดกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์ นับเป็นเวลา 10 ปีที่ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนนายร้อยทหารบก

จากประวัติทางการศึกษาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พบว่า จอมพลสฤษดิ์ได้รับการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบกเป็นเวลาถึง 10 ปี ตลอดระยะเวลาที่เรียนอยู่ที่นี้ จอมพลสฤษดิ์ได้รับการปลูกฝังในเรื่องระเบียบวินัย ความอดทนเข้มแข็ง ความรักชาติบ้านเมือง ซึ่งการปลูกฝังในเรื่องดังกล่าว ล้วนส่งผลต่อพฤติกรรมทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในเวลาต่อมาไม่ว่าจะเป็นการที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีทัศนคติที่ต้องการให้ประเทศชาติมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยไม่ต้องการให้มีการประท้วงต่อต้านต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้ในทัศนะของจอมพลสฤษดิ์นำมาซึ่งความไม่เป็นระเบียบ นอกจากนี้การต่อต้านคอมมิวนิสต์ก็มาจากการที่จอมพลสฤษดิ์มองว่าคอมมิวนิสต์จะทำลายชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้นจึงกำจัดให้สิ้นไป(สุภัทรา โกษะ โยธิน 2543: 74)

สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย แต่การปกครองที่เหมาะสมจะต้องเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ๆ มูลเหตุที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความคิดแบบนี้ก็เนื่องมาจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะปฏิวัติ 2501 เป็นผลผลิตภายในประเทศที่มีได้รับการศึกษามาจากต่างประเทศ เช่นเดียวกับกลุ่มปฏิวัติ 2475 ดังนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และคณะผู้ก่อการปฏิวัติ 2501 จึงเป็นพวกเผด็จการอำนาจนิยม ที่ได้รับการอบรมตามแนวคิดแบบอำนาจนิยมและค่านิยมที่เกิดจากหลักความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้ใ้อุปถัมภ์ เพราะฉะนั้นพวกเผด็จการอำนาจนิยมในกลุ่มของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงได้พยายามต่อสู้และรักษาไว้ซึ่งอุดมการณ์และสถาบันเดิมของสังคม พยายามขจัดอุดมการณ์ใหม่ ๆ ที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์ของกลุ่มตน และในการปฏิวัติ 2501 ก็เป็นความพยายามของฝ่ายอนุรักษ์อำนาจนิยมที่ต้องการทำลายอุดมการณ์เสรีนิยมประชาธิปไตย และอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ให้หมดไป ซึ่งก็สามารถทำได้สำเร็จ เพราะในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการฟื้นฟูความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความพยายามหันกลับไปหารูปแบบทางการเมืองแบบเก่า ๆ โดยนำระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการมาใช้ (สุภัทรา โกษะ โยธิน 2543: 75)

ผลสะท้อนจากแนวคิดและความเข้าใจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อสิ่งที่คิดว่าเป็นระบบการเมืองที่ถูกต้อง และเนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้หนึ่งที่เลื่อมใสใน

ประวัติศาสตร์มาก ซึ่งในทัศนะของทักษ์ เกลิมเตียร์ม มองว่า หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้มีส่วนอยู่มาก และงานเขียนต่าง ๆ ของท่านหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเรื่องของการแสวงหารูปแบบของการปกครอง ในสมัยโบราณ ที่อาจนำมาใช้ได้กับการพัฒนาประเทศ ความคิดดังกล่าวผนวกเข้ากับภูมิหลังทางการศึกษาภายในประเทศและประสบการณ์ทางการเมือง ในฐานะนายทหารผู้คร่ำหวอดอยู่กับการใช้กำลัง ทำให้พอสรุปถึงความเข้าใจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต่อรูปแบบของสังคมนการเมืองไทยว่าประกอบขึ้นด้วย รัฐ/รัฐบาล ข้าราชการ และประชาชน

การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการปกครองระบอบรัฐสภานี้ ส่วนหนึ่งมาจากการที่ร่วมรัฐบาลกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในพรรคเสรีมนังคศิลา ได้เห็นพฤติกรรมของบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เรียกร้องตำแหน่งและผลประโยชน์จากพรรคอย่างไม่รู้จักพอ เพราะในสมัยนั้น ส.ส. ในพรรคเสรีมนังคศิลาอยู่ร่วมกันได้ก็ด้วยผลประโยชน์ที่หัวหน้าพรรค คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องจ่ายเงินจำนวนมากให้กับ ส.ส. เหล่านี้เพื่อยุติปัญหาต่าง ๆ บางครั้งถึงขนาดมีการให้สวัสดิการ ซึ่งมีทั้งบ้าน และรถ หรือแม้แต่พรรคร่วมรัฐบาลพรรคอื่น ๆ ก็เช่นกัน เพื่อกุมคะแนนเสียงข้างมากในสภาไว้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องใช้เงินหว่านเพื่อให้พรรคเหล่านั้นให้การสนับสนุนรัฐบาล และเงินที่นำมาให้กับพรรค ส.ส. ทั้งหมดนี้ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นผู้หามาซึ่งส่วนมากจะเป็นเงินที่ได้มาไม่ถูกกฎหมาย จนนำไปสู่การโจมตีของพรรคฝ่ายค้านที่ไม่พอใจในพฤติกรรมของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์และท้ายสุดก็นำไปสู่การรัฐประหาร พ.ศ. 2500 หลังจากนั้นประวัติศาสตร์ก็ซ้ำรอยอีก เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตั้งพรรคการเมืองชื่อสหภูมิ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นพรรคชาติสังคม ภายหลังการเลือกตั้ง 15 ธันวาคม พ.ศ.2500 พรรคของท่านได้รับเสียงข้างมาก ท่านได้ให้ พล.ท.ถนอมขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทน ภายหลังที่ พล.ท.ถนอมบริหารประเทศได้ไม่นานก็เกิดความแตกแยกภายในพรรค ถึงขนาดมีการโจมตีอภิปรายขับไล่รัฐมนตรีในพรรคของตัวเอง นอกจากนั้นก็มีการแย่งตำแหน่งสำคัญ ๆ ทางการเมืองจนทำให้รัฐบาลไม่มีเสถียรภาพ เป็นสาเหตุนำไปสู่การปฏิวัติ พ.ศ. 2501 ในที่สุด (สุภัทรา โกษะ โยธิน 2543: 102-103)

ความแตกแยกในคณะรัฐประหาร ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ อันเนื่องมาจากความขัดแย้งกันในผลประโยชน์และอำนาจ โดยเฉพาะความขัดแย้งระหว่างชอชราชครูกับบ้านสี่เสา ชอชราชครู หมายถึง จอมพลผิน ชุณหะวัณ ที่มี พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์(ลูกเขย)เป็นเสาเอก กับเขยอื่นๆ บ้านสี่เสา (เทเวศน์)หมายถึงจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การปกครองบ้านเมืองในเวลานั้นอยู่ในอุ้งมือของสองกลุ่มนี้ โดยได้รับการสนับสนุนทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์จากสหรัฐอเมริกา มหาสมุทรมาด้วยกัน หน่วยแจสเม็กให้การสนับสนุนกองทัพบกที่มี สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการ บริษัทซีซีพพลาย ซึ่งเป็นบริษัทขายอาวุธที่อยู่ภายใต้ ซีไอเอ ให้การสนับสนุนกรมตำรวจที่มีกำลังเสมอ

ด้วยกองทัพ โดยเฉพาะกองกำลังสำหรับยึดอำนาจในเมือง เช่น ตำรวจรถถัง เป็นต้น ทั้งสฤทธิ ษณะ รัชต์และเผ่าศรียานนท์ ต่างก็หวังที่จะเป็นทายาททางการเมืองสืบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อจาก จอมพล ป.พิบูลสงคราม นี่เป็นเหตุผลหนึ่งของการเกิดรัฐประหาร ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ อัน เนื่องมาจากความขัดแย้งส่วนตัวในผลประโยชน์ระหว่างสฤทธิ-เผ่าประการต่อมา หลังจากจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ออกทัศนารอบโลกในปี ๒๔๙๘ เพื่อเป็นการแสดงสันถวไมตรีแก่ประมุข รัฐบาลและประชาชนแห่งประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย อเมริกา ยุโรปและแอฟริกา รวม ๑๗ ประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๑๔ เมษายน ๒๔๙๘ ถึงวันที่ ๒๒ มิถุนายน สกเดียวกัน จากการเดินทางครั้งนี้ทำให้จอม พล ป.พิบูลสงครามมีทัศนะเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีนดีขึ้น และดีขึ้นจนถึงกับส่งตัวแทน ส่วนตัวไปพบปะกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของจีนเพื่อเตรียมสู่ทางสถาปนาสัมพันธไมตรีกันต่อไป

และในอีกด้านหนึ่ง จอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้ส่งท่านวรวงศ์ หรือ พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยไปร่วมประชุม ประเทศเอเชีย-แอฟริกาที่บังคอง ประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๔ เมษายน ๒๔๙๘ และ พระองค์ท่านได้มีโอกาสพบปะกันเป็นพิเศษกับ โจวเอินไหล นายกรัฐมนตรีแห่งสาธารณรัฐ ประชาชนจีน อันเป็นการขัดกับสหรัฐอเมริกาที่มีนโยบายต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่าง บ้าคลั่ง และการส่งตัวแทนไปพบปะกับเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของสาธารณรัฐประชาชนจีน การพบปะ กันเป็นพิเศษระหว่างท่านวรวงศ์ กับ โจวเอินไหลที่บังคอง อินโดนีเซีย ไม่เป็นความลับสำหรับ ซีไอเอ ที่ได้ชื่อว่า รัฐบาลจางบ่ง นี่เป็นเหตุผลหนึ่งของการเกิดรัฐประหาร ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ อันเนื่องมาจาก ความไม่พอใจของสหรัฐอเมริกาต่อท่าทีของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่มีต่อสาธารณรัฐ ประชาชนจีน จึงสนับสนุนให้สฤทธิ ษณะรัชต์ ขึ้นมาแทนจอมพล ป.พิบูลสงคราม เช่นเดียวกับ สนับสนุนเหียนวันเทียวเข้ามาแทนที่ โง่ดินเดียมในเวียดนามได้ในเวลาต่อมา

ประการต่อมาและเป็นประการชี้ขาด คือกรณีที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำริจะรื้อ ฟื้นคดีสวรรคตที่ถูกศาลฎีกาพิพากษาให้ประหารชีวิตคุณเฉลียว ปทุมรส คุณชิต สิงหเสนี และคุณ บุญย์ ปัทมศริน เสร็จสิ้นไปแล้วตั้งแต่วันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๙๗ และกระทรวงมหาดไทยโดยกรม ราชทัณฑ์ ก็ได้ปฏิบัติตามคำพิพากษานั้นคือประหารชีวิตบุคคลทั้ง ๓ คนเสร็จสิ้นไปแล้ว ในวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘ และก่อนที่จะถูกประหารชีวิตทั้ง ๓ คน ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลขอ พระเมตตาอภัยโทษ แต่ก็ให้ยกฎีกานั้นเสีย และก่อนที่จะเข้าหลักประหาร นายชิต นายบุญ ย์ มหาดเล็กห้องพระบรรทมของในหลวงอานันทฯ และในเช้าวันเกิดเหตุ ทั้งสองคนก็นั่งอยู่ที่หน้า ประตูห้องแต่งพระองค์ ซึ่งเป็นหนทางเดียวที่เข้าถึงห้องพระบรรทม (และได้ให้การต่อศาล เล่าถึง เหตุการณ์วันนั้นว่า ก่อนเสด็จขึ้นดั่งขึ้น ไม่มีใครล้วงล้ำเข้าไปในห้องพระบรรทมเลย แม้ในหลวง องค์ปัจจุบัน ถึงแม้พระพี่เลี้ยงเนื่องจะให้การตอบอัยการโจทก์ว่า “ถ้าพระองค์หนึ่งองค์ใดตื่น

บรรทมก่อนแล้วก็จะต้องเข้าไปกระเช้าเหย้าเหยื่อให้อีกพระองค์หนึ่งตื่นขึ้น แล้วจึงประจ้อประแ่งต่อกัน” แต่ในวันนั้นทั้งสองคนให้การตรงกันว่า ในหลวงองค์ปัจจุบันไปยืนอยู่แค่ประตู งามได้พระอาการของในหลวงอาหนักๆ แล้วบ่าวพระพักตร์กลับ) ได้มีโอกาสพบปะกับ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยซึ่งไปเป็นสักขีพยานในการประหารชีวิต ๓ คนนั้นด้วยการพบปะกับ ๓ คนในวันนั้นจะพูดจากันประการใดไม่เป็นที่เปิดเผย แต่ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้มีบันทึกไว้ และได้เสนอจอมพล ป.พิบูลสงครามนายกรัฐมนตรีในเวลาต่อมา

ด้วยเหตุผลทั้ง ๓ ประการดังกล่าวข้างต้น คือผลประโยชน์ส่วนตัวระหว่างสฤษดิ์ ธีระรัชต์ กับเผ่า ศรียานนท์ ขัดกันประการหนึ่ง ผลประโยชน์ของชาติ (คือเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีน)ระหว่างจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับสหรัฐอเมริกา(ที่ขัดขวางความสัมพันธ์ของไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน) ประการหนึ่ง กับอีกประการหนึ่งคือสกัดกั้นไม่ให้นำคดีสวรรคตขึ้นมาพิจารณาใหม่ แต่ก็มีอีกประเด็นหนึ่งแทรกซ้อนเข้ามาซึ่งแลดูผิวเผินก็ดูเหมือนกับไม่สำคัญ แต่ถ้าจับเอาโครงสร้างของสังคมเป็นหลักแล้ว จะเห็นว่าประเด็นนี้เป็นหลักการของระบอบประชาธิปไตย นั่นคือประเด็นปฏิรูปที่ดินทำกินของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม โดยออกพระราชบัญญัติกำหนดที่ดินทำกินครัวเรือนละไม่เกิน ๕๐ ไร่ ซึ่งสร้างความไม่พอใจให้พวกเจ้าที่ดินที่ไม่รู้จักพอเพียง มีที่ดินนับพันไร่หมื่นไร่ ซึ่งตกทอดกันมาจากระบบทาสศักดินาและระบอบเผด็จการสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงสนับสนุนการทำรัฐประหารของสฤษดิ์ ธีระรัชต์ อย่างถึงที่สุดและภายหลังที่จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ได้อำนาจแล้วก็ได้ยกเลิกกฎหมายปฏิรูปที่ดินฉบับนั้น ปลอ่ยให้เจ้าที่ดินมีที่ดินได้อย่างเสรีไม่จำกัดความพอเพียง ดังที่เป็นอยู่ในเวลานี้ อันเป็นผลพวงของรัฐประหารในครั้งนั้น

ดังที่กล่าวแล้วจะเห็นว่า จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เป็นผลผลิตภายในประเทศที่ได้รับการอบรมกล่อมเกลามาในสังคมไทยที่มีลักษณะอำนาจนิยม ผนวกกับการเรียนการสอนที่เน้นหนักในเรื่องของเสถียรภาพและความมั่นคงของบ้านเมือง จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์มีทัศนคติว่าการปกครองที่เหมาะสมกับประเทศไทยต้องใช้วิธีการแบบไทย ๆ ในที่สุดประชาธิปไตยแบบไทยของจอมพลสฤษดิ์ก็ได้นำพาประเทศไปสู่การปกครองแบบเผด็จการ โดยจอมพลสฤษดิ์มีความเห็นว่ารัฐบาลเปรียบเสมือนครอบครัวใหญ่ ประมุขของรัฐหรือหัวหน้าฝ่ายปกครองก็คือบิดา หรือหัวหน้าครอบครัว ที่ต้องให้ความผาสุกและความรักแก่ผู้อยู่ในการปกครองเยี่ยงบิดาพึงให้ความรักและความสุขแก่บุตร ความคิดนี้เป็นการแสดงออกถึงความนิยมในแบบแผนการปกครองดั้งเดิมของไทยตั้งแต่ครั้งโบราณ (ทิพย์รัตน์ วานิชชา 2521: 67)

หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ได้นำการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมมาใช้ ท่านก็ได้สร้างความชอบธรรมให้กับระบบนี้ คือภายหลังการปฏิวัติจอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ ได้ทำ

การช่วยเหลือประชาชน เช่น มีการลดค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ ค่ารถ ประกาศห้ามขึ้นราคาและห้าม
 กักตุนสินค้า เปิดการรักษาพยาบาลฟรีให้กับผู้ยากไร้ พร้อมกับเปิดตลาดนัดขายของราคาถูกให้กับ
 ประชาชน มีการปราบปรามอาชญากรรม และแก้ไขปัญหาสังคมต่าง ๆ เพื่อสร้างความสงบเรียบร้อย
 ให้กับบ้านเมือง สิ่งเหล่านี้นับว่าเป็นเครื่องมือที่สร้างความชอบธรรมให้กับระบบพ่อขุนอุปถัมภ์
 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่แสดงถึงความห่วงใยและความปรารถนาดีที่พอมิต่อลูก ๆ การที่
 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้รับการยอมรับจากประชาชนมีสาเหตุหลายประการ เช่น สถานการณ์ทาง
 การเมืองก่อนการปฏิวัติ พ.ศ. 2501 ที่ได้เปิดโอกาสให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แสดงให้ประชาชนเห็น
 ว่าตนเองจะอยู่ฝ่ายประชาชน ทำให้กลายเป็นขวัญใจประชาชน ดังนั้นเมื่อเกิดการรัฐประหาร พ.ศ. 2500
 ประชาชนส่วนใหญ่จึงยอมรับในตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่พอมมาในช่วงการปฏิวัติ พ.ศ. 2501
 สิ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยอมรับจากประชาชนมาจากการสร้างภาพให้
 ประชาชนเห็นว่ารัฐบาลห่วงใยในความทุกข์สุขของประชาชน และทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดความผาสุก
 กับประชาชน ประกอบกับบุคลิกภาพส่วนตัวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เองก็มีส่วนช่วยให้
 ประชาชนให้การยอมรับ นอกจากนั้นการเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ ก็เป็นการเพิ่มการยอมรับ
 จากประชาชนมากขึ้น แต่เหนือสิ่งอื่นใดที่ทำให้ประชาชนให้การยอมรับ ในการปกครอง
 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คงจะหนีไม่พ้นเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองไทย

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองดูประเทศแบบบิดาปกครองบุตร ในสุนทรพจน์ต่าง
 ๆ จอมพลสฤษดิ์ได้เปรียบเทียบประเทศเป็นครอบครัวใหญ่ และตนเองเป็นบิดาแห่งครอบครัว “แม้
 ในสมัยนี้จะได้มีระบบการปกครองเรียกชื่อเป็นอย่างอื่น ๆ ไม่เรียกว่า “พ่อ” เหมือนแต่ก่อนข้าพเจ้า
 ยึดมั่นนับถือคติและประเพณีโบราณของเราในเรื่อง “พ่อปกครองลูกอยู่เสมอ” (ทักษ์ เฉลิมเตียรณ
 2526: 218)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินการพัฒนาระบบเพื่อให้สอดคล้องกับการบริหาร
 ประเทศด้านความมั่นคงและการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ โดยดำเนินการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
 ประชาชนในท้องถิ่นชนบทซึ่งเป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการถูกแทรกแซงจากภายนอกประเทศ และ
 ดำเนินการส่งเสริมการศึกษาเพื่อรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีความ
 เป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นโครงการเร่งด่วนเพื่อต่อต้านการคุกคามของคอมมิวนิสต์ ด้วยเกรงว่าลัทธิ
 คอมมิวนิสต์ที่มีอิทธิพลในลาวจะขยายตัวเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยเหตุนี้โครงการพัฒนา
 ชนบทจึงมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
 และป้องกันการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์

นักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศศึกษาว่าทำไมไม่มีการต่อต้านรัฐบาลในภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือของไทย เป็นเพราะลักษณะของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นปัจจัย

ส่งเสริมให้เกิดพลังต่าง ๆ อันเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลกลาง และปัจจัยอื่นอีกที่สำคัญมี 3 แนวทางคือ (คาราร์ตัน เมตตาริกานนท์ 2547: 4)

1) ด้านชาติพันธุ์ โดยมองว่าคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะต่างจากคนไทยในภาคกลาง และมีลักษณะคล้ายคลึงกับคนลาวในประเทศลาว ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางด้านชาติพันธุ์ของคนลาว อาจก่อให้เกิดความพยายามที่จะแบ่งแยกภาคอีสานจากการศึกษาของคีย์ส (Charles F. Keyes) ในงานเรื่อง "Ethnic Identity and Loyalty of Villagers in Northeastern" (1966) ซึ่งได้อธิบายว่า ลักษณะและความภักดีทางชาติพันธุ์ที่ยึดถือโดยชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับนโยบายต่าง ๆ ที่รัฐบาลดำเนินต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และนอกขอบเขตคตินิยมท้องถิ่นซึ่งเป็นลักษณะของสังคมชาวนาทุกแห่ง ชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถใช้ลักษณะความเป็นลาวอีสานเพื่อแสดงความไม่ไว้วางใจ ความรู้สึกขุ่นเคือง ละความเพิกเฉยต่อคนไทยในภาคกลาง โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไทยที่มาจากส่วนกลาง และในงานนี้อาจารย์คีย์สยังได้กล่าวอีกว่า ในอดีตผู้นำทางการเมืองท้องถิ่นได้ใช้ความรู้สึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอันมีอยู่อย่างเลือนรางในหมู่ชาวตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เกิดความรู้สึกทางการเมือง เพื่อให้ปัญหาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ามาสู่ความสนใจของปัญญาชนที่อยู่ในกรุงเทพฯ พลังของการที่จะรวมกันดังกล่าวมีมากในปัจจุบัน เนื่องจากว่าชาวอีสานมีประสบการณ์ในความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ ซึ่งหมายถึงการที่ตนเองได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับคนไทยในภาคกลางมากขึ้น ความภักดีทางชาติพันธุ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาจจะใช้ได้ต่อไปเพื่อให้เกิดความรู้สึกในภูมิภาคว่า ตนถูกทอดทิ้งในทางเศรษฐกิจเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นของประเทศไทย

2) ด้านเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการศึกษาของ มิลลาร์ด เอฟ ลอง (Millard F. Long) เรื่อง พัฒนาการทางเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปัญหา และอนาคต (1966) อธิบายว่า ในบรรดาภาคใหญ่ ๆ ทั้ง 4 ภาคของไทยนั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่ยากจนที่สุด ข้าวเป็นพืชที่สำคัญแต่บริเวณส่วนใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ดินทราย น้ำขังไม่อยู่และไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันการเพิ่มขึ้นของประชากรก็มีแนวโน้มสูงขึ้น อย่างไรก็ตามแม้ชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะยากจนกว่าภาคอื่น ๆ ของไทย แต่ก็ไม่ยากจนไปกว่าชาวเอเชียส่วนใหญ่ และถึงแม้ว่าชาวภาคจะมีลักษณะอนุรักษนิยมแต่ก็แสดงให้เห็นว่าพวกเขาพร้อมที่จะยอมรับวิธีการปฏิบัติใหม่ ๆ อันจะเป็นผลก่อให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจที่ดีขึ้น การที่มีรายได้สูงขึ้นจะทำให้ความเขี้ยววนที่จะนิยมลัทธิคอมมิวนิสต์น้อยลง

3) ทางด้านการเมือง Frank C. Darling กล่าวใน "Rural Insurgencies in Thailand: A Comparative Analysis" (1975) กล่าวว่า ในขบวนการต่อต้านรัฐบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่เคยประกาศเจตนารมณ์ที่จะแบ่งแยกดินแดนเหมือนในภาคใต้ และไม่เคยประกาศเจตนารมณ์ที่แยกภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อเข้าไปผนวกกับประเทศใกล้เคียง และมองว่า เป้าหมายเบื้องต้นอยู่ที่การแสวงหาความอิสระในการปกครองและตัดสินใจในท้องถิ่น และเรียกร้องความช่วยเหลือในการพัฒนาจากรัฐบาลกลางมากขึ้น อย่างไรก็ตามงานนี้ชี้ให้เห็นว่า การต่อต้านรัฐบาลในชนบทของทั้งสามภาคไม่มีที่ไหนเลยที่มีศักยภาพแห่งการขยายตัวมากเพียงพอที่จะเป็นอันตรายต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของไทย เว้นเสียแต่ว่า จะมีข้อยกเว้นประการหนึ่งเกิดขึ้น นั่นคือ ประเทศลาวทั้งประเทศตกอยู่ภายใต้การควบคุมของคอมมิวนิสต์ เชื่อกันได้ว่าจะเป็นการทำให้ประชาชนคนลาวประมาณ 2 ล้านคนที่มีเชื้อชาติ ภาษาและวัฒนธรรมเหมือนกับคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 12 ล้านคนตกอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลลาว สภาพการณ์เช่นนี้ จะเป็นการเปิดโอกาสให้รัฐบาลลาวมีทางเลือกที่จะส่งเสริมให้มีการต่อต้านรัฐบาลอย่างกว้างขวางเกิดขึ้นในภาคอีสาน และยังถ้าได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นจากจีนและเวียดนามแล้ว รัฐบาลลาวจะสามารถก่อให้เกิดความแตกแยกและความรุนแรงในหมู่ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้

อย่างไรก็ดี สิ่งที่ต้องพึงระลึกถึงอยู่เสมอก็คือว่า อำนาจรัฐที่เข้มแข็งขึ้น และการคมนาคมสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ไม่ได้หมายความว่า พลวัตทางประวัติศาสตร์ภายใน "ท้องถิ่น" จะต้องถูกขบยให้จำยอมต่อพลังภายนอกเสมอไป เพราะตราบเท่าที่สำนึกของผู้คนในท้องถิ่นที่เกี่ยวกับความมีอยู่จริงของ "ท้องถิ่น" ยังมีอยู่พลวัตทางประวัติศาสตร์ของ "ท้องถิ่น" ก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั่น

อาจจะกล่าวได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองตัวเองในแง่ผู้นำที่มีลักษณะพอขุนที่เปรียบเสมือนบิดาปกครองครอบครัวโดยมีความเมตตาและเอื้ออาทร แต่ขณะเดียวกันก็ใช้ความเด็ดขาดในการปราบปรามความชั่วร้ายของสังคม ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเผด็จการผู้อารี (Benevolent Dictatorship) โดยอีกนัยหนึ่งเป็นการเอาลักษณะผู้นำของสุโขทัย คือ แบบพ่อปกครองลูก มาผสมกับผู้นำของอยุธยา คือมีอำนาจสูงสุดเด็ดขาด เข้าลักษณะใช้ทั้งพระเดชและพระคุณ ซึ่งการปกครองแบบนี้ประสบความสำเร็จในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (ลิขิต วีรเวทิน 2537: 167)

2.2 แนวคิดในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

แนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับอิทธิพลจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและความช่วยเหลือของธนาคารโลกในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยมุ่งสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (economic growth) เป็น

แนวคิดการพัฒนาในทศวรรษที่ 1960 ซึ่งนิยามความเจริญเติบโตโดยอาศัยมูลค่าผลผลิตต่อหัวเป็นเครื่องมือชี้วัด หมายถึงระดับของการพัฒนาวัดตามมูลค่าทางเศรษฐกิจ ดังนั้นประเทศที่กำลังพัฒนาต่างพยายามเพิ่มผลผลิตของประเทศให้สูง โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ทุนจากภายนอกประเทศเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งก็เป็นแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเสรีนั่นเอง ตามแนวคิดดังกล่าวนี้รัฐไม่ต้องเข้าไปแทรกแซงกิจการของเอกชนมากนัก เพียงแต่เข้าไปควบคุมกิจการบางอย่างที่มีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ปลอดภัยหรือสวัสดิภาพของประชาชนโดยส่วนรวม และปล่อยให้ระบบกลไกของตลาดทำหน้าที่เป็นผู้แก้ปัญหาเศรษฐกิจโดยตรงจะทำให้ประเทศมีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว (ยุทธยา หมิ่นสาย 2546: 59)

ในสมัยปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นโยบายทางด้านเศรษฐกิจประกอบด้วยสาระสำคัญ คือการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมโดยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบเปิดและอนุญาตให้เอกชนจากต่างประเทศมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย การใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมมีจุดมุ่งหมายที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น และแก้ไขปัญหาการขาดดุลของรัฐบาล (วรธิกา ตันศิริรัตน์ไพศาล 2532: 91)

เพื่อเป็นการรองรับการพัฒนาอุตสาหกรรมแขนงต่าง ๆ รัฐบาลได้ทำการกู้เงินจากต่างประเทศมาสร้างสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน ไฟฟ้า ประปา โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนนั้นมีวัตถุประสงค์ประการหนึ่ง คือ การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำตกเพื่อใช้ในภาคอุตสาหกรรม (ศักดินา ฉัตรสกุล ณ อุทธยา 2526: 248) การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน นอกจากจะจัดทำเพื่อสร้างบรรยากาศในการลงทุนแล้ว ยังทำเพื่อพัฒนาถิ่นทุรกันดาร และเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชน

การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ และเป็นแนวคิดในการดำเนินการที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการให้เกิดความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในวันเปิดประชุมสามัญวุฒิสภาประจำปี 2502 ความว่า

“...ข้าพเจ้าได้บอกกันว่าเราจะสร้างแผนการเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้รู้แน่ๆว่าเราจะทำอะไรบ้างในเศรษฐกิจ แล้วทางการศึกษาจะได้วางแผนให้การศึกษาก่อนให้สอดคล้องกัน เพื่อให้คนเรามีสมรรถภาพที่จะรับภาระงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อเราทำงานกันอย่างกลมเกลียวอย่างนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าในเวลาอีก 5 หรือ 6 ปี เราจะแก้ปัญหาเรื่องขาดคนลงได้เป็นอันมาก...”

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ได้ระบุความสำคัญของการศึกษาไว้ในแผนพัฒนาฯ คือให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาโดย

จัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง และให้มีมาตรฐานสูงขึ้น คือปรับปรุงขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น(ป.1-ป.4) ให้สมบูรณ์และเพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปีทั่วประเทศ และขยายการศึกษาระดับกลางทั้งสายสามัญ และอาชีวศึกษาให้เข้มแข็งเพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการศึกษาชั้นสูงต่อไป รวมทั้งผลิตครูอาจารย์ให้เพียงพอแก่ความต้องการและเสริมสร้างให้ครูมีคุณวุฒิเข้าระดับมาตรฐานเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงของประเทศ มีการขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกไปยังส่วนภูมิภาค เพื่อผลิตนักศึกษาในอาชีพต่าง ๆ ให้เพียงพอกับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป

การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งของจอมพลสฤษดิ์ ทรราชต์ โดยให้สภาพพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติทำการร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรก พ.ศ. 2504-2509 อันเป็นผลต่อเนื่องมาจากผลการวิจัยและข้อเสนอแนะของธนาคารโลก ที่ได้ทำขึ้น ในนามรัฐบาลไทย โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้ (ทักษ์ เฉลิมเกียรติ 2526: 300-301)

1. วัตถุประสงค์เบื้องต้นแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติก็คือ การยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนไทย ข้อความย่อ ๆ นี้ ดูเป็นการแนะนำเกี่ยวกับเป้าหมายทางวัตถุเท่านั้น โดยมีได้คำนึงถึงค่านิยมทางด้านสุนทรีย์ วัฒนธรรม และสังคม แต่ในขณะเดียวกัน ความสุขสบายก็มีวัตถุประสงค์อยู่ในตัวแล้วและที่สำคัญยิ่งกว่านี้คือ ยังเป็นหนทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายอย่างอื่นอีกขั้นหนึ่งที่ทำให้พลเมืองทุกคนได้มีชีวิตที่ผาสุกกว่า สร้างสรรค์กว่า และสมบูรณ์กว่า ดังนั้น “การยกมาตรฐานการครองชีพ” จึงจำต้องอธิบายในแง่ที่กว้างเช่นนี้

2. การให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย จำเป็นต้องเพิ่มรายได้ของสินค้าและบริการต่อหัวทั้งหมด และรายได้ที่เพิ่มขึ้นนี้ก็ต้องกระจายออกไปโดยทั่วถึง เพื่อว่าพลเมืองทุกคนไม่เฉพาะเพียงแต่บางคนเท่านั้นจะพึงได้ผลประโยชน์จากการนี้

3. ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นนั้นส่วนใหญ่จะได้มาจากความพยายามด้วยตนเองของพลเมืองแต่ละคน โดยมีรัฐบาลช่วยเกื้อหนุนมากกว่าจากการที่รัฐบาลจะเข้าไปเป็นผู้ผลิตเองโดยตรง ดังนั้นประการสำคัญของโครงการพัฒนาเพื่อสาธารณชน จึงเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจขึ้นในภาคเอกชนและสิ่งอุดหนุนของรัฐบาลก็มุ่งไปสู่โครงการทั้งในภาคเศรษฐกิจและประเภทกิจกรรมที่ไม่ใช่กิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต่างก็มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันนี้ อีกสามปีถัดไป การก่อสร้างด้านชลประทาน การสร้างและปรับปรุงถนนหนทาง และการคมนาคมอื่น ๆ โครงการพลังงานไฟฟ้าที่ไม่แพง และโครงการอื่น ๆ ที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางวัตถุ ซึ่งต่างก็ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายจำนวนมากของรัฐบาล การขยายและการวิจัยทางด้านเกษตร การฝึกอบรมทางเทคนิค อาชีวศึกษา และ โครงการอื่น ๆ ที่จะขยายความรู้ทางด้านเทคนิค ซึ่งรัฐบาลจะต้องร่วม

ลงทุนอย่างมหาศาลด้วยเหมือนกัน การใช้จ่ายเงินอุดหนุนเพื่อวัตถุประสงค์เหล่านี้และเพื่อโครงการของรัฐบาลด้านอื่น ๆ ก็จะมีเอื้ออำนวยให้เกิดหนทางและโอกาสในการผลิตที่เพิ่มขึ้น และช่วยให้ภาคเอกชนได้ขยายกิจการ โดยอาศัยความคิดริเริ่มของตนเอง นอกจากนี้รัฐบาลยังช่วยด้านบริการสังคมอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่า ยุคนี้เป็นยุคแห่งการพัฒนาไปสู่ภาวะแห่งความทันสมัยโดยได้มีการพยายามปรับปรุงโครงสร้างทางเศรษฐกิจไทยอย่างขนานใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงสร้างพื้นฐานอันได้แก่ น้ำ ถนน ไฟฟ้า ฯลฯ ตลอดจนมีการขยายตัวของการศึกษาขึ้นอย่างรวดเร็ว ภายใต้คำขวัญที่ว่า “น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ บำรุงความสะอาด” (ลิจิต ธีรเวคิน 2547: 174)

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509) เน้นหาโดยทั่วไปเพื่อส่งเสริมการลงทุนต่างประเทศ พัฒนาอุตสาหกรรมให้เอกชนประกอบธุรกิจอย่างเต็มที่เน้นการเพิ่มรายได้ประชาชาติ แต่ไม่ได้เน้นการกระจายรายได้ และเพื่อรองรับการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน เขื่อน น้ำประปา โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนกั้นน้ำ จุดประสงค์สำคัญประการหนึ่ง คือ การผลิตไฟฟ้าจากพลังน้ำตกเพื่อใช้ในภาคอุตสาหกรรม และอีกส่วนหนึ่งเพื่อใช้ในภาคเกษตรกรรม ความสะดวกเหล่านี้จึงให้มีการหลั่งไหลเข้ามาลงทุนจากต่างประเทศที่สำคัญ 2 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น (อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ 2527)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวถึงการจัดทำแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า (ยูธยา หมื่นสาย 2546: 117)

“...ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นภาคที่มีความสำคัญทั้งในด้านการเศรษฐกิจ การเมืองและยุทธศาสตร์ สมควรที่จะได้รับการทำนุบำรุงให้มีความทัดเทียมกับภาคอื่น ๆ ...เป็นภาคที่ยังขาดสิ่งสำคัญอย่างยิ่งอยู่ 2 อย่างคือ ทางคมนาคมยังไม่เพียงพอและกันดารน้ำอยู่ทั่วไป...”

จะเห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมาก และได้รับเป็นประธานคณะกรรมการร่างแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการจัดทำแผนระดับภูมิภาค การจัดทำแผนพัฒนาประเทศทั้งระดับชาติและระดับภูมิภาคเป็นการดำเนินการที่สำคัญ เป็นการเลือกแนวทางการพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อนำมาใช้ให้เกิดความสำเร็จ มีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ การวางแผนพัฒนาประเทศจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลต่อ ๆ มา

การไปตรวจราชการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะไม่ให้ประชาชนและข้าราชการรู้ล่วงหน้าและทำนินยมนินทาบนเส้นทางที่ขรุขระ เพื่อที่จะแสดงถึงการอดทนต่อความยากลำบากและชีวิตที่ไม่มีพิธีรีตรอง คำที่ไหนก็กางเต็นท์ทำอาหารที่นั่น ไม่ต้องเดือดร้อนให้

ข้าราชการเตรียมการรับรอง และไม่ว่าจะไปทีใดก็ตามท่านจะพยายามพูดคุยกับประชาชน และรับฟังความต้องการและความเดือดร้อนของประชาชน เพื่อจะได้หาแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป (ทักษ์ เถลิงเกียรติ 2526: 275)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีประสบการณ์จากการเดินทางไปตรวจการทุกภูมิภาคของประเทศไทย จึงเข้าใจสภาพของท้องถิ่นและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ดังคำกล่าวในการไปตรวจราชการภาคอีสานว่า “...เส้นทางคมนาคม...เป็นทางที่จะไปสู่ความเจริญ ความสะดวกแก่ประชาชนตลอดจนเป็นการทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น...” และคำกล่าวในการไปตรวจราชการภาคใต้ว่า “...ข้าพเจ้าจับประเด็นในสิ่งที่สำคัญได้ว่า 1) ต้องรีบเร่งบำรุงทางคมนาคม...” การพัฒนาคมนาคมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นการดำเนินการสร้างปรับปรุงถนนให้มีมาตรฐานที่นำไปสู่ความสะดวกสบายในการคมนาคม การติดต่อสื่อสารและการเปลี่ยนสินค้าระหว่างภูมิภาค โดยเฉพาะสินค้าทางการเกษตรซึ่งเป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับป้อนโรงงาน ขณะที่เหตุผลด้านความมั่นคงของภูมิภาคและประเทศก็มีความสำคัญ เพราะการคุกคามของคอมมิวนิสต์ปฏิบัติการในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปดูแลได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาการคมนาคมขนส่งจึงมีความสำคัญต่อการกระตุ้นให้เกิดการผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรมและความมั่นคงของภูมิภาครัฐบาลได้ดำเนินการสร้างและปรับปรุงถนนสายสำคัญหลายสาย โดยถนนสายหลัก ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีดังนี้ (บุญชนะ อัครถาวร 2507: 19)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีประสบการณ์จากการเดินทางไปตรวจการทุกภูมิภาคของประเทศไทย จึงเข้าใจสภาพของท้องถิ่นและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเส้นทางคมนาคม ดังคำกล่าวในการไปตรวจราชการภาคอีสานว่า “...เส้นทางคมนาคม...เป็นทางที่จะไปสู่ความเจริญ ความสะดวกแก่ประชาชนตลอดจนเป็นการทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น...” และคำกล่าวในการไปตรวจราชการภาคใต้ว่า “...ข้าพเจ้าจับประเด็นในสิ่งที่สำคัญได้ว่า 1) ต้องรีบเร่งบำรุงทางคมนาคม...” การพัฒนาคมนาคมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นการดำเนินการสร้างปรับปรุงถนนให้มีมาตรฐานที่นำไปสู่ความสะดวกสบายในการคมนาคม การติดต่อสื่อสารและการเปลี่ยนสินค้าระหว่างภูมิภาค โดยเฉพาะสินค้าทางการเกษตรซึ่งเป็นวัตถุดิบที่สำคัญสำหรับป้อนโรงงาน ขณะที่เหตุผลด้านความมั่นคงของภูมิภาคและประเทศก็มีความสำคัญ เพราะการคุกคามของคอมมิวนิสต์ปฏิบัติการในพื้นที่ห่างไกลความเจริญ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปดูแลได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาการคมนาคมขนส่งจึงมีความสำคัญต่อการกระตุ้นให้เกิดการผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรมและความมั่นคงของภูมิภาครัฐบาลได้ดำเนินการสร้างและปรับปรุงถนน

สายสำคัญหลายสาย โดยถนนสายหลัก ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีดังนี้ (บุญชนะ อัครถาวร 2507: 19)

แนวความคิดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ก็ได้ถูกโจมตีว่า ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และสร้างปัญหาเศรษฐกิจสังคมให้แก่สังคมไทยมากมาย เช่น งานของ ศจ.เสน่ห์ จามริก ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำไปสู่การกระจุกตัวของกลุ่มธุรกิจผูกขาด ในขณะที่เดียวกันได้ทำลายโครงสร้างเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมลงอย่างย่อยยับ (เสน่ห์ จามริก 2525)

2.3 แนวคิดทุนนิยม

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ที่จะพัฒนาระบบทุนนิยมเสรีขึ้นมา เช่น สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ (4 กรกฎาคม 2502) คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนเพื่ออุตสาหกรรม (13 เมษายน 2502) บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรม (6 พฤศจิกายน 2502) และได้มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ พ.ศ. 2504 นโยบายต่อมาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็คือการเน้นการลงทุนของเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยย้ำว่า “การประกอบอุตสาหกรรมโดยรัฐควรหลีกเลี่ยงให้มากที่สุด เว้นแต่ที่จำเป็นจริง ๆ ที่ต้องกระทำ...” ซึ่งสอดคล้องกับประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 33 ที่ได้สั่งแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมอุตสาหกรรม พ.ศ. 2497 เพื่อสนับสนุนการลงทุนของเอกชน ความว่า

1. รัฐจะไม่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นใหม่เพื่อแข่งขัน
2. รัฐจะไม่โอนกิจการอุตสาหกรรมของเอกชนมาเป็นของรัฐ
3. รัฐให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ กับบริษัทเอกชนทั้งไทยและต่างประเทศ
4. รัฐจะงดหรือลดการเก็บภาษีศุลกากรขาเข้าสำหรับวัสดุที่จำเป็นต้องใช้ในกิจการ

อุตสาหกรรมและจำเป็นต้องส่งมาจากต่างประเทศ งดหรือลดการเก็บภาษีศุลกากรขาออกสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกนอกประเทศ ให้ความคุ้มครองโดยห้ามสินค้าชนิดเดียวกันเข้าประเทศ (วรวิภา ตันติรัตน์ไพศาล 2532: 95-96)

อนึ่ง ในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นยุคของการสนับสนุนการลงทุนจากต่างชาติโดยให้สิทธิพิเศษหลายประการ โดยในปี 2503 รัฐบาลได้ตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนโดยเน้นการให้สิทธิพิเศษแก่นักลงทุนจากต่างประเทศ เช่น ลดภาษีนำเข้าวัตถุดิบ ลดภาษีส่งออก ให้นำกำไรออกนอกประเทศได้ สินค้าใดที่นักลงทุนจากต่างประเทศเข้ามาผลิตในประเทศแล้ว รัฐบาลจะตั้งกำแพงภาษีนำเข้าสินค้านั้น ๆ และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ภายใต้ระบอบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การประท้วงและการเรียกร้องของกรรมกร ตลอดจนการชุมนุมทางการเมืองใด ๆ เป็นสิ่งที่ถูกห้ามอย่างเด็ดขาด จากปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดึงดูดให้นักลงทุนจาก

ต่างประเทศเข้ามาลงทุนเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ทำให้ระบบเศรษฐกิจไทยขยายตัวไปอย่างมาก โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมและการเงิน

2.4 แนวคิดแบบเผด็จการอำนาจนิยม

ภายหลังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ไม่นานก็ได้มีการปรับปรุงหน่วยงานต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะในส่วนของสำนักนายกรัฐมนตรี ที่มีการโอนหน่วยงานต่าง ๆ ให้มาอยู่รวมกัน โดยมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้ควบคุมดูแล โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความเห็นว่า นายกรัฐมนตรีควรเป็นผู้ถือสิทธิในการคิดริเริ่มสิ่งต่าง ๆ ดังคำกล่าวที่ว่า “ข้าพเจ้าขอถือสิทธิริเริ่มไว้ใ่มือ ความคิดริเริ่มส่วนมากที่สุดเป็นของข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าเป็นคนริเริ่มว่าจะทำอะไร” และท่านได้แต่งตั้งหลวงวิจิตรวาทการเป็นปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนายกรัฐมนตรีมีฐานะเท่ากับปลัดกระทรวง ซึ่งหลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวถึงความตั้งใจในการที่จะโอนหน่วยงานต่าง ๆ ให้มาขึ้นตรงกับสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อจะได้สร้างศูนย์รวมอำนาจให้กับจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่า (ศักดิ์นา ฉัตรสกุล ณ อยุธยา 2526: 207)

“...ในระบอบของรัฐบาลปฏิวัติอย่างที่เป็นอยู่ในประเทศของเราในเวลานี้ ไม่มีใครรู้เท่ากับนายกรัฐมนตรี ไม่มีใครทราบดีไปกว่านายกรัฐมนตรีว่า อะไรควรทำก่อนทำหลัง ไม่มีใครต้องรับผิดชอบ ยิ่งไปกว่านายกรัฐมนตรีในเรื่องแบ่งสรรขั้นตอนและจังหวะของงาน และด้วยเหตุนี้จึงต้องมอบสิทธิริเริ่มไว้ให้แก่นายกรัฐมนตรีเป็นส่วนมากที่สุด” และ

“...เพื่อการริเริ่มหรือการสร้างนโยบายตกเป็นภาระอันสำคัญที่สุดของนายกรัฐมนตรีเช่นนี้ก็จำเป็นต้องให้เครื่องมืออันมีประสิทธิภาพแก่นายกรัฐมนตรี ซึ่งหมายความว่า จะปรับปรุงแก้ไข โครงรูปของสำนักนายกรัฐมนตรี ให้เหมาะสมกับภาระที่นายกรัฐมนตรีจะต้องรับ...”

จากคำกล่าวของหลวงวิจิตรวาทการแสดงให้เห็นว่านายกรัฐมนตรี จะต้องเป็นผู้ริเริ่มและดำเนินงานทุกอย่าง และไม่มีใครรู้งานดีไปกว่านายกรัฐมนตรี การทำแบบนี้เป็นการเสริมสร้างให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารงาน

3. บทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การขยายตัวทางเศรษฐกิจในลักษณะที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างการผลิต โครงสร้างทางสังคม ค่านิยม ทศนะคติ การศึกษา ระบบการปกครอง และการใช้ทรัพยากรที่สอดคล้องและเหมาะสมกับความต้องการของประเทศ เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งมิใช่เพียงแต่เป็นกระบวนการซึ่งทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้เท่านั้น แต่การกระจายรายได้จะต้องเป็นไปอย่างเสมอภาค นั่นคือ ประชากรส่วนใหญ่จะต้องได้รับประโยชน์จากรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างเท่าเทียมกันด้วย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีแนวทางการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยมีวิธีการ ยุทธวิธี คือ

3.1 บทบาทในการระดมทุนจากภาคเอกชนและต่างประเทศ

จากการเจรจาขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2501 นำไปสู่ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้นำทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา คำแนะนำในเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมกลายเป็นนโยบายที่สำคัญของระบบปฏิบัติในเวลาต่อมาและยังผลให้ไทยดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ดังนั้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2501 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้ทุ่มเทความช่วยเหลือจำนวนมากแก่ไทยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ขณะเดียวกันก็ได้ให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสกัดกั้นภัยจากคอมมิวนิสต์ และเป็นการส่งเสริมฐานะของจอมพลสฤษดิ์ให้เข้มแข็งมากขึ้น

วิเทโศบายในการสนับสนุนระบบเผด็จการทหารที่สหรัฐอเมริกามีต่อประเทศไทย นั้นเป็นสิ่งที่เดินสวนทางกับผลประโยชน์ของคนไทยส่วนใหญ่ นับตั้งแต่ กรรมกร ชาวนา พ่อค้ารายย่อย ข้าราชการชั้นผู้น้อย และนักวิชาชีพ ชนชั้นนำส่วนหนึ่งเริ่มยอมรับความจริงดังกล่าวในช่วงต้นทศวรรษของปี พ.ศ. 2500 แต่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังคงไม่มีอิทธิพลและอำนาจในอันที่จะเข้าไปควบคุมหรือต่อรองกับรัฐบาล เพราะเห็นว่าเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทยมีส่วนเอื้อต่อการรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของชนชั้นผู้นำไทย และผลประโยชน์ทางการค้าของบริษัทนายทุนอเมริกัน ฝ่ายสหรัฐอเมริกัเองก็มีความปรารถนาในเสถียรภาพทางการเมืองไม่น้อยไปกว่าผู้นำไทย ทั้งนี้เพื่อรักษาประเทศนี้ไว้เป็นแหล่งระบายสินค้า แหล่งป้อนวัตถุดิบ และแหล่งลงทุนระยะยาวของธุรกิจอเมริกัน นอกจากนี้ เสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทย (และผลพลอยได้ทางเศรษฐกิจ) ยังมีความสำคัญต่อความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อีกด้วย ฉะนั้น ประเทศไทยจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายยุทธศาสตร์ที่สหรัฐอเมริกาปกป้องอารักขาให้พ้นจากลัทธินิยมคอมมิวนิสต์ (โรเบิร์ต เจ มัสแคต 1990 : 139)

โดยทั่วไปแล้วประเทศต่าง ๆ มักจะเลือกเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง สำหรับประเทศไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลง พ.ศ. 2475 ก็มีแนวโน้มเป็นประชาธิปไตย ในขณะที่สหรัฐอเมริกาก็

เริ่มให้ความสำคัญต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างจริงจัง (พริทิมล์ เอี่ยมธรรม 2528: 19) เพราะมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับท่าทีของฝ่ายตรงข้าม เนื่องจากภูมิภาคนี้มีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งผลประโยชน์ที่สำคัญของตน (จาริก สุดใจ 2529: 39) ในส่วนของประเทศไทยนั้น สหรัฐอเมริกาต้องการให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการต่อต้านการเผยแพร่ของลัทธิคอมมิวนิสต์ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (พริทิมย์ เอี่ยมธรรม 2528: 20)

ในช่วงรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็มีนโยบายต่างประเทศที่อิงอยู่กับประเทศสหรัฐอเมริกา ดังนั้น ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจจากประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้หลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก สหรัฐอเมริกายังมองไกลไปถึงผู้ที่จะมีขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไปซึ่งแน่นอนที่สุด บุคคลที่มีบทบาททางการเมืองในขณะนั้นซึ่งเป็นคู่แข่งกันหลาย ๆ คือ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ อธิบดีกรมตำรวจ และจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารบก ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือทั้งหน่วยงานตำรวจและหน่วยงานทหารไปพร้อม ๆ กัน กล่าวได้ว่าใครขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อไปก็ดูเหมือนสหรัฐอเมริกาก็ได้ประโยชน์ทั้งนั้น แต่อย่างไรก็ดีในภายหลังสหรัฐอเมริกาก็ให้การสนับสนุนจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มากกว่า เพราะเป็นความหวังของประชาชนและมีภาพพจน์ที่ดีกว่าพล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ (พริทิมย์ เอี่ยมธรรม 2528: 44)

ต่อมาเมื่อมีการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 รัฐบาลนายพจน์ สารสิน และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร เข้ามาบริหารประเทศแต่ันนโยบายทางเศรษฐกิจก็ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงจนถึงช่วงปลายของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรกล่าวคือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด ได้เดินทางไปสหรัฐและได้เข้าเยี่ยมคำนับประธานาธิบดีไอเซนเฮาว์ ที่ทำเนียบขาวและได้เข้าพบบุคคลสำคัญทางเศรษฐกิจของสหรัฐ การไปสหรัฐในครั้งนี้ของจอมพลสฤษดิ์ได้มีการเจรจาขอความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ การทหาร และทำโครงการต่อต้านคอมมิวนิสต์ส่วนการเข้าพบบุคคลสำคัญทางเศรษฐกิจของสหรัฐก็มีการเจรจาในเรื่องการลงทุนในภาคเอกชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (จาริก สุดใจ 2529: 56-59)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำทางการเมือง และในระหว่างที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ดูเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกาก็ให้ความเชื่อถือและการยอมรับเป็นอย่างดี ซึ่งส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีภาพพจน์ที่ดีในสายตาของชาวต่างชาติ แม้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จะเป็นผู้นำที่มาจากกรปฏิบัติ ทั้งนี้ก็เพราะว่ามหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาให้การยอมรับ จึงเป็นหลักประกันได้ว่ารัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม ทำให้การบริหารประเทศเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพราะไม่ต้องกังวลต่อเรื่องของประเทศ

จากการที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อที่จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญก้าวหน้า ความร่วมมือกับต่างประเทศจึงมีบทบาทสำคัญมาก สำหรับแหล่งที่มาของความช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้น นอกจากสหรัฐอเมริกาแล้ว ยังมีแหล่งอื่น ๆ อีกที่ให้ความช่วยเหลือกับประเทศไทย คือ แผนการโคลัมโบ (Colombo Plan) สหประชาชาติ และประเทศอื่น ๆ (นันทนา กปิลกาญจน์ 2529: 91)

ตารางที่ 4.2 แสดงความช่วยเหลือจากต่างประเทศในโครงการสำคัญ ๆ (ข้อมูลเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

โครงการ	คิดเป็นมูลค่า ล้านบาท	ประเทศผู้ให้
1. โครงการทางหลวงแผ่นดินสายนครราชสีมา - หนองคาย	248.1	สหรัฐอเมริกา
2. ทางหลวงจังหวัดสายพังโคน-บึงกาฬและ เขียงราย-เขียงของ	110.0	สหรัฐอเมริกา
3. โครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น คณะเกษตรศาสตร์	7.2	นิวซีแลนด์
4. โครงการจัดตั้งศูนย์จักรกลขอนแก่น	70.0	ออสเตรเลีย
5. โครงการจัดตั้ง ร.ร.ช่างกลที่ขอนแก่น	16.0	เยอรมัน

ที่มา: บุญชนะ อัดถากร 2526: 94-95

รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีความใกล้ชิดและให้ความสนิทสนมกับประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก ทำให้การดำเนินนโยบายมีแนวโน้มไปทางสหรัฐอเมริกา ซึ่งก็ส่งผลให้ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจ และการทหาร (สุภัทรา โกษะโยธิน 2543: 56)

เหตุผลสำคัญที่สหรัฐอเมริกาให้การยอมรับและให้การช่วยเหลือรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็เนื่องมาจากสาเหตุหลัก คือ นโยบายของจอมพลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับนโยบายของประเทศสหรัฐอเมริกาไปด้วยกันได้ กล่าวคือ สหรัฐมีนโยบายในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ในขณะที่เดียวกันนโยบายทางด้านเศรษฐกิจเน้นในเรื่องทุนนิยม เช่นเดียวกับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีท่าทีในการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง ในขณะที่นโยบายทางด้านเศรษฐกิจก็พร้อมที่จะเอาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาใช้ (จารึก สุกใจ 2529: 90)

สัมพันธภาพไทย-อเมริกันมีลักษณะเป็นความสัมพันธ์แบบผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ สหรัฐอเมริกาซึ่งมีพลังอำนาจทางทหารและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ คือ “ผู้ใหญ่” หรือ “ผู้อุปถัมภ์” โดยมีผู้นำทางทหารและเจ้าหน้าที่ระดับสูงของไทยเป็น “ผู้น้อย” หรือ “ผู้รับความอุปถัมภ์” “ผู้อุปถัมภ์” จะทำหน้าที่ให้อารักขาคุ้มครองด้านความมั่นคงและช่วยเหลือจนเจ็ดด้านเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือทั้งทางด้านการทหารและด้านเศรษฐกิจต่อผู้นำไทยและผู้นำไทยได้นำทรัพยากรเหล่านั้นมาจัดสรรปันส่วนต่อไป ยังพรรคพวกลูกน้องของตน เมื่อเป็นเช่นนี้ ระบอบการเมืองของไทยจึงเต็มอกเต็มใจที่จะสนองตอบวิเทโศบายของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ (โรเบิร์ต เจ มัสแคต 1994)

คณะทำงานของธนาคารโลก ได้แนะนำรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ให้เสริมสร้างความมั่นใจให้แก่ธุรกิจเอกชน และช่วยเหลือการขยายอุตสาหกรรมในประเทศไทย และได้เสนอมติการต่าง ๆ เป็นพื้นฐานในการพิจารณากำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนในภาคเอกชนดังนี้ (นินนาท สินไชย 2545: 104)

- 1) ให้สิทธิประโยชน์พิเศษ เช่น การตั้งกำแพงภาษี การงดเก็บภาษี เป็นต้น
- 2) ขจัดข้อจำกัดต่าง ๆ ในการขยายตัว
- 3) ปรับปรุงการให้สินเชื่อ
- 4) สร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสาธารณูปการ
- 5) จัดระเบียบองค์การของกระทรวงอุตสาหกรรมใหม่และ
- 6) ขจัดการปฏิบัติต่าง ๆ ที่อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อการลงทุน

คณะทำงานของธนาคารโลกไม่ได้เป็นคณะที่เสนอคำแนะนำแก่รัฐบาลเพียงคณะเดียว ในปี พ.ศ. 2501 คณะสำรวจการลงทุนจากสหรัฐอเมริกาโดยการอำนวยการของ George B. Beitzel ก็ได้เข้ามาในประเทศไทยภายใต้ข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาและองค์การบริหารความร่วมมือระหว่างประเทศ (The International Co-operation Administration) วัตถุประสงค์ของคณะสำรวจนี้ คือ การศึกษาศักยภาพในการลงทุนในประเทศไทย จากข้อสังเกตของนักธุรกิจเอกชน รายงานพิเศษชื่อ “Investment for Thailand's Economic Growth” ถูกนำเสนอต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยตรงในปลายปีเดียวกัน มาตรการต่าง ๆ ที่เสนอแนะไม่ได้แตกต่างจากข้อเสนอแนะของคณะทำงานธนาคารโลกเท่าใดนัก ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้ คือ

- 1) ส่งเสริมความมีอิสระในการวินิจฉัยสั่งการของนักธุรกิจเอกชนเพื่อที่จะก่อให้เกิดการเติบโตของการลงทุนของนายทุนไทยและต่างชาติใน 5 ปีข้างหน้า
- 2) ลดกระบวนการบริหารการลงทุนที่ซับซ้อน แก้ไขสนธิสัญญาที่มีผลกระทบต่อการลงทุนและจัดการมีส่วนร่วมของรัฐบาลในวิสาหกิจต่าง ๆ

3) กำหนดระยะเวลาปลอดภาษีสำหรับการนำเข้าเครื่องจักรที่ใช้ในการลงทุนทางอุตสาหกรรมโดยไม่คำนึงว่าการลงทุนนั้น ๆ เพิ่มหรือไม่ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายการลงทุนฉบับใหม่

4) ก่อตั้งหน่วยงานส่งเสริมการลงทุนโดยเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือการลงทุนของเอกชนในด้านต่าง ๆ เช่น การอนุมัติการลงทุน การให้บริการพิเศษทางด้านเทคนิค ข้อมูลและการส่งเสริมต่าง ๆ เป็นต้น (นินนาท สิ้นไชย 2545: 104-105)

3.2 บทบาทการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นโยบายพัฒนาถิ่นทุรกันดารได้เริ่มอย่างจริงจังในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และเพื่อเป็นการป้องกันการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ และที่สำคัญคือ รัฐบาลต้องการให้ประชาชนในชนบทมีการกินดีอยู่ดีและมีความสุขกันอย่างทั่วถึงเพื่อโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้มีความผูกพันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับรัฐบาล (วรวิภา ตันติรัตน์ไพศาล 2532: 112) การดำเนินงานพัฒนาถิ่นทุรกันดารโดยทั่วไป จะดำเนินการพัฒนาจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำหรับกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งรับผิดชอบในโครงการนี้จะส่งพัฒนากรไปทำการในเขตตำบลต่าง ๆ ที่เปิดเป็นเขตพัฒนาตำบลละ 1 คน โดยพัฒนากรจะเป็นผู้ให้แนวคิดและแนะนำแนวทางให้ราษฎร รู้จักใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เพื่อกระตุ้นให้ราษฎรเกิดความคิดริเริ่มในการช่วยเหลือตนเองและปรับปรุงท้องถิ่นของตนให้ดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างประชาชนและรัฐบาล รวมทั้งพยายามให้ประชาชนยอมรับเอาความคิด วิธีดำเนินงาน เทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่รัฐบาลจัดบริการให้ด้วย (ทิพยรัตน์ วานิชชา 2521: 159)

กิจกรรมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือการออกไปเยี่ยมเยียนราษฎร นอกจากจะตรวจตราความเรียบร้อยในพระนครแล้ว ถ้าหากมีเวลาว่างพอจอมพลสฤษดิ์ ก็จะออกเดินทางไปเยี่ยมราษฎรในท้องที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท้องถิ่นทุรกันดาร และห่างไกลเส้นทางคมนาคม การเดินทางเยี่ยมเยียนราษฎร ส่วนใหญ่แล้วจะเดินทางโดยรถยนต์เมื่อมีโอกาสและชอบที่จะไปตามถนนที่ไม่ดี เพื่อแสดงถึงการทนต่อความยากลำบากและชีวิตที่ไม่มีพิธีรีตรอง และจะปฏิเสธที่จะพักแรมในบ้านพักรับรองแต่จะเลือกที่จะกางเต็นท์นอน ไม่ว่าจะไปที่ใดก็ตาม พร้อมทั้งจะต้องไปตรวจเยี่ยมตลาดต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าตลาดเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของท้องถิ่น (ทักษ์ เฉลิมเกียรติ 2526: 275) และจากการตรวจราชการในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จอมพลสฤษดิ์ก็มีความเห็นว่าสิ่งที่ต้องการเร่งด่วนของชาวอีสาน มีสองประการ คือ น้ำและถนน (ทักษ์ เฉลิมเกียรติ 2526: 273) สอดคล้องกับการทำรายงานการสำรวจวิจัยของ Chamrieng Bhavichitra และ Chalerm Sri Dhamabutra (1963: 5) ว่าสิ่งที่สร้างความยากลำบากให้คนในภาคอีสาน คือ การคมนาคมที่ไม่สะดวก

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ปูพื้นฐานการศึกษาให้แก่เยาวชน เพื่อให้เป็นคนที่ดีในอนาคต ดังคำกล่าวที่ว่า “พวกผู้ใหญ่ไม่กี่วันก็ตายกันแล้ว เด็กเหล่านี้ซึ่งจะเติบโตขึ้นมา ถ้าเป็นพาลเกรเป็นภัยต่อสังคมก่อความสงบสุขของบ้านเมืองแล้ว บ้านเมืองจะเป็นอย่างไรจะนั้นขอให้เรามาช่วยกันหล่อหลอมเด็กเหล่านี้เป็นคนดีมีประโยชน์เถิด” (สมบุญ วรรณ 2507: 310)

ส่วนการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาค นั่นคือ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี พ.ศ. 2507 การที่รัฐบาลขยายการศึกษาออกไปสู่ภูมิภาค ก็เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนและเยาวชนในส่วนภูมิภาคได้ศึกษาวิชาชีพในระดับสูงโดยไม่ต้องเดินทางเข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพฯ (จางงัก โจเจียง 2521: 221-222)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาถิ่นทุรกันดาร ถึงขนาดจัดตั้งโครงการพัฒนาท้องถิ่นขึ้นมา โดยให้กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้มีการส่งนักพัฒนากรเข้าไปในท้องถิ่นต่าง ๆ และถ้าพัฒนากรคนใดทำงานได้ดี จอมพลสฤษดิ์จะมีบำเหน็จบำนาญความชอบให้ เช่น นายไพฑูรย์ เทพชัย พัฒนาการตำบลอุ้นजार อำเภอมือง จังหวัดสกลนคร ซึ่งได้ช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกคลื่นแกล้งให้ถูกจับในข้อหาขโมยสุราเถื่อน ให้ได้รับความเป็นธรรม นอกจากนี้ยังชักชวนให้ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจทำถนนในหมู่บ้าน และทำถนนเชื่อมกับหมู่บ้านอื่น ๆ รวมทั้งวางท่อระบายน้ำในหมู่บ้านด้วย (ทิพยรัตน์ วานิชชา 2521: 169) นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ เพื่อเข้าไปในพื้นที่ทุรกันดารดังที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เขียนถึงหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ไว้ว่า (ทิพยรัตน์ วานิชชา 2521: 213-214)

“...หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่เป็นหน่วยราชการพิเศษ ซึ่งจอมพลสฤษดิ์

ธนะรัชต์ ดำริให้จัดตั้งขึ้น ที่เป็นหน่วยราชการฉุกเฉินที่ขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ดังนั้นการดำเนินการของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่จึงรวดเร็ว เพราะนายกรัฐมนตรีสามารถสั่งการได้ไม่ต้องรอรเบียบราชการต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อเกิดปัญหาใด ๆ ขึ้นตามหมู่บ้าน หรือตามที่ห่างไกลชุมชนก็แก้ไขได้โดยไม่เสียเวลานานัก หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่สามารเดินเข้าถึงประชาชน ไม่ว่าจะอยู่ในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากการคมนาคม หรือความเจริญเพียงใดก็ตาม ถ้าพบปัญหาที่รีบด่วนก็จะแก้ปัญหาที่นั่นได้ทันที...”

ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของ พันเอกณัฐ เทศะกรณ์ หัวหน้ากองการฝึกกองอำนวยการกลางรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ ที่กล่าวว่า

“...หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจอมพลสฤษดิ์สามารถสั่งการให้
ผู้ที่มีความสามารถปฏิบัติงานได้ทันทั่วทั้งที่ ทุกหน่วยงานเต็มใจช่วย
ทั้งจอมพลสฤษดิ์ติดตามผลการปฏิบัติงานด้วยตนเองอีกด้วย...”

จากการเอาจริงเอาจังในการปฏิบัติงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้
หน่วยงานต่าง ๆ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ข้าราชการในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจะ
กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาเพราะจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะเฝ้า
ติดตามผลการปฏิบัติงานอย่างใกล้ชิด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า จากการเอาใจใส่ในการทำงานอย่างจริงจัง
ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาต้องกระตือรือร้นตามไปด้วย จึงส่งผลให้งานต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว

อย่างไรก็ตาม แนวความคิดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจนี้ก็ได้ถูกโจมตีว่า ทำให้เกิด
ความเหลื่อมล้ำและสร้างปัญหาเศรษฐกิจสังคมให้แก่สังคมไทยมากมาย เช่น งานของ ศจ.เสน่ห์
จามริก ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาในสมัยของจอมพลสฤษดิ์ได้นำไปสู่การกระจุกตัวของกลุ่ม
ธุรกิจผูกขาด ในขณะที่เดียวกันได้ทำลายโครงสร้างเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมลงอย่างย่อยยับ
(เสน่ห์ จามริก 2525)

แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้กำหนดให้มีการพัฒนาชลประทานภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ 2 โครงการ คือ โครงการพัฒนาแม่น้ำพองจังหวัดขอนแก่น และโครงการพัฒนา
ลำน้ำพุงจังหวัดสกลนคร

โครงการพัฒนาแม่น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เป็นโครงการสร้างเขื่อนเก็บน้ำ
อเนกประสงค์บนลำน้ำพองเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้าปีละ 95 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมงจากโรงไฟฟ้า
ขนาด 25,000 กิโลวัตต์ ซึ่งสามารถส่งกระแสไฟฟ้าไปจำหน่ายในเขตจังหวัดขอนแก่น อุดรธานี
กาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ชัยภูมิและนครราชสีมา ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่การเกษตร
จำนวน 200,000 ไร่ รวมทั้งทำให้เกิดการประมงในอ่างเก็บน้ำของโครงการและบรรเทาความ
เสียหายจากน้ำท่วมไร่นาทั้งสองฝั่งของลำน้ำพอง

โครงการพัฒน้ำพุงจังหวัดสกลนคร เป็นโครงการสร้างเขื่อนเก็บน้ำ
อเนกประสงค์บนลำน้ำพุงเพื่อผลิตพลังงานไฟฟ้าปีละ 18 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมงจากโรงไฟฟ้า
พลังงานน้ำ ขนาด 6,300 กิโลวัตต์ สามารถส่งกระแสไฟฟ้าไปจำหน่ายในเขตพื้นที่จังหวัดสกลนคร
และนครพนม และป้องกันความเสียหายจากน้ำท่วมพื้นที่การเกษตรบริเวณรอบหนองหาร

นอกจากนี้กรมชลประทานได้วางโครงการที่จะสร้างเขื่อนเก็บน้ำขนาดกลางจำนวน
17 แห่ง เพื่อป้องกันน้ำท่วมและเพื่อการเพาะปลูกสำหรับพื้นที่ 1,500,000 ไร่ เขื่อนที่สำคัญใน
โครงการนี้คือ เขื่อนลำปาว จังหวัดกาฬสินธุ์ เขื่อนลำตะคอง เขื่อนลำพระเพลิง จังหวัดนครราชสีมา

โครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในภูมิภาคอีสานเป็นโครงการที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดใน พ.ศ. 2506 มีโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำทั่วประเทศทุกภูมิภาคจำนวน 149 โครงการ ซึ่งในจำนวนนี้อยู่ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 133 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 89.26 ของโครงการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กทั่วประเทศ โดยมีพื้นที่ได้รับประโยชน์จากโครงการจำนวน 321,168 ไร่ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทั้งโครงการขนาดใหญ่ ขนาดกลางและเล็ก โดยเฉพาะโครงการขนาดเล็กเป็นโครงการที่ได้รับการพัฒนามากที่สุดเพื่อให้ประชาชนในชนบทมีน้ำเสริมในฤดูแล้ง (ยุทธยา หมั่นสาย 2546: 118-119)

การพัฒนาชลประทานในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีทั้งโครงการขนาดใหญ่ เช่น โครงการสร้างเขื่อนเก็บน้ำอเนกประสงค์ที่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้า โครงการขนาดใหญ่ โครงการขนาดกลางและโครงการขนาดเล็ก โครงการชลประทานส่วนใหญ่เพื่อประโยชน์ทางการเกษตร ทำให้ประชาชนได้รับประโยชน์ จึงส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบท ดังคำกล่าวที่ว่า (ยุทธยา หมั่นสาย 2546: 120)

“...น้ำเป็นปัญหาสำคัญมาก ข้าพเจ้าสังเกตเห็นจังหวัดใดมีน้ำบริบูรณ์ประชาชนในจังหวัดนั้นหน้าตา่องใส ผิวพรรณสะอาดสดชื่น พืชพรรณธัญญาหารในการเพาะปลูกก็ได้ผลดี ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดนั้นรุ่งเรืองและสดใสตามไปด้วย...”

ตารางที่ 4.3 แสดงพื้นที่การเกษตรที่ได้รับการชลประทานและค่าใช้จ่ายระหว่าง พ.ศ. 2502-2506

รายการ/ปี	โครงการการชลประทานทุกประเภท	อ่างเก็บน้ำ
พื้นที่ได้รับการชลประทาน(ไร่)		
2502	9,386,940	149,750
2503	9,536,440	179,750
2504	9,797,400	210,250
2505	10,283,750	230,250
2506	10,474,250	250,250
พื้นที่เพิ่มขึ้นในปี 2506 จากปี 2502	1,087,310	100,500
คิดเป็นร้อยละ	22.9	67.1
จำนวนเงินที่จ่ายในโครงการชลประทาน (ล้านบาท)	4,380.2	193.9

ที่มา : สมุดสถิติรายปีประเทศไทย บรรพที่ 26: 207

จากตารางที่ 4.3 จะเห็นว่าพื้นที่การเพาะปลูกได้รับน้ำจากโครงการชลประทาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2502-2506 เพิ่มขึ้นเพียง 1,087,310 ไร่หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.6 นับว่าโครงการชลประทานของรัฐมีผลต่อการเพิ่มพื้นที่ทำการเกษตรน้อยมาก ในขณะที่งบประมาณใช้จ่ายในโครงการชลประทานสูงถึง 4,380.2 ล้านบาท อย่างไรก็ตามโครงการชลประทานก็เป็นโครงการที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลและต่างประเทศ เพราะนอกจากจะเกิดประโยชน์ต่อการเกษตรโดยตรงแล้วยังเป็นการสร้างงานในชนบท

การพัฒนาคมนาคมมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและเหตุผลด้านความมั่นคงของประเทศ หลังสงครามโลกครั้งที่สอง การคมนาคมของไทยอยู่ในภาวะทรุดโทรมเสียหาย โดยเฉพาะการคมนาคมทางรถไฟซึ่งเป็นผลมาจากการทิ้งระเบิดทำลายเส้นทางลำเลียงยุทธปัจจัยของกองทหารญี่ปุ่น ทำให้เส้นทางคมนาคมในการค้าขายหรือการติดต่อสื่อสารระหว่างภูมิภาคมีความยากลำบาก ดังรายงานการวิจัยที่ว่า

“...ในปี 2492 ไทยมีทางหลวงแผ่นดินที่ใช้ได้ตลอดปีเป็นระยะทางเพียง 845 กิโลเมตรซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ใช้การเกือบไม่ได้เนื่องจากขาดการบำรุงรักษา รวมทั้งสะพานไม้ก็หักไม่ได้รับการซ่อมแซม จนกระทั่งปี 2497 จึงมีทางหลวงแผ่นดินที่ใช้ได้ทั้งที่รายวงและยังไม่ได้รายวงรวมเป็นระยะทางเพียง 1,600 กิโลเมตร การเดินทางโดยรถยนต์ไปเชียงใหม่ทางเหนือหรือไปยังชายแดนมาเลเซียทางใต้ทำไม่ได้เลย ผู้ที่เดินทางไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือผู้หนึ่งในต้นทศวรรษที่ 1950 ได้ตั้งข้อสังเกตว่าเขาไม่เห็นรถยนต์แม้แต่คันเดียวตั้งแต่ทิศตะวันออกของโคราชไป...” (โรเบิร์ต เจ. มัสแคต 2536: 119)

ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่าเส้นทางคมนาคมในประเทศไทยมีน้อยและยากลำบาก เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างภูมิภาคและมักก่อให้เกิดการหมุนเวียนของเงินตรา ในทางตรงกันข้ามหากการคมนาคมได้รับการพัฒนา ก็จะส่งผลให้มีการหมุนเวียนของเงินตราและการผลิตเพื่อจำหน่ายมากขึ้น นอกจากนี้ความสะดวกสบายในการคมนาคมยังส่งผลให้การติดต่อสื่อสารกับส่วนกลางมีความรวดเร็วหากเกิดการรุกรานจากภายนอกหรือถูกโจมตีจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ จะทำให้การส่งกำลังสนับสนุนหรือให้ความช่วยเหลือกระทำได้อย่างทันเหตุการณ์

ถนนสายกรุงเทพฯ - สระบุรี มีความยาว 103 กิโลเมตร เป็นถนนสายหลักที่เชื่อมระหว่างภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับกรุงเทพมหานคร

ถนนสายนครราชสีมา - หนองคาย มีความยาว 360 กิโลเมตร เพื่อใช้เป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคกลาง ซึ่งเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญด้านยุทธศาสตร์

การดำเนินการสร้างและปรับปรุงถนน ส่งผลให้เส้นทางคมนาคมได้รับการปรับปรุงและขยายเส้นทางเชื่อมต่อเพิ่มขึ้น รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จัดสรรงบประมาณในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติในสัดส่วนของการพัฒนาคมนาคมสูงกว่าการพัฒนาในด้านอื่น ๆ โดยหวังว่าการพัฒนาคมนาคมจะทำให้การเชื่อมต่อระหว่างภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยได้รับความสะดวกโดยเฉพาะเพื่อขนถ่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากภาคการเกษตรและอุตสาหกรรมให้กว้างขวางออกไป นอกจากนี้การพัฒนาคมนาคมยังมีความเกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ความมั่นคงของประเทศเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้ายกำลังทหารเมื่อถูกโจมตีหรือรุกรานจากภายนอกประเทศด้วย (โรเบิร์ต เจ.มัสแคต 2536: 119-120)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ได้บรรจุโครงการพัฒนาท้องถิ่นไว้เป็นส่วนหนึ่ง มีหลักการที่สำคัญคือ ให้ประชาชนรู้จักช่วยเหลือตนเอง โดยใช้วิธีแนะนำและกระตุ้นเตือนให้ประชาชนเป็นฝ่ายริเริ่ม เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสร้างสาธารณสมบัติที่เป็นประโยชน์ของส่วนรวมในท้องถิ่น และอบรมผู้นำในท้องถิ่นซึ่งจะเป็นผู้นำประชาชนให้ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนา รัฐบาลให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและจัดหาอุปกรณ์สมทบ รวมทั้งอาศัยความร่วมมือและการประสานเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ในส่วนภูมิภาค ทั้งนี้รัฐบาลหวังว่าจะเป็น การสร้างทัศนคติใหม่ให้ประชาชนพัฒนาและปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ให้เจริญก้าวหน้า ไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ดังนั้นงานพัฒนาท้องถิ่นจึง "...เป็นงานของประชาชน รัฐบาลเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือไม่ใช่รัฐบาลทำเองทั้งหมด...หลักการนี้อาจแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน...รัฐบาลเป็นผู้ริเริ่มประชาชนให้ความช่วยเหลือ ถ้าจะให้จริงจัง...ประชาชนเป็นผู้ริเริ่มและรัฐบาลให้ความร่วมมือ..." (ยูธยา หมั่นสาย 2546: 142)

หลังการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 คณะปฏิวัติได้แต่งตั้งคณะกรรมการปรับปรุงแผนการศึกษาชาติ โดยมีหลวงวิจิตรวาทการเป็นประธานและกรรมการอีก 11 คนดำเนินการพัฒนาและปรับปรุงแผนการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของคณะปฏิวัติ ต่อมาใน พ.ศ. 2502 มีการยกเลิกคณะกรรมการการศึกษาชุดแรกและประกาศตั้งสภาการศึกษาขึ้น โดยมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นประธาน คณะกรรมการชุดนี้ได้ปรับปรุงแผนการศึกษาชาติที่ค้างอยู่โดยให้มีหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน ยกร่างขึ้นเสนอต่อสภาเพื่อพิจารณา เมื่อสภาพิจารณาและแก้ไขเสร็จจึงได้ประกาศออกมาเป็นแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้ (ยูธยา หมั่นสาย 2546: 151)

1) รัฐมีความมุ่งหมายให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อเป็นพลเมืองที่ดี มีศีลธรรม วัฒนธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ มีสุขภาพสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยถือเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้อง

ส่งเสริมให้บุคคลได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนจนเต็มความสามารถ และเป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้กับทุกคน

2) จัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความต้องการของสังคมและบุคคล โดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและการปกครองของประเทศ เช่น จริยศึกษา ให้มีศีลธรรม วัฒนธรรม และhiri โอตปปะ เห็นประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว พลศึกษา ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจและมีน้ำใจเป็นนักกีฬา พุทธศึกษา ให้มีความรู้วิชาการเพื่อการดำรงชีวิต และหัตถศึกษา ให้มีกนิสัยและความขยันหมั่นเพียรในการใช้มือปฏิบัติงานเพื่อเป็นรากฐานของการประกอบอาชีพ(ผลงาน)

การประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 เป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ และเป็นแนวคิดในการดำเนินการที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ต้องการให้เกิดความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ดังคำกล่าวของจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ ในวันเปิดประชุมสามัญคุรุสภาประจำปี 2502 ความว่า

“...ข้าพเจ้าได้บอกกันที่จะสร้างแผนการเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้นและระยะยาวให้รู้ว่าเราจะทำอะไรบ้างในเศรษฐกิจ แล้วทางการศึกษาจะได้วางแผนให้การศึกษาก่อผลเมืองให้สอดคล้องต้องกัน เพื่อให้คนเรามีสมรรถภาพที่จะรับภาระงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เมื่อเราทำงานกันอย่างกลมเกลียวอย่างนี้ ข้าพเจ้าเชื่อว่าในเวลาอีก 5 หรือ 6 ปี เราจะแก้ปัญหาเรื่องขาดคนลงได้เป็นอันมาก...”

จากแนวคิดดังกล่าวนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ได้ระบุความสำคัญของการศึกษาไว้ในแผนพัฒนาฯ คือให้เยาวชนของชาติได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษาโดยจัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง และให้มีมาตรฐานสูงขึ้น คือปรับปรุงขยายการศึกษาชั้นประถมศึกษาตอนต้น(ป.1-ป.4) ให้สมบูรณ์และเพิ่มระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี ทั่วประเทศ และขยายการศึกษาระดับกลางทั้งสายสามัญ และอาชีวศึกษาให้เข้มแข็งเพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคงของการศึกษาชั้นสูงต่อไป รวมทั้งผลิตครูอาจารย์ให้เพียงพอแก่ความต้องการและเสริมสร้างให้ครูมีคุณวุฒิเข้าระดับมาตรฐานเพื่อเป็นการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาตลอดจนส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งผลิตกำลังคนระดับสูงของประเทศ มีการขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาออกไปยังส่วนภูมิภาค เพื่อผลิตนักศึกษาในอาชีพต่าง ๆ ให้เพียงพอกับการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตต่อไป

จอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ บริหารประเทศเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เน้นการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติและระดับภูมิภาคให้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศปรับปรุงองค์กรและหน่วยงานของรัฐเพื่อสอดคล้องกับ แนวทางในการพัฒนาและออกกฎหมายเพื่อ

ส่งเสริมและพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยหน่วยงานทางราชการควบคุม ดูแลที่สำคัญการพัฒนาส่งผลให้รัฐขยายกำลังเจ้าหน้าที่ในทุกระดับทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการขยายบทบาทของรัฐในการเอาใจใส่ดูแลประชาชนส่งผลให้การบริหารประเทศของรัฐบาลได้รับความร่วมมือจากประชาชน ที่สำคัญการพัฒนาเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ข้าราชการและให้ประชาชนในชนบทสามารถช่วยเหลือตนเองรวมทั้งปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น

เนื่องจากรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นความสำคัญของที่ดินซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าอันนำมาซึ่งวัตถุดิบที่สำคัญทางการเกษตร ดังคำกล่าวที่ว่า

“...ที่ดินเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้าน การเกษตร รัฐบาลจำเป็นต้องดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการสำรวจ การทดลอง การวางแผนและนโยบายเพื่อพัฒนาทรัพยากรประเภทนี้อย่างจริงจัง ประกอบกับงานพัฒนาที่ดินนี้ยังกระจุกกระจายอยู่ในหน่วยราชการต่าง ๆ เช่น กรมที่ดิน กระทรวงมหาดไทย กรมกสิกรรม กระทรวงเกษตร เป็นต้น จึงเห็นว่าควรได้ รวมงานให้อยู่ในแหล่งเดียวกัน...” (ยูธยา หมิ่นสาย 2546: 125)

จากแนวคิดและความสำคัญดังกล่าวรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ตั้งกรมที่ดินขึ้น ให้มีหน้าที่สำรวจดินเพื่อทราบถึงสภาพความสมบูรณ์และวางโครงการจำแนกประเภทที่ดินและการใช้ที่ดินให้เหมาะสม เช่น ที่อยู่อาศัย คมนาคม อุตสาหกรรม ป่าไม้ เหมืองแร่ และการเกษตรกรรม รวมทั้งทำการสำรวจ วิเคราะห์ คั่นคว้าและปรับปรุงที่ดินเพื่อการพัฒนาให้มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับพืชแต่ละชนิด ตลอดจนทำการอนุรักษ์และวางแผนการใช้ที่ดินให้มีประสิทธิภาพ ประหยัดและให้เกิดประโยชน์มากที่สุด จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวถึงการใช้ทรัพยากรที่ดินว่า

“...ข้าพเจ้าหวังใยแผ่นดินไทยของเราซึ่งได้ทำการเพาะปลูกมาหลายพันปี ... แผ่นดินเป็นของที่ต้องรักษา ซึ่งถ้าไม่รักษาไว้ให้ดี แผ่นดินก็จะเสียไปได้ หมายความว่า จะหมดความอุดมสมบูรณ์ กลายเป็นที่ดินเสื่อมค่า ทำการเพาะปลูกไม่ได้...” (ยูธยา หมิ่นสาย 2546: 126)

ด้วยเหตุนี้กรมที่ดินจึงเป็นหน่วยสำคัญในการจัดสรรที่ดินให้ประชาชนประกอบอาชีพ ตลอดจนคั่นคว้าและดำเนินการให้ประชาชนได้ใช้และเป็นเจ้าของที่ดินตามขนาดที่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับโครงการเศรษฐกิจและแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาประเทศอีกทางหนึ่ง ดังนั้นสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง โดยการออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมการลงทุนและจัดตั้งองค์กรของรัฐหรือกิจการราชการให้ความ

ช่วยเหลือการลงทุน ได้แก่ พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนเพื่อกิจการอุตสาหกรรม พ.ศ. 2503 และ พ.ศ. 2505 พระราชบัญญัติงดหรือลดอากรขาเข้าให้แก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมที่ได้รับการส่งเสริม พ.ศ. 2503 2504 และ 2505

หน่วยงานราชการหรือกึ่งราชการที่จอมพลสฤษดิ์ตั้งขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการลงทุนด้านอุตสาหกรรม ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน(Board of Investment) บรรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย การส่งเสริมและพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศไทยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นการดำเนินการสำคัญของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ที่ให้สิทธิประโยชน์และอำนวยความสะดวกแก่นักลงทุน เช่น การลดภาษีอากรนำเข้าวัตถุดิบหรืออุปกรณ์ในการประกอบการผลิตภาษีเงินได้และจัดตั้งหน่วยงานให้คำปรึกษาและกู้เงินสำหรับการลงทุนภายในประเทศ ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจและอำนวยความสะดวกในการลงทุนอุตสาหกรรมภายในประเทศ จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ กล่าวว่า

“...รัฐบาลได้ทุ่มเทความพยายามลงไปเป็นอันมาก เพราะได้ตระหนักดีว่าการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมจะต้องกลายเป็นปัญหาในการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดของชาติต่อไปในภายภาคหน้า...ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงได้ใช้นโยบายสนับสนุนและชักชวนนายทุนมาดำเนินการเป็นส่วนใหญ่...”
(อ้างในยูธยา หมั่นสาย 2546: 135)

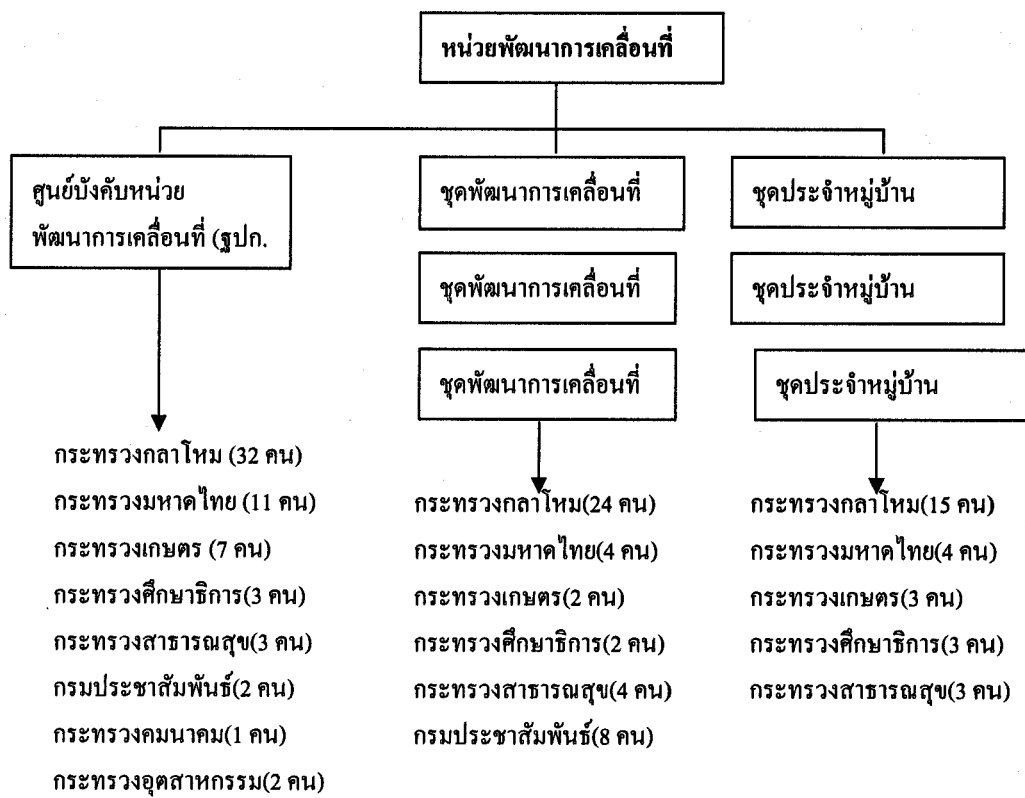
เห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ มีบทบาทอย่างมากในการนำนโยบายของรัฐบาลสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมนำสู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเป็นระบบดังที่กล่าวมาข้างต้น

คณะกรรมการสภาพัฒนาเศรษฐกิจมีหน้าที่วิเคราะห์ศึกษาและกำหนดจุดมุ่งหมายแห่งการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อเสนอต่อสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ จัดให้มีการประสานงานโครงการพัฒนาเศรษฐกิจของกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ รวมทั้งประสานความช่วยเหลือจากต่างประเทศทางด้านวิชาการและการเงิน ศึกษาภาวะเศรษฐกิจและแสวงหาวิธีการที่จะนำทรัพยากรมาใช้ในการลงทุนรวมทั้งสำรวจผลงานตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ ตลอดจนมีอำนาจเชิญหน่วยงานของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจมาให้ข้อมูลที่จำเป็นต่อการศึกษาภาวะเศรษฐกิจเพื่อความก้าวหน้าของโครงการเศรษฐกิจ (มาตรา 12) จึงเห็นได้ว่าสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นศูนย์กลางในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนเป็นศูนย์ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐและประสานความช่วยเหลือจากต่างประเทศ (ยูธยา หมั่นสาย 2546:116)

สภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ชี้แนะนโยบายในการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจ อันจะนำไปสู่เสถียรภาพและความมั่นคงต่อการพัฒนาประเทศ หลังจากสภาพัฒนาเศรษฐกิจฯ ดำเนินงานไประยะหนึ่งได้มีการปรับปรุงโดยกำหนดหน้าที่ของสภาพัฒนาเศรษฐกิจให้ครอบคลุมงานในด้านต่าง ๆ ต่อมาจึงประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1(2504-2509) เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2503 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 เป็นต้นไป นอกจากนี้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ยังได้จัดทำแผนพัฒนาแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย คือ แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ เป็นประธาน)

3.3 บทบาทการจัดตั้งองค์กรของรัฐเพื่อสนับสนุนการพัฒนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จอมพลสฤษดิ์ ธีระรัชต์ดำเนินการปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารโดยตั้ง “หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่” ซึ่งเป็นหน่วยงานของ กรป.กลาง ที่ตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการต่อต้านการแทรกซึมของคอมมิวนิสต์ด้วยการพัฒนาทางวัตถุที่ท้องถิ่นยังขาดแคลน เช่นการศึกษา การสาธารณสุข การเกษตร การชลประทาน และอื่น ๆ และทำการพัฒนาทางด้านจิตใจด้วยการพบปะเยี่ยมเยือนประชาชน ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์กับประชาชน ประกอบกับการประชาสัมพันธ์จิตใจและให้การบันเทิง เช่น การฉายภาพยนตร์หรือการให้บริการทางการแพทย์ ง่ายยารักษาโรคและแจกเครื่องนุ่งห่ม พร้อมทั้งสำรวจข้อมูลตามความต้องการของประชาชนเพื่อพิจารณาทำเป็น โครงการระยะยาวเสนอต่อคณะรัฐมนตรีให้พิจารณาดำเนินการ (บุรุษยามื่นสาย 2546: 144)

ภาพที่ 4.1 การจัดหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่

จากภาพประกอบ. 4.1 การจัดหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ที่สรุปได้ดังนี้

กองบังคับการหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ หรือศูนย์บังคับหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ ตั้งอยู่ย่านกลางในเขตพัฒนาเปรียบเสมือนเป็นฐานปฏิบัติการ มีผู้บังคับการหน่วยฯ เป็นหัวหน้า ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่างๆ ทั้งฝ่ายทหาร ตำรวจและพลเรือน

ชุดพัฒนาการเคลื่อนที่ เป็นหน่วยงานให้บริการแก่ประชาชนในด้านต่าง ๆ เช่น แพทย์เตรียมเรื่องการรักษาพยาบาล เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ทำหน้าที่โฆษณาชี้แจงให้ชาวบ้านทราบถึงความมุ่งหมายของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจหัวหน้าชุดจะมอบแบบประเมินให้ผู้นำท้องถิ่นประเมินผลการปฏิบัติงานของชุด

ชุดประจำหมู่บ้านตัวอย่าง เป็นชุดปฏิบัติการของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ซึ่งเลือกหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่งอำเภอละ 1 แห่ง แล้วดำเนินการปรับปรุงในทุก ๆ ด้านให้เป็นหมู่บ้านตัวอย่างเพื่อเป็นแนวทางให้หมู่บ้านใกล้เคียงนำไปเป็นแนวทางพัฒนาหมู่บ้านของตน หมู่บ้านตัวอย่างได้รับการพัฒนาทางด้านสาธารณสุข โภคและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ถนนภายในหมู่บ้าน บ่อน้ำบาดาล ศาลาประชาคม สร้างทำนบกั้นน้ำ จัดตั้งโรงไฟฟ้าและสถานีอนามัยพร้อมทั้งจัดวางแผนพัฒนาหมู่บ้านให้ถูกต้องตามหลักสุขภาพบาล รวมทั้งส่งเสริมอาชีพของประชาชนในหมู่บ้านด้วยการสาธิตให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ

การปฏิบัติงานของหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่เน้นพื้นที่ ในเขตชนบทที่อยู่ห่างไกลความเจริญซึ่งเสี่ยงต่อการถูกแทรกจากฝ่ายคอมมิวนิสต์หรือผู้ก่อการร้าย เช่นเขตพื้นที่ชายแดนที่ติดกับประเทศลาวและมาเลเซีย หรือพื้นที่ซึ่งทุรกันดาร เช่น บริเวณเทือกเขาภูพานในแถบจังหวัดสกลนคร ดังนั้นการส่งหน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ออกไปให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านต่าง ๆ นอกจากจะเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลกับประชาชนแล้วยังเป็นการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนและประเทศชาติให้ดีขึ้น (ยุทธยา หมั่นสาย 2546: 146-148)

3.4 บทบาทผู้นำเผด็จการอำนาจนิยม

การปฏิรูปเพื่อนำประเทศไปสู่ภาวะแห่งความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมายในช่วงเวลาหลังจากนั้น แต่ผลที่ตามมาคือ ระบบพ่อขุนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมุ่งที่จะใช้อำนาจแบบเผด็จการ โดยมีได้สนใจที่จะแก้ไขปัญหาการขัดแย้งทางการเมือง และในขณะเดียวกันมิได้สนใจที่จะสร้างสถาบันทางการเมืองขึ้นมารองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ปัจจัยที่สนับสนุนและส่งเสริมให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ประสบผลสำเร็จและปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการเพื่อพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

การตั้งสหกรณ์ที่ดิน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นชนบทที่มีที่ดิน
ครอบครองและเป็นการเพิ่มพูนผลผลิตทางการเกษตรทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ใน
สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินการจัดรูปแบบของสหกรณ์ต่าง ๆ คือ

1) สหกรณ์เช่าซื้อและผู้เช่าซื้อ มีวัตถุประสงค์ช่วยให้ผู้เช่าซื้อมีโอกาสเป็น
เจ้าของที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีโอกาสเช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเป็นระยะเวลานานหลายปี เป็น
การสร้างเชื่อมั่นให้กับผู้เช่าเพราะจะได้พัฒนาหรือปรับปรุงที่ดินให้สามารถเพิ่มผลผลิตให้คุ้ม
ทุนหรือค่าเช่า

2) สหกรณ์นิคม มีวัตถุประสงค์ช่วยผู้ไม่มีที่ดินหรือน้อย ให้สามารถมีที่ดิน
ประกอบอาชีพเพื่อตั้งหลักแหล่งเป็นที่อยู่อาศัยถาวรตลอดไป

3) สหกรณ์บำรุงดิน มีวัตถุประสงค์ช่วยผู้ที่มีที่ดินอยู่แล้วแต่ผลผลิตตกต่ำหรือทำ
การเพาะปลูกไม่ได้ผลดี เพื่อให้สามารถทำการเพาะปลูกเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ

ในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นสมัยที่มีการฟื้นฟูพระเกียรติภูมิและ
บทบาทของพระมหากษัตริย์มากที่สุด นับตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา จอมพลสฤษดิ์ ต้องการ
ที่จะเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่เคารพนับถือสูงสุด และเป็นศูนย์รวมจิตใจของ
ประชาชน โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ถวายพระเกียรติแก่องค์พระมหากษัตริย์ โดยการ
กราบบังคมทูลให้ทรงรับตำแหน่งกิตติมศักดิ์เป็นผู้บังคับบัญชาการ โรงเรียนนายร้อยทหารบก ผู้
บังคับการกองพันทหารราบที่ 1 กองพันทหารราบที่ 11 กองพันทหารม้าที่ 1 กองพันทหารปืนใหญ่
ที่ 1 กองพันทหารช่าง ซึ่งทั้งหมดเป็นส่วนหนึ่งของกองทหารรักษาพระองค์ และได้โอนกองพัน
ที่ 21 ไปทำหน้าที่รักษาพระองค์ พร้อมทั้งยังได้จัดให้มีพิธีทางทหารที่สำคัญ คือ พิธีสวนสนาม
เหล่าทัพเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา และพิธีกระทำสัตย์ปฏิญาณต่อหน้าธงชัยเฉลิมพล เพื่อ
เป็นการแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีของกองทัพที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นการ
สนับสนุนฐานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้มั่นคงมากขึ้น (วรรณิกา ดันดิรัตน์ไพศาล 2532:
152-153)

ในขณะที่เดียวกันสถาบันพระมหากษัตริย์ก็มีส่วนช่วยสนับสนุนรัฐบาลและสร้าง
ความชอบธรรมให้กับรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสในวโรกาสต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นถึง
การสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล (วรรณิกา ดันดิรัตน์ไพศาล 2532: 153) หรือแม้แต่ภายหลังที่เสด็จ
กลับสู่พระนคร ในปี พ.ศ. 2504 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ชวนให้ประชาชนไชโยสวดดีให้
นายกรัฐมนตรี นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณปราณีแก่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อย่างหาที่สุดมิได้
หรือแม้แต่การเสด็จประพาสสวนพระองค์ในการเยี่ยมชมไร่ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ตำบล
ปากช่อง รวมทั้งการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด คือเสนาถนอมปติ ในวันที่ 20

กรกฎาคม พ.ศ. 2505 นับเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกที่ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์เทียบเท่าเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่ (พระบรมวงศานุวงศ์ชั้นผู้ใหญ่) และทั้งสองพระองค์ได้เสด็จเยี่ยมเมื่อคราวที่ป่วยหนักในปี พ.ศ. 2506 หลังจากการอสัญกรรมของจอมพลสฤษดิ์แล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าเป็นกรณีพิเศษให้รับศพไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งพระราชทานโกศทองกุดันน้อยชั้นสูงสุดบรรจุกศพและยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ไว้ทุกข์ในพระราชสำนักถึง 21 วัน นับเป็นนายกรัฐมนตรีที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณสูงสุดเท่าที่มีมา

เป็นที่น่าสังเกตว่า การเข้ามามีบทบาทและขยายอำนาจทางเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งทางการทหาร และการเมืองที่สูงขึ้นด้วย ธุรกิจทั้งหลายที่ตั้งขึ้นภายหลังรัฐประหาร 2490 มาเฟื่องฟูในปี 2494 และ 2495 อันเป็นปีที่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก รองผู้บัญชาการทหารบก และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รวมทั้งการดำรงตำแหน่งประธานกรรมการกองสลากกินแบ่งรัฐบาล และกรรมการสภากรรมการทหารผ่านศึก และธุรกิจของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ที่กำเนิดในช่วงปี 2499 และ 2500 เป็นผลมาจากการใช้วิธีฉ้อฉลและให้อภิสิทธิ์ต่างๆ จากตำแหน่งหน้าที่ เอาเงินราชการมาลงทุนขยายกิจการ (สุภัทรา โกษะโยธิน 2543: 118)

หลังการรัฐประหาร 2500 ฐานะของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ภายหลังจากการที่มีการแก้ไขประมวลกฎหมายที่ดิน ปี 2497 ทำให้บุคคลมีเสรีภาพในการถือครองที่ดินอย่างไม่จำกัด (จารึก สูดใจ 2529: 229-231) จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ทำการกว้านซื้อที่ดินเป็นจำนวนมากโดยการใช้อภิสิทธิ์ต่างๆ นอกจากนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ยังอาศัยการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมสร้างความร่ำรวยให้กับตนเองและพรรคพวก เช่น การใช้อำนาจในฐานะนายกรัฐมนตรีและประธานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ทำการผูกขาดการค้าทองแต่เพียงผู้เดียวและให้คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนสนับสนุนบริษัทต่าง ๆ ที่ตนเป็นกรรมการหรือถือหุ้นอยู่ให้ได้รับบัตรส่งเสริมการลงทุน และยังให้คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนสนับสนุนบริษัทของคนใกล้ชิดด้วย เช่น บริษัทยูนิเวอแซลมายนิ่ง ของนายบรรเจ็ด ชลวิจารณ์ และ พล.อ.ประกาศ จารุเสถียร (จารึก สูดใจ 2529: 233-234) เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนจากคนในพื้นที่ไปอยู่ในความครอบครองของคนต่างถิ่นหรือนายทุนส่วนคนในพื้นที่ก็ต้องขยับขยายหาที่ทำกินเกิดการบุกรุกแผ้วทางป่าไม้ธรรมชาติเพื่อใช้เป็นที่ทำกิน

เมื่อจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ทำการรัฐประหาร พ.ศ. 2500 ก็ปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุน เพราะเอือมระอากับรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นอย่างมาก ดังนั้นการรัฐประหารในครั้งนี้จึงเป็นที่พอใจของประชาชน หลังจากนั้นจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ก็ทำการปฏิวัติอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับนำระบบเผด็จการมาใช้ มีการริดรอนสิทธิของประชาชนแต่ก็เป็นที่น่า

สังเกตว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถปกครองประเทศได้อย่างเรียบร้อย สิ่งสำคัญที่ทำให้การบริหารประเทศเป็นไปอย่างเรียบร้อยก็คือ การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถควบคุมกำลังส่วนใหญ่ของประเทศได้ไม่ว่าจะเป็นทหาร ตำรวจ หรือข้าราชการ แต่ปัจจัยที่สำคัญน่าจะอยู่ที่การยอมรับความเป็นผู้นำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในหมู่ประชาชน เพราะถ้าประชาชนไม่ให้การสนับสนุนรัฐบาลก็ไม่สามารถบริหารประเทศได้ แต่ทั้งนี้ก็ไม่ใช่ว่าประชาชนทุกคนให้การสนับสนุนหมด คนที่ต่อต้านก็มีแต่คนที่สนับสนุนมีมากกว่า จึงเท่ากับว่าคนส่วนใหญ่ให้การยอมรับในตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทั้งนี้ก็เพราะภายหลังการปฏิวัติแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นผู้นำที่ดี โดยการให้ความสนใจในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของประชาชน (สุภัทรา โภชะโยธิน 2543: 71)

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยอมรับจากประชาชน ก็คือการเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะสถาบันนี้ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทย ฐานะของพระมหากษัตริย์ต้องตกต่ำลงนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และมาได้รับการฟื้นฟูในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์นั่นเอง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการที่จะเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้เป็นที่เคารพนับถือสูงสุด และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ทั้งยังพยายามแสดงให้เห็นว่าตนเองเคารพและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อสร้างการยอมรับและความชอบธรรมในหมู่ประชาชนซึ่งก็สามารถทำได้สำเร็จ หลายครั้งที่สถาบันกษัตริย์มีส่วนสนับสนุนและสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เช่น พระราชดำรัสในปี พ.ศ. 2504 ทรงเรียกร้องให้ประชาชนตั้งอยู่ในความสงบ เท่ากับเป็นการขอร้องประชาชนโดยทางอ้อมให้สนับสนุนนโยบายของรัฐบาล นอกจากนั้นพระราชดำรัสหลายตอนทรงแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล เช่น ทรงยกย่องรัฐบาลในการให้การช่วยสร้างความมั่นคงและการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างดีที่สุด และทรงขอให้ประชาชนร่วมมือกับรัฐบาล อย่าเชื่อคำโฆษณาชวนเชื่อของคอมมิวนิสต์ที่กำลังคุกคามประเทศอยู่ (วรวิการ ตันศิริรัตน์ไพศาล 2532: 153-154) ดังนั้นการสร้างภาพแห่งการเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ได้ ทำให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้รับการยอมรับจากประชาชนมากขึ้น ส่งผลให้รัฐบาลมีความมั่นคง

อัลมอนต์ ได้นิยามวัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแนวทางกว้าง ๆ ว่า “วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นแบบแผนของทัศนคติที่มีต่อระบบการเมือง ต่อส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง” (ประจิต มหาหิง 2529: 173) สำหรับวัฒนธรรมทางการเมืองไทยจัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมกับการมีส่วนร่วม (Subject-Participant Politician Culture) แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าสังคมไทยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้ามากกว่าการมีส่วนร่วม จึงมีผลให้

วัฒนธรรมทางการเมืองไทยมีแนวโน้มของบุคลิกภาพที่เป็นเผด็จการมากกว่าประชาธิปไตยประกอบกับโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมไทยที่จะสอดคล้องกันกับลักษณะอำนาจนิยม เช่น การเคยชินกับระบบการใช้อำนาจและการสั่งงานจากเบื้องบน ลักษณะแบบนี้จึงเป็นการปลูกฝังให้คนไทยยอมรับอำนาจของผู้ปกครองมาตั้งแต่ในอดีต ครั้นเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบบรัฐสภา คำนิมดังกล่าวจึงกลายเป็นคำนิมทางการเมืองอย่างหนึ่งของสังคมไทย ได้แก่ การที่คนไทยนิยมยกย่องเชื้อเพลิงและเกรงกลัวต่อผู้มีอำนาจ ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ประชาชนจะยอมรับผู้นำที่มาจากการปฏิบัติ เพราะลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองไทยเอื้ออำนวยอยู่แล้ว

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าจากสถานการณ์ทางการเมือง การสร้างภาพของรัฐบาล การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมทางการเมืองไทย ได้ส่งผลให้ประชาชนยอมรับในตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สามารถบริหารประเทศได้อย่างราบรื่นตลอดระยะเวลาที่อยู่ในอำนาจ

จากการศึกษาทำให้พบว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำประเภทที่ชื่นชอบในตำแหน่งผู้นำและมีความสุขในการทำงาน โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้โอนหน่วยงานจำนวนมากเข้ามาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อให้ขึ้นตรงกับท่าน และนอกจากจะเป็นนายกรัฐมนตรีแล้ว จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ๆ อีก การชื่นชอบในตำแหน่งผู้นำทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังแสดงออกมาในรูปของการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด โดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีที่ใช้ทั้งอำนาจนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ไปพร้อม ๆ กัน โดยใช้อำนาจนิติบัญญัติในการแต่งตั้งสมาชิกสภาว่าราชการธรรมนูญ ใช้อำนาจบริหารเต็มที่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และตำแหน่งอื่น ๆ ใช้อำนาจตุลาการในการตัดสินโทษประหารชีวิตโดยอาศัยมาตรา 17 จึงสรุปได้ว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จึงเป็นผู้นำที่ชื่นชอบในตำแหน่งผู้นำ และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้นำที่ขยันขันแข็งในการทำงาน

3.5 บทบาทในการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยการต่อต้านคอมมิวนิสต์ และเป็นมิตรกับสหรัฐอเมริกา ทำให้จอมพลสฤษดิ์ได้รับการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา ตลอดระยะเวลาที่เป็นนายกรัฐมนตรี ในระยะแรกจอมพลสฤษดิ์ต้องการความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในด้านเศรษฐกิจและการทหาร แต่ต่อมาจากความหวั่นวิตกต่อสถานการณ์ในลาวช่วง พ.ศ. 2502-2504 ผลักดันให้ไทยดำเนินนโยบายต่างประเทศคล้ายตามสหรัฐอเมริกาและผูกพันใกล้ชิดมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการออกแถลงการณ์ถนัด-รัศก์ใน พ.ศ. 2503 ซึ่งมีสาระสำคัญคือ สหรัฐอเมริกาประกาศยืนยันที่จะรักษาเอกราชและบูรณาภาพของอาณาจักรไทย พร้อมทั้งแสดงเจตจำนงอย่างแน่วแน่ที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีแห่งสนธิสัญญา (ส.ป.อ.) เพื่อช่วยเหลือก๊ก

ประเทศไทยในการต่อต้านการรุกรานทั้งโดยเปิดเผยและไม่เปิดเผย (วรวิภา ตันศิริรัตน์ไพศาล 2532: 130)

หลังจากนั้นไม่นานจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2501 และเป็นที่น่าสังเกตว่าประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 และฉบับที่ 11 เป็นหลักการสำคัญของการเจรจาระหว่างจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับสหรัฐฯ คือ ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 4 มีความว่า (ศักดิณา ฉัตรสกุล ณ อุรุยา 2526: 180)

“...ทางสถานการณ์ภายในลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยอันยิ่งใหญ่เป็นที่
ประจักษ์แจ้งอยู่ทั่วไปในเรื่องความแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์
ที่พยายามสร้างอิทธิพลเหนือจิตใจของประชาชนชาวไทย...”

และข้อความบางตอนของประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 11 (ศักดิณา ฉัตรสกุล ณ อุรุยา 2526: 181)

“...จัดการแก้ไขและปรับปรุงเศรษฐกิจแห่งชาติให้ดีขึ้นและเข้าสู่
มาตรฐานที่พึงพอใจโดยนำหลักนิยมในระบอบประชาธิปไตยมา
ปรับปรุงให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทย ทั้ง
ในด้านกิจกรรมและอุตสาหกรรม...”

จะเห็นได้ว่าคณะปฏิวัติอธิบายเอาไว้ว่าสาเหตุสำคัญของการปฏิวัติก็คือ ภัยของคอมมิวนิสต์ นอกจากนั้นยังเสนอแนวทางการดำเนินงานของคณะปฏิวัติเอาไว้ว่า ในด้านเศรษฐกิจต้องการนำหลักนิยมในระบอบประชาธิปไตยมาใช้ ซึ่งในที่นี้ก็คือ ใช้ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบทุนนิยม หรือเสรีนิยมนั่นเอง

บุคคลที่มีท่าทีจะต่อต้านรัฐบาลจะถูกจับกุมและดำเนินคดีอย่างทันที เช่นกรณีกบฏผีบุญที่อำเภอโซคซัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งนำโดยนายศิลา วงศ์สิน ได้ทำการหลอกลวงให้ประชาชนเชื่อว่าตนเองเป็นผู้วิเศษมีอิทธิฤทธิ์ปัดเป่า และพยายามแยกตัวเป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาล หลังจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเข้าจับกุมก็เกิดการปะทะกัน ปราบกว่าผีบุญได้ทำร้ายเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลไปหลายคน แต่ภายหลังก็ถูกจับกุมตัวได้ และถูกนำตัวส่งเข้ากรุงเทพฯ เพื่อให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์สอบสวน และในที่สุดผีบุญก็ถูกประหารด้วยมาตรา 17 เช่นเดียวกับมีการจับกุมผู้ต้องหาคดีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจำนวนมาก

ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายจากผู้ที่จะตั้งตัวเป็นอิสระจากการปกครองของรัฐบาล คือกบฏศิลา วงศ์สิน เมื่อปี พ.ศ. 2502 หัวหน้ากบฏคือ นายศิลา วงศ์สิน บ้านเดิมอยู่อุดรธานีหรือไม่ก็สกลนคร ต่อมาได้ภรรยาที่อุบลราชธานี มีอาชีพเข้าทรงรักษาคณ ไข้ มีลูกศิษย์และคนเลื่อมใสมาก มีหลายรายที่ขายนา ขายโรงสีเอาเงินมาให้ นายศิลา นายศิลาได้พาสมัครพรรคพวกมาตั้งบ้านในเขตบ้านละหอกมะขามป้อม (ปัจจุบันคือบ้านใหม่ไทยเจริญ) ตำบลสารภี

อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยการถางป่า ปลูกกระท่อม 13 หลัง โดยกระท่อมของนายศิลา อยู่ตรงกลาง นายศิลาไม่ยอมไปแจ้งขึ้นทะเบียนบ้าน ไม่ยอมขึ้นกับอำนาจรัฐ และได้วางกฎให้ สมาชิกปฏิบัติเป็นสังคมที่ต่างจากสังคมโดยทั่วไปในประเทศไทย คือแบ่งสมาชิกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งไปทำงานปลูกผัก หาของป่า อีกกลุ่มหนึ่งนั่งสมาธิพนมมือท่อง “พุทโธ” ทั้งวัน รุ่งขึ้นก็เปลี่ยนกลุ่มกัน ทุกวันขึ้นและแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ สมาชิกทุกคนจะเปลี่ยนคู่นอน 1 ครั้ง แต่หญิงสาวทุกคน ก่อนจะมีคู่นอนกลับนอนกับนายศิลา ก่อน เพื่อล้างบาปไม่มีหญิงคนใดรังเกียจกฎที่นายศิลาวางไว้ ต่อมาในวันที่ 30 พฤษภาคม 2502 นายอำเภอเลิศ พุกกระรัตน กับคณะรวม 9 คน ได้เข้าไปเชิญตัว นายศิลา มาสอบสวนที่อำเภอ พวกนายศิลาได้นำนายอำเภอกับพวกตาย 5 คน ต่อมาทางการได้ส่ง ตำรวจไปปราบ มีชาวบ้านถูกยิงตาย 12 คน ถูกจับ 44 คน นายศิลา กับพวกหนีไปก่อนหน้าที่ตำรวจ จะไปถึง ต่อมาทางการได้จับนายศิลา กับพวกได้ที่ชายแดนตรงช่องเม็ก นายศิลาถูกประหารชีวิต เกณฑ์นำถูกจำคุกตลอดชีวิต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และประนุช ทรัพย์สาร 2527: 233-235)

กล่าวได้ว่าแม้จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ จะได้รับการยอมรับและสนับสนุนจาก ประชาชนจำนวนมากแต่ก็ยังมี กลุ่มชนบางกลุ่มที่ต่อต้านแบบเงียบ ๆ ด้วยเนื่องจากเกรงอำนาจอัน ชอบธรรมคือมาตรา 17 ของกฎหมายที่รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ กำหนดขึ้นเพื่อสร้าง ความชอบธรรมและเพิ่มอำนาจเด็ดขาดให้แก่จอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ ซึ่งเป็นผู้บริหารประเทศใน สมัยนั้น การก่อตัวของกลุ่มที่เรียกกันว่าผู้มีบุญหรือผีบุญ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก่อปัญหาให้ รัฐบาลอยู่บ้างแม้จะไม่มากมายนัก แต่ก็สร้างปัญหาให้รัฐไม่สามารถนำนโยบายแผ่ขยายไปถึง ท้องถิ่นบางแห่งที่เป็นถิ่นที่อยู่ของกลุ่มชนเหล่านั้นได้ ทำให้เกิดความแตกต่างในแต่ละท้องถิ่นที่ แผนการพัฒนาเข้าไปถึง

4. ผลกระทบจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เศรษฐกิจไทยก่อนการพัฒนาของระบบการเมืองสฤษดิ์ รัชชต์นั้น กล่าวโดยทั่วไป เป็นเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมเป็นหลัก จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า สินค้าขายออกที่สำคัญคือ ข้าว และต่อมาได้แก่ ไม้สัก ดีบุกและยางพารา จะมีอุตสาหกรรมการผลิตอยู่บ้างก็ไม่มากนัก นโยบาย การพัฒนาประเทศของจอมพลสฤษดิ์ รัชชต์ เน้นที่การส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม ดังได้ กล่าวมาแล้วว่ามีการพัฒนาด้านใดบ้าง จึงยังผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวชนบท คนเมือง ที่มีชีวิต อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.1 ด้านการเมือง

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้าบริหารประเทศด้วยการยึดอำนาจโดยอ้างสาเหตุการคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นภัยต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ รวมทั้งการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติได้ควบคุมกลไกของรัฐด้านต่าง ๆ ไว้อย่างเบ็ดเสร็จโดยอาศัยประกาศของคณะปฏิวัติ 57 ฉบับ และประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2495 ทำให้สมาชิกภาพของผู้แทนราษฎรและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงโดยคณะปฏิวัติให้เหตุผลว่า (ยูธยา หมิ่นสาย 2546: 78)

“...มีคนบางพวกบางเหล่าที่เห็นแก่ตัว แอบอิงเอาระบบรัฐธรรมนูญเป็นทางก่อความทำลายความสงบ ใช้สิทธิเสรีภาพเป็นเครื่องมือขัดขวางความก้าวหน้าของการทำงาน ก่อความวุ่นวาย ยุแยงให้แตกความสามัคคีในชาติ...จำเป็นที่คณะปฏิวัติต้องทำการยึดอำนาจโดยยกเลิกรัฐธรรมนูญ...ด้วยเหตุที่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ยังไม่รัดกุมเพียงพอที่จะแก้ไขสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้...”

การรวบอำนาจทางการเมืองการปกครองภายใต้ประกาศของคณะปฏิวัติทำให้อำนาจการปกครองและอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการในเรื่องต่าง ๆ อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แต่เพียงผู้เดียว ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในทางการเมือง วิธีการดังกล่าวนี้เป็นการรวมศูนย์อำนาจในทางการเมือง บริหารภายใต้แนวคิดของผู้นำแบบทหารที่เน้นการมีเอกภาพในการปฏิบัติการ ดังที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวว่า “...การที่บริหารกิจการของประเทศให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี...ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ จำต้องทำโดยเด็ดขาดและเข้มแข็ง...” บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญการปกครองฯ มี 20 มาตรา จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ชี้แจงการมีรัฐธรรมนูญในการปกครองประเทศว่า...(ยูธยา หมิ่นสาย 2546: 81-82)

“...ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่เลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าถือว่าการมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองบ้านเมือง ก็เหมือนมีหลักาคู่กันผู้มีหน้าที่ปกครอง ใครปกครองบ้านเมืองที่ถืออำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว ก็เป็นเหมือนเอาศรีษะของตนเองทะลุหลังคาแล้วแต่เพียงผู้เดียว ถ้าเกิดความผิดร้ายเสียหายอะไรขึ้น ผู้ถืออำนาจนั้นคนเดียวจะต้องรับผิดชอบต่อประเทศชาติต่อประชาชนและต่อสวรรค์ จึงไม่เป็นความผาสุกอย่างแน่นอน ข้าพเจ้าต้องทนรับความไม่ผาสุกตลอดเวลา 99 วัน...”

แม้เจตนารมณ์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการให้รัฐธรรมนูญเป็นบรรทัดฐานของสังคม แต่การประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองฯ 2502 ก็เป็นเพียงสัญลักษณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น เพราะประชาชนไม่มีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างแท้จริง ต่อมารัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้แต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจำนวน 240 คน ส่วนใหญ่เป็นนายทหารและข้าราชการประจำ โดยมีพลเอกสุทธิ สุทธิสารธรรณกร รองผู้บัญชาการทหารบกเป็นประธานสภาร่างรัฐธรรมนูญ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ และนายทวิ บุญเกิด เป็นรองประธานสภาฯ ประธานสภาฯเป็นผู้สนองพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 ต่อมา มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีเข้ามาบริหารประเทศตามคำกราบบังคมทูลของนายกรัฐมนตรี ประกอบด้วย

1. พลเอกถนอม กิตติขจร เป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
 2. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ เป็นรองนายกรัฐมนตรี
 3. นายโชติ คุณเกษม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
 4. นายถนัด คอมันต์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
 5. นายสวัสดิ์ มหาผล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
 6. พลตรีพงษ์ ปุณกันท์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
 7. พลโทประสาท จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
 8. พระยาอรรณการีย์นิพนธ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
 9. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
 10. นายสุนทร หงส์ลดารมย์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
 11. พระประกาศสหกรณ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
 12. พระบำราศนราดูร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
 13. นายบุญชัย เจริญไชย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
- อย่างไรก็ตามแม้จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองฯ มีสภาร่างรัฐธรรมนูญและมีคณะรัฐมนตรีเข้ามาบริหารประเทศแล้วก็ตามจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยังคงมีอำนาจการปกครองอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะในมาตรา 17 ในรัฐธรรมนูญฯ ซึ่งระบุว่า

“...ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นบ่อนทำลายความมั่นคง

คงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์หรือการกระทำอันเป็นปอนทำลาย
ก่อวนหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร
จักรให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำ
การใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการ
กระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำใดไปตาม
ความในวรรคก่อนแล้วให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ...”

การใช้อำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในการสั่งประหารชีวิตผู้ต้องหา
คอมมิวนิสต์ ยาเสพติดและผู้ลอบวางเพลิงถูกนำไปอ้างอิงว่าเป็นภัยอันยิ่งใหญ่ต่อความมั่นคงของ
สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งภัยดังกล่าวทำให้ความเป็นไทยสูญสิ้นไปอย่างไรก็
ตามการมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองเป็นแนวคิดและวิธีการที่ดำเนินการมายาวนานใน
ประวัติศาสตร์การปกครองของรัฐ ดังจะเห็นได้จากความคิดของนิคโคโล แมคเคียวเวรี (Nicholo
Macthiavelli, ค.ศ. 1469-1527) นักคิดชาวอิตาลีได้เสนอแนวคิดในการบริหารปกครองโดยให้
ผู้ปกครองใช้ “ความโหดร้ายอย่างรอบคอบ” เพื่อสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความเป็น
อันหนึ่งอันเดียวกันให้เกิดขึ้นในสังคม ผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องห่วงหรือกังวลใจต่อการถูกกล่าวหา
ว่าโหดร้าย หากสิ่งนั้นทำให้ผู้อยู่ใต้การปกครองมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและจงรักภักดี
(สมบัติ จันทรวงศ์ 2538) ตามแนวคิดดังกล่าวนี้ความโหดร้ายจึงเป็นเพียงการสร้างความปลอดภัย
มากกว่าความเกลียดชัง เพราะมนุษย์สามารถทำอันตรายคนที่ตัวเองรัก(จงรักภักดี) ได้ง่ายกว่าทำ
อันตรายคนที่ตนเองกลัว ผู้นำในการปกครองจึงต้องใช้ดุลพินิจในการบริหารปกครองว่า “สิ่งใด
ควรหรือไม่ควรกระทำ” เพื่อความเหมาะสมตามสถานการณ์

รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีการเปลี่ยนแปลงคำว่า “สำนัก
คณะรัฐมนตรี” มาเป็น “สำนักนายกรัฐมนตรี” สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงอำนาจการบริหาร
ราชการแผ่นดินร่วมกันของคณะรัฐมนตรี มาเป็นบุคคลเพียงคนเดียวคือนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้
การให้อำนาจนายกรัฐมนตรีในการกำหนดหรือแบ่งส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีทำให้
นายกรัฐมนตรีสามารถรวบอำนาจการบริหารมาไว้ที่สำนักนายกรัฐมนตรี ดังปรากฏว่ามีส่วน
ราชการที่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีในพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี
พุทธศักราช 2502 15 หน่วยงาน คือ (ยูธยา หมิ่นสาย 2546: 85)

...มาตรา 6 สำนักนายกรัฐมนตรี มีส่วนราชการดังนี้

(1) สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี	(9) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
(2) สำนักบริหารของนายกรัฐมนตรี	(10) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการ

พลเรือน

(3) สำนักงบประมาณ	(11) สภาป้องกันราชอาณาจักร
(4) สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี	(12) สำนักงานสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ
(5) กรมประมวลราชการแผ่นดิน	(13) สภาการศึกษาแห่งชาติ
(6) กรมประชาสัมพันธ์	(14) การพลังงานแห่งชาติ
(7) กรมตรวจราชการแผ่นดิน	(15) สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ...
(8) สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน	

สถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศในช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เข้ามาสู่อำนาจเป็นภาวะที่การแข่งขันระหว่างโลกเสรีประชาธิปไตย และฝ่ายคอมมิวนิสต์อย่างเข้มข้น เนื่องจากอุดมการณ์ของฝ่ายคอมมิวนิสต์เริ่มแพร่ขยายอิทธิพลจากทวีปยุโรปเข้ามาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทางด้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยผ่านมาทางจีนและลาว สหรัฐอเมริกาในฐานะผู้นำฝ่ายเสรีประชาธิปไตยจึงเข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้อย่างเต็มตัว

วิเทโศบายในการสนับสนุนระบบเผด็จการทหาร ที่สหรัฐอเมริกามีต่อประเทศไทยนั้น เพราะเห็นว่าเสถียรภาพทางการเมืองในประเทศไทย มีส่วนเอื้อต่อการรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นผู้นำไทยและผลประโยชน์ของนายทุนอเมริกัน เพื่อรักษาประเทศไทยและภูมิภาคในเขตแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งระบายสินค้า แหล่งป้อนวัตถุดิบ และแหล่งลงทุนระยะยาวของธุรกิจอเมริกัน (นินนาท สิ้นไชย 2544 : 29)

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยกเลิกรัฐธรรมนูญซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ยกเลิกพรรคการเมืองซึ่งเป็นที่ยอมรับของกลุ่มอาชีพและกลุ่มผลประโยชน์ที่ทำการพิทักษ์คุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชน รวมถึงห้ามการชุมนุมทางการเมือง ออกกฎหมายควบคุมสื่อไม่ให้เสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์หรือตำหนิรัฐบาล ยังผลให้นักการเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกจำกัดออกจากเวทีการเมือง เช่น กรณีของนายครอง จันดาวงศ์ เป็นต้น เห็นได้ว่าการเมืองไทยสมัยนั้นถูกจำกัด ติตรอนสิทธิของประชาชน ก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อวิถีประชาธิปไตยอย่างมาก (จำนงค์ ใจเที่ยง 2521:178)

4.2 ด้านเศรษฐกิจ

จากสภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นผลให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่เพียงพอต่อประชากรในภาค จึงมีการอพยพไปยังแหล่งที่อุดมสมบูรณ์จึงเกิดความหนาแน่นของประชากรในพื้นที่เกิดการกระจุกตัว อัตรารายได้ต่อหัวจึงลดลงตามไปด้วย สาเหตุที่ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรไม่มากเท่าที่ควรแม้จะมีพื้นที่มากกว่าทุกภาคได้แก่(อ้างในสุวิทย์ ธีรศาสตร์ ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2541: 91)

- 1) สภาพดินเป็นทรายเก็บน้ำไม่อยู่ ถ้าฝนตกน้อยจะไม่ขัง
- 2) สภาพฝนทิ้งช่วงนานเกินไป ทำให้น้ำที่ขังอยู่แห้งหมดไปพื้นที่ฝนทิ้งช่วงในรอบ 25 ปี ระหว่าง 30-45 ครั้ง ช่วงที่ฝนทิ้งช่วงบ่อยที่สุดคือ สัปดาห์ที่ 2 ของเดือนมิถุนายนถึง สัปดาห์ที่ 1 ของเดือนสิงหาคม
- 3) รัฐสร้างระบบชลประทานในภาคอีสานน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่นาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องอาศัยน้ำฝน

ในช่วงก่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวใจของการผลิตของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ดิน น้ำ และป่า สามสิ่งนี้เป็นต้นกำเนิดปัจจัยสี่ ไม่ว่าจะเป็นอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค ในช่วงก่อน พ.ศ. 2504 หมู่บ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลธรรมชาติ อาหารจากป่าไม่จะเป็นผักป่า เห็ด สัตว์ป่า ปลา และสัตว์อื่น ๆ มีอย่างอุดมสมบูรณ์ เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ทำรัฐประหารและชูนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ และนโยบายพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคม

การขยายตัวทั้งภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร หากเปรียบเทียบระหว่างภาคอีสานกับประเทศแล้ว สัดส่วนของผลิตภัณฑ์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีขนาดเล็กลง ภาคเกษตรลดลงจากเดิมร้อยละ 26.59 ของผลิตภัณฑ์ภาคเกษตรของประเทศเหลือร้อยละ 22.88 ในเวลา 13 ปี นอกภาคเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลิตภัณฑ์ร้อยละ 12.82 ของผลิตภัณฑ์นอกเกษตรของประเทศลดลงเหลือร้อยละ 9.73

จำนวนธนาคารพาณิชย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพิ่มจาก 12 สาขาในปี 2500 เป็น 326 สาขาในพ.ศ. 2533 เงินฝากเพิ่มจาก 7,065 ล้านบาท ในพ.ศ. 2519 เป็น 80,344.1 ล้านบาท ในพ.ศ. 2533 สินเชื่อเพิ่มจาก 3,562.99 ล้านบาท เป็น 72,193.9 ล้านบาท ในระยะเวลาเดียวกัน

โรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มจาก 10,713 โรง ในปี 2522 เป็น 40,440 โรง ในพ.ศ. 2533 คนงานเพิ่มจาก 55,546 คน เป็น 138,698 คน และเงินทุนสะสมเพิ่มจาก 10,967.24 ล้านบาท เป็น 29,403.07 ล้านบาทในช่วงเดียวกัน

รายได้ของคนอีสาน เพิ่มจาก 1,771 บาท (ต่อคน/ปี) ในพ.ศ. 2515 (ราคาตลาด) เป็น 9,493 บาท ในพ.ศ. 2531 (เพิ่มเป็น 5.4 เท่า) ในขณะที่รายได้ของประชากรไทย/คน/ปี เพิ่มจาก 4,266 บาท เป็น 27,632 บาท ในช่วงเวลาเดียวกันหรือเพิ่มเป็น 6.48 เท่า ช่องว่างเดิมห่างกัน 2,495 บาท ก็เพิ่มเป็น ห่างกัน 18,139 บาท

รายได้ของรัฐบาลจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากสรรพสามิต สรรพากร และ
ศุลกากรเพิ่มจาก 711.4 ล้านบาท ในปี 2519 เป็น 5,848 ล้านบาท ในปี 2532 หรือเพิ่มเป็น 8.2 เท่า
(สุวิทย์ธีรศาสตร์ คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2541: 139)

กล่าวโดยสรุป มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจทุกด้าน แต่อัตราการขยายตัวของภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเทียบกับส่วนอื่นของประเทศช้ากว่า ภาคเกษตรแม้จำนวนคนจะไม่ลด แต่
สัดส่วนมูลค่าผลิตภัณฑ์ลดลงเมื่อเทียบร้อยละกับนอกภาคเกษตรกร ภาคบริการ โดยเฉพาะธนาคาร
พาณิชย์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วรายได้ของรัฐก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเช่นกัน รายได้ของconiสถานแม้จะ
เพิ่มขึ้น แต่ช่องว่างของรายได้ยิ่งห่างจากภาคอื่นเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ขณะเดียวกันการขยายตัวของ
เศรษฐกิจและประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดการ
ทำลายทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะป่าอีสานอย่างใหญ่หลวง

อย่างไรก็ตาม ยังพบอีกว่า การส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่จอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์บอกว่าส่งเสริมทั้งในด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม แต่ในความเป็นจริงจะพบว่า
งบประมาณการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)
จะเน้นหนักในด้านของการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม ซึ่งได้งบประมาณ ถึงร้อยละ 52.6 ในขณะที่
ภาคการเกษตรได้เพียงร้อยละ 14.1 (จารึก สุคใจ 2529: 220) เพราะฉะนั้นจากการส่งเสริมการ
พัฒนาภาคอุตสาหกรรม ทำให้รายได้ของประชาชนมีความแตกต่างกันมาก นั่นคือรายได้ของ
ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมจะมีรายได้สูงกว่า ประชาชนที่
อาศัยอยู่ในชนบทและประกอบอาชีพการเกษตร ดังแสดงในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบรายได้ของประชากรในเมืองและชนบท

ปี	รายได้ชาวชนบท/บาท	รายได้ชาวเมือง/บาท	หมายเหตุ
2503	1,044	6,434	ก่อนใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1
2519	3,030	29,730	หลังใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 มาแล้ว 16 ปี

ที่มา : จารึก สุคใจ 2529: 225

จากตารางที่ 4.4 จะพบว่าการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1
ความแตกต่างของรายได้ของชาวเมืองกับชาวชนบทแตกต่างกันเพียง 6 เท่า แต่หลังจากใช้
แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 นาน 16 ปี ความแตกต่างของประชาชนทั้งสองกลุ่มมีถึงเกือบ 10 เท่า แสดง
ให้เห็นผลของการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ช่องว่างระหว่างรายได้มากขึ้น

มาตรการต่าง ๆ ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ในการส่งเสริมการพัฒนาทั้งในการเกษตรและอุตสาหกรรมทำให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศโดยรวมเจริญก้าวหน้าขึ้นตามลำดับดังตารางที่...

การที่เกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกดึงเข้าไปสู่ระบบทุนนิยม (Commercialization) และการเข้าไปสู่กระบวนการพัฒนาของรัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ รัชชัตนั้น มีผลกระทบต่อตัวเกษตรกรเอง และสิ่งแวดล้อมอย่างไม่เคยมีมาก่อน ในประเด็นแรกเกษตรกรต้องถูกดึงเข้าไปสัมพันธ์กับระบบทุนนิยม ทำให้เขาต้องเปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการผลิตจากการทำมาหากินไปเป็นการผลิตเพื่อบริโภคและขาย ซึ่งระบบนี้บังคับให้เกษตรกรต้องใช้ทุนและเทคโนโลยีการเกษตรสมัยใหม่มากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2541: 179) เกษตรกรที่มีที่ดินน้อยก็ตกอยู่ในสภาพเป็นหนี้เป็นสิน ใกล้เคียงละลาย ทางออกหรือการปรับตัวของพวกเขา มีหลายรูปแบบ อันได้แก่ การขายแรงงานในภาคเกษตรภาคอุตสาหกรรมและบริการ และในต่างประเทศ การอพยพไปตั้งถิ่นฐานใหม่ในเขตป่า การทำงานหัตถกรรม การเกษตรแบบผสมผสาน

ตารางที่ 4.5 การใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืชในลุ่มแม่น้ำชีในช่วงปี 2475-2528 (หน่วย: ร้อยละ)

ช่วงเวลา	ปุ๋ยเคมี	ยากำจัดศัตรูพืช
	จำนวนครัวเรือนที่เริ่มใช้ ครั้งแรก	จำนวนครัวเรือนที่เริ่มใช้ ครั้งแรก
ก่อนปี 2504	1.82	8.11
ช่วงแผนฯ 1-2 (2504-2514)	24.82	29.90
ช่วงแผนฯ 3-4 (2515-2524)	35.87	42.94
ช่วงแผนฯ 5 (2525-2528)	32.49	19.05
ครัวเรือนที่ใช้ในปัจจุบัน	77.75	85.99
ครัวเรือนที่ไม่ใช้ในปัจจุบัน	22.25	14.01

ที่มา : สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และคณะ 2528 : 366-367

จากตารางที่ 4.5 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนที่เริ่มใช้ปุ๋ยเคมีก่อนปี 2504 มีเพียงร้อยละ 1.84 ของครัวเรือนที่ใช้ใช้ปุ๋ยเคมี (ในกลุ่มตัวอย่าง) ในช่วงแผนฯ 1-2 หรือ 10 ปีแรก มีผู้เริ่มใช้ปุ๋ยในช่วงนี้ร้อยละ 24.82 ช่วงแผนฯ 3-4 ร้อยละ 35.87 และช่วงแผนฯ 5 ซึ่งกินระยะเวลาเพียง 4 ปี (นับ

ถึงปีที่เก็บข้อมูล) มีผู้เริ่มใช้ในช่วงนี้ถึงร้อยละ 32.49 หรือประมาณ 1 ใน 3 ของครัวเรือนทั้งหมดที่ใช้ปุ๋ยเคมี ในปัจจุบันมีร้อยละ 77.75 ที่ใช้ปุ๋ยเคมี ที่ไม่ใช้มีร้อยละ 22.25 แสดงให้เห็นถึงปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีนั้นมีมากขึ้นเมื่อใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของท่านจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สุวิทย์ วีระศาสตร์และคณะ (2528: 121) ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรกลุ่มแม่น้ำชี ได้ข้อสรุปสาเหตุของเกษตรกรกลุ่มแม่น้ำชีหันมาใช้ปุ๋ยเคมีดังนี้

1) ดินจืด ข้าวไม่งาม จึงทดลองซื้อมาใส่กล้า ปรากฏว่าได้ผลเร็วจึงขยายไปถึงไร่นา และพืชอื่น ๆ

2) ได้ผลดีกว่าปุ๋ยคอก

3) บางแห่งนามีดินเค็ม ซึ่งปัญหานี้ในอีสานมีมากกว่าภาคอื่น ๆ และปัญหานี้ได้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ผลก็คือนาบางที่ทำได้ไม่เลย บางที่ทำได้แต่ข้าวไม่งามชาวนาบางคนหันมาใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อให้ข้าวงาม

4) เกษตรกรบางส่วนทำไร่แดงโมด้วย ตอนแรกก็งามดี ปลูกหลาย ๆ ปี ไม่งามจึงหันมาใช้ปุ๋ยเคมีปรากฏว่างามทันใจดี

เทคโนโลยีที่มาพร้อมกับปุ๋ยเคมีคือยากำจัดศัตรูพืช ส่วนพืชที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในอีสานมากที่สุดก็คือไร่ปอ กับมันสำปะหลังปี 2500 ได้มีการปลูกกันอย่างแพร่หลาย เกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกทุนนิยมโลกครอบงำผ่านการค้าพืชเศรษฐกิจสำคัญ 2 ชนิดคือ ปอกับมันสำปะหลัง ส่วนข้าวนั้นไม่ค่อยมีผลนักโดยเฉพาะเกษตรกรกลุ่มแม่น้ำชี ซึ่งผลิตข้าวได้ใกล้เคียงกับระดับพอยังชีพ มีส่วนน้อยที่มีนามากจะถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของราคาตลาดโลก แต่มันกับปอนั้นไม่ว่าปลูกมากปลูกน้อยถูกกระทบหมดเพราะเป็นพืชที่ปลูกเพื่อขายโดยเฉพาะ (สุวิทย์ วีระศาสตร์และคณะ 2528: 140)

ด้านอุตสาหกรรมได้เพิ่มปริมาณการผลิตอย่างกว้างขวางเนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการลงทุนภายในประเทศ โดยเฉพาะภายหลังประกาศใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุนพ.ศ.2503 และ 2505 แต่ส่วนมากยังไม่เพียงพอต่อความต้องการภายในประเทศ ยกเว้นอุตสาหกรรมน้ำตาลที่ผลิตได้เกินความต้องการภายในประเทศ

การค้ากับต่างประเทศ สินค้าออกและสินค้าเข้าได้เพิ่มขึ้น โดยสินค้าออกเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4 ต่อปี และสินค้าเข้าเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 6 ต่อปี ซึ่งทำให้ขาดดุลการค้าเฉลี่ยประมาณร้อยละ 11 ต่อปี

ด้านการเงินการธนาคาร ปริมาณเงินที่ใช้หมุนเวียนในมือประชาชนเมื่อสิ้นเดือนธันวาคม พ.ศ. 2506 มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณร้อยละ 2.7 ขณะที่ยอดเงินฝากในธนาคารพาณิชย์ได้

เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน โดยใน พ.ศ. 2506 มียอดเงินฝาก 9,460.8 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากสิ้น พ.ศ. 2505 จำนวน 1,880 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 20

เงินทุนสำรองระหว่างประเทศ ได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ พ.ศ. 2502 ที่มีจำนวน 5,943.4 ล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 11,010 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2506 ทำให้อัตราเฉลี่ยเงินทุนสำรองเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 7 ต่อปี อย่างไรก็ตามการเพิ่มขึ้นของเงินสำรองระหว่างประเทศอย่างต่อเนื่องในปริมาณสูงสะท้อนให้เห็นถึงความมั่นคงด้านฐานะการเงินของรัฐบาล แต่ในอีกด้านหนึ่งนั้นการเพิ่มขึ้นของเงินสำรองระหว่างประเทศจำนวนมาก โดยรัฐบาลไม่ได้นำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ อาจส่งผลเสียหายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เนื่องจากรัฐบาลได้ทุ่มงบประมาณส่วนใหญ่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (คมนาคมและการชลประทาน) ทำให้เสียดุลการค้า เพราะต้องใช้จ่ายเงินซื้อเครื่องจักร วัสดุและอุปกรณ์ในการก่อสร้าง โดยมีเงินทุนชดเชยจากสินค้าการเกษตรเพียงเล็กน้อย

กล่าวได้ว่าการส่งเสริมและพัฒนาทั้งด้านเกษตรและอุตสาหกรรม โดยใช้มาตรการต่าง ๆ ทั้งในด้านกฎหมาย การตั้งหน่วยของรัฐให้เป็นศูนย์กลางชี้แนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจ หรือให้คำปรึกษาในการลงทุน ตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาโครงการพื้นฐานที่สำคัญต่าง ๆ ทำให้ภาวะเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีความเติบโตทั้งมูลค่าของผลิตภัณฑ์ประชาชาติและรายได้ต่อบุคคล (บุรุษยา หมิ่นสาย 2546: 139-141) กล่าวได้ว่าจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และรัฐบาลให้โอกาสในการขยายภาคอุตสาหกรรมมากกว่าเกษตรกรรมซึ่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออาชีวะของประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จึงมีผลกระทบอย่างมากต่อวิถีชุมชน

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ มีผลต่อเศรษฐกิจของ 3 กลุ่มแม่น้ำ (ซี. มูล.และสงคราม) อย่างมากโดยพิจารณาถึงสาเหตุที่เกษตรกรหันไปใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ จากข้อมูลใน 3 กลุ่มแม่น้ำดังกล่าวสรุปได้ดังนี้

1) อัตราการเพิ่มของประชากรสูงขึ้นมากเนื่องมาจากการที่ รัฐขยายบริการการแพทย์ อนามัย สาธารณูปโภคไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่ว่าจะเป็นจำนวนแพทย์พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่อนามัย ทำให้อัตราการตายของประชากรต่ำลงทั้งในระดับประเทศ ระดับภาค และระดับจังหวัด เมื่อคนตายลดลง แต่คนเกิดเท่าเดิมในช่วงเวลาเดียวกัน ผลก็คืออัตราการเพิ่มของประชากรสูงขึ้นส่งผลให้พื้นที่ทำกินต่อครัวเรือนก็ตี หรือต่อคนลดลงเป็นแรงกดดันให้ต้องหาทางเพิ่มผลผลิต ซึ่งเกษตรกรได้ทำ 2 อย่างคือ การขยายพื้นที่เพาะปลูกเข้าไปในเขตป่า ป่าสงวน กับเพิ่มผลผลิตต่อไร่โดยใช้เทคโนโลยี

2) เกิดจากดินจืด เนื่องจากใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานหลายสิบปี โดยไม่ใส่ปุ๋ยหรือไม่ปล่อยให้ดินได้พักตัว ผลก็คือทำให้ผลผลิตค่อย ๆ ลดลง จึงเป็นแรงกดดันให้เกษตรกร

หันไปใช้เทคโนโลยีทางเกษตรสมัยใหม่ อันได้แก่การใช้ปุ๋ยคอก การใช้ข้าวพันธุ์เกษตร เครื่องสูบน้ำ และรถไถซึ่งทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น เกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกทุนนิยมโลกครอบงำโดยผ่านการค้าพืชเศรษฐกิจสำคัญ 2 ชนิด คือ ปอและมันสำปะหลัง ส่วนข้าวนั้นไม่ค่อยมีผลนัก โดยเฉพาะเกษตรกรกลุ่มแม่น้ำชีซึ่งผลิตข้าวได้ใกล้เคียงกับระดับพอเลี้ยงชีพ มีส่วนน้อยที่มีนามากจะถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของราคาตลาดโลก แต่มันกับปอนั้นไม่ว่าปลูกมากปลูกน้อยถูกกระทบหมด เพราะเป็นพืชที่ปลูกเพื่อขายโดยเฉพาะ จากการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจผลการศึกษามหาวิทยาลัย ธีรศาสตร์ (2529: 69-75) ศึกษาจากประวัติศาสตร์เศรษฐกิจกลุ่มแม่น้ำชีในรอบห้าทศวรรษ สรุปท้าย: การเปลี่ยนแปลงการผลิตและผลกระทบพบว่าผลกระทบดังนี้

1) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลกระทบต่อกรรมสิทธิ์ที่ดิน จากการที่รัฐมอบอำนาจให้กำนันเป็นผู้ออกหนังสือกรรมสิทธิ์การครอบครองที่เรียกว่า ส.ค.1 เป็นครั้งแรก ตอนแรกก็ออกเฉพาะที่นา ต่อมาเมื่อมีการปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ ปอและมันสำปะหลังทำให้เกิดการหักล้างทางพงของพื้นที่ทำไร่

2) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลกระทบต่อจุดมุ่งหมายในการผลิต เดิมจากการทำนา ทำไร่เลื่อนลอย เมื่อนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาในทศวรรษ 2500 จุดมุ่งหมายการผลิตเปลี่ยนไป กล่าวคือ การทำนาข้าวเพื่อการบริโภค แต่การทำไร่ปอและไร่มันสำปะหลังเป็นการทำเพื่อขายเท่านั้น

3) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลกระทบต่อความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน เดิมหมู่บ้านพึ่งตนเองและขายพวกผักและข้าวให้แก่เมือง ต่อมาเมื่อมีการนำปอและมันสำปะหลังเข้าไปปลูกในหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านต้องพึ่งพาเมือง ขาดความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพ่อค้าในเมืองผู้ซื้อปอและมันสำปะหลังเป็นผู้กำหนดราคารับซื้อสินค้าเหล่านี้ ขณะเดียวกันหมู่บ้านบริโภคสินค้าจากเมืองเพิ่มขึ้นอันได้แก่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไฟฟ้า ยารักษาโรค ผลจากการบริโภคสินค้าจากในเมืองมากขึ้นเรื่อย ๆ หนี้สินก็เริ่มตามมาเพราะบริโภคเกินความสามารถในการหาเงิน

4) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลกระทบต่อแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เดิมมีความสมดุลระหว่างหมู่บ้านกับธรรมชาติรอบ ๆ หมู่บ้าน อาหารหาได้จากแหล่งธรรมชาติ ก่อนทศวรรษ 2500 ชาวบ้านเกือบไม่ต้องจ่ายเงินเป็นค่าอาหารเลย ต่อมาเมื่อมีการปลูกพืชเศรษฐกิจก็มีการทำลายป่ารอบ ๆ หมู่บ้านเพื่อขยายพื้นที่ทำไร่ แหล่งน้ำเน่าและตื้นเขินเพราะการเอาไปแช่ผล ก็เท่ากับเป็นการทำลายแหล่งอาหารทางธรรมชาติของพวกเขาไปด้วย จึงต้องพึ่งข้าวถุงพาสติกที่มาจากเมืองส่งผลถึงรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นด้วย

5) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลกระทบต่อระบบแรงงาน จากการทำไร่ ปอและมันสำปะหลัง ต้องมีการจ้างแรงงานเพราะการผลิตเป็นการผลิตเพื่อหาเงินหากต้องการให้ งานเสร็จเร็วก็ต้องจ้าง ซึ่งเดิมระบบหากันเจ้าภาพ(เจ้าของที่)จะต้องเลี้ยงดูอาหารดี ๆ และยังคง เลี้ยงเหล่าด้วยผลก็คือต้นทุนสูง งานไม่มีประสิทธิภาพผู้จ้างงานไม่ได้ การจ้างทำให้ความสัมพันธ์ แบบที่ ๆ นื่อง ๆ ในหมู่บ้านจัดลงไปกลายเป็นความสัมพันธ์แบบนายจ้างกับลูกจ้างมากขึ้น

6) จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติมีผลกระทบต่อเทคโนโลยีการเกษตร เดิมมี การใช้เทคโนโลยีน้อยมาก เมื่อมีการปลูกปอและมันก็มีการใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรดังเช่นรถ ไถเดินตามแทนการใช้ควาย ซึ่งทำให้รวดเร็วขึ้น แต่ทำให้ปุ๋ยคอกหายาก แต่ต้องเสียเงินและเวลา หากมีการซ่อมเกิดขึ้นรวมถึงรายจ่ายจากปุ๋ยเคมี ยามาแมลง ผลที่ตามมาคือหมู่บ้านต้องพึ่งเมือง มากขึ้น เมืองที่พึ่งกรุงเทพฯและต่างประเทศอีกก็ ทำให้การขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

จากการศึกษาของสุวิทย์ ชีรสาควัต (2527) เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจใน กลุ่มแม่น้ำชี แม่น้ำสงครามและแม่น้ำมูล ตั้งแต่ พ.ศ. 2475 - ปัจจุบันพบว่าเกือบสามทศวรรษ นับแต่ มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ดินแดนสามลุ่มแม่น้ำได้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อย่างมหาศาล และยังส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในดินแดนดังกล่าวสรุปเป็น 2 ประเด็น

1) การใช้เทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ การนำเทคโนโลยีทางการเกษตร สมัยใหม่มีทั้งผลดีและผลเสียต่อเกษตรกร ในแง่ของผลดีที่เห็นได้ชัดคือ ทำให้ผลผลิตสูงขึ้นอันนี้ เป็นที่ยอมรับของเกษตรกร อีกประการหนึ่งทำให้รายได้เพิ่มขึ้น ในข้อนี้ไม่เสมอไป เพราะราคาต่อ หน่วยของสินค้าเกษตรแต่ละปี หรือแม้แต่ละเดือน แต่ละสัปดาห์ขึ้น ๆ ลง ๆ แล้วแต่ปริมาณสินค้า เกษตรชนิดเดียวกันทั่วโลก ถ้ามีมากราคาก็ตก ถ้ามีน้อยราคาก็สูง และปริมาณสินค้าเหล่านี้เป็นสิ่งที่ อยู่นอกเหนือการควบคุมของเกษตรกรใน 3 ลุ่มแม่น้ำทั้งสิ้น

สำหรับผลเสียของการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรสมัยใหม่ของเกษตรกรใน 3 ลุ่มแม่น้ำหลายประการที่สำคัญก็ได้แก่

ประการแรก รายจ่ายเพิ่มขึ้น เพราะเทคโนโลยีดังกล่าวราคาแพง บางอย่างต้องสั่ง จากต่างประเทศ เช่น ปุ๋ยเคมี ยาปราบศัตรูพืช รถไถใหญ่ บางอย่างแม้จะผลิตได้ในประเทศเช่น เครื่องสูบน้ำ รถไถเดินตามเป็นสิ่งที่คนไทยทำไม่ได้ต้องซื้อจากต่างประเทศ และสินค้าเทคโนโลยี เหล่านี้ราคาไม่ได้ลดลง เวลาสินค้าเกษตรราคาตก ผลเสียที่ตามมาคือ ในปีที่ราคาสินค้าเกษตร โดยเฉพาะพืชเศรษฐกิจราคาตก เงินลงทุนที่ลงไปแล้วรวมทั้งค่าเทคโนโลยีดังกล่าวก็ไม่ได้คืน ถ้า เงินที่ลงทุนนี้ผู้เขามา ก็ไม่มีใช้ดอกเบี้ยก็เพิ่มพูน ซึ่งถ้าผู้ในหมู่บ้านซึ่งคิดดอกเบี้ยถึงร้อยละ 60-120 ต่อปี จึงไม่มีทางใช้คืน เจ้าหนี้ก็มายึดที่ดินก็กลายเป็นเกษตรกรไร้ที่ดิน ต้อง ไปเช่าที่ดินคนอื่น ซึ่ง

คิดค่าเช่าสูงถึงร้อยละ 50 ของผลผลิตบางส่วนทนายทนายการขาดครีค่าเช่าไม่ไหวก็หันไปสู่มืองใหญ่ เป็นกรรมการในนายทุนธุรกิจแรงงาน

ประการที่สอง ทำให้เกิดการพึ่งพาเมืองและต่างประเทศมากขึ้นทุกที กล่าวคือ เครื่องจักรกลการเกษตรที่เกษตรกรซื้อมาใช้ต้องใช้ใช้น้ำมันเครื่อง น้ำมัน อะไหล่ จากในเมือง หรือ ต่างประเทศซึ่งมีราคาแพง เวลาเสียก็ต้องนำไปให้ช่างในเมืองซ่อม เกษตรกรไม่สามารถสร้าง อะไหล่และเชื้อเพลิงเหล่านี้ได้เวลาที่น้ำมันแพง ก็ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรโดยตรง และโดยอ้อม คือต้องใช้ใช้น้ำมันสำหรับรถไถ รถอีแต๋นแพง โดยอ้อมคือ เทคโนโลยีทางการเกษตรอื่น ๆ พลอยแพง ไปด้วย เพราะต้องอาศัยน้ำมันเป็นต้นทุนการผลิตเทคโนโลยีเหล่านั้น รวมไปถึงค่าขนส่ง สินค้าเทคโนโลยีเหล่านี้สู่มือเกษตรกร

ประการที่สาม การที่เกษตรกรเลิกใช้วัวควายหันไปใช้รถไถ ทำให้เกษตรกรขาด ปลูกอก ซึ่งแต่เดิมวัวควายเหล่านี้เป็น โรงงานผลิตปุ๋ยที่มีชีวิตของเกษตรกรผลิตปุ๋ยให้ทุกวัน โดยไม่ ต้องเสียค่าใช้จ่าย

ประการที่สี่ การใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช ติดต่อกัน ในปริมาณมากส่งผลเสีย ไปถึงระบบนิเวศวิทยา โดยเฉพาะทำลายจุลินทรีย์ในดินทำลายปลา และสัตว์น้ำอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เคยเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกร

ประการสุดท้าย ทำให้เกิดการว่างงานภาคเกษตรกรรม เพราะเครื่องจักรไม่รารถ ไถ เครื่องสูบน้ำหรือเครื่องนวดข้าว ทำงานได้เร็วกว่าคนมาก คนว่างงานเหล่านี้ก็ต้องย้ายหน้าสู่ กรุงเทพฯ ให้นายทุนธุรกิจแรงงานเช่นเดียวกับประการแรก

2) การนำพืชเศรษฐกิจมาปลูก การนำพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะปอ มันสำปะหลัง อ้อย ยาสูบ ข้าวโพด มาปลูกใน 3 กลุ่มแม่น้ำได้ส่งผลเสียแก่เกษตรกรเองและสภาพป่าของภาค ตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมาก ในแง่เกษตรกรแม้จะมีรายได้เพิ่มขึ้นแต่รายได้ไม่แน่นอนเกษตรกร เป็นจำนวนมากขาดทุนเป็นหนี้เป็นสิน เพราะเกษตรกรไม่อาจควบคุมปริมาณการผลิตซึ่งขึ้นกับดิน ฟ้าอากาศ ทั้งยังไม่อาจควบคุมราคาของสินค้าเกษตรซึ่งเป็นตัวแปรที่ควบคุมยากเสียยิ่งกว่าการ ควบคุมปริมาณการผลิตของตัวเอง ผลของการนำพืชเศรษฐกิจเข้ามาทำให้เกิดหนี้สินดังปรากฏใน ตารางที่ 4.7 และมีข้อสังเกตที่เห็นได้เด่นชัดก็คือหมู่บ้านที่รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนสูงก็จะมี หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงด้วย ไม่ว่ากลุ่มแม่น้ำสงครามหรือแม่น้ำมูล (ส่วนแม่น้ำชีไม่มีตัวเลข)

ตารางที่ 4.6 หนี้ของเกษตรกรที่ปรากฏในวันเก็บข้อมูล (หน่วย:ร้อยละของครัวเรือนทั้งหมดและบาท)

รายการ	ลุ่มแม่น้ำชี	ลุ่มแม่น้ำสงคราม	ลุ่มแม่น้ำมูล
ครัวเรือนที่กำลังเป็นหนี้	39.33	39.34	33.66
หนี้ต่อครัวเรือน		8,478	4,212

ผลกระทบจากการปลูกพืชเศรษฐกิจอีกประการหนึ่งก็คือ บางหมู่บ้านในบริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามที่ในบางปีก็มีรายได้เป็นกอบเป็นกำจากการขายพืชเศรษฐกิจคือมันสำปะหลังและปอ ก็เริ่มใช้จ่ายฟุ่มเฟือย แต่หลายปีต้องผิดหวังกับการขาดทุนเพราะราคาพืชเศรษฐกิจตก รายรับไม่พอรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น จึงหันไปลักลอบปลูกกัญชา ซึ่งทำรายได้ดีกว่าพืชเศรษฐกิจเดิมหลายสิบเท่า ซึ่งขณะนี้กลายเป็นปัญหาระดับประเทศ และระหว่างประเทศ เพราะได้มีการลักลอบเอาไปขายในเมืองใหญ่และต่างประเทศ

ผลกระทบประการต่อมาก็คือ รายจ่ายต้องเพิ่มขึ้นเพราะป่ารอบ ๆ หมู่บ้านและแหล่งน้ำถูกทำลายจากการนำที่มาปลูกพืชเศรษฐกิจและใช้แหล่งน้ำในการแช่ปอทำให้น้ำเน่าและดินเงิน ปลูกก็หมดไป สัตว์ป่าและอาหารที่หาได้ตามธรรมชาติก็ค่อย ๆ หมดไป ชาวบ้านต้องหันไปซื้ออาหารจากในเมืองเพิ่มขึ้น

ผลกระทบประการสุดท้าย การทำไร่ยาสูบในบริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามทำให้เกิดการทำลายป่าเพิ่มขึ้น เพื่อเอาฟืนมาบ่มยาสูบ ซึ่งครัวเรือนหนึ่ง ๆ จะต้องใช้ฟืนบ่มยาสูบโดยเฉลี่ยฤดูเพาะปลูกหนึ่ง ๆ 20-30 ลูกบาศก์เมตร ในเรื่องสภาพป่าที่ถูกทำลาย แม้ว่าส่วนหนึ่งจะเกิดจากนายทุนโรงเลื่อยร่วมมือกับคนในเครื่องแบบตัดไม้ทำลายป่า แต่สิ่งที่มีอาจปฏิเสธได้ก็คือป่าที่รอบ ๆ หมู่บ้านและป่าในเขตป่าสงวนส่วนมากได้ถูกชาวบ้านรุกเข้าไปบุกเบิกตัด ไม้ลงเพื่อเอาที่มาปลูกพืชเศรษฐกิจ ผลที่ปรากฏได้อย่างชัดเจนก็คือ ป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือถูกทำลายลงอย่างรวดเร็วใน พ.ศ. 2504 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีป่าไม้ร้อยละ 41.99 ของพื้นที่ทั้งหมด พอถึงพ.ศ. 2528 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเหลือพื้นที่ป่าไม้เพียงร้อยละ 14.35 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งเหลือน้อยที่สุดกว่าทุกภาค ในขณะที่ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีพื้นที่ป่าไม้เหลือร้อยละ 49.59 ร้อยละ 25.56 ร้อยละ 21.90 และร้อยละ 21.89 ตามลำดับ

4.3 ด้านสังคม

จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจในกลุ่มแม่น้ำชี สงคราม และมูล ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือสมัยก่อนยังอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพเกือบทั้งหมด แต่เพียงสองทศวรรษเศษ เศรษฐกิจก็เปลี่ยน โฉมเป็นเศรษฐกิจเงินตรา ระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพแม้จะยังไม่หมดไปเสียทีเดียวแต่ก็หลงเหลืออยู่น้อยมาก ตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการ

คือ ประการแรก การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรอันเกิดจากการพัฒนาการแพทย์ และ สาธารณสุข ประการที่สองการนำพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะปอ และมันสำปะหลังมาปลูกใน 3 กลุ่มแม่น้ำ ประการที่สาม การสร้างถนน รพช. ทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัด ตัวแปรทั้ง 3 ตัวนี้มีส่วนอย่างสำคัญยิ่งในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ การเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบหรือสร้างปัญหาขึ้นมาอีกหลายปัญหาเช่นปัญหาการทำลายป่า ปัญหาการปลูกกัญชา ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการสูญเสียที่ดิน ปัญหาการว่างงาน และเคลื่อนย้าย แรงงานให้ไปแออัดในเมืองใหญ่ เป็นต้น สภาพเศรษฐกิจเดิมและปัจจุบันของกลุ่มแม่น้ำทั้ง 3 ในด้าน โครงสร้างนั้นมีความคล้ายคลึง จะมีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดซึ่งแตกต่างกันเพราะความ แตกต่างทางสภาพภูมิศาสตร์

จากอดีตโลกทัศน์ของประชาชนชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับ หนังสือก้อม(นิทานพื้นบ้าน) เป็นส่วนมาก ความเชื่อในศาสนา เชื่อในการดูฤกษ์ยาม ด้านการ ปกครองก็ยอมรับในคนเฒ่าคนแก่ผู้มีศีลธรรมยกย่องให้เป็นผู้ระงับข้อพิพาทต่าง ๆ ความรู้สึกของ ชาวบ้านยังต้องการผู้ปกครองที่มีศีลธรรม แม้โลกทัศน์ทางเศรษฐกิจ ชาวบ้านก็ยังมีการผลิตแบบยัง ชีพ เพื่อบริโภคและช่วยเหลือกันดังคำว่า “เฮ็ดกินเฮ็ดทาน” มากกว่าที่ทำการค้า วิธีการผลิตก็ยัง อาศัยฤกษ์ยามดี เครื่องมือที่ทำได้ในพื้นที่และแรงงานคนกับสัตว์อยู่ ชาวบ้านต้องการให้ได้ผล ผลิตมากที่สุดเพื่อใช้ทำบุญทำทาน บริโภคและแลกเปลี่ยนสิ่งของกับเพื่อนบ้าน หากมีมากและ จำเป็นจริง ๆ จึงจะขาย ดังชาวบ้านจะมีหัวแจก (ศาลาการเปรียญ) ไว้สำหรับประกอบกรกุศล ทำบุญทำทานต่าง ๆ เป็นต้น (สุภณ สมจิตรศรีปัญญา 2529: 2249-250)

แต่เมื่อพืชเศรษฐกิจเข้ามาสู่ระบบการทำกินของชาวบ้านจากเดิมที่มีการผลิตเพื่อ กินใช้ในชุมชนก็กลายเป็นการผลิตเพื่อขาย มีผลให้สังคมชุมชนห่างเหินกันมากขึ้นจากเดิมที่มี ระบบแลกเปลี่ยนสิ่งของกันกับเพื่อนบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกลมเกลียวต้องแปรเปลี่ยนเป็น การซื้อขายไม่มีบุญคุณต่อกัน สังคมเครือญาติใกล้ชิดก็เกิดการห่างเหิน จากวัฒนธรรมการขอหรือ แลกเปลี่ยนกันกินกลับกลายเป็นธุรกิจต้องซื้อ-ขาย

ผลของการปฏิรูปเพื่อนำประเทศไปสู่ภาวะแห่งความทันสมัยได้ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างมากมายในช่วงเวลาหลังจากนั้น แต่ผลที่ ตามมาก็คือ ระบบฟอซุนของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งมุ่งที่จะใช้อำนาจแบบเผด็จการ โดยมีได้ สนใจที่จะแก้ไขปัญหาการขัดแย้งทางการเมือง และในขณะเดียวกันมิได้สนใจที่จะสร้างสถาบัน ทางการเมืองขึ้นมารองรับกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตในขณะที่ผลของการปฏิรูปได้ กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความคาดหวังและความต้องการที่จะเรียกร้องสิทธิของตน

การเข้าไปพัวพันอย่างลึกซึ้งซึ่งต่อนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและการยอมให้ประเทศไทยเป็นเสมือน “เรือบรรทุกเครื่องบินขนาดยักษ์” เพื่อทำสงครามเวียดนาม ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการเฟื่องฟูทางเศรษฐกิจอย่างมากมาย ในขณะที่เดียวกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างขนานใหญ่ สิ่งหนึ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ก็คือการเข้ามาของทหารอเมริกันได้นำไปสู่การขยายตัวของธุรกิจบริการ บาร์ ในท์คลับ อาบอบนวด ซุปเปอร์มาร์เก็ต โรงภาพยนตร์ ฯลฯ ผุดขึ้นราวกับดอกเห็ดทั้งในกรุงเทพฯ และตามเมืองใหญ่ ๆ ทั่วไป โดยเฉพาะเมืองที่เป็นที่ตั้งของฐานทัพอเมริกัน(ลิจิต ซีรเวคิน 2547: 175) ได้แก่การเข้ามาตั้งฐานทัพที่จังหวัดอุดรธานีของสหรัฐอเมริกา ทำให้วิถีชีวิตของคนท้องถิ่นเปลี่ยนไปจากวัฒนธรรมดั้งเดิมหันมารับวัฒนธรรมต่างถิ่นดังกล่าวข้างต้น

สาเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายทางสังคมครั้งใหญ่ในสังคมไทย เศรษฐีใหม่จำนวนมากเกิดขึ้นจากการทำธุรกิจกับอเมริกัน ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นโสเภณี เมียเช่า อาวุธ ยาเสพติด สินค้าหนีภาษี และอื่น ๆ จุดนี้เป็นจุดสำคัญอีกจุดหนึ่งที่มาเสริมการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากการนำประเทศไปสู่ภาวะแห่งความทันสมัย ให้มีความเข้มข้นของการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น

การได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากต่างถิ่นและต่างชาติ ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา คนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการติดต่อกับคนในภูมิภาคอื่น ตลอดจนต่างประเทศมากขึ้น เพราะการคมนาคมและการสื่อสารสะดวกขึ้น พร้อมกับได้รับการศึกษาซึ่งจัดระบบวิชาความรู้โดยคนภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ยังผลให้ได้รับการถ่ายทอดวัฒนธรรมหลายอย่างสู่ท้องถิ่นทั้งด้านภาษา การแต่งกาย การปรุงและบริโภคอาหาร ศิลปะการแสดง และลักษณะความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและชุมชน ทำให้วัฒนธรรมที่เคยถือปฏิบัติได้รับความนิยมหรือได้รับความเชื่อถือน้อยลง (สุวิทย์ ธีรศาสตร์ 2533: 223)

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระบุให้สร้างเขื่อน 7 เขื่อน ภายใน พ.ศ. 2509 คือเขื่อนลำพระเพลิง เขื่อนลำปาว เขื่อนน้ำพอง เขื่อนน้ำพุง เขื่อนลำโดมน้อย เขื่อนลำตะคอง และเขื่อนน้ำอูน สำหรับเขื่อนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สร้างเสร็จคือ โครงการน้ำพุง จ.สกลนคร และโครงการน้ำพอง จ.ขอนแก่น ซึ่งเปิดเมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2508 และ 14 มีนาคม พ.ศ. 2509 ตามลำดับทั้ง 2 แห่ง เป็นเขื่อนเพื่อกักเก็บน้ำ นอกเหนือจะใช้ประโยชน์ทางการชลประทานแล้ว ยังใช้ป้องกันอุทกภัยและใช้เป็นพลังงานในการผลิตไฟฟ้าด้วย อย่างไรก็ตามมีอีกหลายเขื่อนที่สร้างตามแผนพัฒนาต่อ ๆ มา นอกจากโครงการสร้างชลประทานขนาดใหญ่แล้ว ยังมีโครงการชลประทานขนาดกลางและขนาดเล็กอีกด้วย

จากการศึกษาของสุวิทย์ ชีรสาควัต (2541: 55) พบว่าส่วนพื้นที่ในเขตชลประทาน มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างมาก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1) ทำให้ชาวนาที่อยู่ในเขตชลประทานสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง จากสถิติจากเกษตรประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2532/33 พื้นที่ทำนาปรังในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวน 426,481 ไร่ รวมทั้งมีการปลูกพืชฤดูแล้ง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตของเกษตรกร ซึ่งเคยชินกับการปลูกพืชเพียงปีละครั้งมาเป็นปลูกพืชปีละ 2 ครั้ง เป็นการใช้ทรัพยากรทางการผลิตไม่ว่าจะเป็นทุนแรงงาน ที่ดิน และน้ำจากโครงการชลประทานให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

2) ทำให้เกษตรกรต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งทางด้านการผลิต และการใช้น้ำจากการใช้แบบไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์มาเป็นการใช้ที่เป็นระบบและมีแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรกรด้วยกันและได้มีการจัดตั้งกลุ่มผู้ใช้น้ำขึ้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่เป็นสมาชิกกลุ่มผู้ใช้น้ำและที่ไม่ได้เป็นสมาชิก ก็มีปัญหาคความขัดแย้งในเรื่องการใช้น้ำ ซึ่งเกิดจากความแตกต่างของระดับพื้นที่ตามเส้นทางของคูน้ำที่ผ่านไปตามทุ่งลุ่มที่ดอนทำให้ระดับความลึกของเส้นทางคูน้ำแตกต่างกัน ตลอดจนปัญหาการขาดน้ำและการระบายน้ำเข้าแปลงนา

3) ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม คือมีปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องจากเกษตรกรขยายพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ปริมาณป่าและต้นไม้ธรรมชาติอื่น ๆ ลดลงจากเดิม

4) ทำให้มีการอพยพชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณที่จะมีการก่อสร้าง โครงการชลประทานหรืออพยพออกจากบริเวณพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วม เช่น การสร้างเขื่อนน้ำพองมีการอพยพชาวบ้านให้ไปอยู่ในนิคมสร้างตนเอง 2 แห่ง คือ นิคมสร้างตนเองโนนสัง จ.อุดรธานี และนิคมสร้างตนเองน้ำพอง จ.ขอนแก่น โดยทางราชการจัดสรรที่ทำกินและสาธารณูปโภคให้ อย่างไรก็ตามความมั่นคงในชีวิตของชาวบ้านไม่ได้ดีขึ้น เพราะพื้นที่ดินที่รัฐจัดสรรให้คุณภาพของดินไม่ดี อยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้ชาวบ้านต้องทำอะไรซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่คุ้นเคยมาก่อนเพราะแต่เดิมเคยทำนาเท่านั้น

รัฐเห็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังปรากฏในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 ครั้น พ.ศ. 2509 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโรงไฟฟ้าพลังน้ำอยู่ 2 แห่งคือโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนน้ำพุง 6.0 เมกะวัตต์ (พ.ศ. 2508) และโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ขนาด 25.2 เมกะวัตต์ (พ.ศ. 2509) สามารถจ่ายกระแสไฟฟ้าได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยกเว้นเขตอีสานใต้ที่การไฟฟ้าส่งไปไม่ถึงคือบุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ และอุบลราชธานี นอกจากนี้ภายหลังเปิดจ่ายกระแสไฟฟ้าจากทั้ง 2 แห่ง พบว่าความต้องการไฟฟ้าเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนหนึ่งเนื่องมาจาก อัตราการเพิ่มความ ต้องการของอาคารร้านค้า ที่อยู่อาศัย สถานที่ราชการและสาธารณูปโภคแล้ว ยังเนื่องมาจาก

ทางด้านเกษตรกรรมการก่อสร้างค่ายทหารและสนามบินของพันธมิตรหลายแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและการอุตสาหกรรม (สุวิทย์ ชีรสาควัต 2541: 56)

จากการศึกษาของสุวิทย์ ชีรสาควัต (2541: 57) พบว่าภายหลังจากการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติของจอมพลสฤษดิ์ ทำให้หมู่บ้านต่าง ๆ เริ่มมีไฟฟ้าใช้ ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ในหมู่บ้านเป็นอย่างมากกล่าวคือ

1) ทำให้ชาวบ้านเลิกใช้น้ำมันก๊าดหันมาใช้ไฟฟ้าแทน ซึ่งเดิมใช้น้ำมันก๊าดเสียค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยประมาณ 30 บาท/เดือน เมื่อใช้ไฟฟ้าทำให้ลดค่าใช้จ่ายโดยเสียค่าไฟฟ้าเฉลี่ยประมาณครัวเรือนละ 10-15 บาท/เดือน

2) ทำให้ระบบการพักผ่อนของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากเดิม แต่เดิมเคยพักผ่อนตอนเย็น โดยการพูดคุยกันหรือบางครั้งก็นอนแต่หัวค่ำ ก็เปลี่ยนมาเป็นการฟังวิทยุ-เทป และดูโทรทัศน์ทำให้มีการพูดคุยกันหน้าจอโทรทัศน์และนอนดึกกว่าเดิม นอกจากนี้หัวข้อสนทนาที่เคยพูดเรื่องชีวิตประจำวัน การทำมาหากิน ก็เริ่มมีเรื่องของตัวละครที่ดูจากโทรทัศน์เข้ามาพูดคุยรวมทั้งเรื่องอื่น ๆ ที่ได้พบเห็นจากโทรทัศน์ นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิมอีกก็คือ แต่เดิมชาวชนบทเคยดูภาพยนตร์ทั้งจากที่รถขายยาและรถฉายภาพยนตร์เคลื่อนที่เข้ามา ก็เปลี่ยนมาเป็นนิยมดูโทรทัศน์มากกว่า

3) ทำให้ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นแบบสังคมเมืองและซื้อสินค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้าเข้าสู่ครัวเรือน เป็นค่านิยมทางสังคมอย่างหนึ่งของชาวบ้านชนบทที่จะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปสู่ความทันสมัย และแสดงควมมีฐานะ ซึ่งทำให้เกิดการแบ่งฐานะหรือชนชั้นในหมู่บ้าน โดยดูฐานะว่าร่ำรวยหรือยากจน โดยใช้เกณฑ์การมีเครื่องไฟฟ้าต่าง ๆ มาเป็นเกณฑ์ประการหนึ่ง นอกเหนือจากเกณฑ์อื่น ๆ นอกจากนี้แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุ เทป โทรทัศน์ ยังสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านความคิดและทัศนคติของชาวบ้านได้อีกด้วย

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชาวบ้านโดยทั่วไปยังขาดความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัยเป็นเหตุให้เจ็บป่วยอยู่เสมอ เนื่องจากอาหารหลักของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีคุณค่าเพียงพอ กับความต้องการของร่างกาย เช่น จะรับประทานข้าวเหนียวกับปลาร้าเป็นอาหารหลักประจำวัน มีผักหรือปลาบ้างแล้วแต่จะหาได้ นอกจากนี้การขาดแคลนน้ำที่ใสบริโภคและใช้ชำระล้างร่างกาย ยังผลให้ชาวบ้านเป็นโรคผิวหนัง และโรคท้องเดินกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูแล้ง รวมทั้งยังเป็นโรคหลอดลมอักเสบ หัด โลหิตจาง ไอกรณ โรคเชื้อตาอักเสบ มาเลเรีย พยาธิใบไม้ในตับ เป็นต้น (ทิพย์รัตน์ วานิชชา 2519: 144) และเมื่อถึงคราวเจ็บป่วยส่วนใหญ่ก็มักจะรักษาตนเองด้วยยาพื้นบ้านหรือซื้อยามารับประทานเอง ส่วนผู้ที่เชื่อสรรพคุณของยาและวิธีการรักษาพยาบาลแผน

ใหม่ก็จะพยายามเดินทางไปขอรับการรักษาจากสุซศาลา ซึ่งให้บริการรักษาได้อย่างจำกัด ชาวบ้าน
ยังไม่มีโอกาสได้รับการรักษาพยาบาลจากแพทย์ที่ผ่านการศึกษอบรมมาอย่างได้มาตรฐาน
ยังผลให้ช่วง พ.ศ. 2503-2504 พบอัตราการเกิดร้อยละ 3.6 อัตราการตายร้อยละ 0.9 อัตราทารกตาย
ร้อยละ 6.4 อัตรามารดาตายร้อยละ 0.6

จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้นรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์จึงได้ตั้งหน่วย
พัฒนาการเคลื่อนที่เข้าไปปฏิบัติการในพื้นที่ที่ห่างไกล โดยได้รับคำสั่งให้ถือหลักว่า การให้
สวัสดิการการรักษาพยาบาล การให้เครื่องใช้หรืออุปกรณ์การศึกษา เป็นการโฆษณาด้วยการกระทำ
(ทิพย์รัตน์ วานิชชา 2519: 215) เป็นเครื่องมือเพื่อหวังผลทางจิตวิทยาจากประชาชนอันสืบ
เนื่องมาจากนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ จากนโยบายดังกล่าวนี้ทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลเริ่ม
ได้รับการรักษาพยาบาลตามแบบการแพทย์แผนใหม่ นอกเหนือจากสุซศาลาหรือสถานอนามัย
ประจำตำบล

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะ
การพัฒนาถนนนี้ เอื้ออำนวยต่อการถ่ายเททรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งผลผลิตขั้นปฐมจากชุมชน
ท้องถิ่นในภาคอีสานไปสู่ส่วนกลาง และมีส่วนเอื้อให้วิถีชีวิตในชุมชนหมู่บ้านอีสานถูกผนวกเข้า
ไปสู่ระบบเศรษฐกิจระดับชาติและเศรษฐกิจโลก รวมทั้งมีส่วนเอื้อในการขยายตัวของรัฐในการ
ผนวกชุมชน ระดับหมู่บ้านโดยใช้แผน “พัฒนา” ในการขยายบทบาทของตน

ภายหลังการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 รัฐบาลของจอม
พลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ให้ความสำคัญของการจัดการศึกษามากขึ้น นอกจากนี้ยังได้จัดตั้ง
สถาบันการศึกษาชั้นสูงระดับอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รวมทั้งปรับปรุงขยายโรงเรียนมัธยมตอนปลายสายอาชีพแขนงต่าง ๆ โรงเรียนเกษตรกรรม
วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยครูมีผลให้การจัดการศึกษาในภาคอีสานขยายตัวมากขึ้น

ตารางที่ 4.7 จำนวนนักเรียนเตรียมอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2499-2501

ประเภทโรงเรียน	2499	2500	2501
โรงเรียนรัฐบาล	371	417	698
โรงเรียนราษฎร์	-	155	382
รวมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	371	572	1,070
รวมทั้งประเทศ	13,957	17,245	23,199
อัตราส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อทั้งประเทศ (%)	2.66	3.32	4.61

หมายเหตุ : ปี พ.ศ. 2499 โรงเรียนราษฎร์ยังไม่เปิดสอนชั้นเตรียมอุดม

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ (อ้างจากสำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ 2504 : 79)

จากตารางจะเห็นได้ว่าจำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมากหลังปีที่จอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์เข้าบริหารประเทศ แต่ก็ยังเทียบปริมาณระดับประเทศแล้ว อัตราส่วนยังถือว่าน้อยมาก ดังจะเห็นได้จากการเปรียบเทียบอัตราส่วนต่อทั้งประเทศแล้วอยู่ที่ พ.ศ. 2499 มีจำนวนนักเรียนร้อยละ 2.66 มาในปี พ.ศ. 2500 จำนวนนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 3.32 และ พ.ศ. 2501 จำนวนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 4.61 เท่านั้น

จอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์เป็นผู้บุกเบิกภาคตะวันออกเฉียงเหนือสู่การ "พัฒนา" เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ได้ทำการรัฐประหารสำเร็จใน พ.ศ. 2500 และต่อมาได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ได้มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจนับตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เป็นพื้นที่เกี่ยวกับอุตสาหกรรมมากขึ้น ได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปาเขื่อน ความเจริญต่างๆ ได้ค่อยๆ เข้าไปในภาคอีสาน ซึ่งผลที่ตามมาคือภาคอีสานได้รับการ "พัฒนา" มากขึ้น พืชเศรษฐกิจใหม่ที่เริ่มปลูกนอกจาก ข้าว คือ ปอ และตามมาด้วย มันสำปะหลัง รวมทั้งพืชอื่น ๆ ในเวลาต่อมา ทำให้ชาวอีสานมีทางเลือกมากขึ้น แต่พืชเศรษฐกิจเหล่านี้ไม่ได้ทำให้เกิดรายได้แน่นอนอนและมั่นคงให้กับชาวอีสาน ผลที่ตามมาคือราคาพืชไร่เหล่านี้มีราคาดีในระยะแรกๆ แต่ต่อมาราคาคงต่ำลงจนผู้ผลิตประสบกับความขาดทุน จึงได้เปลี่ยนการผลิตพืชไร่ชนิดใหม่อยู่เรื่อยๆ จากการปลูกพืช ไร่นี้ป่าจำนวนมากถูกถากถางให้เป็นพื้นที่เพาะปลูก รวมทั้งมีการทำธุรกิจการค้าไม้ของกลุ่มนายทุนกลุ่มต่างๆ ในภาคอีสาน และเหตุผลทางการเมืองที่ใช้ปราบปรามกลุ่มนิคมลัทธิคอมมิวนิสต์ เมื่อแหล่งที่พึ่งพิงทางธรรมชาติหมดไป ประกอบกับในเมืองมี "โอกาส" ที่จะสร้างฐานะ

คนอีสานจำนวนมากเริ่มอพยพเป็นระยะๆ ไปตามเมืองใหญ่ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพฯ คนอีสานที่เดินทางไปตามเมืองต่าง ๆ เพื่อประกอบอาชีพมีหลายกลุ่ม กลุ่มที่ไปเพื่อการศึกษาและมีการศึกษา กลุ่มที่เป็นแรงงานรับจ้าง กลุ่มที่ประกอบอาชีพขอทาน ซึ่งคนพวกนี้มักนำเครื่องดนตรีพื้นบ้านคือ แคน พิณ ใช้ประกอบในการขอทานด้วย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าช่วงแรกๆ ของการอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ ได้มีทัศนคติเกี่ยวกับคนอีสานว่า ยากจน และเกียจคร้าน ซึ่งความคิดดังกล่าวได้ค่อยๆ ได้รับการชี้แจงจากทั้งคนต่างถิ่นและคนในท้องถิ่นเอง (ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ 2548: 15-16)

สมัยจอมพลสฤษดิ์ ฐนะรัชต์ ราว พ.ศ.2500 เป็นต้นมา ซึ่งนิยมความทันสมัยโดยการ "สั่งเข้า" ของแนวความคิดในการพัฒนาแบบตะวันตก ซึ่งยังผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุ มีการจัดสร้างถนนหนทางและสิ่งอำนวยความสะดวกสบายขึ้นมากมายในยุคนี้ รวมไปถึงการนำเข้าของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและการส่งเสริมการลงทุนขึ้นอย่างมากมาซึ่งเป็นการระดมสรรพกำลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อหวังผลทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองอย่างมาก ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้กลายเป็นเป้าหมายแห่งการพัฒนาครั้งนี้อย่างมาก นับได้ว่า การไหลบ่าของ

ความทันสมัย (แต่ไม่พัฒนา) ในครั้งนี้ได้เป็นจุดเริ่มที่ดึงเอาอิทธิพลของความทันสมัยเข้ากระทบกับโครงสร้างในระดับหมู่บ้านไม่น้อย ภาพปรากฏเห็นชัดเจนหลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สิ้นชีวิต และรัฐบาลชุดต่อมาได้ยึดเอกแนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในการบริหารประเทศอย่างต่อเนื่อง

อาจกล่าวได้ว่า แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปรากฏผลชัดเจนภายหลังจากสิ้นรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้ว สืบเนื่องจากรัฐบาลชุดต่อ ๆ มาได้สานต่อแนวคิดในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อมาอีกจนเป็นภาพที่เห็นในปัจจุบัน และเห็นผลกระทบอย่างชัดเจนซึ่งควรค่าต่อการศึกษาดังกล่าว

บทที่ 5

สรุปการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา เอกสาร งานวิชาการ ที่เกี่ยวกับแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว ได้ข้อสรุปว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นยังไม่มีผู้ศึกษามากนัก มีข้อมูลจากการศึกษาในภาพของชุมชนในหมู่บ้านลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นข้อมูลด้านลึกในภาพรวมของพื้นที่ที่ศึกษาเมื่อนำมาประมวลผล ก็พอที่จะสามารถสรุปได้ว่า จากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับแรกของประเทศ

จากนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สมัยเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น มีผลกระทบที่เกิดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือในทั้งดีและไม่ดี เป็นผลที่ค้นพบและรวบรวมได้จากเหตุการณ์หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เสียชีวิตไปแล้วเป็นผลพวงจากแนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ผู้นำประเทศในยุคต่อ ๆ มาได้นำนโยบายดังกล่าวไปขยายผลและดำเนินการต่อ ซึ่งผู้ศึกษาได้สรุปเป็นข้อดังนี้

1. สรุปการวิจัย

1.1 แนวคิดและบทบาททางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผลมาจากกระบวนการกล่อมเกลாதทางการเมือง (political socialization) หรือจากประสบการณ์สังคม (social experience) ภายในประเทศ ทำให้มีแนวคิดอนุรักษนิยม ตระหนักถึงความสำคัญของสถาบันทหาร รวมไปถึงการมีอำนาจอย่างแท้จริงเท่านั้นที่จะทำให้มีอำนาจอยู่ได้ และอำนาจนั้นต้องมั่นคงเด็ดขาด ปราศจากการท้าทายจากกลุ่มอำนาจอื่น ๆ เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ไม่มีโอกาสไปศึกษาต่อต่างประเทศ และจากประสบการณ์ในช่วง พ.ศ. 2490-2500 ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เรียนรู้ถึงการใช้กำลังทหารเป็นเครื่องมือในการสร้างเสถียรภาพของรัฐบาล และความเคยชินต่อการใช้อำนาจเด็ดขาดตามวินัยทหาร ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองเห็นว่าระบบรัฐสภาเป็นที่มาของความวุ่นวายและการแย่งชิงผลประโยชน์ในหมู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มองว่าการนำเอาประชาธิปไตยแบบตะวันตกมาใช้ในขณะนั้นไม่เหมาะสมกับสังคมไทย จากสถานการณ์ทางการเมือง การสร้างภาพของรัฐบาล การเกิดทุนสถาบันพระมหากษัตริย์ และวัฒนธรรมทางการเมืองไทย ได้ส่งผลให้ประชาชนยอมรับในตัวจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์

พระราชอำนาจสามารถบริหารประเทศได้อย่างราบรื่นตลอดระยะเวลาที่อยู่ในอำนาจ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้การยอมรับในฐานะลูกหลาน

1.2 เมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมาใช้อำนาจหลังการทำรัฐประหารปี 2501 ได้มีการเน้นในด้านการพัฒนาทางเศรษฐกิจ หรือที่รู้จักกันว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ รูปแบบการพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ยึดหลักปรัชญาการบริหารของไทยสมัยก่อน นั่นคือการมีพ่อขุนผู้ซึ่งยอมอุทิศชีวิตเพื่อการอยู่ดีกินดีของประชาชน กล่าวคือมีลักษณะของการเป็นเจ้านายที่ดีมีคุณธรรม ระบบการเมืองไทยนับแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจเป็นการเมืองระบบราชการ อยู่ภายใต้การปกครองระบอบเผด็จการอำนาจนิยม เป้าหมายพื้นฐานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการพัฒนาประเทศคือ การรักษากฎหมายและระเบียบ การขจัดความชั่ว (การกระทำใด ๆ ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย ระเบียบ และศีลธรรม) และการนำความสุขมาสู่ประชาชน ปรัชญาการปกครองพื้นฐานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ “ความสงบสุขและความรุ่งเรืองของประชาชน” ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มองเห็นความยากจน ทургันดารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้เป็นพิเศษ

1.3 แนวคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำคณะปฏิวัติ มีการควบคุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้โดยเรียบร้อยแล้ว แทนที่จะมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หรือมีกฎหมายจัดการปกครองเพื่อจัดตั้งคณะผู้บริหารประเทศ กลับทำหน้าที่รับผิดชอบการบริหารประเทศเสียเอง และนำข้าราชการประจำเข้ามามีบทบาททางการเมืองโดยตรง มีประกาศของคณะปฏิวัติรวมทั้งหมด 56 ฉบับ ซึ่งมีผลบังคับเป็นกฎหมาย นับแต่การปฏิวัติครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 ถึงวันที่ 28 มกราคม 2502 วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแห่งราชอาณาจักรไทย รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรได้ให้อำนาจแก่ฝ่ายบริหารอย่างกว้างขวางชนิดที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน คือ มาตรา 17 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้อำนาจอันชอบธรรมตามมาตรา 17 บริหารประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สั่งประหารชีวิตผู้ลอบวางเพลิง ผลิตและค้าเฮโรอีน และผู้ที่ฝักใฝ่คอมมิวนิสต์ รวมทั้งผู้ที่บ่อนทำลายความมั่นคงของรัฐบาล กวาดล้าง “ผู้กว้างขวาง” คืออันธพาล เป็นเหตุให้สภาพการณ์ทางการเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเปลี่ยนแปลงไปในแง่ของการไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลในสมัยนั้น

1.4 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เน้นในด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมการลงทุนของต่างชาติและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เพื่อเป็นการจูงใจในการลงทุน องค์กรราชการใหม่ ๆ ถูกก่อตั้งขึ้นนำสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ กระทรวงพัฒนาแห่งชาติ สภาวิจัยแห่งชาติ สภาการศึกษาแห่งชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิชาการที่ได้รับการสนับสนุนมากที่สุดจากรัฐบาลคือเศรษฐศาสตร์และ

รัฐประศาสนศาสตร์ ความพยายามทุกอย่างมุ่งไปยังเป้าหมายเดียว นั่นคือการพัฒนาด้านการชลประทานโดยการสร้างเขื่อนและฝาย การผลิตกระแสไฟฟ้า การสาธารณสุข การปลูกพืชเศรษฐกิจเช่น ปอ และมันสำปะหลัง และการให้การศึกษาโดยจัดตั้งมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนครอบคลุมทุกพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสมัยนั้น

1.5 นโยบายพัฒนาประเทศของระบบการเมืองแบบสฤษดิ์ เน้นการส่งเสริมการลงทุนทางอุตสาหกรรมทดแทนสิ่งเข้า (import substitution industry) โดยการให้สิ่งจูงใจกเว้นภาษีหลายชนิดกับนายทุนต่างประเทศที่เข้ามาลงทุน ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมการลงทุนด้วยวิธีการต่าง ๆ สำหรับนักลงทุนภายใน คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนมีบทบาทอย่างสำคัญสำหรับกรณีนี้ และเพื่อให้การลงทุนทางอุตสาหกรรมดำเนินไปด้วยดี ได้มีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น การสร้างเขื่อน การขยายถนนหนทาง การสร้างบรรยากาศเสถียรภาพทางการเมือง การยกเลิกกฎหมายจำกัดการถือครองที่ดิน รวมทั้งส่งเสริมความร่วมมือระหว่างเอกชนและหน่วยราชการ ยังผลกระทบให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดการเจริญเติบโตทางด้านวัตถุอย่างมากมาย จำนวนประชากรหนาแน่นขึ้นจากการที่อายุยืนยาวขึ้น พื้นที่ทำการเกษตรลดลง การบุกรุกป่าธรรมชาติมากขึ้น ผลกระทบจากนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ และผลจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างทางเศรษฐกิจส่งผลให้เห็นเด่นชัดในแง่ของจำนวนผู้ใช้แรงงาน มีการเพิ่มจำนวนประชากรทำให้เกิดชุมชนเนื่องจากการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่ตัวเมือง

1.6 ช่วงก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสูง เพราะทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ประชากรน้อย และเป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนและชุมชน ผลคือความสมดุลระหว่างการบริโภคกับการผลิตและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ แต่หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติก็ทำให้ศักยภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านลดลง กล่าวคือ ที่ดินถือครองเฉลี่ยต่อครัวเรือนลดลง ครัวเรือนไร้ที่ดินมีมากขึ้น เกษตรกรต้องพึ่งพานายทุนมากขึ้น รายจ่ายและหนี้สินสูงขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว

1.7 ผลจากการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้เศรษฐกิจแบบพอเพียงชีพเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเงินตรา ตัวแปรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง 3 ประการคือ ประการแรก การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรอันเกิดจากการพัฒนาการแพทย์และสาธารณสุข ประการที่สองการนำพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะปอ และมันสำปะหลังมาปลูก ประการที่สาม การสร้างถนน รพช. ทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัด ทั้งสามประการมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบหรือสร้างปัญหาขึ้นมาอีกหลายปัญหาเช่นปัญหาการ

ทำลายป่า ปัญหาการปลูกกล้วยา ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการสูญเสียที่ดิน ปัญหาการว่างงาน และเคลื่อนย้ายแรงงานให้ไปแออัดในเมืองใหญ่

2. อภิปรายผล

2.1 จากการศึกษาจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เรื่อง สาเหตุ ปัจจัย สภาพแวดล้อมในการกล่อมเกลายให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีลักษณะนิสัยเผด็จการอำนาจนิยม สอดคล้องกับแนวคิดจิตวิทยาการเมืองของฌองส์ ลินสวาลด์ ที่ว่ามนุษย์มีปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมจาก ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพ สิ่งกระตุ้นพฤติกรรม องค์การที่ให้การอบรมเรียนรู้แก่บุคคลอื่น ได้แก่ครอบครัว โรงเรียน สถาบันทางศาสนา และเพื่อนเล่นหรือเพื่อร่วมงาน เห็นได้ว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดจากครอบครัวทหาร ถูกปลูกฝังความเป็นคนมีระเบียบวินัยตั้งแต่เล็กจนโตก็เข้ารับการศึกษารวมทั้งโรงเรียนทหารมาโดยตลอด จึงทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ คำนึงกับการใช้อำนาจบังคับบัญชาอย่างเด็ดขาดแบบทหาร การปกครองผู้ใต้บังคับบัญชาและประชาชน โดยอาศัยกฎหมายมาตรา 17 สร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจอย่างเด็ดขาด สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิต บุญบงการ เรื่องการพัฒนาการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในประเด็นที่ว่าปัจจัยที่ทำให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีอำนาจทางการเมืองมาจากบุคลิกภาพลักษณะผู้นำ ความสามารถในการที่จะโน้มน้าวให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม , กมล สมวิเชียร เรื่อง วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย ในประเด็นที่ว่าวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยมาจากการขัดเกลายในครอบครัว และรับอิทธิพลจากสังคม, เกลิม มลิตา เรื่อง รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย และทักษ์ เกลิมเดียรณ เรื่องการเมืองในระบบอุปถัมภ์แบบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในประเด็นเรื่องการปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ การปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยว่ากรพัฒนาเศรษฐกิจส่วนใหญ่เป็นไปตามทัศนะที่เป็นอนุรักษนิยม ความปึกใจในเรื่องความสะอาด ความเรียบร้อยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นไปในรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจด้านโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าพัฒนาประเทศ

2.2 จากการศึกษาแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พบว่าในช่วง พ.ศ. 2501-2504 นั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เนื่องจากบทบาทของเวทีเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศได้ส่งแรงผลักดันมาสู่ระบบเศรษฐกิจและการเมืองของไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกิดการขยายตัวและสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อรองรับเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเสรีสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนา ในการนี้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แสดงบทบาท “พ่อขุนอุปถัมภ์” ด้านการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจโดยเข้ามาเป็นประธานสภาพัฒนาการ

เศรษฐกิจแห่งชาติเสียเองโดยตำแหน่ง เน้นเฉพาะด้านการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การเข้ามากำกับควบคุมแนวทางพัฒนา จึงเป็นลักษณะเบ็ดเสร็จครอบคลุมการกำหนดนโยบายและการบริหาร ทั้งปวง ดังเช่นงานของ จานงค์ ใจเที่ยง เรื่องการปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางเศรษฐกิจสังคม และการเมือง ในประเด็นการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้นอย่างแท้จริง, ทิพย์รัตน์ วานิชชา เรื่องการปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารโดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501-2506 ผลของการปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารในปัจจุบันเป็นผลเนื่องมาจากรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกิดความหวั่นเกรงว่าสภาพทุรกันดารและความสัมพันธ์ที่เห็นห่างระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเหล่านั้น เป็นทางทำให้ฝ่ายตรงข้ามถือโอกาสเข้าแทรกซึม หรือ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ เรื่องสหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย (1960-1970) ในประเด็นการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ว่าได้นำไปสู่การพัฒนาประเทศอย่างเป็น ระบบ ผลักดันให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวอย่างมาก จากความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและวิชาการ จากประเทศสหรัฐอเมริกาเพื่อให้เกิดรัฐบาลและระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพต่อการสกัดกั้น การขยายตัวของคอมมิวนิสต์

2.3 จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พบว่าส่งผลให้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประสบปัญหาการเคลื่อนย้ายของประชาชนสู่เมืองเพื่อขายแรงงาน และการรับเอาวัฒนธรรมนิยมวัตถุเป็นเครื่องวัดคุณค่าคน และสืบเนื่องจากการส่งเสริมการปลูกพืช เศรษฐกิจของรัฐบาลทำให้พื้นที่ในการขยายกิจกรรมรองรับนโยบายการพัฒนา จึงเกิดพฤติกรรม การบุกรุกทำลายป่าไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิทย์ ชีรสาศวัตและคณะ เรื่องประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบันในประเด็นของผลกระทบจากแผนพัฒนา เศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นผลกระทบให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พัฒนาเฉพาะด้านวัตถุแต่เกิดการล่มสลายทางด้านวัฒนธรรมและชนชาติก็ถูกทำลายหรือ นินนาท สิ้นไชย เรื่อง สหรัฐอเมริกากับการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษาผลกระทบที่มีต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทูนเอกชนใน ประเทศและทูนเอกชนต่างประเทศ ในประเด็นที่ว่าธนาคารโลกมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย และกลยุทธ์การพัฒนาเศรษฐกิจ-การเมืองก่อให้เกิดความจำกัดของอธิปไตยในการกระทำและ ความคิดของรัฐไทย แต่กระนั้นก็ตามเกิดการขัดแย้งกับผลการศึกษาของทิพย์รัตน์ วานิชชา เรื่องการ ปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารโดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในประเด็นการดำเนินนโยบายของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการปรับปรุงท้องถิ่นทุรกันดารนำมาซึ่งการพัฒนาแต่ในงานวิจัย ดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างมากมาจากการพัฒนาในระยะยาวด้านที่ก่อให้เกิด ปัญหาอะไรบ้างต่อประชาชนในประเทศ, จารึก สุดใส เรื่องนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2501-2506 ในประเด็นความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นให้ไทยพัฒนาเศรษฐกิจโดยอาศัยทุนและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพื่อให้เกิดรัฐบาลและระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพต่อการสกัดกั้นการขยายตัวของคอมมิวนิสต์

2.4 ในแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พบว่าส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมาก เป็นที่ยอมรับของชาวตะวันตก ตลอดจนเกิดโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นมากมาย มีโรงเรียน โรงพยาบาล เขื่อน สถานีอนามัย และเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าถึงประชาชนอย่างใกล้ชิดมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ เรื่องสหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย 1960-1970 ในประเด็นที่ว่าประเทศสหรัฐอเมริกามีบทบาทต่อนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและวิชาการ, จารึก สุดใจ เรื่องนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างเป็นระบบภายใต้ระบบทุนนิยม, นินนาท สินไชย เรื่อง สหรัฐอเมริกากับการเปลี่ยนแปลงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, และวรวรรিকা ดันดิรัตน์ไพศาล เรื่องกระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในประเด็นของการพัฒนานำสู่ความเจริญด้านวัตถุ เป็นที่ยกย่องและยอมรับของต่างประเทศเห็นได้จากการได้รับการสนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือทั้งแบบให้เปล่าและกู้ยืมเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินนโยบายการพัฒนาประเทศในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

2.5 ด้านการเมืองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่าไม่มีการพัฒนา ความเป็นประชาธิปไตยจากการยึดอำนาจการระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยเมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา กลับย้อนกลับไปดำเนินการเมืองลักษณะเผด็จการอำนาจนิยมโดยเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ สอดคล้องกับงานของ ยุทธยา หมั่นสาย เรื่องแนวคิดในการบริหารประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : การศึกษาวิเคราะห์สุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 ในประเด็นว่าสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์สะท้อนแนวคิดในการบริหารประเทศเรื่องความมั่นคงและการพัฒนาเป็นประเด็นหลักในการบริหารประเทศและการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง, สุภัทรา โกษะโยธิน เรื่อง ลักษณะผู้นำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในประเด็นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีลักษณะเป็นผู้นำทางการเมืองจากปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ สถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น ฐานอำนาจทางการเมือง การยอมรับของประชาชน และปัจจัยส่วนบุคคลซึ่งได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูจากโรงเรียน ประสบการณ์ในการทำงาน รวมทั้งบุคลิกภาพและนิสัยส่วนตัว กล่อมเกลายให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์มีลักษณะความเป็นผู้นำ

แบบเผด็จการอำนาจนิยม, และทักษิณ เจริญเติบโต เรื่องการเมืองในระบบอุปถัมภ์แบบเผด็จการของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้นำแม้จะได้รับการยอมรับจากชาวตะวันตกในแง่ของการพัฒนาประเทศแต่ในด้านการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยปรากฏผลว่าถูกแช่แข็ง ไม่มีการพัฒนาทางการเมืองเกิดขึ้นแต่อย่างใด

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 จากการศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้มองภาพของปัจจุบันชัดเจนขึ้นในบริบทของสังคมนำไปสู่การทำนายอนาคตได้ หนึ่ง จากการศึกษาที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อาศัยบริบททางการเมืองก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมาก โดยนำโครงการต่าง ๆ เข้าไปพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมากมายังผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นปัจจุบันสมควรที่นักการเมืองหรือผู้นำประเทศควรตระหนักคิด ในอันที่จะนำสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนในอนาคต

กล่าวตามความเป็นจริงแล้ว นโยบายของรัฐทุกยุคทุกสมัยก็ยังไม่มีการพัฒนา ยังคงเป็นการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง นโยบายต่าง ๆ เป็นไปในรูปแบบสำเร็จรูปเหมือนอาหารสมัยใหม่ กระจายไปทุกภาคส่วนของชาติ ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือที่เป็นชุมชนคนเมืองที่เชิงชัน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ชื่อบริสุทธิ์ ภาคใต้ที่มีความมั่นคงบนความเชื่อถือในท้องถิ่นหรือภาคกลางที่มีความหลากหลายของคนในชุมชน

ในระยะหลัง ๆ นี้มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งที่สามัคคีกับชุมชนของตนในการดำเนินกลุ่มทุนภายนอกที่เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรหรือส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นโรงไฟฟ้า เหมืองแร่ โรงโมหิน หรืออะไรก็ตามที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน ชุมชนท้องถิ่นอาจเป็นที่เดียวที่บรรจผลประโยชน์ที่เหลืออยู่ของประชาชนในประเทศไทย การที่จะรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมไว้ได้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชนท้องถิ่นต้องผนึกกำลังกัน ไม่อนุญาตให้ชนชั้นนำทางการเมือง (ธุรกิจ) ในส่วนกลางใช้อำนาจของรัฐชาติอันมีมาแต่เดิม พาชุมชนท้องถิ่นให้ไปตกเป็นเหยื่อของทุนนิยมสากล

3.2 ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากจะวิจัยต่อไปควรจะศึกษาในแง่มุมมองของแนวคิดและบทบาททางการเมืองของผู้นำประเทศคนอื่น ๆ ในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ได้ข้อมูลเปรียบเทียบว่าแนวคิดและบทบาททางการเมืองของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับผู้นำคนอื่น ๆ เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และยังมีผลกระทบอย่างไรต่อความเปลี่ยนแปลงของวิถีชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดยทฤษฎีของรัฐศาสตร์แล้ว บูรณาการทางการเมืองนั้นไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่งตายตัว แต่จะมีการปรับปรุงและปรับเปลี่ยนเป็นระยะ ๆ เพื่อให้ทุกองค์ประกอบของสังคมการเมืองสามารถแบ่งปันพื้นที่กันได้ และไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกัน อีกทั้งเป็นการเตรียมทั้งสังคม (ในทางการเมือง) ให้สามารถเผชิญปัญหาแห่งยุคสมัยได้อย่างมีพลัง กล่าวคือการบูรณาการทางการเมืองคือการที่ประชาชนทั้งหมดมีเอกภาพทางความคิดและวัฒนธรรม หรือมีจิตศรัทธาท่วมตันต่อผู้นำจนพร้อมสละสิทธิทางการเมืองของตน ซึ่งที่จริงสภาพเช่นนี้เกิดขึ้นได้ยาก หรือถ้าจะเกิดก็มักต้องอาศัยการครอบงำอย่างเข้มข้น และการบังคับใจกัน

อย่างไรก็ตาม การศึกษาถึงแนวคิดและบทบาททางการเมืองของผู้นำในอดีต นำสู่คำตอบที่ชัดเจนขึ้นถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับนโยบายของประเทศไทยเพื่อแปรรูปให้เป็นรัฐชาติสมัยใหม่ ปรับปรุงระบอบการเมืองการปกครองไทยซึ่งมีปัญหาสั่งสมมาแต่เดิมและมีปัญหาเพิ่มเนื่องจากสภาวะเสื่อมอำนาจของรัฐชาติ ความผิดพลาดในอดีตเป็นบทเรียนที่ควรจดจำ ร่วมคิด ร่วมสร้าง ปกป้อง ป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกจนเป็นวัฏจักรผลที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3.3 วิถีชีวิตคนชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีอัตลักษณ์ของตนเอง วัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันจากภาคอื่น ๆ เป็นเหตุผลที่ไม่ควรมองข้ามในการที่จะนำโครงการใดใดของรัฐบาลเข้าไปสนับสนุนหรือเผยแพร่ ควรเกิดจากความต้องการของประชาชนที่เป็นคนท้องถิ่นอย่างแท้จริงจึงจะเป็นประโยชน์และไม่ก่อปัญหาแก่ประเทศชาติในอนาคต

ความเสื่อมทรุดของชุมชนท้องถิ่นที่เกิดขึ้น เมื่อมีการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจไปในแนวนโยบายซึ่งอาศัยอำนาจบริหารจัดการทรัพยากรจากส่วนกลางอย่างเต็มที่ ดังเช่นรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในการนำนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติสู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างเป็นระบบ ผลปรากฏดังเช่นที่ผู้วิจัยได้สรุปให้ทราบข้างต้นดังกล่าว

ในบริบทดังกล่าวว่าประเทศไทยและประเทศไทยก็ยังมีอยู่ ความชอบธรรมในกระบวนการใช้อำนาจได้โดยอัตโนมัติ ผลประโยชน์ของทุกฝ่ายและทุกชุมชนจะต้องได้รับการดูแลอย่างเป็นรูปธรรม และถ้าจะมีผลประโยชน์ร่วมกันในขอบเขตที่กว้างครอบคลุมชนหลายกลุ่ม ก็ควรต้องถูกกำหนดด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งถือเป็นฐานใหม่ของการสร้างฉันทามติและความชอบธรรมในการใช้อำนาจ

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของศูนย์อำนาจกลาง ควรค่าที่จะเหลียวมองความเป็นปัจเจกของชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือบ้าง วัฒนธรรมทางการเมืองของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงเหลือเศษซากไว้ให้ลูกหลาน ได้ดูแลรักษาเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์อย่างทั่วถึงในอนาคต อีกทั้งวัฒนธรรมความเป็นอยู่ในอดีตที่เรากำลังโหยหา ไขว่คว้า

ดูแลรักษาให้คงไว้ ก่อนที่จะจางหายไปเป็นเศษซากจนยากที่จะฟื้นคืนชีพขึ้นมาได้ ให้ลูกหลานไทย
ได้ซึมซับอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล สมวิเชียร (2514) *วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย* กรุงเทพมหานคร สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย
- โกศล ริยะป่า (2546) “การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจและการเมืองของจอมพลสฤษดิ์
ชนะรัชต์” รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- จังหวัดขอนแก่น (2548) *คู่มือท่องเที่ยว : จังหวัดขอนแก่น* โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท
- จารึก สุดใจ (2529) “นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลของ
จอมพลสฤษดิ์ ชนะรัชต์ 2501-2506” วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยศิลปากร
- จ่านงค์ ใจเที่ยง (2521) “การปฏิวัติ 2501 กับผลสะท้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง”
วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เจมส์ ซี อินแกรม (2539) เอกสารประกอบคำบรรยาย *วิชา ศ 261 ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย* (บทที่ 7-8)
แปลโดย อ. ชูศรี มณีพฤกษ์ จัดทำโดยคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จอมพล หนิมพานิช (2548) *พัฒนาการทางการเมืองไทย : อำมาตยาธิปไตย ธนาธิปไตย หรือประชาธิปไตย*
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2541) *ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง* สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เฉลิม มลิตา (2518) “รัฐประหาร พ.ศ. 2500 ในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เชาวนะ ไตรมาส (2543) *ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตย* สถาบันนโยบายศึกษา กรุงเทพมหานคร
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2519) *ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย*
โรงพิมพ์มณเฑศ กรุงเทพมหานคร
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2544) “จอมพล ป.พิบูลสงคราม กับการเมืองไทยสมัยใหม่” บันทึกการ
สัมมนา ระหว่างวันที่ 24-25 มิถุนายน 2536 โดยมูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- _____ (2544) *ปริทัศน์ พนมยงค์ และ 4 รัฐมนตรีอีสาน + 1 มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์ หอจดหมายเหตุธรรมศาสตร์*

- ณรงค์ สีนสวัสดิ์ (2518) *จิตวิทยาการเมือง* กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 _____ (1975) *จิตวิทยาการเมือง หนังสือในโครงการ ตำราของสมาคมรัฐศาสตร์ แห่ง*
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยการสนับสนุนของมูลนิธิเคเซไฟบูลย์
- คณีย์ ทองใหญ่ (2518) “ปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยสมัย
 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501-2506” *วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เดิม วิภาคย์พจนกิจ (2530) *ประวัติศาสตร์อีสาน พิมพ์ครั้งที่ 2 มูลนิธิโครงการตำรา*
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- ทักษ์ เกลิมเตียรณ (2548) *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ พรรณี นัทรพลรักษ์*
ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข ช่างสัคดิ์ เพชรเลิศอนันต์ ผู้แปล พิมพ์ครั้งที่ 2 มูลนิธิ
โครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ทิพย์รัตน์ วานิชชา (2521) “การปรับปรุงถิ่นทุรกันดารโดยรัฐบาล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
 2501-2506” *วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์*
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เทียมจันทร์ อ้าแห้ว (2521) “บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล
 ป.พิบูลย์สงคราม ระหว่างปี 2484-2487” *วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต*
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เทพพนม เมืองแมน (2529) *พฤติกรรมองค์กร กรุงเทพฯ โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์*
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2548) “ลาวในทัศนะของไทย” *เอกสารวิชาการในการสัมมนาวิชาการประจำปี*
 2548 เมื่อ 26-27 พฤศจิกายน 2548 ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซิตี้ จอมเทียน
 ชลบุรี จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนาและหน่วยงานอื่น 5 แห่ง
- ธ ไสธร ผู้ทองคำ (2545) “พัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ในภาค
 ตะวันออกเฉียงเหนือ” *โครงการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสน*
ศาสตร์แห่งชาติ ครั้งที่ 3 โดย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 29-30
พฤศจิกายน 2545 ณ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ธรรมบุญ แจ่มใส (2541) “บทบาทผู้นำทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ศึกษากรณีการ
 ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ. 2491-2500” *วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตร*
มหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- นรนิติ เศรษฐบุตร (2543) *นัยประชาธิปไตยในวิถีการเมืองไทย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
 กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์วิภาษา

- นันทนา กปิลกาญจน์ (2529) รายงานผลการวิจัย “แนวคิดทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์
 ธนะรัชต์ : ผลที่มีต่อการพัฒนาประเทศ” คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- นินนาท สินไชย (2545) “สหรัฐอเมริกากับการเปลี่ยนแปลงแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของ
 ไทยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : ศึกษาผลกระทบที่มีต่อโครงสร้าง
 ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ทุนเอกชนในประเทศและทุนเอกชนต่างประเทศ”
 วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์ “เอกสารรายงานรัฐสภา” รวมคำแถลงนโยบายของรัฐบาลตั้งแต่
 คณะแรกจนถึงคณะปัจจุบัน ส่วนบริการวิชาการหอสมุดรัฐสภา
- นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนท์ (2539) *ประวัติศาสตร์ไทยลาว-อีสาน* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร
 โรงพิมพ์สายธาร
- บทแถลงข่าว สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น ปี 2547 ข่าวที่ 858/2547
- บัณฑูร บุญสนอง (2542) “บทบาทผู้นำทางการเมืองของพลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช :
 ศึกษากรณีการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีระหว่างปี พ.ศ. 2518-2519”
 วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- บุญชนะ อัดถากร (2526) “บันทึกวิเคราะห์และวิจารณ์ 16 นายกรัฐมนตรีไทย” มูลนิธิ
 ศาสตราจารย์บุญชนะ อัดถากร เพื่อการศึกษาและวิจัย
- บุญมา ทวิภักดี (2542) *ประวัติศาสตร์จังหวัดขอนแก่น ด้านการเมืองการปกครอง*
 กองแผนงาน มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- บุญยรงค์ นิลวงศ์ (2544) “ขอนแก่นศึกษาที่ระลึกเนื่องในโอกาสวันคล้ายวันเกิดนายบุญยรงค์ นิลวงศ์”
 โรงพิมพ์ศิริลักษณ์ออฟเซ็ทขอนแก่น
- ประยูร และเกรียงศักดิ์ พิเศษ (2512) *12 นายกรัฐมนตรี* กรุงเทพมหานคร ป.พิศนาคการพิมพ์
- ปราณี रामสูตร (2545) *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน* กรุงเทพมหานคร สถาบัน
 ราชภัฏธนบุรี พิมพ์ครั้งที่ 3 โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์
- พงศ์เพ็ญ ศุภคนดาชัย (2549) “การพัฒนาการเมืองในประเทศไทย: ปัญหาและอุปสรรค” วารสารรัฐศาสตร์ ปีที่ 6
 ฉบับที่ 2 คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พรภิรมย์ เข็มธรรม (2528) *ประวัติศาสตร์ไทยร่วมสมัย เล่ม 2* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์

- ภิรมย์ แสตนอิสสระ (2523) “จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กับการปกครองในระบอบรัฐสภา พ.ศ. 2501-2506” ปริชญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชา ประวัติศาสตร์มศว.ประสานมิตร
- บุษยา หมื่นสาย (2546) “แนวคิดในการบริหารประเทศของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ : การศึกษาวิเคราะห์สุนทรพจน์ของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2501-2506” ปริชญานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- ลิขิต ชีรเวคิน (2547) *วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย* พิมพ์ครั้งที่ 9 แก้ไขเพิ่มเติม สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วรรธิกา ตันติรัตน์ไพศาล (2532) “กระบวนการเสริมสร้างอำนาจทางการเมืองของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วัชรินทร์ มัสเจริญ (2533) “แบบเรียนสังคมศึกษากับการกล่อมเกลางานการเมืองในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ศึกษากรณีความมั่นคงของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วารสารข่าวทหารค้า خونแก่น ปีที่ 16 ฉบับที่ 174 ประจำเดือน ธันวาคม 2548
- วารสารคณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ ปีที่ 18 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน ตุลาคม - ธันวาคม 2543
- วารสารถนนหนทาง ปีที่ 23 ฉบับที่ 80 ประจำเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม 2539
(หน้า 27-46)
- _____ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - เมษายน 2539
- วารสารศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - เมษายน 2540
- วารสารหลักเมือง 5, 52 (กรกฎาคม 2538) หน้า 45-47
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2532) “ค่านิยมของข้าราชการไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชนบท: สาเหตุ” กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- วิวัฒน์ เอี่ยมไพวัน (2527) *ประวัติศาสตร์สังคมและการเมืองไทย* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กรุงเทพมหานคร
- ศักดิ์นา ฉัตรสกุล ณ อุษยา (2526) “รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ 2501-2506” วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- สมบัติ จำปาเงิน (2528) *ประวัตินักพูดไทย เล่ม 1* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์บรรณกิจเทรคดิง
- สมบัติ พิศพะอาด (2530) “หนีไปจากเสรีภาพ รากฐานทางจิตวิทยาของระบบเผด็จการของ
อิริค ฟรอมม์” กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง
- สมบูรณ์ วรพงษ์ (2544) *เมื่อหลังคเค็ลือค คคีสังหาร 4 รัฐมนตรี ยุคอัศวินผยอง* สายธาร กรุงเทพมหานคร
_____. (2549) *ยี่ตรีฐบาล พิมพ์ครั้งที่ 2* สายธาร กรุงเทพมหานคร
- เสน่ห์ จามริก (2525) *การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ* มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- สิทธิพันธ์ พุทธหุน (2541) *ทฤษฎีพัฒนาการเมือง* ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สุจิต บุญบงการ (2534) “การพัฒนาการเมืองของไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบัน
การเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ตำราในโครงการตำรา
พื้นฐานคณะรัฐศาสตร์” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
_____. () “การใช้ความรุนแรงทางการเมือง” ใน *ชุดวิชาสถาบันและกระบวนการ*
ทางการเมือง หน่วยที่ 7 นนทบุรี มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชารัฐศาสตร์
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์ (2549) “กบฏผู้มีบุญอีสาน 2444-45 กับจดหมายลูกโซ่ฉบับแรกของเมืองไทย”
ในหนังสือ *ศิลปวัฒนธรรม* วันที่ 1 พฤศจิกายน 2549 ปี 28,1 ()
- สุวิทย์ ธีรศาสตร์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ (2541) *ประวัติศาสตร์อีสาน หลังสงครามโลก
ครั้งที่สองถึงปัจจุบัน* ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สุภัทรา โกษะโยธิน (2543) “ลักษณะผู้นำทางการเมืองของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์” *วิทยานิพนธ์*
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- สิริรัตน์ เรืองวงษ์วาร (2521) “บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่การ
เปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475-2491” *วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*
แผนกวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เสรี บัวแก้ว (2532) “บทบาททางการเมืองของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (2523-2526)”
วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ตำรวจ ศิริบุรี (2537) “แนวคิดทางการเมืองและบทบาทของนายแคว้ว นรปดี ในฐานะสภา
ผู้แทนราษฎร” *ปริญญาานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกประวัติศาสตร์*
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ณ เมรุหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

17 มีนาคม 2507 กองทัพอากาศ ผู้พิมพ์

อรรถ นันทจักร (2529) อีสานศึกษา ประวัติศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อภิชาติ พีชพันธ์ (2539) “การวิเคราะห์ความเป็นผู้นำทางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์”

การค้นคว้าอิสระ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครอง

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจศึก ดวงสว่าง (2507) ประวัติ ผลงาน จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ

นายกรัฐมนตรี (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)

กรุงเทพมหานคร

เอ เอฟ เค ออแกนสกี (2516) ลำดับขั้นของการพัฒนาการเมือง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา แปล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช กรุงเทพมหานคร

เอกสารแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ ระหว่าง พ.ศ. 2504-2506-2509

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ (2527) “สหรัฐอเมริกากับนโยบายเศรษฐกิจไทย วิทยานิพนธ์รัฐศาสตร

มหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย

Robert J. Masscat. (1990) *Thailand and United States: Development Security and Foreign Aid.*

New York: Columbia University Press

Robert J. Masscat. (1994) *The Fifth Tiger: A Study of Thai Development Policy.* New

York: Columbia University Press

www.pub-low.net. วันที่ 18 กันยายน 2549 บทบรรณาธิการของ ศ.ดร.นันทวัฒน์ บรมานันท์

www.nesdb.go.th เว็บไซต์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 962

ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมมณีส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร 10100

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

**ประกาศคณะปฏิวัติ , ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร,
คำแถลงนโยบายรัฐบาล, พรบ.จัดระเบียบราชการ
และสุนทรพจน์ สมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์**

ภาคผนวก ก

ประกาศคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๑

ด้วยคณะปฏิวัติซึ่งประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ ตำรวจและพลเรือน ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศในนามของปวงชนชาวไทย ตั้งแต่เวลา ๒๑ นาฬิกา วันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑ เป็นต้นไป สถานการณ์ทั้งหลายตกอยู่ภายใต้การควบคุมของคณะปฏิวัติโดยทั่วไปแล้ว ขอให้ประชาชนพลเมืองประกอบกิจการงานอาชีพตามปกติ ให้ข้าราชการทั้งหลายปฏิบัติงานในหน้าที่ตามเคยและให้ทุกคนตั้งอยู่ในความสงบ มิพึงกระทำการใด ๆ ที่จะก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในประเทศ ห้ามเคลื่อนย้ายกำลังทหารนอกจากด้วยคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติ และให้ผู้บังคับบัญชากำลังหน่วยต่าง ๆ ของประเทศฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติแต่เพียงผู้เดียว

อนึ่ง ขอให้แจ้งทหารและตำรวจทั้งหลายทราบว่า การยึดอำนาจในครั้งนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงตัวผู้บังคับบัญชาในวงการทหารตำรวจ ทหารและตำรวจทุกคนยังคงอยู่ได้ ผู้บังคับบัญชากนเดิม จึงให้ทหารและตำรวจทั้งหลายฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชากนเดิมต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๗๑ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑

ประกาศคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๓

โดยที่คณะปฏิวัติเห็นสมควรที่จะให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรเสียใหม่ให้
เป็นไปด้วยความเหมาะสม ฉะนั้นในชั้นนี้จึงให้

๑. ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม
พุทธศักราช ๒๔๙๕

๒. สถาปนาผู้แทนราษฎร สมาชิกภาพแห่งสมาชิกแห่งสภาผู้แทนราษฎรและคณะรัฐมนตรี
เป็นอันสิ้นสุดลง

๓. ศาลทั้งหลายคงมีแนวดำเนินการพิจารณาและพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามบท
กฎหมายเช่นเดิมทุกประการ

๔. คณะปฏิวัติจะได้รับการบริหารประเทศโดยมีกองบัญชาการปฏิวัติซึ่งมีจอมพลสฤษดิ์
ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติในนามของปวงชนชาวไทยเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด รักษา
สถานการณ์ทั่วราชอาณาจักร ทั้งนี้จนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

๕. ให้ปลัดกระทรวงทุกกระทรวงรักษาการในหน้าที่ และบรรดาอำนาจที่กฎหมายได้
บัญญัติไว้ว่าเป็นอำนาจของรัฐมนตรี ให้เป็นอำนาจของปลัดกระทรวง การปฏิบัติงานให้ขึ้นตรงต่อ
หัวหน้าคณะปฏิวัติ ราชการงานใด เป็นปกติให้ปลัดกระทรวงสั่งทำไปตามระเบียบปฏิบัติที่เคยทำ
มา ส่วนเรื่องที่เป็นปัญหาและมีความผูกพัน ถ้าหากเป็นเรื่องด่วนให้ปลัดกระทรวงเสนอขอความ
วินิจฉัยต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติโดยผ่านทางหัวหน้ากองอำนวยการ สำหรับราชการทหารให้ผ่าน
หัวหน้ากองอำนวยการฝ่ายทหาร สำหรับข้าราชการพลเรือนให้ผ่านทางหัวหน้ากองอำนวยการฝ่าย
พลเรือน

คณะปฏิวัติขอให้พี่น้องน้องประชาชนพลเมืองไว้วางใจว่าคณะปฏิวัติจะดำเนินการเพื่อ
จุดประสงค์อันเดียวคือประโยชน์และความปลอดภัยของประเทศชาติ ทหารตำรวจยังคงรักษาการณ์
อยู่ตามจุดต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยคุ้มครองให้ความปลอดภัยแก่
ประชาชนทั่วไป แต่ในเวลาเดียวกัน ทหารตำรวจที่รักษาการณ์อยู่นั้นก็ได้รับคำสั่งให้ทำการ
ปราบปรามอย่างเข้มแข็งถ้าหากจะมีเรื่องร้ายไม่สงบเกิดขึ้น

คณะปฏิวัติจะยังไม่ทำการตรวจการหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ทั้งหลายอาจพิมพ์
ออกจำหน่ายได้โดยไม่ต้องผ่านการตรวจข่าวก่อนเพราะคณะปฏิวัติเชื่อว่าหนังสือพิมพ์ทั้งหลายจะ
ให้ความร่วมมือแก่การปฏิวัติครั้งนี้ด้วยวิธีการเสนอข่าวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ตามที่เป็นจริงและ
ด้วยความเป็นธรรม ให้ความคิดเห็นโดยบริสุทธิ์ใจในทางที่จะช่วยกันสร้างไม่ใช้ทางทำลาย การ
กระทำใด ๆ ของหนังสือพิมพ์ที่เป็นไปในทางก่อเรื่องร้าย เสนอความเท็จแก่ประชาชนหรือ

ปราศจากความเป็นธรรม จะต้องถูกยับยั้งด้วยอำนาจปฎิวัติ ซึ่งจำเป็นสำหรับการรักษาความสงบและความปลอดภัยของประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือพิมพ์ที่ทำตนเป็นปากเสียงของชนต่างชาติ ออกเสียงแทนหรือเชิดชูลัทธิที่เป็นภัย เช่น ลัทธิคอมมิวนิสต์ หรือพยายามยุแยกให้แตกความสามัคคีในชาติโดยทางตรงและทางอ้อม หรือด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องประสบกับการปราบปรามอย่างเด็ดขาด

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๑ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑

ประกาศคณะปฏิวัติ

ฉบับที่ ๑๑

คณะปฏิวัติขอประกาศให้ประชาชนทราบแผนการดำเนินงานของคณะปฏิวัติที่จะจัดทำดังต่อไปนี้

๑. เนื่องจากการกระทำครั้งนี้เป็นการปฏิวัติไม่ใช่เพียงรัฐประหารที่เคยกระทำกันมาในครั้งก่อน ๆ คณะรัฐบาลที่จะจัดตั้งขึ้นในขั้นต้นนี้จึงจะมีรูปเป็นรัฐบาลคณะปฏิวัติในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อแห่งการเปลี่ยนแปลง รัฐบาลปฏิวัติจะประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี มีจำนวนตามควรแก่กิจการที่ต้องบริหารดังจะได้ประกาศรายนามให้ทราบต่อไป

๒. จะได้ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อร่างรัฐธรรมนูญให้เหมาะสมกับสถานการณ์ รายชื่อสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้ประกาศต่อไป

๓. นอกจากหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญใหม่แล้ว จะได้ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่เป็นสภานิติบัญญัติในระยะเวลาปฏิวัติอีกด้วย การออกกฎหมายในระบอบนี้ต้องผ่านสภานี้ นอกจากนั้นสภาร่างรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจหน้าที่อย่างอื่น ซึ่งจะได้บัญญัติไว้ในประกาศตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญ

๔. จัดการแก้ไขและปรับปรุงเศรษฐกิจแห่งชาติให้ดีขึ้นและเข้าสู่มาตรฐานที่พึงพอใจโดยนำเอาหลักนิยมในระบอบประชาธิปไตยมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประชาชนชาวไทยทั้งในด้านกิจกรรมและอุตสาหกรรม สำหรับงานนี้จะได้จัดตั้งคณะกรรมการวางแผนเศรษฐกิจแห่งชาติทั้งระยะสั้นและระยะยาวให้เป็นแผนถาวร ซึ่งรัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นภายหลังจะต้องยึดถือเป็นทางปฏิบัติสืบเนื่องกัน ไม่ยกเลิกหรือเปลี่ยนใหม่ง่าย ๆ ตามอารมณ์ของผู้ที่เข้ามาเป็นรัฐบาล จะได้ประกาศชี้แจงให้ราษฎรทราบและเข้าใจแผนการและผลที่ทำสำเร็จเป็นปี ๆ ไป

๕. เพื่อให้เห็นผลดังกล่าวในข้อ ๔ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อให้แผนการเศรษฐกิจเป็นแผนการถาวรที่รัฐบาลจะต้องปฏิบัติสืบเนื่องกันไป จะต้องให้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในระหว่างรัฐธรรมนูญกับแผนการเศรษฐกิจ และจะต้องเอาหลักการเศรษฐกิจเข้าบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญเท่าที่จะทำได้ และจะต้องประกาศแผนดำเนินการเศรษฐกิจไปพร้อมกับประกาศใช้รัฐธรรมนูญหรือในเวลาใกล้เคียงกัน

๖. แก้ไขปรับปรุงระเบียบการคลัง การปกครอง การศึกษาและอื่น ๆ บรรดาที่อยู่ในลักษณะงานปฏิวัติโดยออกเป็นกฎหมายผ่านสภาร่างรัฐธรรมนูญ

๓. เมื่อได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ ซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างขึ้นแล้ว การบริหารประเทศก็จะเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น

ประกาศ ณ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๑

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๕ ตอนที่ ๘๔ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๐๑

ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๕๗

โดยที่คณะปฏิวัติเห็นว่าเพื่อให้การบริหารราชการของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรีซึ่งจะได้แต่งตั้งขึ้นภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการสมควรที่จะปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม เสียใหม่ให้มีความเหมาะสม แต่ก่อนที่จะแก้ไขเช่นนั้นสมควรจัดให้มีมาตรการบางประการ เพื่อให้ปฏิบัติการไปได้โดยทันทีในเมื่อได้จัดตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นแล้ว

หัวหน้าคณะปฏิวัติจึงมีคำสั่งดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ คำว่า “สำนักคณะรัฐมนตรี” ในบรรดาบท กฎหมาย ข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ให้ใช้คำว่า “สำนักนายกรัฐมนตรี” แทน

ข้อ ๒ ให้จัดตั้งสำนักราชการขึ้นอีกสำนักหนึ่งในสำนักนายกรัฐมนตรี เรียกว่า “สำนักบริหารของนายกรัฐมนตรี” มีฐานะเป็นนิติบุคคลขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือผู้ที่นายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

สำนักบริหารของนายกรัฐมนตรีมีเลขานุการของนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และจะให้มีรอง เลขานุการบริหารของนายกรัฐมนตรี หรือผู้ช่วยเลขานุการบริหารของนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นข้าราชการการเมืองเป็นผู้ช่วยอีกก็ได้

ข้อ ๓ ให้ยุบสำนักเลขานุการนายกรัฐมนตรีและให้โอนบรรดากิจการงานไปยังสำนักบริหารของนายกรัฐมนตรี

บรรดาข้าราชการและลูกจ้างสังกัดสำนักงานเลขานุการนายกรัฐมนตรีให้โอนมาสังกัดสำนักบริหารของนายกรัฐมนตรีและให้โอนงบประมาณของสำนักงานเลขานุการนายกรัฐมนตรีมาเป็นงบประมาณของสำนักบริหารงานของนายกรัฐมนตรีด้วย

ข้อ ๔ การแบ่งส่วนราชการในสำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีที่จะกระทำได้ตามที่เห็นสมควร โดยทำเป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

ข้อ ๕ ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิตามที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควร ให้ปฏิบัติราชการใด ๆ ได้ และให้มีอำนาจกำหนดอัตราเบี้ยประชุมหรือค่าตอบแทนให้บุคคลนั้นด้วย

ทั้งนี้นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๐๒

จอมพล (ลายเซ็น)
(จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์)
หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นปีที่ ๑๔ ในรัชการปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามมินทราธิราช บรมนาถบพิตร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมประกาศว่า

โดยที่หัวหน้าคณะปฏิวัติซึ่งได้กระทำการยึดอำนาจปกครองแผ่นดินเป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ ได้นำความกราบบังคมทูลว่า การที่คณะปฏิวัติได้ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕ เสีย นั้น ก็ปรารถนาจะให้รัฐธรรมนูญที่เหมาะสมและให้การปกครองประเทศเป็นไปโดยเรียบร้อยยิ่งกว่าที่เป็นอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับนั้น การที่จะให้มีรัฐธรรมนูญเช่นว่านี้สมควรจัดให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกผู้ทรงคุณวุฒิจัดร่างขึ้นประกาศใช้ต่อไป แต่ในระหว่างระยะเวลาก่อนที่จะได้มีประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งร่างโดยสภาร่างรัฐธรรมนูญนั้น สมควรให้มีธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรเพื่อใช้ไปพลางก่อน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้ ทรงพระราชดำริเห็นชอบด้วย และเพื่อให้การเป็นไปตามที่หัวหน้าคณะปฏิวัตินำความกราบบังคมทูล จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ใช้บทบัญญัติต่อไปนี้เป็นธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร จนกว่าจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญซึ่งสภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้จัดร่างขึ้น

มาตรา ๑ อำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย

มาตรา ๒ ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว จะแบ่งแยกไม่ได้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา ๓ องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา ๔ ให้มีคณะองคมนตรีคณะหนึ่งมีจำนวนไม่เกินเก้าคน การแต่งตั้งและพ้นจากตำแหน่งองคมนตรีให้เป็นไปตามพระราชอัธยาศัย

มาตรา ๕ พระมหากษัตริย์ทรงตราพระราชบัญญัติใช้บังคับโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

คณะรัฐมนตรีใช้อำนาจบริหารและศาลใช้อำนาจตุลาการ ทั้งนี้ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา ๖ ให้มีสภาร่างรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญและให้มีฐานะเป็นรัฐสภา ทำหน้าที่นิติบัญญัติด้วย

มาตรา ๗ สภาร่างรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิกจำนวนสองร้อยสี่สิบคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงตั้ง

ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกว่างลงจะได้ทรงตั้งแทนในตำแหน่งที่ว่างนั้น

มาตรา ๘ พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญตามมติของสภาให้เป็นประธานสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานสภาคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา ๙ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๐ และมาตรา ๑๑ สภาร่างรัฐธรรมนูญมีอำนาจตราข้อบังคับการประชุมปรึกษาของสภาเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติ การเสนอญัตติ การประชุม การปรึกษา และกิจการอื่น เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่

มาตรา ๑๐ เมื่อสภาร่างรัฐธรรมนูญได้ร่างรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว ให้สภาร่างรัฐธรรมนูญประชุมในฐานะรัฐสภาพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญนั้นว่า จะให้นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยให้ประกาศใช้หรือไม่ การประชุมปรึกษาดังกล่าวนี้สภาจะแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญนั้นประการใดมิได้

การประชุมตามความในวรรคก่อนต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่น้อยกว่าสามในสี่ของสมาชิกสภาจึงจะเป็นองค์ประชุม

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญให้ประธานสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๑๑ ในกรณีลงมติของสภาร่างรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา ๑๐ ไม่ได้คะแนนเสียงของสมาชิกให้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าฯถวายพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยเกินกึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญให้สภาร่างรัฐธรรมนูญพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่และดำเนินการต่อไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๑๒ ในการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใด ๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความคิดเห็นหรือออกเสียงลงคะแนนยอมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาดไม่เป็นกรณีที่จะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวผู้นั้นในทางใด

ความคุ้มครองดังกล่าวในวรรคก่อนให้ใช้แก่ผู้พิมพ์และผู้โฆษณารายงานประชุมโดยคำสั่งของสภาด้วย

มาตรา ๑๓ ในกรณีที่สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญถูกควบคุมหรือขัง หรือถูกฟ้องในคดีอาญา ให้สั่งปล่อยหรืองดการพิจารณาในเมื่อประธานสภาขอร้อง

มาตรา ๑๔ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกจำนวนตามสมควร ประกอบเป็นคณะรัฐมนตรีมีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

นายกรัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกสภามิได้

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีมีสิทธิเข้าร่วมประชุมชี้แจงแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมสภา แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

มาตรา ๑๕ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่ให้นายกรัฐมนตรีพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๑๖ ก่อนตั้งคณะรัฐมนตรี หัวหน้าคณะปฏิวัติปฏิบัติหน้าที่ของคณะรัฐมนตรีและ นายกรัฐมนตรี

มาตรา ๑๗ ในระหว่างที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการระงับหรือปราบปรามการกระทำอันเป็นการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรหรือราชบัลลังก์หรือการกระทำอันเป็นบ่อนทำลาย ก่อวินหรือคุกคามความสงบที่เกิดขึ้นภายในหรือมาจากภายนอกราชอาณาจักร ให้นายกรัฐมนตรีโดยมติของคณะรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ และให้ถือว่าคำสั่งนั้นหรือการกระทำเช่นนั้นเป็นคำสั่งหรือการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อนายกรัฐมนตรีได้สั่งการหรือกระทำการใดไปตามความในวรรคก่อนแล้วให้นายกรัฐมนตรีแจ้งให้สภาทราบ

มาตรา ๑๘ บรรดาบทกฎหมาย พระราชหัตถเลขาและพระบรมราชโองการใด ๆ อันเกี่ยวกับราชการแผ่นดิน ต้องมีนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

การตั้งนายกรัฐมนตรีให้ประธานสภาเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา ๑๙ ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาบรรดคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา ๒๐ ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับแก่กรณีใดให้วินิจฉัยกรณีนั้นไปตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย

ในกรณีมีปัญหาเกี่ยวแก่การวินิจฉัยกรณีใดตามความในวรรคก่อนเกิดขึ้นในวงงานของสภาหรือเกิดขึ้น โดยคณะรัฐมนตรีขอให้สภาวินิจฉัย ให้สภาวินิจฉัยชี้ขาด

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

หัวหน้าคณะปฏิวัติ

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๖ ตอนที่ ๑๗ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒

คำแถลงนโยบายของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒

ท่านประธานสภา และท่านสมาชิกผู้มีเกียรติ

แม้ตามรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรมิได้กำหนดให้มีการแถลงนโยบายและไม่มี การลงมติไว้วางใจ แต่เพื่อประโยชน์ในการบริหารประเทศชาติร่วมกัน ข้าพเจ้าจึงยินดีที่จะชี้แจง นโยบายของรัฐบาลขณะนี้ให้ท่านรับทราบไว้ในวาระแรกเพื่อประโยชน์และความเข้าใจอันดี ร่วมกันต่อไป หากว่าท่านข้องใจอยากจะทราบละเอียดประการใด ข้าพเจ้ายินดีที่จะชี้แจงให้ท่าน รับทราบและเข้าใจทุกประการ

ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นนายกรัฐมนตรีตามประกาศพระ บรมราชโองการ ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒ และข้าพเจ้าได้จัดตั้งรัฐบาลขึ้นตามที่ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งตามพระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒ แล้วนั้น คณะ รัฐบาลนี้พร้อมแล้วที่จะบริหารราชการต่อไป จึงขอแถลงนโยบายเพื่อโปรดทราบ ณ บัดนี้

ย่อมเป็นที่เข้าใจกันแล้วว่า สภาร่างรัฐธรรมนูญจะได้ร่างรัฐธรรมนูญสำหรับการปกครอง ประเทศขึ้นใหม่ เมื่อร่างเสร็จแล้วถึงจะนำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อลงพระปรมาภิไธยประกาศใช้ แล้วก็จะ ได้มีการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ตามรูปการในรัฐธรรมนูญฉบับนั้นต่อไป รัฐบาลนี้คงจะมีเวลาบริหาร ประเทศชั่วระยะเวลาจำกัด จึงได้วางหลักในการบริหารประเทศไว้เป็น ๒ ประการคือ งานใดที่ต้อง ใช้เวลายาวนานก็จะได้วางโครงการขึ้นเพื่อรัฐบาลต่อ ๆ ไปจะได้อาศัยเป็นแนวดำเนินต่อไปได้

อย่างไรก็ดี การที่คณะปฏิวัติต้องเข้ายึดอำนาจการปกครองก็ด้วยความปรารถนาอันแรงกล้า ที่จะหาวิธีทางอันเหมาะสมในการนำประเทศไปสู่ความเจริญ มิใช่มุ่งหมายแต่เพียงว่าจะให้มีการ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญปกครองประเทศเสียใหม่เท่านั้น หากแต่เห็นว่าการที่จะ บริหารประเทศในรูปแบบเดิมนั้นยังมีอุปสรรคขัดขวางความก้าวหน้าของประเทศอยู่อีก นานาประการจำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงกันใหม่ทุกด้านทุกมุม เฉพาะอย่างยิ่งจักรกลในการบริหาร ประเทศต้องให้อยู่ในรูปอันเหมาะสมจริง ๆ รัฐบาลจึงจะสามารถบริหารประเทศให้ถึงซึ่งความ เจริญได้ ดังนั้นรัฐบาลนี้จึงถือว่ามีภารกิจอันสำคัญยิ่งที่จะต้องรีบปรับปรุงการบริหารประเทศให้ เหมาะสมและบรรลุความหมายที่คณะปฏิวัติได้ตั้งไว้ในชั่วระยะเวลาอันสั้นนี้เป็นอันดับแรกก่อน กิจการอื่นใดทั้งสิ้น

อนึ่ง นโยบายของคณะปฏิวัติซึ่งได้ประกาศไปแล้วนั้น รัฐบาลนี้จะได้นำมาดำเนินต่อไปให้ เป็นประโยชน์แก่ประเทศอย่างแท้จริง เช่น การส่งเสริมการอุตสาหกรรมภายในประเทศ การเลิกสูบ ฝิ่นและค้ำฝิ่นในประเทศไทย

ในการบริหารประเทศในครั้งนี้รัฐบาลเห็นจำเป็นที่จะต้องแก้ไขและปรับปรุงการเศรษฐกิจของประเทศเป็นเรื่องใหญ่และเป็นอันดับหนึ่ง ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีรายได้ที่แท้จริงสูงขึ้น ซึ่งจะทำให้ระดับการครองชีพของประชาชนสูงขึ้นด้วย ฉะนั้นรัฐบาลจะได้ปรับปรุงการคลังการเงินของประเทศ ดำเนินการส่งเสริมการเกษตร การสหกรณ์ การอุตสาหกรรมและการค้า ตลอดจนการคมนาคมให้ก้าวหน้าเป็นประโยชน์แก่ประชาชนอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

รัฐบาลนี้จะได้สนใจเป็นพิเศษในการศึกษาของเยาวชนซึ่งจะได้เป็นกำลังสำคัญของชาติในวันข้างหน้าโดยจะได้ดำเนินการให้เยาวชนได้รับทั้งวิชาการและจริยศึกษาควบคู่กันไป จะได้ตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นเพื่อวางโครงการการศึกษาให้เป็นโครงการถาวรเหมาะสมแก่ความจำเป็นของชาติและสอดคล้องกับรูปการปกครองประเทศ จะเปิดโอกาสและส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยรัฐบาลถือหลักว่าจะเพียงแต่ควบคุมให้เป็นไปตามโครงการศึกษาแห่งชาติและให้ความอนุเคราะห์ตามความจำเป็น

รัฐบาลจะได้ดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนในชาติมีศีลธรรม วัฒนธรรมและอนามัยดี รวมทั้งดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นด้วยเพื่อความสงบเรียบร้อยและความผาสุกของประชาชน

สำหรับในด้านการทหารนั้นรัฐบาลนี้จะคงรักษาระดับอัตรากำลังปัจจุบันไว้ แต่จะเร่งรัดปรับปรุงในทางการฝึก การศึกษาและในทางอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อให้เป็นกำลังทัพที่สมรรถภาพสูงและจะแก้ไขความขาดแคลนในทางสวัสดิการของทหารให้สมบูรณ์ขึ้น

นอกจากนั้นรัฐบาลนี้ขอยืนยันว่า

๑. จะเทิดทูนพระมหากษัตริย์ขององค์พระประมุขของชาติตลอดไป

๒. จะบริหารประเทศโดยยึดมั่นในหลักประชาธิปไตยและเคารพในสิทธิของมนุษยชนการใดอันจำเป็นอันวยความผาสุกแก่ประชาชน รัฐบาลจะได้ปฏิบัติการโดยเฉียบขาดเพื่อประโยชน์ที่ว่านั้น

๓. จะรักษาไว้ซึ่งสิทธิและปฏิบัติตามหน้าที่อันมีตามสนธิสัญญากับประเทศทั้งหลาย เฉพาะอย่างยิ่งจะยึดมั่นในอุดมการณ์ร่วมกันตามสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

๔. จะยึดมั่นในหลักแห่งกฎบัตรสหประชาชาติและส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศตามหลักสันติซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความยุติธรรม ความผาสุกของประชาชนและความมั่นคงของประเทศ และถือว่าความเข้าใจอันดีและความร่วมมือกันโดยใกล้ชิดระหว่างประเทศต่าง ๆ ที่เป็นมิตร โดยเฉพาะประเทศในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะช่วยธำรงไว้ซึ่งสันติสุขในภาคพื้นส่วนนี้ของโลก

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้น รัฐบาลนี้จะพิจารณาเท่าที่เห็นจำเป็น โดยที่จะไม่ให้กระทบถึงอำนาจอธิปไตยของประเทศชาติ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลมีเจตนาอันแท้จริงที่จะทำให้ประเทศไทยอยู่ในฐานะช่วยตัวเองได้อย่างกว้างขวางที่สุดที่จะทำได้

ในที่สุดขอเรียนว่า ที่ข้าพเจ้าอาสาเข้ามาแก้ไขวิกฤตการณ์ของชาติในครั้งนี้และเท่าที่ปฏิบัติไปแล้วคงจะเป็นประจักษ์พยานในความซื่อสัตย์สุจริตและความหวังดีต่อประเทศชาติของข้าพเจ้าอยู่แล้ว ฉะนั้นแม้คำแถลงนโยบายของข้าพเจ้าจะไม่มีรายละเอียดยืดยาวอย่างที่เคยปฏิบัติกันมาก็ขอได้โปรดเชื่อมั่นพร้อมกันนโยบายที่แถลงแล้วนั้น ข้าพเจ้ายังได้มอบชีวิตจิตใจของข้าพเจ้าและรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลนี้เป็นเดิมพันเพื่อสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติและอำนวยความผาสุกให้แก่ประชาชนจนถึงที่สุดให้จงได้

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๐๒

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒ เป็นปีที่ ๑๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเสียใหม่ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาร่างรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภาดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ศ.๒๕๐๒”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาบทกฎหมาย กฎ และข้อบังคับอื่นในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในพระราชบัญญัตินี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับบทแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้แทน

มาตรา ๔ สำนักนายกรัฐมนตรีมีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับราชการทั่วไปของนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี กิจการเกี่ยวกับการทำงบประมาณแผ่นดินและราชการอื่น ๆ ซึ่งมีได้อยู่ภายในวงอำนาจและหน้าที่ของกระทรวงหนึ่งกระทรวงใด โดยเฉพาะ

มาตรา ๕ สำนักนายกรัฐมนตรีมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบและจะให้มีรองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีช่วยว่าการสำนักนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยสั่งหรือปฏิบัติราชการแทนก็ได้

การสั่งและการปฏิบัติราชการของรองนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีช่วยว่าการสำนักนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีสั่งราชการสำนักนายกรัฐมนตรีให้เป็นไปตามที่นายกรัฐมนตรีมอบหมาย

นายกรัฐมนตรีมีอำนาจมอบหมายให้รองนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้รักษาราชการแทนนายกรัฐมนตรีได้ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีไม่อาจปฏิบัติราชการได้และ

มิได้มอบหมายให้ผู้ใดรักษาราชการแทน ให้คณะรัฐมนตรีมอบหมายให้รัฐมนตรีผู้ใดผู้หนึ่งเป็น
ผู้รักษาราชการแทนนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๖ สำนักนายกรัฐมนตรีมีส่วนราชการดังนี้

(๑) สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี	(๕) สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
(๒) สำนักบริหารของนายกรัฐมนตรี	(๑๐) สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
(๓) สำนักงบประมาณ	(๑๑) สภาป้องกันราชอาณาจักร
(๔) สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี	(๑๒) สำนักงานสภาเศรษฐกิจแห่งชาติ
(๕) กรมประมวลราชการแผ่นดิน	(๑๓) สภาการศึกษาแห่งชาติ
(๖) กรมประชาสัมพันธ์	(๑๔) การพลังงานแห่งชาติ
(๗) กรมตรวจราชการแผ่นดิน	(๑๕) สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ
(๘) สำนักงานคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน	

ให้ส่วนราชการตามมาตรานี้เป็นทบวงการเมืองมีฐานะเป็นกรมตามกฎหมายว่าด้วย
ระเบียบบริหารราชการแผ่นดินและกฎหมายว่าด้วยการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม

มาตรา ๗ การแบ่งส่วนราชการของทบวงการเมืองในสำนักนายกรัฐมนตรีตามมาตรา ๖ ให้
ทำเป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีและให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา ๘ ให้นายกรัฐมนตรีตั้งปลัดบัญชาสำนักนายกรัฐมนตรีมีหน้าที่ตามที่นายกรัฐมนตรี
จะได้มอบหมายและจะให้มีรองปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยรองปลัดบัญชาการ
สำนักนายกรัฐมนตรีหรือจะให้มีทั้งรองปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรีและผู้ช่วยรองปลัด
บัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการก็ได้

มาตรา ๙ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีมีเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการ
การเมืองเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และจะให้มีรองเลขาธิการทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี ผู้ช่วยเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีหรือเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็น
ข้าราชการการเมือง หรือจะให้มีทั้งรองเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี ผู้ช่วยเลขาธิการทำเนียบ
นายกรัฐมนตรีและเลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการก็ได้

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีนอกจากจะมีตำแหน่งข้าราชการการเมืองดังกล่าวข้างต้นแล้ว
จะให้มีตำแหน่งข้าราชการการเมืองตำแหน่งประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีตามที่
นายกรัฐมนตรีเห็นสมควรก็ได้

มาตรา ๑๐ สำนักบริหารของนายกรัฐมนตรีมีเลขาธิการบริหารของนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็น
ข้าราชการการเมืองเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และจะให้มีรอง
เลขาธิการบริหารของนายกรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยเลขาธิการบริหารนายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการ

การเมืองหรือจะให้ให้มีทั้งรองเลขาธิการบริหารของนายกรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยเลขาธิการบริหาร
นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการก็ได้

มาตรา ๑๑ สำนักงบประมาณมีผู้อำนวยการสำนักงบประมาณซึ่งเป็นข้าราชการประจำเป็น
ผู้บังคับบัญชารับผิดชอบขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีและจะให้มีรองผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ
หรือผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงบประมาณซึ่งเป็นข้าราชการประจำหรือจะให้มีทั้งรองผู้อำนวยการ
สำนักงบประมาณและผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงบประมาณเป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการก็ได้

มาตรา ๑๒ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมีเลขาธิการคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการ
ประจำเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี และจะให้มีรองเลขาธิการ
คณะรัฐมนตรีหรือผู้ช่วยรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีซึ่งเป็นข้าราชการประจำหรือจะให้มีทั้งรอง
เลขาธิการคณะรัฐมนตรีและผู้ช่วยรองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ช่วยปฏิบัติราชการก็ได้

มาตรา ๑๓ ให้ปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี เลขาธิการทำเนียบนายกรัฐมนตรี
เลขาธิการบริหารของนายกรัฐมนตรี ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และเลขาธิการคณะรัฐมนตรีมี
ฐานะเป็นปลัดกระทรวงตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนและกฎหมายอื่น ๆ

มาตรา ๑๔ อ.ก.พ.สำนักนายกรัฐมนตรีตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือน
ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีหรือผู้ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายเป็นประธาน อธิบดีและหัวหน้าส่วน
ราชการซึ่งมีฐานะเป็นกรมเป็นอนุกรรมการโดยตำแหน่งให้ อ.ก.พ.เลือกตั้งเลขาธิการหนึ่งคน และ
ให้ อ.ก.พ.นี้ทำหน้าที่ อ.ก.พ.กระทรวง

อ.ก.พ.นี้นอกจากมีหน้าที่ดังระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนแล้วให้มี
หน้าที่ช่วย ก.พ.ปฏิบัติกรให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

มาตรา ๑๕ ตำแหน่งข้าราชการตามพระราชบัญญัตินี้ซึ่งเรียกชื่ออย่างอื่นให้กำหนดเทียบ
กับตำแหน่งข้าราชการพลเรือนและให้กำหนดตำแหน่งซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาส่วนราชการตาม
กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการพลเรือนตามบัญชี ก.ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๖ ข้าราชการตำแหน่งซึ่งเรียกชื่ออย่างอื่นตามบัญชี ก.และข้าราชการการเมือง
ตำแหน่งประจำสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรีให้ได้รับเงินเดือนตามบัญชี ข.ท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๗ นายกรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิตามที่เห็นสมควรให้ปฏิบัติราชการ
ใด ๆ ในสำนักนายกรัฐมนตรีได้และให้มีอำนาจกำหนดอัตราเบี้ยประชุมหรือค่าตอบแทนให้แก่
บุคคลนั้น ๆ ได้ด้วย

มาตรา ๑๘ ให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจสั่งให้ข้าราชการพลเรือนในส่วนราชการตามมาตรา
๖ หรือในกระทรวง ทบวง กรมอื่น ๆ มาดำรงราชการสำนักนายกรัฐมนตรีโดยให้ขาดจากอัตรา

เงินเดือนทางสังกัดเดิมหรือไม่ก็ได้ ในกรณีที่ให้ขาดจากอัตราเงินเดือนทางสังกัดเดิมให้รับเงินเดือนทางสำนักนายกรัฐมนตรีเท่าที่ได้รับอยู่

มาตรา ๑๕ ให้โอนบรรดากิจการของกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองและกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการบริหารในสำนักนายกรัฐมนตรีไปส่วนราชการตามมาตรา ๖ ตามที่นายกรัฐมนตรีจะให้มีคำสั่ง

บรรดาข้าราชการและลูกจ้างสังกัดกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองและกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการบริหารในสำนักนายกรัฐมนตรีซึ่งมิได้สั่งให้ออกเพราะถูกยุบตำแหน่งให้โอนมาสังกัดส่วนราชการตามมาตรา ๖ และให้โอนเงินงบประมาณของกรมสารบรรณคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองและของกรมคณะรัฐมนตรีฝ่ายการบริหารในสำนักนายกรัฐมนตรีมาเป็นงบประมาณของส่วนราชการตามมาตรา ๖ ทั้งนี้ตามที่นายกรัฐมนตรีจะให้มีคำสั่ง

มาตรา ๒๐ ให้โอนบรรดากิจการของสำนักบริหารของนายกรัฐมนตรีซึ่งรับโอนมาจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีไปยังสำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี

บรรดาข้าราชการและลูกจ้างสังกัดสำนักบริหารของนายกรัฐมนตรีซึ่งรับโอนมาจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีและซึ่งมิได้ถูกสั่งให้ออกเพราะยุบตำแหน่งให้โอนมาสังกัดทำเนียบนายกรัฐมนตรีและให้โอนเงินงบประมาณของสำนักบริหารของนายกรัฐมนตรีซึ่งรับโอนมาจากสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรีด้วย

มาตรา ๒๑ ให้โอนบรรดากิจการของส่วนการงบประมาณ กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง ไปยังสำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี

บรรดาข้าราชการและลูกจ้างสังกัดส่วนการงบประมาณ กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลังซึ่งมิได้ถูกสั่งให้ออกเพราะยุบตำแหน่งให้โอนมาสังกัดสำนักงบประมาณ กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลังมาเป็นงบประมาณของสำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี

มาตรา ๒๒ ให้โอนบรรดากิจการของสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติไปยังสภาการศึกษาแห่งชาติในสำนักนายกรัฐมนตรีและให้สภาการศึกษาแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ตามอำนาจหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ ตามพระราชบัญญัติสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ พ.ศ.๒๔๕๕ ด้วย

บรรดาข้าราชการและลูกจ้างสังกัดสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ ซึ่งมิได้ถูกสั่งให้ออกเพราะยุบตำแหน่งให้โอนมาสังกัดสภาการศึกษาแห่งชาติและให้โอนเงินงบประมาณของสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติมาเป็นงบประมาณของสภาการศึกษาแห่งชาติ

มาตรา ๒๓ ให้นายกรัฐมนตรีรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้สนองพระบรมราชโองการ
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
นายกรัฐมนตรี

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๗๖ ตอนที่ ๒๔ (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๕๐๒

**สุนทรพจน์ในวันครบรอบปีที่ ๕ แห่งการลงนาม
ในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
วันอังคารที่ ๘ กันยายน ๒๕๐๒**

พี่น้องชาวไทยที่รักทั้งหลาย

ในวันเดียวกันกับวันนี้คือวันที่ ๘ กันยายน เมื่อ ๕ ปีมาแล้ว ผู้แทน ๘ ประเทศคือ ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ ไทย สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา ซึ่งประชุมกันที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์ ได้ลงนามในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ห้าเดือนภายหลังได้มีการประชุมกันที่กรุงเทพฯ ตั้งองค์การสนธิสัญญานั้นเรียกกันอย่างสั้น ๆ ว่า องค์การ สปอ. มีสำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงเทพฯ ดังพี่น้องทราบอยู่แล้ว

และพี่น้องทั้งหลาย โดยมากก็คงทราบแล้วเหมือนกันว่า จุดประสงค์ขององค์การสนธิสัญญานี้ก็เพื่อต่อสู้ป้องกันการรุกรานของคอมมิวนิสต์ การรุกรานอันนี้เป็นที่วันกล้วกันทั่วไป ในยุโรปได้จัดตั้งการเช่นนี้ขึ้นหลายปีก่อนทางตะวันออกเฉียงซึ่งเรียกอย่างย่อว่า นาโต ผู้ที่ไม่ทราบรายละเอียดอาจจะคิดเห็นแต่เพียงว่าเป็นองค์การที่รวมกำลังทหารเพื่อต่อสู้การรุกรานเช่นที่มีการฝึกซ้อมเป็นครั้งคราวในประเทศไทย ความจริงหาเป็นเพียงเท่านั้นไม่ ภัยคอมมิวนิสต์ย่อมมีทั้งการรุกรบและการรุกอย่างสงบ ซึ่งหมายถึงการแทรกซึมบ่อนทำลาย ก่อความระส่ำระสายในบ้านเมือง บุกยให้ประชาชนเห็นคิดเป็นชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถวถิ่นที่พัฒนาการเศรษฐกิจยังไม่ดีพอ เช่นในประเทศเราคอมมิวนิสต์ย่อมฉวยโอกาสได้ง่าย ฉะนั้นองค์การนี้จึงมีจุดประสงค์นอกจากเตรียมกำลังทหารเพื่อต่อสู้การรุกรานแล้วยังหาหนทางแก้กั้นการแทรกซึมบ่อนทำลายโดยวิธีช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทั้งหลายในแถวถิ่นนี้และช่วยเหลือทางวิชาการเพื่อประโยชน์แก่การพัฒนาเศรษฐกิจ เช่น ตั้งบัณฑิตวิทยาลัยขึ้นในกรุงเทพฯ เพื่อส่งเสริมการศึกษาชั้นสูงทางวิศวกรรมอันจำเป็นสำหรับสร้างสรรค์ความก้าวหน้าของประเทศซึ่งข้าพเจ้าได้ไปทำพิธีเปิดมาแล้วเมื่อบ่ายวันนี้

การเตรียมทั้งในด้านกำลังต่อสู้ กำลังวิชาความรู้และกำลังเศรษฐกิจดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว เห็นว่า การแทรกซึมหรือรุกรานจะทำได้ยาก คอมมิวนิสต์จึงได้ดำเนินการประณามสนธิสัญญานี้และปากเสียงของคอมมิวนิสต์ได้พยายามโฆษณาชักจูงไปในทางที่ว่าประเทศไทยควรเป็นกลางไม่เข้าพวกกับฝ่ายใด ประเทศเพื่อนบ้านรอบอาณาเขตไทยก็ไม่มีใครเป็นภาคีในสนธิสัญญานี้และว่าการเข้าร่วมพวกรวมกลุ่มเช่นนี้จะเป็นภัยใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ ปัญหาอย่างนี้ข้าพเจ้าก็ได้คิดมากและคิดด้วยน้ำใจที่ห่วงใยชาติเช่นเดียวกับพี่น้องทั้งหลาย แต่ในที่สุดข้าพเจ้าก็เห็นว่าโลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังเป็นอิสระอยู่ส่วนหนึ่งได้ก็เพราะได้เตรียมกำลัง

ป้องกันและร่วมแรงร่วมใจผูกพันกันไว้เป็นกลุ่มก้อน เพื่อต่อต้านการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ถ้าปราศจากการเตรียมเช่นนี้ก็คงจะถูกคอมมิวนิสต์ทำลายไปนานแล้ว ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเห็นชอบในทางเข้าพวกรวมกำลังต่อต้านเพื่อให้รู้แน่ว่าถ้าภัยคอมมิวนิสต์คืบคลานมาถึงและถ้าเป็นการเกินความสามารถที่เราจะช่วยตัวเองได้เราจะหวังพึ่งพันธมิตรหรือได้รับความช่วยเหลือทางใด

ความอีกข้อหนึ่งที่ชอบกล่าวกันคือว่า ในบางกรณีประเทศที่แสดงตนเป็นกลางกลับได้รับความช่วยเหลือมากกว่าประเทศที่เข้าพวกรวมกำลังต่อต้านในบางกรณีประเทศซึ่งอยู่ในฐานะอย่าง ที่โบราณใช้คำว่า “ขอมลุ่มหัวจมท้าย” กลับได้รับความช่วยเหลือน้อยกว่าประเทศที่ไม่แสดงความแน่นอนว่าจะเป็นพวกไหน คำกล่าวเช่นนี้ข้าพเจ้าได้ยินมาหลายครั้งและข้าพเจ้าก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ เพราะมีตัวอย่างบางกรณีที่เป็นความจริงอย่างนั้น แต่เราต้องคิดถึงอุดมคติและคิดถึงกาลไกลต่อไป ภายหน้า ในด้านอุดมคติเราตกลงใจว่าจะไม่ยอมให้ประเทศของเราเป็นคอมมิวนิสต์ เราก็ต้องแสดงนโยบายชัดเจนออกไป และถ้าหากมีทางใดที่เราจะสามารถเพิ่มพูนกำลังต่อต้านเราก็ต้องทำในทางนั้น ส่วนเรื่องกาลไกลต่อไปข้าพเจ้าเห็นว่าข้าพเจ้าเชื่อว่ในที่สุดมิตรประเทศที่สามารถให้ความช่วยเหลือแก่เราย่อมจะสังเกตเห็นความสุจริตใจของเราและให้ความช่วยเหลือแก่เราโดยยุติธรรม

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงขอวิงวอนพี่น้องชาวไทยที่รักให้เข้าใจแน่ชัดว่าองค์การ สปอ.เป็นองค์การรวมกำลังมิตรประเทศที่จะช่วยเหลือกันและกันเมื่อเกิดความจำเป็น และขอให้เรามั่นใจในองค์การนี้ว่า จะสามารถรวบรวมกำลังรบและกำลังเศรษฐกิจต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ได้เป็นผลสำเร็จ ขอให้พี่น้องทั้งหลายให้ความร่วมมือแก่องค์การนี้อย่างมากที่สุดที่จะให้ได้

อนึ่ง ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้แสดงความรักใคร่ไมตรีไปยังรัฐบาลและประชาชนของประเทศภาคีในสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้พร้อมด้วยความปรารถนาอย่างจริงใจของข้าพเจ้าที่จะให้รัฐบาลและประชาชนของประเทศภาคีเหล่านั้นสมบูรณด้วยกำลังทุกสถาน เพื่อดำเนินการเป็นผลสำเร็จตามบทบัญญัติแห่งสนธิสัญญาและเพื่อดำรงรักษาสันติสุขของโลกเสรีไว้ตลอดกาล

ภาคผนวก ข

สาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1

ภาคผนวก ข

ลักษณะทั่วไปและสาระสำคัญของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจระหว่าง

พ.ศ. 2504 - 2509

ลักษณะทั่วไปของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ

ลักษณะโดยทั่วไปของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ. 2504-2506-2509 ฉบับนี้มีดังต่อไปนี้

1. เป็นแผนพัฒนาการเศรษฐกิจเฉพาะการดำเนินงานพัฒนาการเศรษฐกิจด้านรัฐบาล ถึงแม้จุดหมายที่กำหนดไว้เป็นส่วนรวม จะได้กะประมาณผลที่จะเกิดในด้านเอกชนไว้ด้วยก็ตาม การกะประมาณนั้นๆ ได้อาศัยการคาดผลอันจะเกิดจากการดำเนินงานของรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่

2. ระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจมีกำหนดหกปี คือ ระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2509 และแบ่งออกเป็นระยะ 3 ปีแรก (พ.ศ. 2504-2506) กับระยะ 3 ปีหลัง (พ.ศ. 2507-2509) การกะประมาณต่างๆ รวมทั้งวงเงินรายรับและรายจ่ายตามแผนนั้น ถือว่าใช้ได้สำหรับระยะ 3 ปีแรก แต่สำหรับระยะ 3 ปีหลัง ถือเป็น การกะประมาณในขั้นต้น ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขใหม่ประมาณ พ.ศ. 2505 ทั้งนี้ เพราะปัญหาเกี่ยวกับสถิติและข้อมูลต่างๆ ทำให้ไม่อาจคาดคะเนเหตุการณ์ในระยะยาวกว่า 3 ปีได้

3. โครงการดำเนินงานส่วนใหญ่ในระยะ 3 ปีแรก เป็นกิจการพัฒนาการเศรษฐกิจซึ่งกระทรวงทบวงกรมได้ดำเนินงานอยู่แล้ว เพราะกิจการเหล่านี้มีข้อผูกพันอยู่แต่เดิม เช่น ใช้เงินกู้จากต่างประเทศ เป็นต้น หรือเพราะกิจการเหล่านี้มีสถานที่ อุปกรณ์ และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานอยู่แล้ว บางกรณีอาจเพียงแก้ไขปรับปรุงวิธีปฏิบัติงาน ก็อาจเกิดผลดี ทั้งนี้ ประกอบกับในปีแรกๆ ของแผนการเงินมีจำกัด จึงไม่อาจริเริ่มกิจการใหม่ๆ ได้กว้างขวาง ในระยะ 3 ปีหลังของแผน อาจมีทางริเริ่มโครงการใหม่ๆ ได้มากขึ้น หากได้มีการพิจารณาและสำรวจโครงการนั้นๆ โดยรอบคอบเสียก่อนในระหว่าง พ.ศ. 2504-2506

4. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจฉบับนี้ อาจทำการแก้ไขปรับปรุงได้ตามความเหมาะสมและตามการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ด้านต่างๆ จึงจำเป็นต้องมีการสำรวจและประเมินผลของการดำเนินงาน กับการติดตามการเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ด้านต่างๆ เพื่อปรับปรุงแก้ไขแผนเป็นการประจำ

5. แผนพัฒนาการเศรษฐกิจได้คลุมแขนงต่างๆ ของพัฒนาการเศรษฐกิจไว้ทุกด้าน รวมทั้ง การสาธารณสุข เฉพาะการศึกษานั้น การกำหนดนโยบายและโครงการดำเนินงานเป็นอำนาจและ หน้าที่ของสภาการศึกษาแห่งชาติ จึงเพียงแต่ประมาณวงเงินสำหรับการศึกษาไว้เท่านั้น

6. โครงการดำเนินงานพัฒนาการเศรษฐกิจ หรือโครงการพัฒนาการเศรษฐกิจในแขนง ต่างๆ นั้น เจ้าหน้าที่ของกรมและกระทรวงที่เกี่ยวข้องเป็นผู้เขียน วิธีการเช่นนี้มีความประสงค์ที่จะ ให้โครงการต่างๆ ได้รับการพิจารณาจัดทำจากผู้ที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับเหตุการณ์และผู้ชำนาญงาน ในกิจการด้านต่างๆ โดยตรง อันจะช่วยให้โครงการมีลักษณะใกล้เคียงกับข้อเท็จจริงและอยู่ใน สภาพที่จะนำไปปฏิบัติได้ นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ย่อมทราบข้อผูกพันต่างๆ และทราบกำลังงานของ ตนได้ดี

สาระสำคัญของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ(คัดมาบางส่วน)

การช่วยเหลือจากต่างประเทศ มีทั้งการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการช่วยเหลือทางด้าน วิชาการ ประมาณว่าร้อยละ 90 ของการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ เป็นการช่วยเหลือในกิจการด้าน คมนาคม กิจการที่สำคัญของการช่วยเหลือประเภทนี้ได้แก่ การสร้างทางหลวงแผ่นดิน สาย กรุงทพฯ - สระบุรี การสร้างทางสายโคราช - หนองคาย การสร้างถนนกรุงทพฯ - บางกะปิ การ ซ่อมสะพาน อุปกรณ์สร้างทางการปรับปรุงการบิน และพัฒนาการอนามัยท้องถิ่น อันเป็นกิจการที่ ได้รับความช่วยเหลืออยู่แล้ว กับการสร้างทางสายหล่มสักคี - ชุมแพ - ขอนแก่น ส่วนการช่วยเหลือ ด้านวิชาการ หนักไปในด้านการสาธารณสุข การศึกษา และการเกษตร ซึ่งคาดว่าจะมีอัตราส่วนกว่า ร้อยละ 80 ของการช่วยเหลือทางวิชาการทั้งสิ้นใน 6 ปีข้างหน้า

โครงการพัฒนาการด้านมหาดไทยที่สำคัญ ได้แก่ โครงการพัฒนาการท้องถิ่น โครงการ สสำรวจและจำแนกประเภทที่ดิน ซึ่งเป็นกิจการอันจำเป็นขั้นแรกในการดำเนินงานสงวนป่า โครงการนิคมสร้างตนเอง และโครงการก่อสร้างขยายการประปากรุงทพฯ ส่วนกิจการไฟฟ้าใน ภูมิภาค และการประปาในภูมิภาค ยังมีหนี้สินค้างอยู่ จึงต้องตั้งงบประมาณชำระหนี้สินก่อน

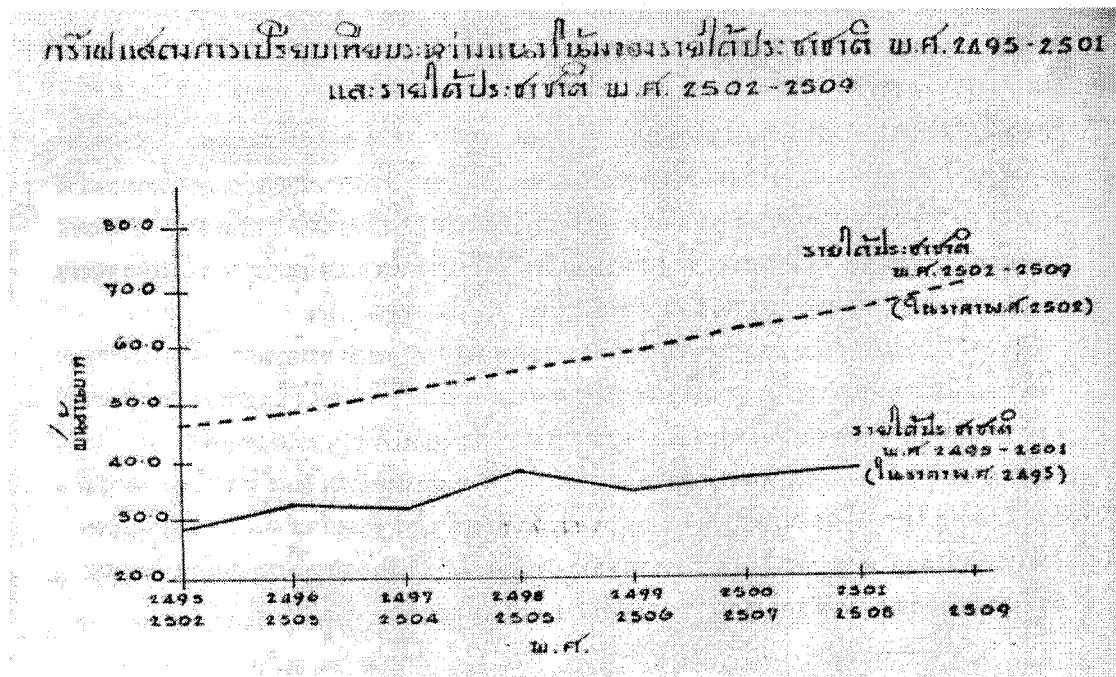
โครงการพัฒนาการเศรษฐกิจด้านสหกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงสหกรณ์หาทุน และการจัดตั้ง นิคมสหกรณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง

โครงการพัฒนาการเศรษฐกิจด้านสาธารณสุขที่สำคัญ ได้แก่ การป้องกันและ ปราบปรามโรคติดต่อ กับการขยายโรงพยาบาล ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

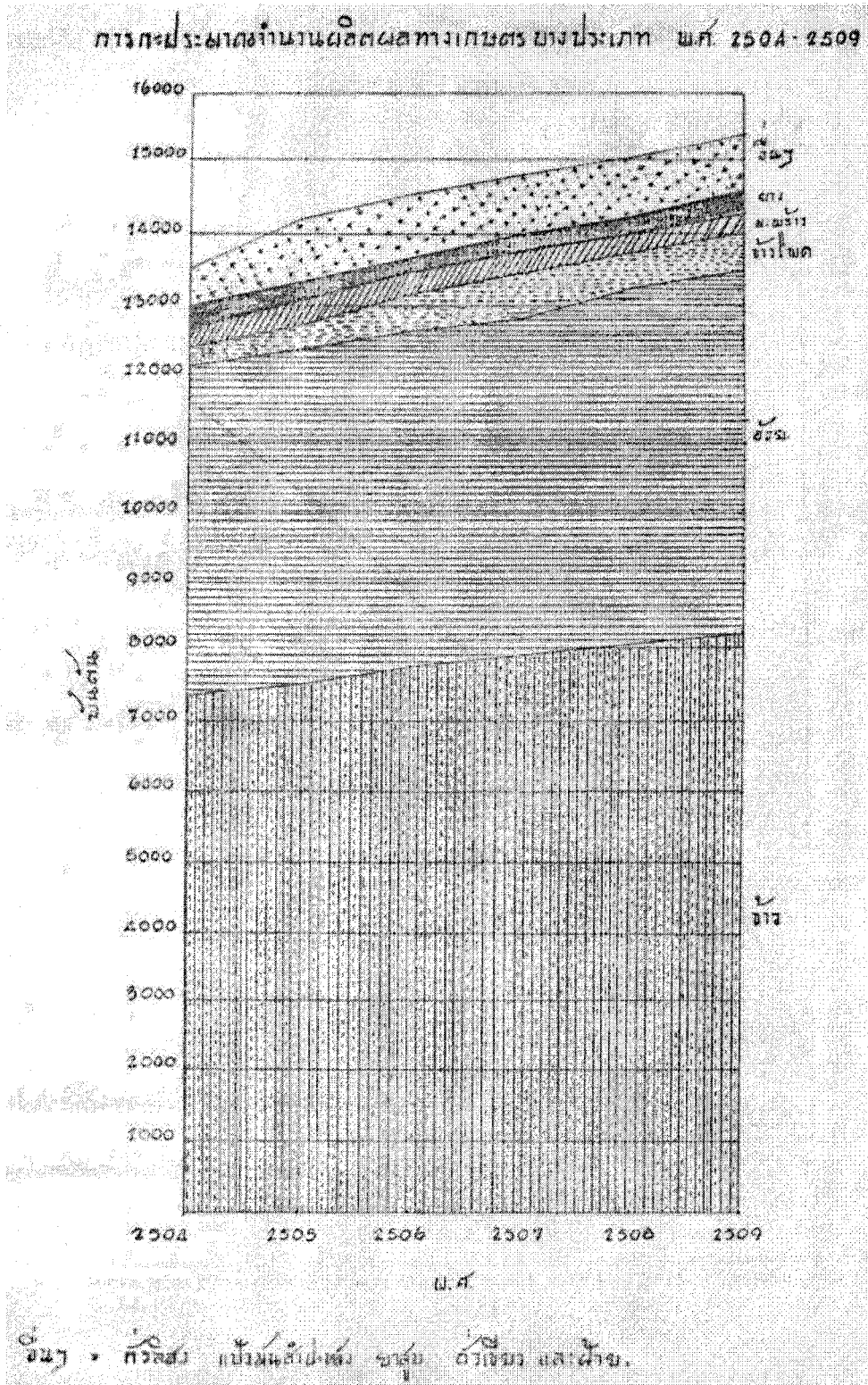
โครงการพัฒนาการเศรษฐกิจด้านสหกรณ์ที่สำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงสหกรณ์หาทุน และ การจัดตั้งนิคมสหกรณ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง

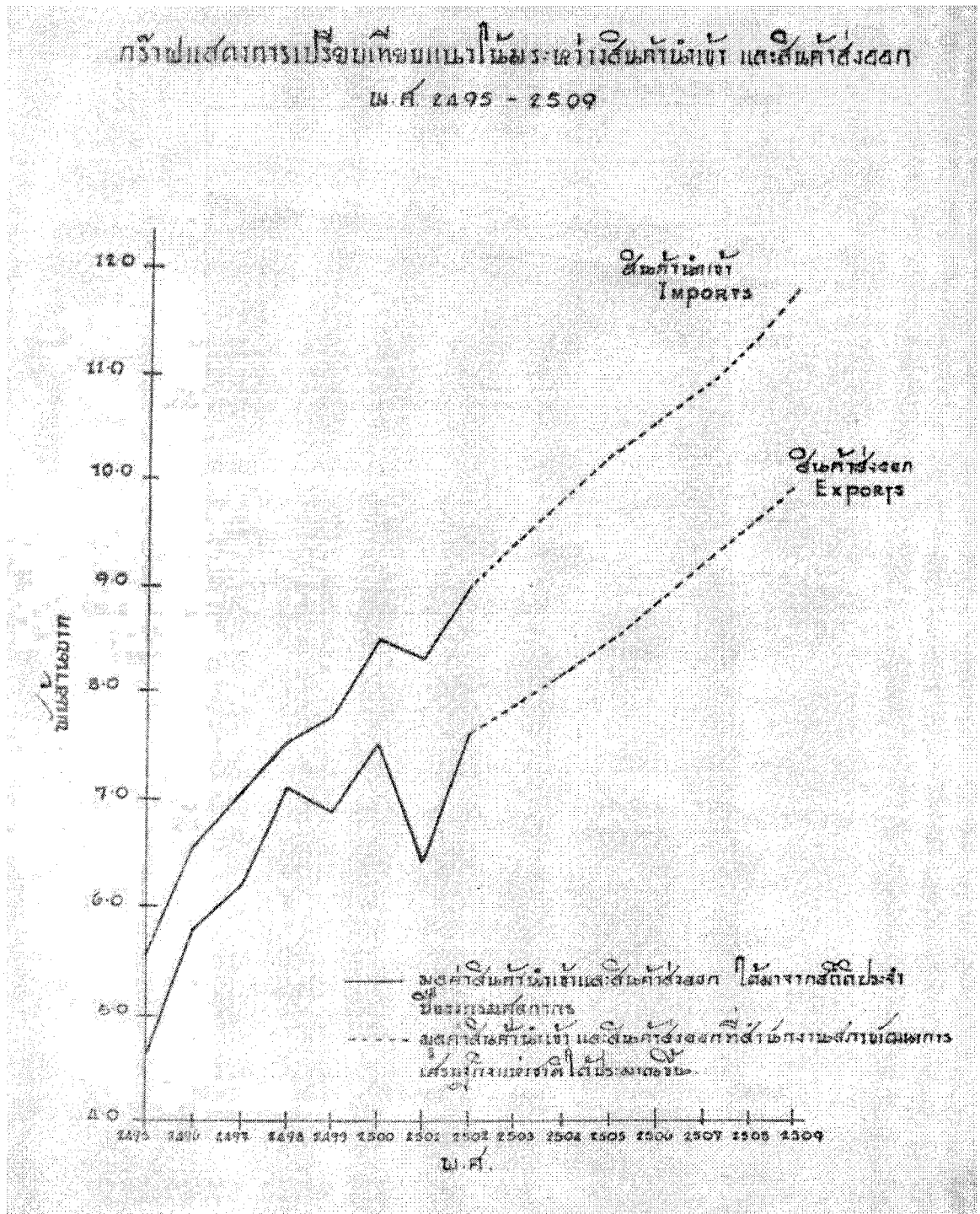
โครงการพัฒนาการเศรษฐกิจด้านสาธารณสุขที่สำคัญ ได้แก่ การป้องกันและ
ปราบปรามโรคติดต่อ กับการขยายโรงพยาบาล ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

กราฟแสดงการเปรียบเทียบระหว่างแนวโน้มของรายได้ประชาชาติ
พ.ศ. 2495 - 2501 และรายได้ประชาชาติ พ.ศ. 2502 - 2509

การกะประมาณจำนวนผลิตผลทางเกษตรบางประเภท พ.ศ. 2504 - 2509

กราฟแสดงผลการเปรียบเทียบแนวโน้มระหว่างสินค้านำเข้าและสินค้าส่งออก

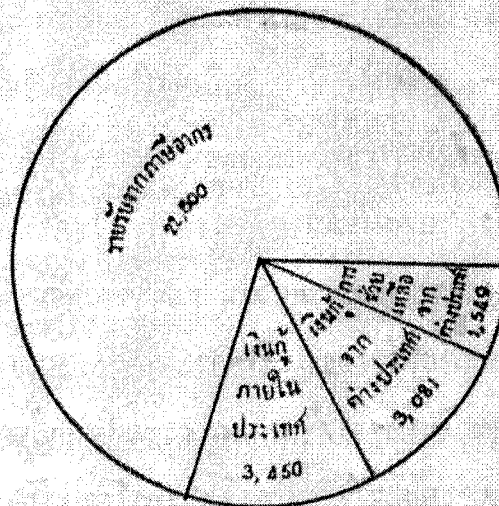
พ.ศ. 2495 - 2509

ดำเนินงานพัฒนาการท่องเที่ยวในชนบท ให้นำหนักไปในด้านปรับปรุงเกษตรกรรม และมุ่งทำให้เห็นผลจริงจึงเป็นภาคๆ ไป หลังจากที่ได้ทดลองวิธีการอันเหมาะสมแล้ว ภาคแรกที่จะดำเนินงานให้เห็นผลคือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การขนส่งทางอากาศ ปรับปรุงบริการการบินภายในประเทศให้สะดวก รวดเร็วและปลอดภัย กับปรับปรุงท่าอากาศยานพลเรือนที่ดอนเมือง เพื่อให้บริการแก่เครื่องบินโดยสารที่ทันสมัยและปรับปรุงสนามบินต่างจังหวัดบางจังหวัดให้เหมาะแก่การใช้เป็นสนามบินพาณิชย์

การกะประมาณรายรับของรัฐบาล พ.ศ. 2504 - 2506

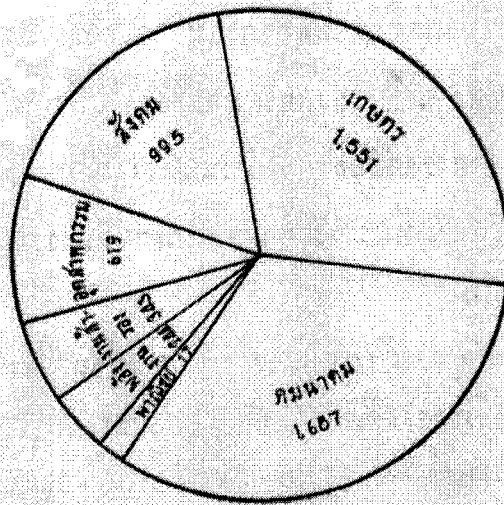
การกะประมาณรายรับของรัฐบาล พ.ศ. 2504-2506
(ล้านบาท)

ยอดรายจ่ายพัฒนาการเศรษฐกิจจากงบประมาณแผ่นดิน

แยกตามสาขาเศรษฐกิจ พ.ศ.2504 - 2506

ยอดรายจ่ายพัฒนาการเศรษฐกิจจากงบประมาณแผ่นดิน
แยกตามสาขาเศรษฐกิจ พ.ศ.2504-2506
(ล้านบาท)

โครงการพัฒนาการลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง ในขั้นนี้เป็นการสำรวจเช่นเดียวกับโครงการแก่งเรียง แต่โดยที่ได้รับความช่วยเหลือจากสหประชาชาติเป็นจำนวนมาก และจะมีประโยชน์ต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นภาคที่มีพลเมืองหนาแน่นและมีภาวะเศรษฐกิจค่อนข้างต่ำ จะระดมกำลังเจ้าหน้าที่มาดำเนินงานตามโครงการนี้ให้ได้ผลรวดเร็ว ทั้งนี้รวมทั้งการสำรวจร่องแม่น้ำโขงเพื่อการคมนาคมด้วย

อนึ่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รัฐบาลได้จัดสร้างอ่างเก็บน้ำไว้แล้ว 113 แห่ง สำหรับจ่ายน้ำมาช่วยในการปลูกพืชไร่ กรรมมหาดไทย กรมสหกรณ์ที่ดิน และกรมกสิกรรม จำต้องร่วมกันดำเนินการให้ประชาชนบุคคลส่งน้ำมายังที่เพาะปลูกของตน การปลูกพืชไร่ในท้องที่ต่างๆ คงจะได้ผลดีขึ้น และใช้อ่างเก็บน้ำที่ได้สร้างขึ้นแล้วนั้น ให้เป็นประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

นโยบายและแนวทางดำเนินการ

นโยบาย

(1) เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตและการส่งออก ปรับปรุงคุณภาพของผลิตผลการเกษตรที่สำคัญและขยายประเภทการผลิตการเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะเพิ่มรายได้ประชาชาติส่วนรวมและรายได้ของเกษตรกร

(2) เพื่อปรับปรุงวิธีการผลิตตามแผนใหม่เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่และรายได้จากการผลิตการดำเนินงานส่วนของรัฐจะต้องให้ได้ผลตถึงมือเกษตรกรอย่างแท้จริงและให้เกษตรกรมีส่วนร่วมและช่วยตนเองให้มากที่สุด

(3) เพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นคุณค่าในการเกษตร อันได้แก่เนื้อที่ดิน ป่าไม้ น้ำ และอื่นๆ เพื่อให้นำมาใช้ให้ได้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ โดยแท้จริงและถาวร โดยคำนึงถึงหลักอนุรักษ์กรรม

(4) เพื่อปรับปรุงระบบสังคมของเกษตรกรให้เกษตรกรมีฐานะการครองชีพและสวัสดิการดีขึ้น มีความสามัคคีขยันขันแข็งและร่วมมือกับรัฐยิ่งขึ้น

(5) เพื่อส่งเสริมสถาบันอันเกี่ยวกับการเกษตร อันได้แก่ ระบบการครอบครองที่ดิน การตลาด การสหกรณ์ การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร และหน่วยยุวกสิกร ระบบสินเชื่อการเกษตรและอื่นๆ ให้เป็นปึกแผ่นแน่นอน

(6) เพื่อส่งเสริมอาชีพเกษตรกรให้เป็นอาชีพได้รับความนิยมนในด้านเศรษฐกิจและสังคม และส่งเสริมการเกษตรให้เป็นอาชีพที่ให้ผลตอบแทนสูง

(7) เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนจากการลงแรงลงทุนของตนโดยชอบธรรม ป้องกันมิให้เกษตรกรเสียเปรียบในเรื่องการตลาด การเช่าที่ดิน และการกู้เงินเอกชน

(8) เพื่อขยายปริมาณงานและเพิ่มประสิทธิภาพของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ให้บริการแก่เกษตรกรให้บังเกิดผลดียิ่งขึ้น

ในระยะแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับนี้ กระทรวงเกษตรจะได้จัดตั้งสถานีเกษตรกรรมภาคขึ้นอย่างน้อย 2 แห่ง คือ ที่ขอนแก่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและชัยนาทในเขตโครงการเจ้าพระยา นอกจากนั้นจะตั้งฟาร์มทดลองขึ้นที่กาฬสินธุ์ โดยอาศัยช่วยเหลือจากสหประชาชาติภายใต้โครงการพัฒนากลุ่มน้ำโขง และถ้าฐานะการเงินอำนวยให้ก็จะจัดตั้งสถานีเกษตรกรรมกลางในบริเวณใกล้เคียงพระนคร เพื่อย้ายกิจกรรมบางอย่างจากสถานีเกษตรกลางบางเขนด้วย สำหรับสถานีเกษตรกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะจัดตั้งขึ้นเป็นสถาบันทันสมัยโดยอาศัยความร่วมมือจากกระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกาและจะประสานงานใกล้ชิดกับมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ขอนแก่น

การพัฒนาผู้นำ

โครงการชลประทานต่างๆ ที่มีอยู่ เห็นว่ามีประสิทธิภาพสูงในด้านการก่อสร้าง แต่ปัญหาเรื่องการใช้ น้ำโดยประหยัดและถูกต้องหลักวิชาการยังบกพร่องอยู่ โดยเฉพาะในบริเวณอ่างเก็บน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรื่องนี้เป็นงานคาบเกี่ยวระหว่างกรมชลประทาน กรมสหกรณ์ที่ดิน และกรมต่างๆ ของกระทรวงเกษตร การพัฒนาผู้นำจึงเป็นงานที่ต้องกระทำร่วมกันและประสานกัน โดยใกล้ชิด ในระยะ 3 ปีแรกของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติได้ริเริ่มงานไปแล้วตามหลักการนี้ ในระยะ 3 ปีหลัง จะระดมกำลังเพื่อพัฒนาผู้นำเข้าพระยา เพื่อให้เห็นผลจากการสร้างเขื่อนชัยนาทและภูมิพลอย่างจริงจัง ทั้งนี้ จะต้องมีการปรับปรุงขยายสถานีเกษตรต่างๆ เพิ่มพนักงานส่งเสริมและขยายงานสหกรณ์บำรุงรักษาแล้วสำหรับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นควรสร้างอ่างเฉพาะขนาดใหญ่ และเพิ่มเครื่องมือขุดคลองและคันคูน้ำ ปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ การใช้ที่ดินในบริเวณอ่างให้ได้ผลดีขึ้น

โครงการทางหลวงจังหวัด

งานพัฒนาทางหลวงจังหวัดในปัจจุบัน กำลังอยู่ในระหว่างการร่างโครงการ 6 ปี (พ.ศ. 2508 - 2513) ซึ่งเป็นโครงการปรับปรุงและก่อสร้างทางหลวงจังหวัดทั่วประเทศ ให้มีมาตรฐานดีใช้ได้ทุกฤดูกาล โครงการพัฒนาทางหลวงจังหวัดนี้มีจุดประสงค์ที่จะให้มีส่วนสัมพันธ์กับโครงการพัฒนาทางหลวงแผ่นดิน 8 ปี คือ ให้แล้วเสร็จพร้อมๆ กัน สำหรับปี 2507 จะถือเป็นปีเตรียมงาน โดยดำเนินการก่อสร้างทางหลวงจังหวัดบางสายต่อจากงานที่ได้เริ่มไว้แล้วในปีก่อนๆ เช่น ในภาคเหนือจะได้ก่อสร้างทางสายไชยวิบูลย์ - วิเชียรบุรี (7 กม.) และสายพิษณุโลก - บางระกำ (17 กม.) โดยใช้เงินงบประมาณแผ่นดิน ทางสายเชียงราย - เชียงของ (136 กม.) ซึ่งเป็นทางสายยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลไทยออกเงินสมทบก่อสร้างร่วมกับสหรัฐฯ ในอัตราครึ่งต่อครึ่ง ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็จะได้ก่อสร้างทางสายขอนแก่น - ยางตลาด (59 กม.) ซึ่งเป็นทางที่รัฐบาลออสเตรเลียช่วยก่อสร้างตามโครงการจัดตั้งศูนย์เครื่องมือกลที่จังหวัดขอนแก่น - ยางตลาด (59 กม.) ซึ่งเป็นทางที่รัฐบาลออสเตรเลียช่วยก่อสร้างตามโครงการจัดตั้งศูนย์เครื่องมือกลที่จังหวัดขอนแก่น และทางสายพัง โคน - บึงกาฬ (148 กม. ซึ่งเป็นทางสายยุทธศาสตร์ที่รัฐบาลไทยร่วมดำเนินการกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2507 จะทำการสำรวจและก่อสร้างทางหลวงจังหวัดในภาคต่างๆ ต่อจากงานที่ได้เริ่มไว้แล้วในปีก่อนๆ

โครงการติดตั้งระบบโทรคมนาคม

จะสร้างระบบโทรคมนาคมทั่วประเทศเพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งวิทยุ โทรเลข โทรศัพท์และเทเล็กซ์ การดำเนินงานตาม โครงการจะมีการติดตั้งระบบโทรคมนาคมตามทางสายใหญ่ทั่วทุกภาคดังนี้คือ

ภาคกลาง

1. กรุงเทพฯ - อโยธยา - สระบุรี
2. กรุงเทพฯ - สมุทรปราการ - ชลบุรี - ฉะเชิงเทรา - ปราจีนบุรี - อัญประเทศ
3. ชลบุรี - ระยอง - จันทบุรี
4. กรุงเทพฯ - นครปฐม - ราชบุรี - เพชรบุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. สระบุรี - นครราชสีมา - ขอนแก่น - อุดร - หนองคาย
2. นครราชสีมา - สุรินทร์ - อุบล

ภาคเหนือ

1. สระบุรี - ลพบุรี - นครสวรรค์ - พิษณุโลก - อุตรดิตถ์ - ลำปาง - เชียงใหม่

ภาคใต้

1. เพชรบุรี - ชุมพร - สุราษฎร์ธานี - พัทลุง - หาดใหญ่ - ปัตตานี - ยะลา
2. พัทลุง - นครศรีธรรมราช
3. พัทลุง - ตรัง
4. หาดใหญ่ - สะเตา
5. สุราษฎร์ธานี - ภูเก็ต

การดำเนินงานระหว่างปี 2507-2509 จะเป็นงานติดตั้งระบบโทรคมนาคมในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อจากที่ได้ดำเนินไปแล้วในปี 2506 ให้แล้วเสร็จ ในปี 2507 คาดว่าจะกู้เงินจากเยอรมนีสำหรับการก่อสร้างระบบที่ 4 และ 5 ได้ เพื่อเร่งรัดการก่อสร้างระบบโทรคมนาคมทั่วประเทศให้เสร็จในระยะของแผนพัฒนา

ทางหลวงจังหวัด

การร่างโครงการพัฒนาทางหลวงจังหวัด 6 ปี คาดว่าจะเสร็จในปลายปี 2507 และเริ่มดำเนินการตามแผนการได้ในปี 2508 แต่ทั้งนี้ยังมีอุปสรรคในเรื่องกำลังเจ้าหน้าที่วิชาการ ช่างฝีมือ ช่างกล และอุปกรณ์ การโอนงานทางหลวงจังหวัดจากกรมโยธาเทศบาลไปขึ้นอยู่กับกรมทางหลวง การอบรมพนักงานและช่างกลที่ศูนย์อบรมการบำรุงทางที่ขอนแก่นด้วยความช่วยเหลือ

จากรัฐบาลออสเตรเลียและที่ดาร์วินจะตั้งขึ้นเป็นศูนย์ฝึกที่กรุงเทพฯ โดยขอความช่วยเหลือจากกองทุนพิเศษเหล่านี้ อาจจะช่วยแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่และพนักงานช่างกลได้บ้าง

การสาธารณสุขการ

งานทางด้านสาธารณสุขการที่มีความสำคัญมากแยกออกได้เป็นงานประจำและการจัดหาเงินทุนเพื่อการบริโภค อุปโภค รัฐมีนโยบายที่จะให้ประชาชนทุกท้องถิ่นได้มีน้ำกินน้ำใช้สะอาดอย่างพอเพียง เรื่องที่สอง ได้แก่ การวางผังเมืองและพัฒนานคร เรื่องนี้มีความสำคัญมาก มิใช่แต่เฉพาะเมืองหลวงเท่านั้น ต่างจังหวัดที่จะขยายใหญ่ออกไปในอนาคตจะต้องมีการวางแผนผังให้ถูกต้องตามหลักวิชา งานวางผังเมืองนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก รวมถึงงานถนน ไฟฟ้า ประปา ระบายน้ำ และการจัดแบ่งเมืองออกให้เป็ย่านต่างๆ ด้วยนโยบายสำคัญของรัฐ ได้แก่ การส่งเสริมให้เมืองต่างๆ ได้ขยายเพื่อรับพลเมืองเพิ่มขึ้น เพื่อส่งเสริมกิจการอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร นอกจากพระนครธนบุรีแล้ว จังหวัดซึ่งมีทางขยายออกมาก ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่น ตาก สกลนคร ปัตตานี สงขลา ชลบุรี และจันทบุรี ซึ่งเป็นศูนย์พัฒนาตามแผนพัฒนาภาคต่างๆ จำเป็นต้องมีการวางผังเมืองให้ถูกหลักวิชาตามที่สำนักผังเมืองกำลังดำเนินการอยู่ในส่วนที่เกี่ยวกับการวางผังเมืองพระนครและธนบุรี แต่ก็มี การวางผังเมืองอื่นๆ ด้วย เช่น ขอนแก่น ตาก สกลนคร ชลบุรีและจันทบุรี ในระยะหลังของแผนนี้ จะได้ทำการวางผังเมืองในจังหวัดต่างๆ ที่กำลังขยายตัว

โครงการสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

กรมประชาสงเคราะห์จะให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและบุคคลวัยรุ่นที่บกพร่องและมีข้อเสียเปรียบในทางสังคม โดยจะสงเคราะห์เด็กอนาถาที่ขาดผู้ปกครองในสถานสงเคราะห์ต่างๆ 3 ปี รวมประมาณ 6,000 คน ฝึกอบรมเด็กที่กระทำผิดกฎหมายรวม 720 คน ที่สถานเยาวชนห้วยโป่ง จังหวัดระยอง ให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อยที่วิทยาลัยพินุลประชาสงเคราะห์ รวม 6,000 คน สงเคราะห์เด็กภายนอกตามครอบครัวต่างๆ ตลอดจนหาผู้อุปการะให้แก่เด็กกำพร้าอนาถาที่ขาดผู้ปกครอง สงเคราะห์ครอบครัวในจังหวัดภาคใต้ รวม 10,000 ครอบครัว จัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กที่ประสบวาศัยภาคใต้ในปี 2507 ในปี 2508 และ 209 จะเริ่มงานสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น หรืออุบลราชธานี ตามลำดับ

โครงการที่ดิน

เรื่องสำคัญคือ เรื่องการสำรวจจำแนกประเภทที่ดิน โครงการนี้เริ่มดำเนินงานในปี 2504 ในระหว่างปี 2504 และ 2505 ได้ทำไปแล้วประมาณหนึ่งในสามของทั้งหมด เป็นเนื้อที่ทำการสำรวจประมาณ 122,000 ตาราง กม. ในปี 2504 ได้ทำการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินในจังหวัดระยอง อุบลราชธานี นครพนม กาฬสินธุ์ สกลนคร ร้อยเอ็ด หนองคาย มหาสารคาม นครสวรรค์ ลพบุรี

ส่วนในปี 2505 ได้ทำการสำรวจจำแนกประเภทที่ดินในจังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา นครราชสีมา บุรีรัมย์ พิษณุโลก เพชรบูรณ์ ยะลา เลย สระบุรี สุรินทร์ อุดร อุดรดิตถ์ ศรีสะเกษ โครงการนี้จะโอนไปกรมพัฒนาที่ดินใน พ.ศ. 2507 เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเกษตร โครงการของกรมที่ดินอีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการจัดสรรที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อย โครงการนี้ได้เริ่มเมื่อปี 2504 เช่นเดียวกัน ในปี 2504 จัดสรรที่ดินแปลงเล็กแปลงน้อยตามหัวไร่ปลายน่า เป็นเนื้อที่ประมาณ 380,000 ไร่ หรือเป็นของผู้ถือครองยาว 23,000 ราย ส่วนปี 2504 ได้ 27,000 ราย หรือ 441,000 ไร่ ผลที่ได้มีสูงกว่าที่คาดหมายไว้ในระยะแรกของแผนเรื่องการจัดสรรที่ดินนี้ ควรมีการประสานงานระหว่างกระทรวงที่เกี่ยวข้องให้ใกล้ชิดยิ่งขึ้น

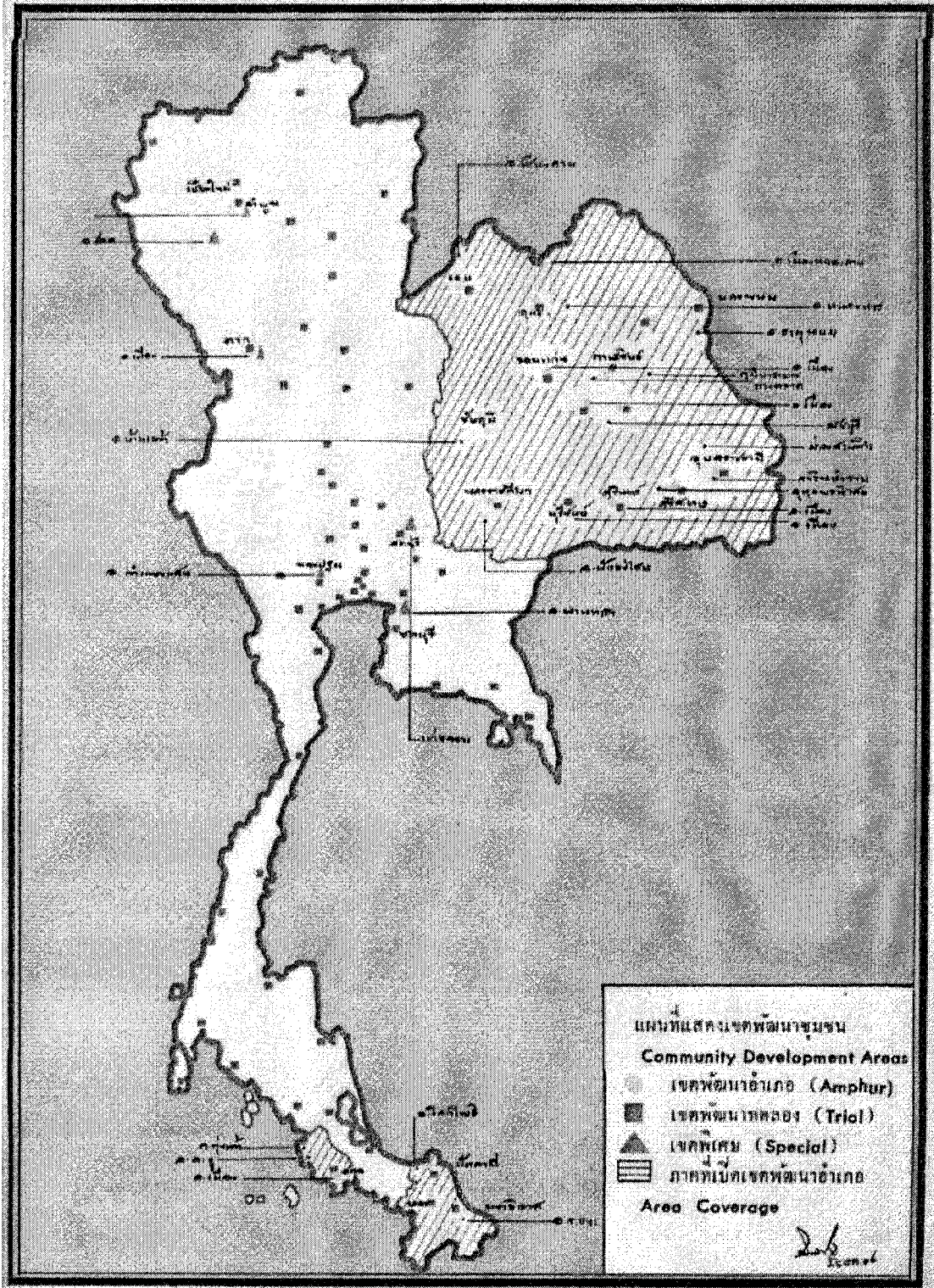
โครงการสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

กรมประชาสงเคราะห์จะให้ความช่วยเหลือแก่เด็กและบุคคลวัยรุ่นที่บกพร่องและมีข้อเสียเปรียบในทางสังคม โดยจะสงเคราะห์เด็กอนาถาที่ขาดผู้ปกครองในสถานสงเคราะห์ต่างๆ 3 ปี รวมประมาณ 6,000 คน ฝึกรบรณเด็กที่กระทำผิดกฎหมายรวม 720 คน ที่สถานเยาวชนห้วยโป่ง จังหวัดระยอง ให้ความช่วยเหลือในด้านการศึกษาแก่บุตรผู้มีรายได้น้อยที่วิทยาลัยพินุลประชาสงเคราะห์ รวม 6,000 คน สงเคราะห์เด็กภายนอกตามครอบครัวต่างๆ ตลอดจนหาผู้อุปการะให้แก่เด็กกำพร้าอนาถาที่ขาดผู้ปกครอง สงเคราะห์ครอบครัวในจังหวัดภาคใต้ รวม 10,000 ครอบครัว จัดตั้งสถานสงเคราะห์เด็กที่ประสพวาศภัยภาคใต้ในปี 2507 ในปี 2508 และ 209 จะเริ่มงานสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่นในภาคเหนือที่จังหวัดเชียงใหม่ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น หรืออุบลราชธานี ตามลำดับ

โครงการจัดสรรที่ดินแปลงใหญ่

โครงการนี้มีจุดมุ่งหมายจัดสรรที่ดินซึ่งปรากฏผลตามการสำรวจแยกประเภทที่ดินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วว่า เป็นที่ซึ่งอยู่นอกเขตป่าสงวนและเหมาะสมในการให้ประชาชนเข้าทำประโยชน์ ในระยะ 3 ปีข้างหน้าจะได้ทำการคัดเลือกที่ดินผืนใหญ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 ผืนใน 3 จังหวัด คือ จังหวัดขอนแก่น เนื้อที่ 41,000 ไร่ จังหวัดเลยเนื้อที่ 156,250 ไร่ และจังหวัดสกลนครเนื้อที่ 81,875 ไร่ รวมเนื้อที่ 279,025 ไร่ เพื่อจัดสรรให้ประชาชนทำประโยชน์ได้ 6,500 ครอบครัว นอกจากจะทำการจัดสรรที่ดินแล้วก็จะจัดหาบริการด้านสาธารณูปโภค คือ สร้างถนนและกักเก็บน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคและการเกษตร-กรรมในบริเวณที่จัดสรรด้วย

แผนที่แสดงเขตพัฒนาชุมชน

การแพทย์ ดำเนินงานด้านพัฒนาการแพทย์ โดยจัดตั้งและปรับปรุงโรงพยาบาลทั้ง ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ปรับปรุงและขยายการดำเนินงานของโรงพยาบาลในจังหวัดที่มี ประชากรหนาแน่น จัดตั้งโรงพยาบาลในอำเภอที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นเร่งด่วน ปรับปรุง และยกฐานะโรงพยาบาลประจำภาคให้เข้าระดับมาตรฐานเป็นศูนย์กลางของโรงพยาบาลจังหวัด ใกล้เคียง จัดตั้งและขยายโรงพยาบาลเฉพาะโรค เช่น โรงพยาบาลประสาทและโรคติดต่อ เป็นต้น และทำการฝึกอบรมแพทย์ พยาบาลในด้านวิชาการแผนใหม่ให้มีสมรรถภาพสูงขึ้น นอกจากนี้ จะต้องหาวิธีการสนับสนุนให้แพทย์และพยาบาลได้ไปประจำปฏิบัติงานในส่วนภูมิภาคมากขึ้น

จัดตั้งมหาวิทยาลัยประจำส่วนภูมิภาคขึ้น และส่งเสริมการผลิตนักศึกษาสาขาวิชา วิศวกรรมศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ และเกษตรศาสตร์ เป็นพิเศษ

(ล้านบาท)

ส่วนราชการ	งบประมาณ			รวม
	2507	2508	2509	
โครงการ				
1. มหาวิทยาลัย	130.80	146.83	172.38	450.01
ก. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	25.62	32.63	36.25	94.50
ข. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	15.00	15.00	12.00	42.00
ค. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	8.43	9.27	10.20	27.90
ฅ. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	28.98	31.88	35.07	94.93
ง. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	10.70	11.77	12.95	35.42
จ. มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์	39.32	43.25	47.58	130.15
ฉ. มหาวิทยาลัยศิลปากร	2.75	3.03	3.33	9.11
ช. สถาบันพัฒนาการบริหารแห่งชาติ	-	-	15.00	15.00
2. กระทรวงศึกษาธิการ	210.03	240.27	268.93	719.23
ก. สำนักงานปลัดกระทรวง	3.07	3.87	4.86	11.80
ข. กรมสามัญศึกษา	127.68	140.45	154.50	422.63
ค. กรมวิสามัญศึกษา	19.38	21.32	23.45	63.15
ฅ. กรมอาชีวศึกษา	39.94	49.37	58.33	144.64
ง. กรมการฝึกหัดครู	22.96	25.26	27.79	76.01

ส่วนราชการ	งบประมาณ			รวม
	2507	2508	2509	
โครงการ				
รวม	340.83	387.10	441.31	1,691.24

โครงการปรับปรุงและจัดตั้งโรงเรียนอาชีวะชั้นสูง และโรงเรียนการช่างแบบ สปอ. ใน พ.ศ. 2507-2509 จะมีการจัดตั้งโรงเรียนอาชีวะมัธยมปลาย (จบ ม.ศ. 5) 4 โรงเรียน และปรับปรุงโรงเรียนการช่าง สปอ. (จบ ม.ศ. 3) ที่มีอยู่ทั้ง 17 แห่งให้เข้าระดับมาตรฐาน และขยายโรงเรียนการช่าง สปอ. ระดับมาตรฐาน ภาคละ 3 แห่ง แขนงวิชาที่จะเปิดสอนในโรงเรียนการช่าง สปอ. ได้แก่ วิชาช่างก่อสร้าง ช่างกล ช่างเครื่องยนต์ ช่างโลหะ ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ และคมนาคน เป็นต้น นอกจากนั้นจะจัดตั้งโรงเรียนเทคนิคขอนแก่น โดยขอความช่วยเหลือจากเยอรมนี เช่นเดียวกับโรงเรียนเทคนิคพระนครเหนือ และโครงการอาชีวะหลักสูตรระยะสั้น โครงการนี้มุ่งส่งเสริมประชาชนผู้มีเวลาน้อย ซึ่งจัดเป็นหน่วยฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ ปฏิบัติงานตามภาคต่างๆ และมีนโยบายจะหมุนเวียนปฏิบัติงานไปทั่วประเทศ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน ได้เน้นหนักไปในการต้องการใช้กำลังคนในวิชาการเฉพาะด้านในระดับสูงอีกเป็นจำนวนมาก การผลิตนักศึกษาในชั้นอุดมศึกษาให้ได้ปริมาณและคุณภาพพอเพียงกับความต้องการในแขนงงานต่างๆ ของการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นโยบายของรัฐในระยะของการดำเนินการพัฒนาการเศรษฐกิจ จะมุ่งไปในการผลิตบัณฑิตให้เพียงพอับความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะในสาขาที่มีความต้องการเร่งด่วน เช่น วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และแพทยศาสตร์

ในปัจจุบันนี้ เนื่องจากสถานที่เรียนจำกัด จำนวนอาจารย์ที่มีคุณวุฒิ รวมทั้งอุปกรณ์การสอนก็ยังมีขาดแคลน ประกอบกับมาตรฐานการศึกษาชั้นมัธยมยังไม่สูงพอที่จะให้นักเรียนเข้าศึกษาต่อในชั้นวิทยาลัยให้ได้ผลเต็มที่ มหาวิทยาลัยทุกแห่งจึงรับนักศึกษาเข้าใหม่ได้รวมทั้งสิ้นปีละ 3,800-4,000 คน ทั้งนี้กำหนดใน พ.ศ. 2507 พ.ศ. 2508 และ พ.ศ. 2509 จะรับนักศึกษาได้ประมาณ 4,600 คน 5,000 คน และ 5,400 คน ตามลำดับ เฉพาะปีการศึกษา 2507 จำนวนนักศึกษาจะเพิ่มขึ้นมากกว่าปีที่แล้ว เนื่องจากรัฐบาลได้จัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นใหม่อีก 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ขอนแก่น และสถาบันพัฒนาการบริหารแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2506 สถาบันอุดมศึกษาทั้งสิ้นผลิตบัณฑิตสาขาต่างๆ ได้ประมาณ 2,550 คน และคาดว่าในระยะ 6 ปีข้างหน้า สถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้จะผลิตบัณฑิตเพิ่มขึ้นจากปัจจุบันอีกปีละประมาณ 400 คน

โครงการมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จะเริ่มดำเนินการสอนใน พ.ศ. 2507 โดยในขั้นแรก จะเปิดการสอนเพียง 3 คณะ คือ คณะเกษตรศาสตร์ คณะวิศวกรรม และคณะวิทยาศาสตร์ใน พ.ศ. 2507 จะรับนักศึกษาเป็นปีแรกจำนวนประมาณ 120 คน และจะให้นักศึกษาอยู่ที่คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ก่อนหนึ่งปี ใน พ.ศ. 2508 จะย้ายนักศึกษาไปอยู่คณะมหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดขอนแก่น และจะเริ่มดำเนินการสอนเป็นการถาวรต่อไป การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยนี้ นอกจากจะใช้งบประมาณเป็นส่วนใหญ่แล้ว จะได้ขอความช่วยเหลือจากประเทศนิวซีแลนด์สำหรับเกษตรศาสตร์ และคานาดาสำหรับวิศวกรรมศาสตร์อีกด้วย

ในด้านการศึกษาดำรงระดับอุดมศึกษานั้น ผลงานในระยะ 3 ปีแรกเห็นว่ารุดหน้าไปพอสมควร แต่ยังประสบอุปสรรคเรื่องการขาดแคลนครูผู้ทรงคุณวุฒิ อุปกรณ์ และห้องเรียน ทำให้มาตรฐานต่ำกว่าที่ควร รัฐได้สั่งวรรณถึงเรื่องนี้และได้ทุ่มเทงบประมาณเพื่อการศึกษาของชาติ มีอัตราส่วนสูงขึ้นตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ในระยะ 3 ปีที่แล้วมา ได้มีการพัฒนาการศึกษามากพอสมควร โดยเฉพาะในด้านการอุดมศึกษา ได้มีการเตรียมการตั้งมหาวิทยาลัยภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยได้ทำการก่อสร้างไปมากแล้ว ส่วนการศึกษาแขนงอื่นนั้นเป็นการขยายงานตามปกติ โดยมีผลสำเร็จหลายประการ เช่น การตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาแบบ สปอ. เพิ่มขึ้น เริ่มโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และเกษตรกรรมแผนใหม่ ผลงานสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ การเริ่มการศึกษาประถม 5 ถึงประถม 7 ตามแผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งจะต้องปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

การไฟฟ้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การไฟฟ้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2506 เพื่อรับผิดชอบก่อสร้างไฟฟ้าพลังน้ำ โครงการน้ำพองและโครงการน้ำพุงเพื่อส่งไฟฟ้าในเขตจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือรวม 10 จังหวัด โครงการน้ำพองมีกำลังไฟฟ้าติดตั้ง 2,500 กิโลวัตต์สำหรับจ่ายในเขต 8 จังหวัด โครงการน้ำพุงมีกำลังติดตั้ง 6,300 กิโลวัตต์ สำหรับจ่ายในเขต 2 จังหวัด การก่อสร้างโครงการน้ำพองได้เริ่มแล้วในปี 2506 ส่วนโครงการน้ำพุงจะเริ่มในปี 2507

ภาคผนวก ค

สรุปประวัติส่วนตัวและผลงานในอดีตของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สรุปประวัติส่วนตัวและผลงานในอดีตของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

ประวัติการศึกษา

- ศึกษาเบื้องต้นที่อำเภอมุกดาหาร จังหวัดนครพนม
- พ.ศ.2459 - 2461 ศึกษาที่โรงเรียนวัดมหารณพาราม พระนคร อายุ 11 ปี เข้าเป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก (ชั้นประถม)
- พ.ศ.2471 โรงเรียนนายร้อยทหารบก
- พ.ศ.2472 นักเรียนทำการนายร้อยประจำกองพันที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์
- พ.ศ.2477 โรงเรียนทหารราบ พระนคร

ประวัติรับราชการ

- พ.ศ.2472 ผู้บังคับหมวดในกองร้อยที่ 1 กรมทหารราบที่ 2
ได้รับพระราชทานยศนายร้อยตรี
- พ.ศ. 2475 นายทหารฝึกหัดราชการแผนกโรงเรียนทหารราบ
ประจำกองพันทหารราบที่ 4 (กองพันทหารราบที่ 1 กรมทหารราบที่ 2 รักษาพระองค์เดิม)
- พ.ศ.2477 รับพระราชทานยศนายร้อยโท แล้วย้ายไปสังกัดแผนกที่ 1
กรมจเรทหารบกชั่วคราว และประจำแผนกที่ 1 กรมจเรทหารบก
- พ.ศ.2478 รับพระราชทานยศนายร้อยเอก
- พ.ศ.2480 รองผู้บังคับกองร้อยปืนใหญ่ทหารราบ กองโรงเรียนทหารราบ
- พ.ศ.2481 ผู้บังคับกองร้อยปืนใหญ่ทหารราบ กองโรงเรียนทหารราบ ลพบุรี
- พ.ศ.2482 ผู้บังคับกองโรงเรียนนายสิบพลรบ ลพบุรี
- พ.ศ.2483 รับพระราชทานยศนายพันตรี
- พ.ศ.2484 ผู้บังคับกองโรงเรียนนายสิบทหารราบ ลพบุรี
- พ.ศ.2486 รับพระทานยศพันโท
- พ.ศ.2487 ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 13 จังหวัดลำปาง
- พ.ศ.2488 รับพระราชทานยศพันเอก
- พ.ศ.2489 ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์
- พ.ศ.2490 รักษาราชการผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 1
- พ.ศ.2491 รับพระราชทานยศพลตรี ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลที่ 1
- พ.ศ.2492 แม่ทัพกองทัพที่ 1 และรักษาราชการผู้บัญชาการกองพลที่ 1
- พ.ศ.2493 รับพระราชทานยศพลโทผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1, ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่

1 และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกกรุงเทพ

- พ.ศ.2494 ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก และรักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1

กับผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

- พ.ศ.2495 รองผู้บัญชาการทหารบก รักษาราชการแม่ทัพกองทัพที่ 1 กับ

ผู้บัญชาการภาคทหารบกที่ 1 และได้รับพระราชทานยศพลเรือโท พลอากาศโท และพลเอก

- พ.ศ.2497 ผู้บัญชาการทหารบก

- พ.ศ.2498 รับพระราชทานยศพลเรือเอก พลอากาศเอก

- พ.ศ.2499 รับพระราชทานยศจอมพล

- พ.ศ.2500 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ต่อมาดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด

- พ.ศ.2502 นายกรัฐมนตรี

รับพระราชทานยศจอมพลเรือ และจอมพลอากาศ และรักษาราชการอธิบดีกรมตำรวจ

- พ.ศ.2504 รับพระราชทานยศพลตำรวจเอก

- พ.ศ.2506 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ

ราชการพิเศษ หรือตำแหน่งพิเศษ

- พ.ศ.2485 ราชการสงคราม คราวสงครามมหาเอเชียบูรพา

- พ.ศ.2490 ราชองครักษ์เวร และเป็นหนึ่งในหัวหน้าทำรัฐประหาร

- พ.ศ.2492 ผู้อำนวยการในการปราบปรามจลาจล

- พ.ศ.2493 ราชองครักษ์เวร

- พ.ศ.2494 ประธานกรรมการอำนวยการสลากกินแบ่งรัฐบาล สมาชิก

สภาผู้แทนราษฎร ประเภท 2 และผู้บัญชาการปราบปรามการจลาจล

- พ.ศ.2495 กรรมการสภากรรมการทหารผ่านศึก กรรมการสภาเศรษฐกิจ

แห่งชาติ นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ 1 มหาดเล็กรักษาพระองค์

- พ.ศ.2496 กรรมการดำเนินงานเกี่ยวกับการโทรคมนาคม

- พ.ศ.2497 ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนการข่าว

- พ.ศ.2498 ประธานกรรมการองค์การผลิตอาหารสำเร็จรูป

- พ.ศ.2499 นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์

- พ.ศ.2500 นายทหารพิเศษ ประจำกองพันทหารม้าที่ 1 รักษาพระองค์,
นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ 11 รักษาพระองค์,
นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารช่างที่ 1 รักษาพระองค์ และหัวหน้าคณะรัฐประหาร
- พ.ศ.2501 หัวหน้าคณะปฏิวัติ และประธานกรรมการพิจารณาให้ความช่วยเหลือจากสหรัฐฯ
- พ.ศ.2503 นายทหารพิเศษ ประจำกรมทหารราบที่ 21 รักษาพระองค์
ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นายกองใหญ่ กองอาสารักษาดินแดน
- พ.ศ.2504 นายตำรวจราชสำนักพิเศษ
- พ.ศ.2505 ผู้อำนวยการกลาง ในส่วนบัญชาการของกองอำนวยการกลาง
กรรมการสภาการศึกษาวิชาการทหาร
- พ.ศ.2506 ประธานกรรมการการลิกไนท์
เครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญที่ได้รับพระราชทาน
- พ.ศ.2477 เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ
- พ.ศ.2483 จตุรถาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ.2484 ตริตาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.2485 เหรียญจักรมาลา
- พ.ศ.2491 ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.2492 ประถมาภรณ์มงกุฎไทย
- พ.ศ.2493 ประถมาภรณ์ช้างเผือก และเหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๘ ชั้นที่ ๒
- พ.ศ.2494 มหาวชิรมงกุฎ
- พ.ศ.2495 ทูติยจุลจอมเกล้า และมหาปรมาภรณ์ช้างเผือก
- พ.ศ.2496 เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๘ ชั้นที่ ๒ และทูติยจุลจอมเกล้าพิเศษ
- พ.ศ.2501 เหรียญรัตนาภรณ์ รัชกาลที่ ๘ ชั้นที่ ๑
- พ.ศ.2502 ปฐมจุลจอมเกล้า และนพรัตน์ราชวรภรณ์
- พ.ศ.๒๕๐๕ เหรียญราชการชายแดน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันมีศักดิ์รามาชิตี ชั้นที่ ๑ เสนางคะบดี
เหรียญลูกเสือสดุดี และเหรียญชัยสมรภูมิ (มหาเอเชียบูรพา)

ผลงานที่สำคัญ

- พ.ศ.2476 เกิดกบฏบวรเดช ขณะดำรงตำแหน่งผู้บังคับหมวด นำกำลังเข้าต่อสู้กับฝ่ายกบฏจนสถานการณ์สงบ
- พ.ศ.2485 ราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา ท่านดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองพันทหารราบที่ 23 กรมทหารราบที่ 12 กองพลที่ 2 ได้นำกองกำลังรุกเข้าสู่สหรัฐอเมริกาใหญ่ (รัฐฉาน)
- พ.ศ.2501 - 2506 ขณะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดำเนินนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางทุนนิยมเสรี ยังผลให้สภาวะเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวและเติบโตอย่างรวดเร็ว

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวกาญจนา วิสุทธิวัฒน์
วัน เดือน ปีเกิด	12 สิงหาคม 2505
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ประวัติการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต (การจัดการทั่วไป) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2529 บริหารธุรกิจบัณฑิต (การบัญชี) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช พ.ศ. 2549
สถานที่ทำงาน	สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดขอนแก่น 283/65 หมู่ที่ 13 ถนนหน้าศูนย์ราชการ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000
ตำแหน่ง	หัวหน้างานอำนวยการ